

ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΤΙΜΩΡΙΑ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

CRIME AND PUNISHMENT

THE NEWSLETTER OF THE HELLENIC SOCIETY OF CRIMINOLOGY

Τεύχος 6
Φεβρουάριος 2020

CRIME SCENE DO NOT
CRIME SCENE DO NOT
CRIME SCENE DO NOT

ΦΑΚΕΛΟΣ
ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΦΑΚΕΛΟΣ

ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Διευθυντής Σύνταξης:

Ομ. Καθηγητής Νέστωρ Ε. Κουράκης

Αρχισυντάκτρια:

Καθηγήτρια Χριστίνα Μ. Ζαραφωνίτου

Συντακτική Επιτροπή 6ου τεύχους:

Ομ. Καθηγητής Νέστωρ Ε. Κουράκης,
Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφωνίτου,
Δρ. Κων/νος Πανάγος

Επιστημονική Επιτροπή: Τα μέλη Διοικητικού Συμβουλίου της Ελλην. Εταιρείας Εγκληματολογίας.

Κλείσιμο Υλης Τεύχους: 20.01.20

Ελληνική Εταιρεία Εγκληματολογίας, Λυκαβητού 1Γ,
Αθήνα, e-mail: info@hscriminology.gr

Γραφιστική επιμέλεια:
Στέφανος Χουπουρίδης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΝΕΤΕΥΞΗ με τον Ομότιμο Καθηγητή Γιάννη Πανούση στους Χρ. Ζαραφωνίτου, Καθηγήτρια Εγκληματολογίας Παντείου Πανεπιστημίου & Κ. Πανάγο, Δρ. Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ.....3

Αντεγκληματική Πολιτική - Χριστίνα Ζαραφωνίτου.....8

Τα συστατικά στοιχεία της συνεκτικής και ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής: Μια ολιστική θεώρηση με βάση τη Σύσταση R (96) 8 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης - Κωνσταντίνος Πανάγος.....10

Όψεις της αντεγκληματικής πολιτικής για το ζήτημα των ναρκωτικών στην Ελλάδα και την Ευρώπη: Ποινική αντιμετώπιση, πρόληψη, απεξάρτηση - Μαρία Αναγνωπούλου.....33

Η προστασία του περιβάλλοντος ως σκοπός αντεγκληματικής πολιτικής - Πελαγία Παπανικολάου.....51

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ - Διαμορφώνοντας ένα αποτελεσματικό Πενταετές Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Εγκληματικότητας 2018-2023 - Πανεπιστήμιο Λευκωσίας και Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου.....56

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ.....72

ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ.....81

ΝΕΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΕΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ.....83

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ - Ευγένιος Τριβιζάς.....83

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Κ. ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗΣ (1933-2010)
Νεκρολογία από τον Νέστορα Κουράκη.....85

EDITORIAL

Στο 6ο τεύχος του Ενημερωτικού Δελτίου της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας φιλοξενείται αρχικά η συνέντευξη που παραχώρησε ο Ομότιμος Καθηγητής κ. Γιάννης Πανούσης στην Γενική Γραμματέα κ. Ζαραφώνιτου και στον Ειδικό Γραμματέα της Εταιρείας κ. Κ. Πανάγο. Ο Καθηγητής εκθέτει τις θέσεις και τις απόψεις του σχετικά με το παρελθόν και τις ενδεχόμενες μελλοντικές κατευθύνσεις της αντεγκληματικής πολιτικής. Στον τομέα της αντεγκληματικής πολιτικής είναι επίσης αφιερωμένος ο Ειδικός Θεματικός Φάκελος του τεύχους. Σε αυτό το πλαίσιο περιλαμβάνονται μελέτες σχετικά με τα χαρακτηριστικά της συνεκτικής και ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής με βάση τη σχετική Σύσταση του Συμβουλίου της Ευρώπης, την αντιμετώπιση των εξαρτήσεων από τις ναρκωτικές ουσίες και την πρόληψη της περιβαλλοντολογικής υποβάθμισης. Στον ίδιο φάκελο παρατίθενται επίσης αυτούσια τα Πενταετή Εθνικά Σχέδια Δράσης για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Εγκληματικότητας στην Κύπρο. Τα εν λόγω Σχέδια συντάχθηκαν από ειδικές ερευνητικές ομάδες που συστάθηκαν για αυτό τον σκοπό από τις Νομικές Σχολές του Πανεπιστημίου Λευκωσίας και του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου. Το τεύχος συμπληρώνεται με την ενημέρωση του αναγνωστικού κοινού σχετικά με εκδηλώσεις και την κυκλοφορία νέων βιβλίων εγκληματολογικού ενδιαφέροντος, καθώς επίσης με ένα εκτενές αφιέρωμα στο επιστημονικό έργο του αείμνηστου Καθηγητή Ν. Ανδρουλάκη.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΜΕ ΤΟΝ
ΟΜΟΤΙΜΟ ΚΑΘΗΓΗΤΗ
ΓΙΑΝΝΗ ΠΑΝΟΥΣΗ

στους Χρ. Ζαραφώνιτου,
Καθηγήτρια Εγκληματολογίας
Παντείου Πανεπιστημίου &
Κ. Πανάγο, Δρ. Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

Ο Καθηγητής Γιάννης Πανούσης γεννήθηκε στην Αθήνα το 1949. Σπούδασε στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, ενώ εκπόνησε τη διδακτορική του διατριβή στη Γαλλία. Δίδαξε εγκληματολογικά μαθήματα στη Νομική Σχολή του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου της Θράκης και αργότερα στο Τμήμα Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης και Επικοινωνίας του Πανεπιστημίου Αθηνών, συμβάλλοντας καθοριστικά στην προαγωγή της επιστήμης της εγκληματολογίας στη χώρα μας. Καθ' όλη τη διάρκεια της επιστημονικής του δράσης ανέδειξε την αναγκαιότητα σύστασης ενός αυτοτελούς Ινστιτούτου Αντεγκληματικής Πολιτικής. Στην παρούσα συνέντευξη εκθέτει - μεταξύ άλλων - τις θέσεις του σχετικά με τις μελλοντικές τάσεις στην αντιμετώπιση του εγκλήματος, αλλά και τα πεδία στα οποία θα άξιζε να στραφούν οι νεότερες γενιές των εγκληματολόγων.

Τι ήταν αυτό που σας ώθησε να σπουδάσετε στη Νομική Σχολή του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και στη συνέχεια να ασχοληθείτε με τις ποινικές επιστήμες γενικότερα και την εγκληματολογία ειδικότερα;

Η προσωπική μου επιλογή ήταν να γίνω φιλόλογος, όμως η επιθυμία του πατέρα μου να γίνω δικηγόρος, όπως ο ίδιος, με οδήγησε στη Νομική Σχολή. Αγάπησα τη Νομική παιδεία και την [οιονεί-μαθηματική] νομική λογική/σκέψη αλλά όχι τόσο το δικηγορικό επάγγελμα. Στη συνέχεια πήρα δεύτερο πτυχίο Πολιτικών επιστημών στο ΕΚΠΑ, όπου οι επιδόσεις μου ήταν καλύτερες γιατί πάντοτε μ'ενδιέφερε το πολιτικό υπόβαθρο των νομικών/κοινωνικών φαινομένων. Στη Γαλλία, στο Πουατιέ, εκπόνησα διδακτορική διατριβή με θέμα "L'omission en droit pénal comparé" [Η παράλειψη λυτρώσεως στο συγκριτικό ποινικό δίκαιο], δηλαδή καθαρά ποινικό ζήτημα. Γυρνώντας στην Ελλάδα κι εκλεγείς το 1978 βοηθός/επιμελητής [ΕΔΠ] στη Νομική Σχολή του Δημοκριτείου Πανεπιστημίου Θράκης, ο τότε Καθηγητής Στ. Αλεξιάδης μου ανέθεσε να διδάξω Εγκληματολογία. Έτσι απλά έγινε το πέρασμα κι εντέλει βρήκα αυτό που ενδόμυχα έψαχνα.

Στο βιογραφικό σας αναφέρετε ότι όταν πήγατε στη Γαλλία βρήκατε αυτό που θέλατε, ή όπως λέτε «Βρήκα ότι ο συνδυασμός πολιτικής σκέψης, φιλολογίας, νομικής και πολιτικής επιστήμης ήταν η εγκληματολογία. Εκεί είδα τον άνθρωπο στην ακραία του μορφή». Θα το επαναλαμβάνατε σήμερα;

Αυτός ο συνδυασμός νομίζω ότι ήταν πάντοτε το ζητούμενο της ζωής μου κι όχι μόνον του επιστημονικού/επαγγελματικού προσανατολισμού. Δεν μετάνιωσα ποτέ και σίγουρα είναι κάτι που θα ξανα-έκανα [αν υπήρχε δεύτερη ζωή και νέα ευκαιρία].

Έχετε πολύ καλή γνώση τόσο των πανεπιστημιακών σπουδών Εγκληματολογίας όσο και της αντεγκληματικής πολιτικής μέσα από την πανεπιστημιακή σας θητεία, όσο και τη θητεία σας ως Πρύτανης. Η γνώση σας γίνεται όμως σφαιρικότερη επειδή αναλάβατε θέσεις ευθύνης σε τομείς της αντεγκληματικής πολιτικής (ΟΔΕ Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας, ΟΔΕ Αντεγκληματικής Πολιτικής, κ.ά.) και, κυρίως, ως Υπουργός

Δημόσιας Τάξης/Προστασίας του Πολίτη. Θα λέγατε ότι στην Ελλάδα έχουν τεθεί οι βάσεις μιας επιστημονικής αντεγκληματικής πολιτικής;

Νομίζω ότι από τη μία μεριά ο ιμπεριαλισμός των ποινολόγων [οι οποίοι ήθελαν να ελέγχουν τα πάντα στο χώρο της διαχείρισης του ποινικού φαινομένου] κι από την άλλη η μόνιμη/διαχρονική καχυποψία της Πολιτείας απέναντι στους εγκληματολόγους δεν άφηναν πολλά περιθώρια χάραξης κι εφαρμογής αντεγκληματικής πολιτικής. Στα παραπάνω θα πρέπει να προσθέσουμε αφενός την ευθύνη και αρκετών εγκληματολόγων, οι οποίοι [ακόμα και σήμερα] προτιμούν να θεωρητικολογούν χωρίς να ενδιαφέρονται αν όσα γράφουν/λένε είναι 'εφαρμόσιμα' κι αφετέρου τον αποπροσανατολισμό μιας μερίδας της κοινής γνώμης, η οποία ταυτίζει την αντεγκληματική πολιτική με την καταστολή. Τα τελευταία χρόνια η νέα γενιά των εγκληματολόγων ξεπέρασε τις αγκυλώσεις αυτές κι άρχισε να διεξάγει έρευνες πεδίου και να προβαίνει σε θεσμικές προτάσεις, με βάση επιστημονικά δεδομένα κι όχι με θολές ιδεολογικές προσεγγίσεις.

Προς ποια κατεύθυνση θα πρέπει, κατά τη γνώμη σας, να προσανατολισθεί η σύγχρονη αντεγκληματική πολιτική στην Ελλάδα;

Στο θεωρητικό επίπεδο ο συνδυασμός προληπτικής και συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής πρέπει να είναι ο στρατηγικός στόχος. Στο πρακτικό επίπεδο χρειάζεται να επιτευχθεί η συνέργεια όλων των εμπλεκόμενων φορέων [αστυνομία, δικαιοσύνη, φυλακές]. Στο κοινωνικό επίπεδο πρέπει να πειστεί η κοινωνία ότι τόσο η πρόληψη, όσο και η επανένταξη συνιστούν δική της κυρίως ευθύνη κι όχι αποκλειστική αρμοδιότητα του Κράτους. Άρα: έρευνα πεδίου-θεσμικές προτάσεις-υλοποίηση συνεργασιών. Προσοχή όμως μη χαθεί ο έλεγχος και η αντεγκληματική πολιτική καλυφθεί είτε από την Πολιτική [π.χ. ν' αλλάξουν οι εγκληματολόγοι τη μορφή/δομή του Κράτους (sic)], είτε από την Κοινωνιολογία [π.χ. οι εγκληματολόγοι ως κοινωνικοί λειτουργοί (πάλι sic)].

Μήπως σήμερα τείνουμε προς μια πολιτικοποίηση του εγκληματικού φαινομένου; Και αν ναι, ποιοι είναι οι λόγοι που το εξηγούν;

Έχω γράψει και στο παρελθόν ότι είναι διαφορετικής φύσης ζητήματα η *Κριτική Εγκληματολογία και η κριτική κατά του Κράτους*. Υπήρξε διεθνώς από τη δεκαετία του '70 μία τάση, εντασσόμενη στο κλίμα της μεταπολεμικής και διπολικής περιόδου, όπου η Πολιτική δεν επέτρεπε στην Εγκληματολογία ν' αναπτυχθεί αυτοτελώς, επιβάλλοντας ένα προ-επιστημονικό [απλουστευτικό;] κανόνα ότι "η εξουσία (της αστικής τάξης) φταίει για όλα", άρα αν αλλάξουμε το Κράτος δεν θάχουμε κατασκευές εγκλημάτων [ίσως ούτε καν εγκλήματα]. Αυτή η προσέγγιση όχι μόνο στερούσε από την Εγκληματολογία το αντικείμενό της, όχι μόνο καταργούσε κάθε πρόταση αντεγκληματικής πολιτικής [αφού αρκούσε η συνολική πολιτική παρέμβαση], αλλά αφαιρούσε κι από τον εγκληματία το αυτεξούσιό του, αφού κι εκείνος παρουσιαζόταν ως αντικείμενο, υποχείριο, γρανάζι του Συστήματος. Είναι δεδομένο ότι η μορφή/δομή/λειτουργία του όποιου Κράτους επηρεάζει ορισμένα εγκλήματα αλλά από αυτή τη διαπίστωση μέχρι την ανιστόρητη προβολή ουτοπιών, όπου οι 'επαναστάσεις' θα καταργήσουν το έγκλημα, έχει μεγάλη απόσταση, που καλά θα κάνουν όσοι εγκληματολόγοι το πιστεύουν να το ξανασκεφτούν [αν μη τι άλλο ως ευθύνη απέναντι στους φοιτητές τους]. Τα εύκολα κλισέ και τα τσιτάτα δεν αποτελούν επιστημονική απάντηση στα κοινωνικά/αντικοινωνικά προβλήματα.

Στη σύγχρονη εποχή της παγκοσμιοποίησης και της «ρομποτοποίησης» παρατηρείται, ιδίως στη Νότια Ευρώπη και βεβαίως στην Ελλάδα, μια μονιμότερη τάση για μείωση θέσεων εργασίας και μείωση μισθών, με συνακόλουθη πτώση του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής, κυρίως όσον αφορά τις κοινωνικο-οικονομικά ασθενέστερες ομάδες του πληθυσμού. Η κρίσιμη ερώτηση είναι εδώ, τι επιπτώσεις μπορεί να έχει αυτή η εξέλιξη στην εγκληματικότητα και τι στη χάραξη της πολιτικής για τη διαχείρισή της κατά τα επόμενα π.χ. 20 χρόνια;

Η Παγκοσμιοποίηση μας έφερε τη διεθνή/υπερεθνική εγκληματικότητα των οργανωμένων κυκλωμάτων, δηλαδή της 'επιχειρηματικής Μαφίας', η οποία βγάζει κέρδη από μαύρες δραστηριότητες [τράφικινγκ, ναρκωτικά, όπλα, δουλεμπόριο], τα οποία ξεπλένονται σε διάφορες 'νόμιμες' δραστηριότητες. Η Ρομποτοποίηση και η τεχνητή νοημοσύνη δεν γνωρίζουμε ακόμα ποιες εγκληματικές επιπτώσεις θα έχουν. Σίγουρα όμως θα προκύ-

ψει ποιοτική διαφοροποίηση του ίδιου του Ανθρώπου, αφού ως *post human being*, θα έχει μία άγνωστη μέχρι σήμερα αντίδραση του εγκεφάλου, των ορμών και της βούλησής του. Δεν γνωρίζουμε επίσης ποιο θα είναι το πλαίσιο των ηθικών αξιών με βάση τις οποίες θα συμπεριφέρεται ο μετα-άνθρωπος. Νομίζω ότι τα στοιχεία αυτά δεν αφήνουν περιθώριο για πρόβλεψη της εγκληματικότητας του 22ου αιώνα. Αν δηλαδή θα κινηθεί στο επίπεδο των εγκλημάτων κέρδους και των αδικημάτων επιβίωσης ή αν θ'αποκτήσει κι άλλα χαρακτηριστικά, όπως π.χ. άσκοπη, άμετρη κοινωνική βία κατά παντός, εγκλήματα παραλόγου χωρίς αιτία και αφορμή κλπ. Η πιθανή απεγκληματοποίηση πολλών αρνητικών σήμερα συμπεριφορών μπορεί κι αυτή να είναι μία ένδειξη αλλαγής των πρωτευόντων κανόνων, δηλαδή του αξιακού κώδικα συμβίωσης, όπως π.χ. ο φόνος ενός παρείσακτου να μην τιμωρείται. Δεν αισιοδοξώ. Ως προς την κλασική διαχείριση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού νομίζω ότι οι αναμενόμενες νέες μεταναστευτικές ροές [για κλιματικούς λόγους κλπ] μάλλον θ'αντιμετωπισθούν με 'σταυροφορίες' παρά με κοινωνικά μέτρα.

Το Ινστιτούτο Αντεγκληματικής Πολιτικής που οραματισθήκατε αλλά δεν υλοποιήθηκε ούτε επί υπουργίας σας θα βοηθούσε και ως προς τι, τη χάραξη και εφαρμογή αντεγκληματικής πολιτικής;

Το Ινστιτούτο θα παρείχε αξιόπιστα στοιχεία της εγκληματικότητας [σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο], θα εξειδίκευε τις καταστάσεις, θα έδινε ερευνητικό χώρο σε νέους επιστήμονες και κυρίως θα βοηθούσε την Πολιτεία να χαράζει αντεγκληματική πολιτική με βάση δεδομένες ροπές κι όχι με 'το μάτι', αλλά καρτ ή απλώς για κατευνασμό.

Ποια θεωρείτε ότι είναι τα βασικότερα προβλήματα του ποινικού συστήματος, τα οποία χρήζουν άμεσης αντιμετώπισης από την ελληνική πολιτεία; Πως εκτιμάτε ότι θα συμβάλλουν ο Νέος Ποινικός Κώδικας και ο Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας στην επίλυση αυτών των προβλημάτων;

Καταρχήν νομίζω ότι έπρεπε, μαζί με τους δύο αυτούς κώδικες, να ψηφιστεί και ο Σωφρονιστικός κώδικας, ώστε να υπάρχει ενιαία αντιμετώπιση του ποινικού φαι-

νομένου. Κατά δεύτερο λόγο η ψήφιση του πρώτου κειμένου [ΣΥΡΙΖΑ] και του δεύτερου κειμένου [ΝΔ] δεν είχαν μόνο στόχο τον εκσυγχρονισμό αλλά και την επιβολή ενός συγκεκριμένου ιδεολογικού προτύπου Τάξης ή Αταξίας, Νόμου ή Ανομίας. Τα δύο βασικά ερωτήματα που τίθενται, πέραν των κατ' άρθρον σχολίων που είναι πολλά αλλά όχι του παρόντος, συνίστανται στο αν οι δικαστές θα ερμηνεύσουν/εφαρμόσουν τις διατάξεις με βάση το κείμενο των Κωδίκων ή σύμφωνα με τη δική τους περί δικαίου αντίληψη και στο αν οι Κώδικες θα γίνουν αποδεκτοί από την κοινωνία, αν δηλαδή οι πολίτες θα ξαναποκτήσουν εμπιστοσύνη στους θεσμούς και κατ' επέκταση στο διαρραγέν κοινωνικό συμβόλαιο.

Κατά τα τελευταία χρόνια δρομολογείται επίσης η διαμόρφωση ενός Νέου Σωφρονιστικού Κώδικα. Το Σχέδιο που συνέταξε ειδική νομοπαρασκευαστική επιτροπή υπό την προεδρία σας τέθηκε τα προηγούμενα χρόνια σε δημόσια διαβούλευση, αλλά δεν έχει έως σήμερα καταστεί νόμος του κράτους. Ποιοι λόγοι καθιστούν αναγκαία τη θέσπιση μιας νέας σωφρονιστικής νομοθεσίας και ποιες οφείλουν να είναι οι βασικές της αρχές;

Η πορεία του σχεδίου είναι τουλάχιστον *παρεξηγήσιμη*. Η Επιτροπή συγκροτήθηκε επί υπουργίας Χ.Καστανίδη το 2010, το κείμενο εντάχθηκε σχεδόν στο σύνολο των αρχών του στην Έκθεση της Διακομματικής για την κατάσταση των φυλακών [στην οποία είχα οριστεί από τον πρόεδρό της βουλευτή Δ.Λιντζέρη ως επιστημονικός σύμβουλος] το 2011, στη συνέχεια συζητήθηκε κι εγκρίθηκε από την Ειδική Επιτροπή για τα σωφρονιστικά καταστήματα [στην οποία συμμετείχα ως βουλευτής της ΔΗΜΑΡ και εισηγήθηκα το σχετικό κείμενο] το 2012-14, μετά εστάλη στον τότε υπουργό Δικαιοσύνης Χ.Αθανασίου και το 2015 ο τότε υπουργός Ν.Παρασκευόπουλος συγκρότησε τριμελή επιτροπή για τη βελτίωση, ενώ αργότερα ο αντικαταστάτης του υπουργός Στ.Κοντολής εμφάνισε το προσχέδιο με μικρές αλλαγές από αυτό του 2010, αλλά λόγω κάποιων αντιδράσεων για 'εμφυτευθείσες διατάξεις' απεσύρθη κι εχάθη σε συρτάρια. Δεν γνωρίζω τους λόγους αυτής της [καθ]υστέρησης. Κάποιοι δεν τολμάνε, κάποιοι φοβούνται, κάποιοι έχουν βολεψτεί με την υπάρχουσα κατάσταση. Ως προς τις αρχές οι οποίες έχουν διακηρυχθεί πολλές φορές αλλά κυρίως έχουν ενσωματωθεί στις επιμέρους διατάξεις δεν μπορεί να είναι άλλες από λιγότερη φυ-

λακή [εναλλακτικές κυρώσεις], περισσότερα δικαιώματα [άδειες, σχολείο, υπό όρον απόλυση κλπ], ανοικτές δομές [εποπτευόμενη ελευθερία], πάταξη της διαφθοράς, εξειδικευμένο προσωπικό, προετοιμασία για επανένταξη [ενίσχυση Επανόδοι], και γενικότερα ανθρωπινότερες συνθήκες ψυχικής και φυσικής διαβίωσης/επιβίωσης [όχι βία, όχι πείνα, όχι προσβολή αξιοπρέπειας κλπ].

Έχετε επισημάνει ότι οι «διακηρύξεις αρχών για κοινωνική επανένταξη δεν αρκούν. Χρειάζονται και θεσμικές εγγυήσεις αλλά και ένα minimum κοινωνικής προστασίας [...]». Επιβάλλεται - στο πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής - να οριστεί και να κατοχυρωθεί νομοθετικά το δικαίωμα των κρατουμένων στην κοινωνική επανένταξη, ως τμήμα της προστασίας της ανθρώπινης αξίας οποιοδήποτε». Πώς αξιολογείτε τις προσπάθειες της ελληνικής πολιτείας για την κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων και ποιες προτάσεις θα διατυπώνατε για την πληρέστερη επίτευξη αυτού του στόχου;

Είμαι ευτυχής που στον ισχύοντα Σωφρονιστικό κώδικα [ν.2776/99] είχα προτείνει τον όρο *ΕΠΑΝΟΔΟΣ* για το θεσμικό φορέα της κοινωνικής επανένταξης και χαίρομαι διπλά που έχει υπηρετηθεί από άξιους συναδέλφους και τώρα βρίσκεται στα χέρια της Χριστίνας Ζαραφωνίτου. Πλην όμως δεν αρκούν οι συχνά εθελοντικές υπερπροσπάθειες κάποιων επιστημόνων. Νομίζω ότι μέσα στην κρίση ή και λόγω αυτής η ελληνική κοινωνία αποφάσισε να αποκλείσει για δεύτερη φορά τους ήδη αποκλεισμένους και πίεσε την Πολιτεία να μη στηρίζει τους αποφυλακιζόμενους, τους αποθεραπευόμενους κλπ. Χωρίς συνέργεια Δημοσίου και Ιδιωτικού τομέα, Κράτους και ειδικών εγκληματολόγων καθώς και δίχως την κοινωνική υποστήριξη ό,τι κι αν προσφέρουν οι επιστήμονες της ΕΠΑΝΟΔΟΥ δύσκολα θα καλύπτουν τα κενά και τις ανάγκες. Το δικαίωμα στην επανένταξη, ως δικαίωμα - ομπρέλλα, πρέπει να ενταχθεί στ' ανθρώπινα δικαιώματα. Σήμερα όμως είμαστε πολύ μακριά. Σας εύχομαι πάντως καλή συνέχεια και να μην το βάλετε κάτω.

Στις δυσχέρειες που αντιμετωπίζει η Εγκληματολογία στην Ελλάδα θα κατατάσσατε κυρίως την έλλειψη θεσμικής αναγνώρισής της ή εγγενείς αδυναμίες που συναρτώνται με τις διαφορετικές και ίσως συγκρουόμενες

επιστημολογικές προσεγγίσεις της;

Και τα δύο. Η Εγκληματολογία για χρόνια καταπιέστηκε από το Ποινικό δίκαιο, αργότερα συρρικνώθηκε σε ομιλίες φίλων σε συγκεκριμένους χώρους, σαμποταρίστηκε από μερικούς εγκληματολόγους τόσο το Ινστιτούτο, όσο και το Τμήμα Εγκληματολογίας στο Πάντειο [ή, όπου αλλού], με συνέπεια να μην έχουν αποκτήσει μέχρι σήμερα οι εγκληματολόγοι σταθερή θεσμική δομή. Περισσότερο έχουν λειτουργήσει αρνητικά οι διαπροσωπικές τριβές κι εντάσεις [άγνωστης προέλευσης και βαθύτερων κινήτρων] παρά φανερές και δηλωμένες επιστημονικές διαφορές. Τελευταία εμφανίστηκαν και τάσεις [;] πολιτικών εγκληματολόγων οι οποίοι απευθύνονται μόνο στους 'δικούς τους'. Μ'αυτά και μ'αυτά αφού το Κράτος [κι όχι μόνο] μας 'χρησιμοποιεί' γιατί να μας δώσει κύρος;

Ποιο ρόλο παίζουν τα πρόσωπα στην επαγγελματική σας πορεία; Υπήρξαν κάποια που είχαν κομβικό ρόλο και προς ποια κατεύθυνση; Θα αποδίδατε ξεχωριστή θέση σε κάποιον από τους δασκάλους σας και αντίστοιχα σε κάποιον μαθητή σας;

Ορισμένα συγγενικά πρόσωπα έχουν επηρεάσει τις κοινωνικοπολιτικές μου απόψεις. Τις επιστημονικές τις επέλεξα μόνος μου. Στα πρώτα μου βήματα με βοήθησε και με στήριξε ο ομότιμος καθηγητής Στέργιος Αλεξιάδης. Από κει και πέρα έζησα την πανεπιστημιακή ζωή μου χωρίς υποστηρίγματα, μόνο με φίλους. Λυπάμαι για την απώλεια του αδελφού Βασίλη Καρύδη κι αγαπώ τον Λάμπη, το Νίκο και άλλους. Δεν ασχολούμαι με τους αχάριστους.

*Ποια η θέση του «ανθρώπινου» παράγοντα στην επιστημονική σας ματιά και πώς εξελίχθηκε στο συγγραφικό σας έργο, ξεκινώντας από τη «Φυσιογνωμική» και φθάνοντας στον *Raskolnikov*;*

Δεν υπάρχει απάντηση σ'αυτή την ερώτηση γιατί ούτε εγώ μπόρεσα να βρω γιατί διάλεξα αυτά τα θέματα. Νομίζω ότι μάλλον μέσα από εκείνα τα βιβλία 'έβγαλα το δικό μου εσωτερικό κόσμο', τα βαθιά υπαρξιακά μου πιστεύω. Η επιστημονική/εγκληματολογική τεκμηρίωση ήταν αναγκαία για λόγους δεοντολογίας αλλά στην ουσία η ανθρώπινη προσωπική διάσταση και ματιά έπαιξε

τον κρίσιμο ρόλο.

Σε ποια θεματικά πεδία εκτιμάτε ότι είναι αναγκαίο να στραφεί ο εγκληματολογικός προβολέας κατά τα επόμενα χρόνια από τους νέους επιστήμονες;

Όχι άλλες Μεγάλες Αφηγήσεις, όχι άλλες ιστορικές αναδρομές θεωριών, όχι συγκεκαλυμμένες ιδεοληψίες. Το μέλλον, ή αν θέλετε η δικαίωση του εγκληματολόγου, είναι το να πείσει την κοινωνία ότι είναι χρήσιμος γιατί προτείνει λύσεις κι όχι γιατί βγάζει χρημούς. Αν δεν προσέξουμε πολύ γρήγορα θ'αντικατασταθούμε από το CSI και το Minority Report.

Αναφορικά με τα δικά σας σχέδια, τι ρόλο διαδραματίζει η Εγκληματολογία και τι είναι αυτό που θα θέλατε να κάνετε στο μέλλον;

Νομίζω ότι έχω κλείσει τους κύκλους μου. Με το σχέδιο του Σωφρονιστικού κώδικα κι ένα άρθρο μου με τίτλο "Φυλακές χωρίς φύλακες" [ΠοινΧρ. Σεπτ. 2017] είπα αυτά που ήθελα να πω. Με τις άλλες θεσμικές μου ιδιότητες κατ'έδειξα με διάφορους τρόπους πώς βλέπω τα πράγματα στο χώρο της Δικαιοσύνης. Άρα, τώρα μπορώ ελεύθερα ν'ασχοληθώ με τα πρόσωπα που αγαπάω, με την ποίηση που μ'εκφράζει, με το αστυνομικό μυθιστόρημα που με συναρπάζει, να βοηθάω όσο θέλουν τους νέους εγκληματολόγους για να μην κάνουν τα ίδια λάθη με τη γενιά μου και βέβαια να γράφω κάποια αιρετικά άρθρα Εγκληματολογίας ή να δίνω συνεντεύξεις σαν τη σημερινή, σαν την εξομολογητική αυτή κατά-θεση, για να ταράζω τα λιμνάζοντα νερά.

Ευχαριστούμε πολύ τον Καθηγητή κ. Γιάννη Πανούση που αποδέχθηκε την πρόσκλησή μας και θεωρούμε ότι επ' ουδενί δεν «έκλεισε τους κύκλους του» διότι έχει πολλά ακόμα να προσφέρει στην Εγκληματολογία και κατ' επέκταση στην Αντεγκληματική Πολιτική.

ΦΑΚΕΛΟΣ- ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Χριστίνα Ζαραφώνιτου,
Καθηγήτρια Εγκληματολογίας,
Πάντειο Πανεπιστήμιο

Λήμμα: Αντεγκληματική Πολιτική, Δημοσιευμένο στο: Ν. Ανδρουλάκης, Λ. Μαργαρίτης, Ι. Φαρσεδάκης (Επιμ.), Λεξικό Νομικής Ορολογίας. Ποινικό Δίκαιο & Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2018, σ. 42 επ.

Ο ορισμός του Feuerbach (1803) για την αντεγκληματική πολιτική ως «το σύνολο των κατασταλτικών διαδικασιών μέσω των οποίων το κράτος αντιδρά στο έγκλημα» αποτέλεσε την αφετηρία εμπλουτισμού του περιεχομένου της και διεύρυνσης του πεδίου μελέτης και εφαρμογής της. Σημαντικός στο πεδίο αυτό υπήρξε ο ρόλος του θεωρητικού ρεύματος της Κοινωνικής Άμυνας (1945) και ειδικότερα της Νέας κοινωνικής Άμυνας (1954), που έχει καταγραφεί και ως ένα «κίνημα ανθρωπιστικής αντεγκληματικής πολιτικής». Με αφετηρία την τάση ορθολογισμού που απορρέει από το περίφημο σύγγραμμα του Cesare Beccaria (1764) «Περί αδικομάτων και ποινών», η αντεγκληματική πολιτική εμπλουτίζεται προσδεδεικτά και στη σύγχρονη εποχή περιλαμβάνει πλην των κατασταλτικών και τις προληπτικές διαδικασίες, στη βάση και της σημαντικής συμβολής του M.Ancel στον τομέα αυτό. Σύμφωνα με τα παραπάνω, η αντεγκληματική πολιτική ορίζεται από την M.Delmas-Marty ως «το σύνολο των διαδικασιών μέσω των οποίων το κοινωνικό σώμα οργανώνει τις απαντήσεις του στο εγκληματικό φαινόμενο». Ο ορισμός αυτός είναι ευρύτερος και περιλαμβάνει όχι μόνο τις κρατικές αλλά και τις κοινωνικές απαντήσεις στο εγκληματικό φαινόμενο υπό τον όρο ότι θα είναι οργανωμένες και άρα, αποδεκτές από το «κοινωνικό σώμα».

Παρά ορισμένες μεμονωμένες απόψεις περί του αντιθέτου, η αντεγκληματική πολιτική εντάσσεται στο επιστημονικό πεδίο της Εγκληματολογίας, δεδομένου ότι το αντικείμενο μελέτης της είναι το συνολικό εγκληματικό φαινόμενο, οριζόμενο μέσα από τον κανόνα, την παράβασή του και την κοινωνική αντίδραση. Στο πλαίσιο αυτό, ο ρόλος της αντεγκληματικής πολιτικής είναι σημαντικός τόσο στην ποινικοποίηση/αποποινικοποίηση συμπεριφορών όσο και στην πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας. Αν και βασική στόχευση της αντεγκληματικής πολιτικής αποτελεί η κοινωνική συνοχή, μέσα από την επιδίωξη της ασφάλειας των έννομων αγαθών των πολιτών, οι επιλογές της διαφοροποιούνται ανάλογα με τον εκάστοτε προσανατολισμό τους. Ανάλογα με το βαθμό συναίνεσης, τα κυρίαρχα ρεύματα διακρίνονται στο συναινετικό και το συγκρουσιακό. Ειδικά στη σύγχρονη εποχή, που χαρακτηρίζεται από μεγάλη πληθυσμιακή ετερογένεια και πολιτισμική ανομοιογένεια, αυξάνονται οι πολιτικές που εντάσσονται στο συγκρουσιακό μοντέλο και προέρχονται από επί μέρους ομάδες πίεσης, με στόχο την ποινικοποίηση ή αποποινικοποίηση ορισμένων συμπεριφορών. Ενδεικτικός είναι ο ρόλος μιας σειράς κοινωνικών κινήματων που αποσκοπούν στην ενεργοποίηση θεσμικών δράσεων για την προάσπιση των δικαιωμάτων «ευάλωτων» κοινωνικών ομάδων, την προστασία του περιβάλλοντος κ.ο.κ. Παραμένουν, ωστόσο, ορισμένες 'κυρίαρχες' τάσεις ή 'μοντέλα' σε δεδομένο χωροχρονικό πλαίσιο, όπως το τιμωρητικό/κατασταλτικό, το κοινωνικό/προνοιακό, το φιλελεύθερο ή το καταργητικό καθώς και οι συνδυασμοί/συνθέσεις τους. Οι τάσεις αυτές της αντεγκληματικής πολιτικής απορρέουν από τις εκάστοτε κοινωνικές συνθήκες καθώς και το κυρίαρχο αξιακό πλαίσιο, και διαμορφώνουν το χαρακτήρα τους μέσα από την ενίσχυση ή την περιστολή, αντίστοιχα, ορισμένων συνταγματικά κατοχυρωμένων αρχών, όπως της νομιμότητας, της ισότητας ή της αναλογικότητας. Στη βάση αυτή έχουν καταγραφεί στη σύγχρονη εποχή τιμωρητικά ρεύματα, όπως εκείνο της «μηδενικής ανοχής», στο οποίο υπερτερεί η ασφάλεια έναντι της ελευθερίας αλλά και κοινωνικο-προνοιακά ρεύματα, όπως το «συμμετοχικό μοντέλο», στο οποίο μέρος της ευθύνης στην πρόληψη και αντιμετώπιση της μικρομεσαίας εγκληματικότητας αναλαμβάνεται από την κοινωνία/κοινότητα και έτσι

ΤΑ ΣΥΣΤΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ: ΜΙΑ ΟΛΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΗ ΣΥΣΤΑΣΗ R (96) 8 ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Κωνσταντίνος Ι. Πανάγος
Διδάκτωρ Εγκληματολογίας-Σωφρονιστικής,
Νομική Σχολή ΕΚΠΑ

Στην παρούσα μελέτη επιχειρείται μια ολιστική θεώρηση της αντεγκληματικής πολιτικής υποδεικνύοντας τον πολύπλευρο χαρακτήρα της και την ποικιλία των κατευθύνσεων που ενδείκνυται να στρέφεται ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος με απώτερο στόχο τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των πολιτών και την επίτευξη της αρμονικής κοινωνικής συμβίωσης.

Στο πρώτο μέρος η αντεγκληματική πολιτική εξετάζεται τόσο ως γνωστικό αντικείμενο (ως επιμέρους κλάδος της εγκληματολογίας με την ευρεία έννοια του όρου) όσο και ως εργαλείο διακυβέρνησης. Σε αυτό το πλαίσιο, παρουσιάζεται η διαδικασία διαμόρφωσης των επιστημονικών προτάσεων σχετικά με την περιστολή του εγκλήματος με κύρια έμφαση στην υφιστάμενη αλληλεπίδραση ανάμεσα στην εμπειρική έρευνα, τη θεωρητική εγκληματολογία και την αντεγκληματική πολιτική. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι φορείς που έχουν επιφορτισθεί με τη χάραξη και την εφαρμογή της τελευταίας σε εθνικό και υπερεθνικό επίπεδο.

Στο δεύτερο μέρος, η μελέτη εστιάζει στην πανοραμική παρουσίαση των γενικών χαρακτηριστικών της συνεκτικής και ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής. Ως βα-

σικός άξονας της ανάλυσης αξιοποιείται η διαχρονικής αξίας Σύσταση R (96) 8 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Σε αυτό το πλαίσιο, παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής αντεγκληματικής πολιτικής, της περιστασιακής πρόληψης του εγκλήματος, της ποινικής πολιτικής, όπως επίσης ζητήματα που άπτονται της αρωγής του θύματος και της ενεργούς συμμετοχής του κοινού στην αντιμετώπιση του εγκλήματος. Στο ίδιο πλαίσιο, παρατίθεται το θεωρητικό (εγκληματολογικό) υπόβαθρο των προτεινόμενων από το ως άνω Συμβούλιο μέτρων με βάση την επισκόπηση της σχετικής ελληνικής και ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας.

Τέλος, το κείμενο εμπλουτίζεται με τη συμπληρωματική παράθεση ορισμένων στοιχείων αναφορικά με τον τρόπο εφαρμογής των κατευθύνσεων που παρέχονται στη Σύσταση από την ελληνική πολιτεία μέχρι σήμερα. Εντούτοις, αξίζει να καταστεί εξ αρχής σαφές ότι η αναλυτική πραγμάτευση του ειδικού αυτού ζητήματος διαφεύγει του παρόντος ερευνητικού στόχου και ενδείκνυται να αποτελέσει στο μέλλον αντικείμενο αυτοτελούς και συστηματικής μελέτης.

I. Η ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΧΑΡΑΞΗΣ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

α) Η αντεγκληματική πολιτική ως επιστημονικός κλάδος

Η αντεγκληματική πολιτική έχει ορισθεί ως «το σύνολο των διαδικασιών, μέσω των οποίων το κοινωνικό σώμα οργανώνει τις απαντήσεις του στο εγκληματικό φαινόμενο»¹. Με βάση τον Καθηγητή Στ. Αλεξιάδη, η αντεγκληματική πολιτική (crime policy) συνιστά «το σύστημα των βασικών αρχών, που διέπουν την επιλογή από την Πολιτεία των κατιδιών κατευθύνσεων και τη λήψη των μέτρων [...] για την περιστολή του εγκλήματος»². Σύμφωνα με το Συμβούλιο της Ευρώπης, ο εξεταζόμενος όρος περιγράφει το σύνολο των μέτρων που τείνουν στην προστασία της κοινωνίας από την εγκληματικότητα, στην φροντίδα για την μελλοντική εξέλιξη των εγκληματιών και στην εξασφάλιση των δικαιωμάτων του θύματος. Οι βασικοί τομείς της εξεταζόμενης πολιτικής συνίστανται, λοιπόν, στην πρόληψη του εγκλήματος, στην ποινική και εξω-ποινική αντιμετώπισή του και στην προστασία των παθόντων³. Ο κεντρικός στόχος της εν λόγω πολιτικής συνίσταται στην επίτευξη της αρμονικής κοινωνικής συμβίωσης μέσω της θωράκισης της ασφάλειας των εννόμων αγαθών. Εντούτοις, τα φυσιολογικά της χαρακτηριστικά τελούν σε συνάρτηση με τις κοινωνικές συνθήκες και το εκάστοτε αξιακό πλαίσιο σε συγκεκριμένα χωροχρονικά πλαίσια⁴.

Ως γνωστό αντικείμενο, η αντεγκληματική πολιτική εντάσσεται στην εγκληματολογία εν ευρεία έννοια⁵. Ο τελευταίος όρος αναφέρεται «στη συστηματική μελέτη του εγκληματικού φαινομένου σε όλες του τις εκφάνσεις και τις διαδικασίες από τη εμφάνισή του ως την αντιμετώπιση του δράστη, του θύματος αλλά και κάθε εγκληματογόνου παράγοντος καθώς και εγκληματο-προληπτικού και εγκληματο-κατασταλτικού συστήματος»⁶. Για την ακρίβεια, η αντεγκληματική πολιτική αποτελεί έναν επιστημονικό κλάδο (όχι μια αυτοτελή επιστήμη) με βασικές επιστήμες αναφοράς την εγκληματολογία (με τη στενή έννοια του όρου) και τη σωφρονιστική⁷, αλλά και την ανακριτική⁸, τη θεωρία του ποινικού δικαίου και τη θεωρία της ποινής⁹. Υπό αυτό το πρίσμα, η εξεταζόμενη πολιτική περιλαμβάνει επιμέρους εφαρμογές της εγκληματολογικής, της ποινικής, της ποινολογικής και της σωφρονιστικής θεωρίας, οι οποίες μεταφράζονται σε μέτρα που επιδιώκουν την αντιμετώπιση του εγκλήματος σε προληπτικό, αποτρεπτικό και κατασταλτικό επίπεδο¹⁰.

Πιο αναλυτικά, οι εγκληματολόγοι διερευνούν τη φαινομενολογία του εγκλήματος (τα ποσοτικά και ποιοτικά του χαρακτηριστικά) σε συγκεκριμένα χωροχρονικά πλαίσια¹¹. Για το σκοπό αυτό μελετούν τις επίσημες εγκληματολογικές στατιστικές¹², ενώ διενεργούν επίσης οι ίδιοι πρωτότυπες εμπειρικές έρευνες¹³. Επιπρόσθετα, επιχειρούν να κατανοήσουν τους γενεσιουργούς παράγοντες του εγκλήματος (τους παράγοντες που συνδέονται με την τέλεση αξιόποινων πράξεων από συγκεκριμένα άτομα ή ομάδες προσώπων). Τα πορίσματα αυτής της αναζήτησης αποκρυσταλλώνονται στις εγκληματολογικές θεωρίες, οι οποίες συνιστούν μέσα για την ταξινόμηση των εγκληματολογικών ιδεών και νοηματοδοτούν τα εμπειρικά δεδομένα στα οποία βασίζονται¹⁴. Οι θεωρίες υπόκεινται με τη σειρά τους σε (περαιτέρω) εμπειρικό έλεγχο, προκειμένου να διερευνηθεί η βασιμότητά τους (να επαληθευθεί ή να απορριφθεί το περιεχόμενό τους), ενώ αξιοποιούνται ως θεωρητικό πλαίσιο μεταγενέστερων εμπειρικών μελετών¹⁵. Και αυτό γιατί «ούτε η ανάπτυξη της θεωρίας είναι δυνατή, χωρίς εμπειρική έρευνα, ούτε και η διεξαγωγή εμπειρικών ερευνών, με αξιόπιστα συμπεράσματα, χωρίς θεωρητική υποδομή»¹⁶.

Την ίδια στιγμή, το εγκληματολογικό ενδιαφέρον εστιάζει στην επίσημη κοινωνική αντίδραση απέναντι στο έγκλημα, μελετώντας για το σκοπό αυτό τη διαδικασία της ποινικής νομοθέτησης και την πραγματική λειτουργία των

φορέων της ποινικής δικαιοσύνης (αστυνομία, εισαγγελίες, δικαστήρια, καταστήματα κράτησης, φορείς εκτέλεσης των κοινοτικών ποινών)¹⁷. Με άλλα λόγια, οι εγκληματολογικές θεωρίες διακρίνονται σε δύο ευρείες κατηγορίες / τύπους: αυτές που επιχειρούν την κατανόηση της διαδικασίας παραγωγής και εφαρμογής του ποινικού δικαίου (“theories of making and enforcing criminal law”) και αυτές που επιχειρούν την κατανόηση των παραγόντων που συνεπάγονται την εκδήλωση εγκληματικής και αποκλίνουσας συμπεριφοράς (“theories of criminal and deviant behavior”)¹⁸.

Δεν αρκεί, ωστόσο, κανείς να περιγράφει και να ερμηνεύει την υφιστάμενη πραγματικότητα. Αντίθετα, όπως διδάσκει ο Καθηγητής Ν. Κουράκης, «η εγκληματολογία, αλλά και οι κοινωνικές επιστήμες γενικότερα θα είχαν πολλά να ωφεληθούν, αν οι επιστήμονες των συναφών κλάδων αναζητούσαν και πρότειναν για τα προβλήματα που τους απασχολούν συγκεκριμένες λύσεις»¹⁹. Σε αυτό το πλαίσιο, τα διδάγματα των εγκληματολογικών θεωριών συγκροτούν το υπόβαθρο για τον σχεδιασμό των προτεινόμενων αντεγκληματικών πολιτικών²⁰, ακόμη και όταν δεν περιλαμβάνουν ρητά σχετικές (αντεγκληματικές) προτάσεις ή εισηγήσεις²¹. Στο εγκληματολογικό γίνεσθαι, άλλωστε, οι θεωρίες διακρίνονται σε δύο ευρείες κατηγορίες. Η πρώτη περιλαμβάνει τις εξηγηματικές θεωρίες (explanatory theories), οι οποίες αποτελούν συστηματοποιημένες προτάσεις ή εισηγήσεις αναφορικά με τον τρόπο που είναι δομημένη η πραγματικότητα (αναφέρονται στο «είναι»). Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται οι δεοντολογικές (normative theories), που περιλαμβάνουν προτάσεις ή εισηγήσεις αναφορικά με το πώς θα έπρεπε να είναι δομημένη η πραγματικότητα (αναφέρονται στο «δέον»)²². Οι εν λόγω θεωρίες παρέχουν με ενάργεια κατευθύνσεις σχετικά με το πώς οφείλει να διαμορφωθεί ο επίσημος / τυπικός κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος²³. Βασισμένοι στην επισκόπηση των στοιχείων που τηρούνται από τους φορείς του ποινικού συστήματος, στα πορίσματα των εμπειρικών ερευνών και τα διδάγματα των εγκληματολογικών θεωριών, οι εγκληματολόγοι προβαίνουν στη διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων με στόχο την αντιμετώπιση του εγκλήματος²⁴.

Τα παραπάνω αναδεικνύουν ότι η εγκληματολογική θεωρία, η εμπειρική έρευνα και οι αντεγκληματικές πολιτικές τελούν σε μια άρρηκτη σχέση αλληλεπίδρασης συνιστώντας εν τέλει ένα αδιαίρετο όλον²⁵. Ειδικότερα, οι εγκληματολόγοι επικεντρώνονται στη λήψη μέτρων που συνδέονται άμεσα ή έμμεσα με την πρόληψη του εγκλήματος. Ταυτόχρονα, εστιάζουν στη διατύπωση προτάσεων με στόχο την υπερπήδηση προβλημάτων που ταλανίζουν το ποινικό σύστημα. Σε αυτό το πλαίσιο, αναζητούν κάθε ποινικό και εξω-ποινικό μέτρο, που ενδείκνυται για την αντιμετώπιση του εγκλήματος τόσο στο προ-εγκληματικό όσο και στο μετα-εγκληματικό στάδιο με βασικό όριο τη μη καταστρατήγηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων²⁶. Σε ένα γενικότερο επίπεδο, τα μέτρα αυτά οφείλουν να ερείδονται σε ευδιάκριτους κανόνες, σαφείς αρχές και μια συστηματική ανάλυση του εγκληματικού φαινομένου²⁷. Τα προτεινόμενα μέτρα προϋποθέτουν επίσης μια ενδελεχή κοινωνιολογική έρευνα και ανάλυση. Και αυτό γιατί οι προτάσεις που δεν λαμβάνουν υπόψη την ισχύουσα κοινωνική πραγματικότητα και τις πραγματικές ανάγκες καταλήγουν σε ουτοπία²⁸.

β) Η αντεγκληματική πολιτική ως εργαλείο διακυβέρνησης

Η διατύπωση προτάσεων σχετικά με την αντιμετώπιση του εγκλήματος (η χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής) αποτελεί σε ένα πρώτο επίπεδο επιστημονικό έργο. Εντούτοις, η οριστική διαμόρφωση και η εφαρμογή αυτής υπάγεται στις υποχρεώσεις της πολιτείας. Η τελευταία είναι αυτή που καλείται να επιλέξει τις καταλληλότερες λύσεις για την περιστολή του εγκλήματος σε όλες του τις εκφάνσεις²⁹. Σε αυτό το πλαίσιο, στους βασικούς φορείς για τον σχεδιασμό της εθνικής πολιτικής υπάγεται ο Έλληνας νομοθέτης και ιδίως η εκάστοτε κυβέρνηση, η οποία και κατευθύνει το νομοθετικό και διοικητικό έργο³⁰.

Αξιοσημείωτες είναι εν προκειμένω οι αρμοδιότητες που έχουν ανατεθεί στη Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής³¹, όπως επίσης οι κεντρικές αποφάσεις που λαμβάνονται σχετικά με την αστυνόμευση από το Αρχηγείο της Ελληνικής Αστυνομίας με απώτερο στόχο τη μείωση του συνολικού όγκου και την αποτελεσματική εξιχνίαση των τελούμενων ποινικών αδικημάτων³². Σημαντικός κρίνεται - εν συνεχεία - ο ρόλος των δικαστικών λειτουργιών, οι οποίοι είναι επιφορτισμένοι με την άσκηση της ποινικής δίωξης (σε ό,τι αφορά τους εισαγγελείς), την ερμηνεία των νομικών διατάξεων με σύμφωνο τρόπο προς τις κοινωνικές ανάγκες και την εξατομικευμένη αντιμετώπιση του παραβάτη της ποινικής νομοθεσίας. Αλλά και το προσωπικό των καταστημάτων κράτησης συγκαταλέγεται στους φορείς της αντεγκληματικής πολιτικής με την ευρεία έννοια του όρου, καθώς από τα χαρακτηριστικά της επαγγελματικής τους πρακτικής εξαρτάται - από κοινού με άλλους παράγοντες - η επιτυχής κοινωνική επανένταξη των αποφυλακισμένων³³. Σε αυτό το πλαίσιο, ο αναλυτής της εξεταζόμενης πολιτικής οφείλει να μην εξαντλεί το ενδιαφέρον του στη μελέτη του θεσμικού πλαισίου, αλλά και στην εμπειρική διερεύνηση της εφαρμογής του στην πράξη, εστιάζοντας - μεταξύ άλλων θεμάτων - στους άτυπους κανόνες και στα εξω-νομικά κριτήρια που διαμορφώνουν τη συμπεριφορά και την πρακτική των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου συλλήβδην³⁴.

Σε υπερεθνικό επίπεδο, σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της εθνικής αντεγκληματικής πολιτικής κατέχουν οι διεθνείς και ευρωπαϊκοί οργανισμοί (ο ΟΗΕ και το Συμβούλιο της Ευρώπης)³⁵. Οι τελευταίοι αξιοποιούν τα πορίσματα των θεωρητικών και εμπειρικών εγκληματολογικών αναλύσεων. Συνεπώς, τόσο τα διεθνή όσο και τα ευρωπαϊκά κείμενα αποτελούν στην ουσία «τη θεσμική αποτύπωση της εγκληματολογικής σκέψης»³⁶. Εκτός από τα συμβατικά κείμενα, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει το λεγόμενο “soft law” («άγυρο», «πράσινο» ή «χαλαρό» δίκαιο ή «ήπιας ισχύος κείμενα»³⁷ ή «ήπια [...] νομοθεσία» ή «κανόνες ήπιου δικαίου»³⁸). Σε αντίθεση με τις διεθνείς συμβάσεις (“hard law”), τα μη συμβατικά κείμενα αναπτύσσουν μόνο ηθικο-πολιτική δέσμευση των εμπλεκόμενων κρατών. Εντούτοις, διαθέτουν ιδιαίτερη χρησιμότητα στο πεδίο του σχεδιασμού της εγχώριας αντεγκληματικής πολιτικής στο βαθμό που εμπεριέχουν κοινά αναγνωρισμένες κατευθυντήριες γραμμές από τις εθνικές κυβερνήσεις σχετικά με την πρόληψη και την καταστολή του εγκλήματος. Για το λόγο αυτό, δύνανται να συμβάλλουν στη βελτίωση της αντιμετώπισης του αντικειμένου που πραγματεύονται. Αν και δεν παράγουν άμεσα έννομα αποτελέσματα, είναι επίσης δυνατό να λειτουργήσουν επικουρικά στο πεδίο της ερμηνείας και εφαρμογής των συναφών δικαϊκών κανόνων³⁹.

Αν και δεν συμμετέχουν άμεσα και με θεσμικό ρόλο στην εξεταζόμενη διαδικασία, ουσιώδη επίδραση στη διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής διαδραματίζουν οι φορείς της κοινωνίας των πολιτών. Οι τελευταίοι λειτουργούν ως μοχλοί / ομάδες πίεσης για την ανάδειξη συγκεκριμένων εκδοχών της εγκληματικότητας (όπως λ.χ. η κακοποίηση των ευάλωτων ομάδων του πληθυσμού και τα εγκλήματα μίσους) και τη λήψη εξειδικευμένων μέτρων για την αντιμετώπισή τους⁴⁰. Σημαντικό ρόλο κατέχουν εν τέλει οι ευρύτερες κοινωνικές αντιλήψεις αναφορικά με την ενδεδειγμένη αντιμετώπιση του εγκλήματος (γεγονός που επιτάσσει τη διενέργεια σχετικών ερευνών στάσεων και αντιλήψεων από τα μέλη της επιστημονικής κοινότητας)⁴¹. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι γνωστό ότι οι υπέρμετρα τιμωρητικές κοινωνικές αντιλήψεις - οι οποίες συχνά συνδέονται με την ανασφάλεια των πολιτών και την επικράτηση κοινωνικού πανικού σχετικά με τις διαστάσεις του εγκλήματος - δεν συνηγορούν στη διαμόρφωση μιας ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής⁴². Τέτοιες αντιλήψεις ευνοούν την ανάπτυξη του «ποινικού λαϊκισμού» (“penal populism”)⁴³: οι πολιτικές δυνάμεις επιλέγουν την επίταση της καταστολής ενάντια σε ό,τι εκτιμούν ότι αποτελεί - κατά την κοινή γνώμη - σοβαρό έγκλημα⁴⁴.

Το γεγονός ότι ο σχεδιασμός της εξεταζόμενης πολιτικής αποτελεί κρατικό έργο, ωστόσο, δεν σημαίνει ότι δεν ενδείκνυται να βασίζεται στα πορίσματα της εγκληματολογικής έρευνας και θεωρίας. Και αυτό γιατί μια πολιτική που δεν τυγχάνει επιστημονικής θεμελίωσης, συνιστά έναν «ερασιτεχνικό ακροβατισμό»⁴⁵. Εντούτοις, η αμοιβαία επι-

κοινωνία ανάμεσα στους (κυβερνητικούς) σχεδιαστές της αντεγκληματικής πολιτικής και τους εγκληματολόγους δεν είναι συχνά ευχερής. Οι πρώτοι (οι οποίοι συχνά δεν διαθέτουν γνώσεις εγκληματολογίας) αναζητούν άμεσες απαντήσεις απέναντι στο έγκλημα, ενώ η διεξαγωγή εμπειρικών ερευνών (χωρίς σημαντικούς μεθοδολογικούς περιορισμούς) και ενδελεχών θεωρητικών αναλύσεων προϋποθέτουν χρόνο και ικανοποιητική χρηματοδότηση⁴⁶. Προκειμένου να μεταδώσουν προς την ευρύτερη κοινή γνώμη το μήνυμα πως η κρατική εξουσία μεριμνά για την επίλυση των κοινωνικών προβλημάτων, πριμοδοτούν άμεσα «ορατές» λύσεις και δεν εστιάζουν σε μια πολύπλευρη και ολιστική θεώρηση του εγκληματικού φαινομένου. Οι λύσεις αυτές εξαντλούνται – κατά το σύννηθες – στην επίταση της ποινικής καταστολής μέσω της αυστηροποίησης του ποινικού δικαίου (επικοινωνιακή / συμβολική ποινική νομοθεσία) και την εντατικοποίηση των αστυνομικών επιχειρήσεων.

Η κλιμάκωση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου αποτελεί, λοιπόν, την εύκολη / άμεση λύση για την πολιτική εξουσία⁴⁷. Στην πραγματικότητα, όμως, λαμβάνει συχνά χώρα η θέσπιση «συμβολικού ποινικού δικαίου» και χαράσσεται μια αποκλειστικά «συμβολική αντεγκληματική πολιτική»⁴⁸. Όπως έχει διδάξει ο W. Hassemer, το ποινικό δίκαιο «ασφαλώς και έχει [...] επιδράσεις και πέραν της πραγματικής προστασίας των εννόμων αγαθών, και ασφαλώς μπορούμε να προσβλέπουμε επίσης σε τέτοιες επικοινωνιακές, συμβολικές επιδράσεις»⁴⁹. Οι επικρίσεις εκκινούν όταν ο συμβολικός χαρακτήρας ξεφεύγει από το μέτρο⁵⁰. οι «συμβολικές επιδράσεις» ορισμένων κανόνων του ποινικού δικαίου «είναι μόνον τότε κανονιστικά θεμιτές και επίσης μόνο τότε πραγματικά αξιόπιστες, [...] όταν προκύπτουν ως η άλλη πλευρά διαρκούς και στέρεας προστασίας εννόμων αγαθών, όταν τρέφονται και εξαρτώνται από επιτυχημένη προστασία εννόμων αγαθών»⁵¹. Όπως είχε επισημανθεί από τον Θ. Παπαχρίστου, στις περιπτώσεις που «η νομοθέτηση υπόκειται σε συγκυριακές καταστάσεις και μικροπολιτικές εκτιμήσεις, όταν εκφυλίζεται σε σπασμωδικές, άκριτες και άκαιρες πράξεις, τότε όχι μόνο βλάπτεται το κύριο του νόμου, αλλά ακόμη, το Κράτος δικαίου κινδυνεύει να μετατραπεί σε Κράτος του παραλόγου»⁵².

II. ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΚΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΟΡΘΟΛΟΓΙΚΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Το Συμβούλιο της Ευρώπης καταπιάνεται συστηματικά με τη διαμόρφωση κατευθύνσεων προς τα κράτη-μέλη στον τομέα της πρόληψης και της καταστολής του εγκλήματος⁵³. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσεται η Σύσταση R (96) 8, η οποία υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 5 Σεπτεμβρίου 1995 κατά την 572η συνάντηση των εκπροσώπων των Υπουργών. Σε αυτό το πλαίσιο, διατυπώθηκαν μια σειρά από μέτρα, που θα πρέπει να λαμβάνονται διαχρονικά υπόψη από τους εθνικούς φορείς κατά το σχεδιασμό της εγχώριας πολιτικής. Ήδη από αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί ότι η Σύσταση υποδεικνύει τη λήψη μέτρων που αφορούν όλο το φάσμα του εγκλήματος, περιλαμβάνοντας ειδικές κατευθύνσεις για την αντιμετώπιση του οικονομικού και του οργανωμένου εγκλήματος. Κατ' αυτό τον τρόπο, υποδεικνύεται ότι μια ορθολογική αντεγκληματική πολιτική θα πρέπει να περιλαμβάνει μέτρα για την αντιμετώπιση τόσο των εγκλημάτων του δρόμου όσο και των λεγόμενων εγκλημάτων των ισχυρών⁵⁴. Πιο αναλυτικά, σύμφωνα με την εξεταζόμενη Σύσταση, μια συνεκτική / συνεπής και ορθολογική αντεγκληματική πολιτική ('coherent and rational crime policy') είναι αναγκαίο να περιλαμβάνει⁵⁵:

• την κοινωνική πρόληψη της τέλεσης αξιόποινων πράξεων:

Η εν λόγω μορφή πρόληψης κινείται σε ένα αμιγώς εξω-ποινικό πλαίσιο και, τουλάχιστον σε ένα πρώτο επίπεδο, αναφέρεται στη λήψη ευρύτερων μέτρων που αφορούν τη βελτίωση της οικονομίας, της εκπαίδευσης και των άλλων κοινωνικών θεσμών. Κατ' αυτό τον τρόπο, η κοινωνική πρόληψη συναρτάται άμεσα με την κοινωνική δικαιοσύνη και συνιστά μια γνήσια μορφή πρόληψης των αξιόποινων πράξεων, δίχως την εμπλοκή των φορέων του ποινικού συστήματος. Σε αυτό το πλαίσιο, δίνεται έμφαση στις κοινωνιολογικές θεωρίες σχετικά με την ερμηνεία του εγκλήματος (το τελευταίο αντιμετωπίζεται ως απότοκο συγκεκριμένων κοινωνικών-οικονομικών παραγόντων) και στην αντιμετώπιση των ευρύτερων κοινωνικών προβλημάτων. Έτσι, στο επίκεντρο της κοινωνικής πρόληψης τίθενται ζητήματα που αφορούν τη διαδικασία της κοινωνικοποίησης του κάθε ατόμου, η επιτυχής κοινωνική ένταξη, η άμβλυνση των κοινωνικο-οικονομικών ανισοτήτων και η αποφυγή του κοινωνικού αποκλεισμού. Υπό αυτό το πρίσμα, η αντεγκληματική πολιτική συναρτάται άμεσα με την ευρύτερη κοινωνική πολιτική ενός κράτους⁵⁶.

Σύμφωνα με τον Αλεξιάδη, βασικό γνώρισμα των μέτρων της κοινωνικής αντεγκληματικής πολιτικής αποτελεί ότι η λήψη και η εφαρμογή τους δεν προϋποθέτουν την τέλεση μιας συγκεκριμένης αξιόποινης πράξης. Σε αυτή την κατηγορία έχει εντάξει την ορατή «παρουσία» των αστυνομικών δυνάμεων, η οποία μεταφράζεται στις περιπολίες στους δρόμους και την επιτήρηση σημείων όπου παρέχονται ευκαιρίες για τη τέλεση ποινικών αδικημάτων. Σε αυτό το πλαίσιο, εξαιρεί τη σημασία της ανάπτυξης ενός κλίματος εμπιστοσύνης και συνεργασίας ανάμεσα στην αστυνομία και στους πολίτες⁵⁷. Ωστόσο, η αστυνομία υπάγεται στους φορείς του ποινικού συστήματος⁵⁸ (εξ ου και η δράση της θα ήταν ορθότερο να υπαχθεί στην κατηγορία της αστυνομικής αντεγκληματικής πολιτικής, η οποία με τη σειρά της υπάγεται στην αποκαλούμενη «ποινική αντεγκληματική πολιτική»)⁵⁹. Σε κάθε περίπτωση, η κοινωνική πρόληψη του εγκλήματος υπερβαίνει τις αστυνομικές πρακτικές και περιλαμβάνει ένα εξαιρετικά ευρύτερο φάσμα μέτρων και παρεμβάσεων από την πλευρά της πολιτείας⁶⁰. Μόλις που χρειάζεται να επισημανθεί ότι στην κοινωνική αντεγκληματική πολιτική δεν υπάγονται - σε κάθε περίπτωση - μέτρα αστυνόμευσης που κινούνται αυστηρά στη λογική του προτύπου της μηδενικής ανοχής (zero tolerance). Τέτοιες πρακτικές (που επίσης ενεργοποιούνται στο προ-στάδιο της τέλεσης αξιόποινων πράξεων) διευρύνουν υπέρμετρα τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο και θέτουν στο επίκεντρο τις αντι-κοινωνικές συμπεριφορές με τρόπο που να συνεπάγεται εν τέλει την ποινικοποίηση και την αναπαραγωγή των κοινωνικών προβλημάτων και ανισοτήτων⁶¹.

• την περιστασιακή πρόληψη του εγκλήματος:

Η εν λόγω μορφή πρόληψης περιλαμβάνει - ως γνωστόν - τη λήψη μέτρων (τόσο από την πλευρά της πολιτείας όσο και των πολιτών / επικείμενων θυμάτων) που δεν εστιάζουν στην αντιμετώπιση των γενεσιουργών παραγόντων του εγκλήματος, αλλά αποσκοπούν στην μείωση των διαθέσιμων ευκαιριών για τη διάπραξη του⁶². Το θεωρητικό υπόβαθρο αυτών των μέτρων περιλαμβάνει τις αποκαλούμενες «εγκληματολογίες της καθημερινής ζωής» ("criminologies of everyday life")⁶³. Με τον όρο αυτό, ο Garland περιγράφει όσες θεωρίες εστιάζουν σε αυτές τις καθημερινές συνθήκες, που παρέχουν την ευκαιρία για την τέλεση μιας εγκληματικής πράξης⁶⁴. Πρόκειται - μεταξύ άλλων - για «δύο κοντινά ξαδέρφια»⁶⁵. τη θεωρία της ορθολογικής ή έλλογης επιλογής (rational choice theory)⁶⁶ και τη θεωρία των δραστηριοτήτων ρουτίνας (routine activity theory)⁶⁷. Οι θεωρίες αυτές διαθέτουν μια κοινή αφηρητική παραδοχή: ο δράστης εγκλημάτων δρα ορθολογικά σταθμίζοντας το κόστος και το όφελος των πράξεων του προτού προβεί στην τέλεσή τους (η διαφοροποίησή τους έγκειται στο ότι η θεωρία της έλλογης επιλογής διαθέτει ως πεδίο εστίασης το άτομο, ενώ αυτή των δραστηριοτήτων ρουτίνας αναφέρεται σε μεγαλύτερο βαθμό στο μακρο-επίπεδο)⁶⁸.

Πιο αναλυτικά, η ανθρώπινη συμπεριφορά γενικότερα και η εγκληματική δράση ειδικότερα λογίζονται εν προκειμένω ως απότοκο της αλληλεπίδρασης που αναπτύσσεται ανάμεσα στα χαρακτηριστικά ενός ατόμου και του περιβάλλοντος, όπου τελείται μια αξιόποινη πράξη. Το έγκλημα προσλαμβάνεται ως κανονικό φαινόμενο. Δεν δίνεται έμφαση στα μέτρα βελτίωσης της κοινωνίας και των θεσμών, αλλά λαμβάνεται υπόψη κατά κύριο λόγο η γεωγραφική κατανομή των διαφόρων ποινικών αδικημάτων. Εν συνεχεία, προτείνεται η εφαρμογή μέτρων επίδρασης στο περιβάλλον, που καθιστούν ανέφικτη την εκδήλωση εγκληματικής συμπεριφοράς⁶⁹. Με τα ζητήματα αυτά καταπιάνεται η «περιβαλλοντική εγκληματολογία» ή «εγκληματολογία του τόπου» ή «γεωγραφική εγκληματολογία»⁷⁰, που έλκει την καταγωγή της από τα διδάγματα της γαλλοβελγικής χαρτογραφικής σχολής και την οικολογική σχολή του Σικάγο⁷¹. Σύμφωνα με μια πρόσφατη επιστημολογική κατάταξη, η περιβαλλοντική εγκληματολογία υπάγεται στην «επιστήμη του εγκλήματος» (“crime science”)⁷². Η ιδιομορφία της τελευταίας έγκειται στο ότι προωθεί ένα συγκεκριμένο πρότυπο αντιμετώπισης του εγκληματικού φαινομένου, που ερείδεται στη μεταβολή του περιβάλλοντος και στη μείωση των εγκληματικών ευκαιριών, δίχως να δίνεται έμφαση στο πρόσωπο του δράστη και τα κοινωνικά αίτια του εγκλήματος. Σε μεθοδολογικό επίπεδο αξιοποιούνται αποκλειστικά εργαλεία, πορίσματα και παραδοχές των θετικών επιστημών⁷³.

Από την άλλη πλευρά, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η λογική της περιστασιακής πρόληψης του εγκλήματος μεταθέτει στους πολίτες (τα δυνητικά θύματα) την υποχρέωση του κράτους να θωρακίσει το δικαίωμα τους στην ασφάλειά τους. Επιπρόσθετα, είναι ευνόητο ότι τα εν λόγω μέτρα δεν είναι εφικτό να τύχουν της ίδιας εφαρμογής σε κάθε περιοχή και οικία. Κατ’ αυτό τον τρόπο, επιφέρουν ως αποτέλεσμα τη μετατόπιση της εγκληματικότητας σε έτερες περιοχές, γεγονός που λειτουργεί εν τέλει σε βάρος των κοινωνικο-οικονομικά αδύναμων πολιτών, καθώς δεν δύνανται να προβούν στη λήψη τέτοιων μέτρων προφύλαξης⁷⁴. Το πρότυπο της περιστασιακής πρόληψης εισάγει εν τέλει μια υπεραπλουστευτική αντίληψη για το έγκλημα και κατ’ επέκταση την αντεγκληματική πολιτική, στο βαθμό που δεν λαμβάνει υπόψη τα σχετικά κοινωνικά αίτια και βασίζεται αποκλειστικά στο μοντέλο του ‘ορθολογικού εγκληματία’⁷⁵. Για τους παραπάνω λόγους, τα μέτρα αυτά θα πρέπει να εκληφθούν αποκλειστικά ως ένα μέρος μιας ευρύτερης και ολιστικής αντεγκληματικής πολιτικής, που θα κατατείνει στην πολύπλευρη αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου με βασικό όριο τη θωράκιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών.

• την εξατομίκευση της ποινικής αντίδρασης, την εφαρμογή εναλλακτικών κυρώσεων στη στέρηση της προσωπικής ελευθερίας και την υποστήριξη της κοινωνικής επανένταξης των δραστών:

Στο πεδίο μιας ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής, το Συμβούλιο της Ευρώπης υποδεικνύει την αναγκαιότητα λήψης ποινικών μέτρων που προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε δράστη, ώστε να επιτευχθεί με μεγαλύτερα εχέγγυα επιτυχίας η πρόληψη της υποτροπής του⁷⁶. Στο ίδιο πλαίσιο, ενδείκνυται η επιβολή κυρώσεων που εκτελούνται στην κοινότητα και δεν περιλαμβάνουν τον εγκλεισμό του δράστη σε κατάσταση κράτησης, όπως λ.χ. η παροχή κοινωφελούς εργασίας από την πλευρά του καταδικασμένου, οι χρηματικές ποινές και οι εφαρμογές / πρακτικές της αποκαταστατικής / επανορθωτικής δικαιοσύνης (λ.χ. η συνδιαλλαγή δράστη και θύματος)⁷⁷. Τα μέτρα αυτά συγκροτούν την «αποτρεπτική αντεγκληματική πολιτική»⁷⁸ και επί της ουσίας περιλαμβάνουν την ποινική πολιτική ενός κράτους (τις ευρύτερες νομοθετικές και πολιτειακές αποφάσεις αναφορικά με την απειλή, την επιμέτρηση και την εφαρμογή των ποινικών κυρώσεων) με κύριο στόχο τόσο τη δίκαιη ανταπόδοση όσο και την επίτευξη της γενικής και ειδικής πρόληψης⁷⁹.

Κατά τα λοιπά, μια ορθολογική αντεγκληματική πολιτική ενδείκνυται να κατατείνει στην κοινωνική επανένταξη των δραστών. Ο όρος *κοινωνική επανένταξη* «αναφέρεται στη διαδικασία της [...] ένταξης των αποφυλακισμένων στο κοινωνικό περιβάλλον»⁸⁰ και, ειδικότερα, στην αρωγή που λαμβάνουν προκειμένου να επανέλθουν και να εντα-

χθούν εκ νέου στην κοινωνία⁸¹. Πιο αναλυτικά, προσδιορίζεται «ως το καθήκον του Κράτους να υποβοηθή τον απολυόμενο από τη φυλακή να επανέλθει στην κοινωνική ζωή, έχοντας τη δυνατότητα να αναδημιουργήσει τις οικογενειακές, εργασιακές και κοινωνικές του σχέσεις με ίσες ευκαιρίες με τον μη εγκληματήσαντα»⁸². Ως «δικαίωμα - ομπρέλα», η κοινωνική επανένταξη περιλαμβάνει ειδικότερα δικαιώματα, όπως λ.χ. η ένταξη του αποφυλακισμένου στην αγορά εργασίας⁸³. Εντούτοις, η στόχευση της κοινωνικής επανένταξης δεν αφορά αποκλειστικά το μετασφρονιστικό στάδιο. Κατά την έκτιση της ποινής υποδεικνύει ότι είναι αναγκαίο να διεξάγονται εργασιακές, εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δράσεις στα καταστήματα κράτησης που να συμβάλλουν στην επαγγελματική, εκπαιδευτική και ηθική ανάπτυξη των εγκλειστών. Ταυτόχρονα, οφείλουν να παρέχονται δυνατότητες αντιμετώπισης ατομικών ζητημάτων, τα οποία δεν αποκλείεται να συνδέονται με την τέλεση αξιόποινων πράξεων (όπως λ.χ. η εξάρτηση από ουσίες, η επιθετικότητα και ο θυμός)⁸⁴. Εκτός των ανωτέρω, η κοινωνική επανένταξη αναγνωρίζεται ότι στοχεύει στην πρόληψη της υποτροπής του δράστη (της εκ νέου τέλεσης αξιόποινων πράξεων από τον ίδιο)⁸⁵. Εφόσον κάτι τέτοιο επιτευχθεί, γίνεται λόγος περί «επιτυχημένης κοινωνικής επανένταξης»⁸⁶ ή «επιτυχημένης επα-εισόδου» (στην κοινωνία)⁸⁷.

Στο πεδίο της ποινολογικής θεωρίας μπορεί να διακρίνει κανείς δύο εκδοχές της κοινωνικής επανένταξης: μία δεοντολογική (deontological) και μία συνεπειοκρατική (consequentialist). Με βάση την πρώτη, η υποστήριξη της κοινωνικής επανένταξης των αποφυλακισμένων και κατ' επέκταση η αρωγή του δράστη προκειμένου να καταστεί νομοταγής πολίτης υποδεικνύεται από το γεγονός ότι κάτι τέτοιο είναι δίκαιο (just) λόγω της ηθικής σημαντικότητας (moral importance) του κάθε ατόμου. Με βάση τη δεύτερη εκδοχή, η κοινωνική επανένταξη υποδεικνύεται από πολλαπλά συμφέροντα, που δεν αφορούν μόνο τον ίδιο τον δράστη, αλλά την κοινωνία εν συνόλω μέσω της μείωσης των πιθανοτήτων υποτροπής και κατ' επέκταση την άμβλυνση του συνολικού όγκου των τελούμενων αξιόποινων πράξεων (του εγκλήματος)⁸⁸. Οι δύο αυτές εκδοχές διαθέτουν ένα διακριτό θεωρητικό υπόβαθρο: η πρώτη απηχεί την καντιανή θεώρηση της ποινής και η δεύτερη τις ωφελμιστικές της όψεις. Εντούτοις, στην ουσία παρέχουν την ίδια κατεύθυνση για την αντεγκληματική πολιτική, με τη βασική προϋπόθεση ότι η στόχευση της πρόληψης της υποτροπής συμβαδίζει με την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας των δραστών και δεν αγγίζει τα όρια ενός άκρατου ωφελιμισμού⁸⁹. Τα παραπάνω αναδεικνύουν ότι η «κοινωνική επανένταξη ως αντεγκληματική προοπτική συνιστά την προσφορότερη πολιτική πρόληψης καθώς σπάει το φαύλο κύκλο ή τον κρίσιμο κρίκο της αέναης υποτροπής και καταστολής»⁹⁰. Δεν είναι τυχαίο ότι το εγκληματολογικό ενδιαφέρον εστιάζει συστηματικά κατά τις τελευταίες δεκαετίες όχι μόνο στην ανάδειξη των παραγόντων που συνδέονται με την ανάπτυξη της υποτροπής (risk factors), αλλά και σε όσους «θωρακίζουν» τους αποφυλακισμένους από την εκ νέου τέλεση αξιόποινων πράξεων⁹¹. Οι αποκαλούμενοι «προστατευτικοί παράγοντες» (protective factors) αποτελούν μεταβλητές που εξουδετερώνουν άμεσα την επίδραση των παραγόντων κινδύνου με αποτέλεσμα την αποχή του δράστη από το έγκλημα. Επίσης, δεν αποκλείεται να μην αλληλεπιδρούν με τους παράγοντες κινδύνου, αλλά να σηματοδοτούν (ως αυτόνομα γεγονότα) τη χαμηλή πιθανότητα για την τέλεση αξιόποινων πράξεων⁹². Υπό αυτό το πρίσμα, η αντεγκληματική πολιτική (στο βαθμό που στοχεύει στην πρόληψη της υποτροπής των αποφυλακισμένων) περιλαμβάνει τη σφρονιστική και μετα-σφρονιστική πολιτική ενός κράτους ευρύτερα⁹³.

Εξάλλου, στο άρ. 81 παρ. 1 του ισχύοντος Σφρονιστικού Κώδικα ορίζεται ρητά ότι «η Πολιτεία οφείλει να μεριμνά έγκαιρα για την ομαλή επάνοδο και προσαρμογή του κρατουμένου, που πρόκειται να απολυθεί οριστικά, στο κοινωνικό, επαγγελματικό και οικογενειακό του περιβάλλον». Για τη μετασφρονιστική υποστήριξη των δραστών έχει τεθεί σε λειτουργία το ΝΠΙΔ «ΕΠΑΝΟΔΟΣ». Σύμφωνα με το άρ. 2 του π.δ. 300/2003, ο σκοπός του εν λόγω νομικού προσώπου συνίσταται στην επαγγελματική κατάρτιση, την αποκατάσταση, την οικονομική συμπαράσταση και την προετοιμασία και προώθηση της εν γένει κοινωνικής επανένταξης των κρατουμένων και των αποφυλακιζομένων. Η ΕΠΑΝΟΔΟΣ παρέχει νομική, ψυχοκοινωνική και επαγγελματική συμβουλευτική σε όσους αποφυλακισμένους το

επιθυμούν, βραχεία φιλοξενία σε εξειδικευμένους ξενώνες και οικονομική υποστήριξη⁹⁴. Υπηρεσίες μετασφρονιστικής μέριμνας παρέχονται επίσης από άλλους κρατικούς και μη κρατικούς οργανισμούς⁹⁵ (στους τελευταίους εντάσσεται λ.χ. ο Σύλλογος Συμπαράστασης Κρατουμένων «Ονήσιμος»)⁹⁶.

● την ενεργή συμμετοχή του κοινού:

Στη Σύσταση Νο R (96) 8 υπενθυμίζεται ότι η αντεγκληματική πολιτική δεν δύναται να είναι αποτελεσματική, δίχως την ευνοϊκή στάση και την ενεργό συμμετοχή του κοινού⁹⁷. Κάτι τέτοιο είχε ήδη τεθεί ρητά επί τάπητος από το Συμβούλιο της Ευρώπης ήδη με τη Σύσταση Νο R (83) 7, η οποία υιοθετήθηκε από την Επιτροπή Υπουργών στις 23 Ιουνίου 1983. Σε αυτό το κείμενο είχε επισημανθεί ότι είναι η αναγκαία η ενημέρωση των πολιτών σχετικά με τα χαρακτηριστικά της εγκληματικότητας και τον τρόπο λειτουργίας της ποινικής δικαιοσύνης μέσω των επίσημων στατιστικών και της επιστημονικής έρευνας, τις εναλλακτικές ποινικές κυρώσεις, την κοινωνική επανένταξη των δραστών και την αρωγή των θυμάτων. Η πληροφόρηση θα είχε ως αποτέλεσμα την καταπολέμηση των προκατειλημμένων κοινωνικών αντιλήψεων. Το κοινό δύναται επίσης να συμμετάσχει στη διαμόρφωση της αντεγκληματικής πολιτικής τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο λαμβάνοντας μέρος σε συμβουλευτικές επιτροπές, διαρκή σώματα, όπως επίσης μέσω της συμμετοχής του σε ανοικτές συσκέψεις και δημόσιες συζητήσεις⁹⁸.

Οι ως άνω κατευθύνσεις του Συμβουλίου κινούνται στη λογική του κοινοτικού προτύπου και της συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής, όπου η αντιμετώπιση του εγκλήματος δεν προσλαμβάνεται ως αποκλειστική υπόθεση της κρατικής εξουσίας. Σε διεθνές επίπεδο, η αντίληψη αυτή συνδυάστηκε τόσο με το φαινόμενο της διοικητικής αποκέντρωσης του κράτους μέσω της μεταφοράς σημαντικών αρμοδιοτήτων στο τομέα της τοπικής αυτοδιοίκησης, όσο και με τη σταδιακή διαμόρφωση της κοινωνίας των πολιτών. Την ίδια στιγμή, η ανεπάρκεια του κράτους-πρόνοιας να συμβάλει στην καθοριστική ανακούφιση των κοινωνικών προβλημάτων (όπως λ.χ. αυτό της μικρομεσαίας εγκληματικότητας) οδήγησε στην ανάγκη να αναζητηθούν καινούργιοι εταίροι στο πεδίο της εξασφάλισης της δημόσιας ασφάλειας⁹⁹. Σε αυτό το πλαίσιο, το εξεταζόμενο πρότυπο προϋποθέτει αρχικά τη συμμετοχή του κοινού στην εφαρμογή της αντεγκληματικής πολιτικής (τόσο μέσα από οργανωμένες συλλογικές δράσεις, που δεν αγγίζουν τα όρια της αυτοδικίας, όσο και με τη λήψη ατομικών μέτρων περιστασιακής πρόληψης). Επιπρόσθετα, η εφαρμογή του εν λόγω προτύπου προϋποθέτει τη *διεταιρικήτητα*, δηλαδή τη διαμόρφωση συνεργασιών ανάμεσα στην κρατική (κεντρική) εξουσία, την τοπική αυτοδιοίκηση, κυβερνητικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις, εκπαιδευτικούς φορείς και τους πολίτες¹⁰⁰.

Η σύσταση των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Εγκληματικότητας (με τον ν. 2713/1999) θεωρείται ως η βασικότερη εξέλιξη στον τομέα της συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής στη χώρα μας¹⁰¹. Με βάση την ΥΑ 3002/1/14-στ' (άρ. 2 παρ. 1), τα ως άνω Συμβούλια συνιστούν «αποκεντρωμένα όργανα αντεγκληματικής πολιτικής και διαχείρισης του προβλήματος της εγκληματικότητας, σε τοπικό επίπεδο, με στόχο τη μείωση ή εξάλειψη του αισθήματος ανασφάλειας των πολιτών και τη δημιουργία κλίματος εμπιστοσύνης για την ικανότητα του κράτους να προστατεύει αποτελεσματικά τα έννομα και κοινωνικά αγαθά τους»¹⁰². Παρά το γεγονός ότι ως σήμερα έχουν συσταθεί άνω των εβδομήντα Συμβουλίων ανά την ελληνική επικράτεια, τα τελευταία δεν έχουν λειτουργήσει στην πράξη και δεν έχουν αποδώσει τα αναμενόμενα αποτελέσματα¹⁰³. Η δράση ορισμένων μόνο εξ αυτών έχει περιορισθεί στη διοργάνωση ημερίδων ενημέρωσης σχετικά με συγκεκριμένες μορφές του εγκλήματος¹⁰⁴, ενώ η ύπαρξη και τα καθήκοντά τους δεν φαίνεται να έχει συγκεντρώσει το ενδιαφέρον των κατοίκων των επιμέρους δήμων¹⁰⁵.

Η συμμετοχή, όμως, του κοινού δεν αφορά μόνο την πρόληψη του εγκλήματος, αλλά και άλλες εκφάνσεις της αντεγκληματικής πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, αποτελεί εμπεδωμένη γνώση ότι η προετοιμασία των εγκλείστων

στα καταστήματα κράτησης για την κοινωνική τους επανένταξη κατόπιν της αποφυλάκισής τους προϋποθέτει την ευρύτερη συνεργασία των κοινωνικών δυνάμεων για το σκοπό αυτό και, ειδικότερα, τη συνεργασία των καταστημάτων κράτησης με την ευρύτερη κοινωνία. Κάτι τέτοιο απορρέει από την αρχή του κοινωνικού κράτους. Σε αυτό το πλαίσιο, οι εθελοντές δύνανται να συμβάλλουν στη διαδοχική άρση των κοινωνικών στερεοτύπων αναφορικά με τους δράστες αξιόποινων πράξεων στο πλαίσιο ενός κοινωνικού και δημοκρατικού κράτους δικαίου που ερείδεται στα ιδανικά της κοινωνικής συνεργασίας και αλληλεγγύης. Η εμπεδωμένη κρίση του κράτους πρόνοιας (η οποία δηλώνεται – μεταξύ άλλων – μέσω της μη ικανοποιητικής πρόβλεψης θέσεων εργασίας στον ευρύτερο δημόσιο τομέα) έχει καταστήσει αναγκαία τη συνδρομή των εθελοντών σε κοινωνικούς τομείς που άπτονται της αντιμετώπισης του εγκλήματος και της υποστήριξης των κρατουμένων. Η κάλυψη των αναγκών του σωφρονιστικού συστήματος μέσω της εργασίας των εθελοντών είναι ασφαλώς κατακριτέα. Οι τελευταίοι ενδείκνυται να λειτουργούν μόνο συμπληρωματικά και επικουρικά στο έργο εξειδικευμένων επαγγελματιών και όχι αυτόνομα¹⁰⁶.

● την αρωγή του θύματος:

Σύμφωνα με τη Σύσταση Νο R (96) 8, η διασφάλιση των συμφερόντων των θυμάτων θα πρέπει να συνιστά μία από τις θεμελιώδεις λειτουργίες της ποινικής δικαιοσύνης. Προκειμένου να επιτευχθεί αυτός ο στόχος είναι αναγκαίο τόσο να επαυξάνεται η εμπιστοσύνη των θυμάτων στην ποινική δικαιοσύνη όσο και να λαμβάνεται επαρκής φροντίδα για τη φυσική, ψυχολογική, υλική και κοινωνική βλάβη που υπέστησαν¹⁰⁷. Η Οδηγία 2012/29/ΕΕ έχει ως αντικείμενο την καθιέρωση των δικαιωμάτων, την προστασία και την αρωγή των θυμάτων αξιόποινων πράξεων σε όλο το φάσμα της ποινικής διαδικασίας. Σε αντίθεση με προγενέστερα συναφή νομικά κείμενα, εν προκειμένω υιοθετείται ένας ευρύς ορισμός της έννοιας του θύματος. Επίσης, η παρεχόμενη προστασία δεν εξαντλείται σε συγκεκριμένες κατηγορίες εγκλημάτων (όπως λ.χ. η εμπορία ανθρώπων και η ενδοοικογενειακή βία). Αντίθετα, αναφέρεται σε όλο το φάσμα της θυματοποίησης, δίχως να ενδιαφέρει εάν η πράξη έχει καταγγελθεί στις δικωτικές αρχές. Σε αυτό το πλαίσιο, τα κράτη μέλη καλούνται να λαμβάνουν μέτρα, ώστε τα θύματα να αντιμετωπίζονται με σεβασμό, ευαισθησία, εξατομικευμένη και επαγγελματική προσέγγιση. Είναι μάλιστα αξιοσημείωτο ότι τα δικαιώματα που θεσπίζονται στην Οδηγία ισχύουν για όλα τα θύματα χωρίς διακρίσεις, ανεξάρτητα από τη χώρα προέλευσής τους ή και το καθεστώς διαμονής τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Στις βασικές καινοτομίες της Οδηγίας έγκειται η θεσμοθέτηση ενός αυτοτελούς δικαιώματος των άμεσων θυμάτων, αλλά και των συγγενικών τους προσώπων, να αποκτούν πρόσβαση – ανάλογα με τις ανάγκες τους – σε δωρεάν και εμπιστευτικές υπηρεσίες υποστήριξης και φροντίδας (άρ. 8)¹⁰⁸. Η νομοθετική αυτή εξέλιξη συμβαδίζει με τα διαχρονικά αιτήματα του θυματολογικού κινήματος σε διεθνές επίπεδο¹⁰⁹.

Τα παραπάνω ερείδονται σε ένα στέρεο ηθικό επιχειρήμα, που αφορά την πεμπτούσια της κοινωνικής δικαιοσύνης: η πολιτεία αφιερώνει ένα τμήμα των κρατικών δαπανών για την αντιμετώπιση του εγκλήματος και τη σωφρονιστική μεταχείριση των δραστών. Αντίστοιχα, οφείλει επίσης να μεριμνά έμπρακτα για την υποστήριξη και την αποκατάσταση της βλάβης του θύματος. Όπως έχει επισημανθεί στην Απόφαση (77) 27 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, η εκάστοτε πολιτεία είναι απαραίτητο να επιδεικνύει ενδιαφέρον για τους παθόντες των εγκληματικών πράξεων “για λόγους [...] κοινωνικής αλληλεγγύης”¹¹⁰. Τα παραπάνω θέτουν επί τάπητος επιπλέον παραμέτρους, που αφορούν την ίδια την εμπλοκή του θύματος στην ποινική διαδικασία και τον τρόπο αντιμετώπισής του από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο, η κοινωνική δικαιοσύνη συμπλέκεται με τη διαδικαστική δικαιοσύνη (procedural justice): τόσο η πρώτη όσο και η δεύτερη αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για την επίτευξη της αρμονικής κοινωνικής συμβίωσης¹¹¹.

Το μοτίβο της “διαδικαστικής δικαιοσύνης” αναφέρεται στην εφαρμογή του ποινικού δικαίου. Η δικαιοσύνη (fairness) της διαδικασίας που ακολουθείται από τη στιγμή που μια αξιόποινη πράξη καταγγέλλεται στις αρχές αποτελεί τη βασικότερη μεταβλητή που διαμορφώνει τη συμπεριφορά των εμπλεκόμενων στο ποινικό σύστημα, όπως επίσης τις στάσεις και τις αντιλήψεις αυτών απέναντι στους φορείς του ποινικού συστήματος. Η δικαιοσύνη της διαδικασίας συνίσταται στην αναγνώριση των κατηγορουμένων και των μαρτύρων ως μέλη μιας αξιότιμης κοινωνικής ομάδας, γεγονός που δεν θίγει την ανθρωπινή τους αξιοπρέπεια και αυτο-εκτίμηση. Το χαρακτηριστικό αυτό υποδεικνύει την αντιμετώπιση των θυμάτων με ευγένεια και σεβασμό από τις δικαστικές αρχές. Η δικαιοσύνη διαμορφώνεται επίσης μέσω της επίδειξης αμερόληπτης συμπεριφοράς από τους φορείς του κοινωνικού ελέγχου. Η στάση αυτών οφείλει να μην τελεί σε συνάρτηση με στερεοτυπικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις. Τέλος, η δικαιοσύνη αναφέρεται στην εμπιστοσύνη των θυμάτων απέναντι στις αρμόδιες αρχές, η οποία διαμορφώνεται μέσω της διαπίστωσης ότι οι τελευταίες λαμβάνουν υπόψη της ιδιαίτερες ανάγκες και τη δυσχερή τους θέση. Σε αυτό το πλαίσιο, κατά την πρώτη τους επαφή με το ποινικό σύστημα (στην αστυνομία) είναι αναγκαίο να λαμβάνουν σαφή ενημέρωση σχετικά με τα δικαιώματά τους και να παραπέμπονται σε υπηρεσίες υποστήριξης. Τα παραπάνω ενισχύουν τη «νομιμοποίηση» (legitimation) του ποινικού συστήματος με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τη γενικότερη συμμόρφωση των πολιτών στις νομικές επιταγές¹¹². Την ίδια στιγμή ενισχύουν την απόφαση τουλάχιστον ορισμένων θυμάτων να προβούν στην τυπική καταγγελία του εγκλήματος που έχουν υποστεί, καθώς αμβλύνεται ο φόβος της δευτερογενούς τους θυματοποίησης¹¹³.

Με το ν. 4478/2017, ο Έλληνας νομοθέτης μετέφερε την ως άνω Οδηγία στο εσωτερικό της έννομης τάξης. Κατ’ αυτό τον τρόπο, αναβαθμίστηκε σε σημαντικό βαθμό η θέση του παθόντος στην ποινική διαδικασία, ενώ επίσης θεσμοθετήθηκε το δικαίωμα των θυμάτων να τυγχάνουν υποστήριξης και φροντίδας από εξειδικευμένους κρατικούς και μη κυβερνητικούς οργανισμούς. Όπως επισημαίνεται στην αιτιολογική έκθεση του σχετικού νομοσχεδίου, η ενσωμάτωση της Οδηγίας στο εθνικό δίκαιο υποδηλώνει πως «ο ιστορικά καταγεγραμμένος εμφατικός προσανατολισμός του ποινικού συστήματος στο πρόσωπο του δράστη αρχίζει να υποχωρεί, καθώς, δίπλα στην καθόλα σεβαστή αξίωση προστασίας του υπόπτου ή κατηγορουμένου μέσω του σεβασμού των δικαιωμάτων του, αναγνωρίζεται πλέον και σταδιακά ικανοποιείται το εξίσου νομιμοποιημένο αίτημα για αποκατάσταση της βλάβης του θύματος, τόσο μέσω της πρόβλεψης μηχανισμών υποστήριξης και προστασίας του όσο και μέσω της διασφάλισης της ενεργής συμμετοχής του στην ποινική διαδικασία [...] το σύγχρονο διακύβευμα της ποινικής δικαιοσύνης [...] αναδιατυπώνεται ως αξίωση αναγνώρισης των συμφερόντων των εμπλεγμένων μερών, μέσω της ορθολογικής και αναλογικής εξισορρόπησης των δικαιωμάτων των δραστών και των θυμάτων».

Είναι γεγονός ότι στη χώρα μας έχουν συσταθεί φορείς με στόχο την παροχή υπηρεσιών σε θύματα εγκληματικών ενεργειών. Επί παραδείγματι, η θεσμική αποστολή του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ) συνίσταται στην παροχή υπηρεσιών επείγουσας ψυχολογικής και κοινωνικής στήριξης σε άτομα που περιέρχονται σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και κρίσης. Οι ως άνω στόχοι επιτυγχάνονται λ.χ. μέσω της λειτουργίας τηλεφωνικών γραμμών για την υποβολή καταγγελιών και παροχής υποστήριξης και της παροχής προστατευμένης στέγασης σε γυναίκες - θύματα βίας. Σε αυτό το πλαίσιο παρέχεται ταυτόχρονα ιατροφαρμακευτική περίθαλψη στα θύματα και βραχεία συμβουλευτική με απώτερο στόχο την ενδυνάμωσή τους¹¹⁴. Στο πεδίο της αρωγής των κακοποιημένων ανηλίκων και γυναικών δραστηριοποιούνται ακόμη φορείς της κοινωνίας των πολιτών. Η παρεχόμενη υποστήριξη συνίσταται στην προσωρινή φιλοξενία των θυμάτων σε ξενώνες. Το προσωπικό μεριμνά επίσης για την ψυχολογική, κοινωνική και νομική υποστήριξή τους. Ταυτόχρονα, ορισμένοι μη κρατικοί φορείς έχουν συστήσει τηλεφωνικά κέντρα, όπου υποβάλλονται αναφορές από πολίτες σχετικά με περιστατικά κακοποίησης. Σε ένα γενικότερο επίπεδο, οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις έχουν υποκαταστήσει σε σημαντικό βαθμό τις αντίστοιχες υποχρεώσεις του ελληνικού κράτους πρόνοιας¹¹⁵.

Εντούτοις, ένα διαχρονικό πρόβλημα που ταλανίζει τους αρμόδιους φορείς είναι η υποστελέχωση. Το φαινόμενο αυτό εντάθηκε κατόπιν της έναρξης της οικονομικής κρίσης και της συνακόλουθης μείωσης των κρατικών δαπανών στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής ευρύτερα. Εκτός της υποχρηματοδότησης, που εύλογα ασκεί επιρροή στην ποιότητα και στο εύρος των παρεχόμενων υποστηρικτικών υπηρεσιών προς τα θύματα, είναι γεγονός ότι οι εν λόγω φορείς δραστηριοποιούνται κυρίως στα αστικά κέντρα. Συνεπώς, εγείρεται το ζήτημα προσβασιμότητας σε αυτές από πρόσωπα που διαβιούν στην επαρχία. Επιπρόσθετα, οι ως άνω οργανισμοί (τόσο του ευρύτερου δημοσίου τομέα όσο και οι μη κρατικοί) δεν υπάγονται σε έναν κοινό φορέα, που θα εγγυάται το μεταξύ τους συντονισμό, όπως επίσης τη μη αλληλοεπικάλυψη των μεταξύ τους αρμοδιοτήτων και των παρεχόμενων υπηρεσιών¹¹⁶. Τα δε υφιστάμενα προγράμματα διαθέτουν συνήθως έναν συγκεκριμένο χρονικό ορίζοντα, σε συνάρτηση με τη χρηματοδότηση που έχουν λάβει (ιδίως από την Ευρωπαϊκή Ένωση). Κατ' αυτό τον τρόπο, έχει διαμορφωθεί ένα κατακεραματισμένο και ασταθές σκηνικό σε ό,τι αφορά τις παρεχόμενες υπηρεσίες στα θύματα, που εν τέλει θέτει τροχοπέδη στην αποτελεσματική στήριξή τους¹¹⁷. Σημειωτέον ότι στην Ελλάδα δεν έχουν έως σήμερα συσταθεί φορείς που να παρέχουν υπηρεσίες υποστήριξης σε παθόντες, που να ανήκουν σε όλο το φάσμα της θυματοποίησης (παρά μόνο σε εξειδικευμένες κατηγορίες θυμάτων)¹¹⁸. Ωστόσο, έχει ορθά επισημανθεί ότι κάτι τέτοιο θα οδηγούσε σε μια γενικότερη βελτίωση της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, θα λειτουργούσε ενθαρρυντικά για την ανάπτυξη της εμπιστοσύνης των πολιτών απέναντι στο ποινικό σύστημα και θα οδηγούσε εν τέλει στη χάραξη μιας ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής¹¹⁹.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Η αντεγκληματική πολιτική αποτελεί έναν επιστημονικό κλάδο με βασικές επιστήμες αναφοράς την εγκληματολογία (με τη στενή έννοια του όρου) και τη σωφρονιστική, αλλά και την ανακριτική, τη θεωρία του ποινικού δικαίου και τη θεωρία της ποινής. Οι εγκληματολόγοι αναζητούν κάθε ποινικό και εξω-ποινικό μέτρο, που ενδείκνυται για την αντιμετώπιση του εγκλήματος τόσο στο προ-εγκληματικό όσο και στο μετα-εγκληματικό στάδιο με βασικό όριο τη μη καταστρατήγηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Υπό αυτό το πρίσμα, η αντεγκληματική πολιτική περιλαμβάνει επιμέρους εφαρμογές της εγκληματολογικής, της ποινολογικής και της σωφρονιστικής θεωρίας, οι οποίες μεταφράζονται σε μέτρα που επιδιώκουν την αντιμετώπιση του εγκλήματος σε προληπτικό, αποτρεπτικό και κατασταλτικό επίπεδο. Η εγκληματολογική θεωρία, η εμπειρική έρευνα και οι προτάσεις σχετικά με την αντιμετώπιση του εγκλήματος τελούν σε μια άρρηκτη σχέση αλληλεπίδρασης συνιστώντας εν τέλει ένα αδιαίρετο όλον. Η διατύπωση προτάσεων σχετικά με την αντιμετώπιση του εγκλήματος (η χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής) αποτελεί σε ένα πρώτο επίπεδο επιστημονικό έργο. Εντούτοις, η οριστική διαμόρφωση και η εφαρμογή αυτής υπάγεται στις υποχρεώσεις της πολιτείας. Το γεγονός ότι ο σχεδιασμός της εξεταζόμενης πολιτικής αποτελεί κρατικό έργο, ωστόσο, δεν σημαίνει ότι δεν ενδείκνυται να βασίζεται στα πορίσματα της εγκληματολογικής έρευνας και θεωρίας. Και αυτό γιατί μια πολιτική που δεν τυγχάνει επιστημονικής θεμελίωσης, συνιστά - κατ' έκφραση του Αλεξιάδη - έναν «ερασιτεχνικό ακροβατισμό».

Η Σύσταση R (96) 8 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης αποτελεί ένα διαχρονικής σημασίας κείμενο, που παρέχει κατευθύνσεις για τις αντεγκληματικές πολιτικές των κρατών-μελών. Σε ένα πρώτο επίπεδο, η πρόληψη του εγκλήματος θα πρέπει να κινείται σε ένα αμιγώς εξω-ποινικό πλαίσιο μέσω της λήψης μέτρων που αφορούν τη βελτίωση της οικονομίας, της εκπαίδευσης και των άλλων κοινωνικών θεσμών. Κατ' αυτό τον τρόπο,

η κοινωνική πρόληψη συναρτάται άμεσα με την κοινωνική δικαιοσύνη και την ευρύτερη κοινωνική πολιτική ενός κράτους. Τα μέτρα περιστασιακής πρόληψης του εγκλήματος θα πρέπει να εκληφθούν αποκλειστικά ως ένα μέρος μιας ολιστικής αντεγκληματικής πολιτικής, που θα κατατείνει στην πολύπλευρη αντιμετώπιση του εγκληματικού φαινομένου με βασικό όριο τη θωράκιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ελευθεριών.

Κατά τα λοιπά, το Συμβούλιο της Ευρώπης υποδεικνύει την αναγκαιότητα λήψης ποινικών μέτρων που προσαρμόζονται στις ιδιαίτερες ανάγκες του κάθε δράστη, ώστε να επιτευχθεί με μεγαλύτερα εχέγγυα επιτυχίας η πρόληψη της υποτροπής του. Στο ίδιο πλαίσιο, ενδείκνυται η επιβολή κυρώσεων που εκτελούνται στην κοινότητα και δεν περιλαμβάνουν τον εγκλεισμό του δράστη σε κατάσταση κράτησης. Σε ένα γενικότερο επίπεδο, μια ορθολογική αντεγκληματική πολιτική ενδείκνυται να κατατείνει στην κοινωνική επανένταξη των δραστών. Ως «δικαίωμα - ομπρέλα», η κοινωνική επανένταξη περιλαμβάνει ειδικότερα δικαιώματα, όπως λ.χ. η ένταξη του αποφυλακισμένου στην αγορά εργασίας. Η στόχευση της κοινωνικής επανένταξης δεν αφορά αποκλειστικά το μετασφρονιστικό στάδιο, αλλά και το πεδίο της έκτισης των ποινών. Στα καταστήματα κράτησης θα πρέπει να διεξάγονται δράσεις που συμβάλλουν στην προετοιμασία των κρατουμένων για την κοινωνική τους επανένταξη. Στο ίδιο πλαίσιο θα πρέπει να δίνεται έμφαση στην ενίσχυση των προστατευτικών παραγόντων ως προς την πρόληψη της υποτροπής. Κατά τα λοιπά, στη Σύσταση Νο R (96) 8 υπενθυμίζεται ότι η αντεγκληματική πολιτική δεν δύναται να είναι αποτελεσματική, δίχως την ευνοϊκή στάση και την ενεργό συμμετοχή του κοινού. Οι ως άνω κατευθύνσεις του Συμβουλίου κινούνται στη λογική του κοινοτικού προτύπου και της συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής, όπου η αντιμετώπιση του εγκλήματος δεν προσλαμβάνεται ως αποκλειστική υπόθεση της κρατικής εξουσίας. Σε αυτό το πλαίσιο, το ως άνω πρότυπο προϋποθέτει αρχικά τη συμμετοχή του κοινού στην εφαρμογή της εξεταζόμενης πολιτικής. Επιπρόσθετα, η εφαρμογή του εν λόγω προτύπου προϋποθέτει τη διαμόρφωση συνεργασιών ανάμεσα στην κρατική (κεντρική) εξουσία, την τοπική αυτοδιοίκηση, κυβερνητικές και μη κυβερνητικές οργανώσεις, εκπαιδευτικούς φορείς και τους πολίτες. Η συμμετοχή, όμως, του κοινού δεν αφορά μόνο την πρόληψη του εγκλήματος. Η προετοιμασία των εγκλείστων στα καταστήματα κράτησης για την κοινωνική τους επανένταξη προϋποθέτει την ευρύτερη συνεργασία των κοινωνικών δυνάμεων και τη συνεργασία των καταστημάτων κράτησης με την ευρύτερη κοινωνία. Τέλος, η διασφάλιση των συμφερόντων των θυμάτων θα πρέπει να συνιστά μία από τις θεμελιώδεις λειτουργίες της ποινικής δικαιοσύνης. Η Οδηγία 2012/29/ΕΕ έχει ως αντικείμενο την καθιέρωση των δικαιωμάτων, την προστασία και την αρωγή των θυμάτων αξιόποινων πράξεων σε όλο το φάσμα της ποινικής διαδικασίας. Η νομοθετική αυτή εξέλιξη συμβαδίζει με τα διαχρονικά αιτήματα του θυματολογικού κινήματος σε διεθνές επίπεδο.

Καταληκτικά, η Σύσταση R (96) 8 της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης υποδεικνύει τον πολύπλευρο χαρακτήρα της ενδεδειγμένης αντεγκληματικής πολιτικής και κατ' επέκταση την ποικιλία των κατευθύνσεων που ενδείκνυται να λαμβάνει ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος με απώτερο στόχο τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των πολιτών και την επίτευξη της αρμονικής κοινωνικής συμβίωσης. Σε ένα επόμενο στάδιο, είναι αναγκαίο να διερευνηθεί με συστηματικότητα και πολύπλευρα ο τρόπος εφαρμογής των ως άνω κατευθύνσεων από την ελληνική πολιτεία κατά τις τελευταίες δεκαετίες.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ Βλ. Delmas-Marty M., Πρότυπα και τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής, Μτφρ. Χ. Ζαραφώνιτου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, χ.χρ., σ. 28, όπως επίσης Ζαραφώνιτου Χ., Αντεγκληματική πολιτική, στο Ν. Ανδρουλάκη, Λ. Μαργαρίτη, Ι. Φαρσεδάκη (επιμ.), Λεξικό νομικής ορολογίας ΙΙΙ - Ποινικό δίκαιο & εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σ. 42-3.

² Βλ. Αλεξιάδη Σ., Εγκληματολογία, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, σ. 279 και Αλεξιάδη Σ. & Πιτσελά Α., Αντεγκληματική πολιτική, στο Κ. Σπινέλλη, Ν. Κουράκη, Μ. Κρανιδιώτη (επιμ.), Λεξικό εγκληματολογίας, Τόπος, Αθήνα, 2018, σ. 67.

³ Βλ. Τηήτσουρα Α., Σχέσεις μεταξύ αντεγκληματικής πολιτικής και εγκληματολογικής έρευνας, στο Ν. Κουράκη (επιμ.), Αντεγκληματική πολιτική, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994, σ. 63 με την εκεί παραπομπή στη Σύσταση Νο. R (83) 7 του Συμβουλίου σχετικά με τη συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική.

⁴ Βλ. Ζαραφώνιτου Χ., Συνέντευξη, Έγκλημα και Τιμωρία - Crime and Punishment 5/2019, σ. 10, διαθέσιμη στην ιστοσελίδα www.hscriminology.gr.

⁵ Βλ. Σπινέλλη Κ., Εγκληματολογία - Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014, σ. 7-8 και Ζαραφώνιτου Χ., Αντεγκληματική πολιτική, ό.π., σ. 42-3.

⁶ Βλ. Σπινέλλη Κ., ό.π., σ. 7-8. Η εγκληματολογία καταπιάνεται με το έγκλημα ως κοινωνικό και ατομικό φαινόμενο, τους «πρωταγωνιστές» του (δράστες - θύματα), τα αίτια ή τους παράγοντες που οδηγούν σε αυτό και τον κοινωνικό του έλεγχο (σε τυπικό και άτυπο επίπεδο). Βλ. Σπινέλλη Κ., Αναμνήσεις από το Δάσκαλο Κωνσταντίνο Γ. Γαρδίκια ή η εγκληματολογία, η σωφρονιστική και η ανακριτική από το χθες στο σήμερα, στο Κ. Σπινέλλη (επιμ.), Κωνσταντίνος Γ. Γαρδίκιας, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2000, σ. 48 επ. και Πιτσελά Α., Βία κατά ηλικιωμένων, στο Προσφορά τιμής στην Ά. Μπενάκη-Ψαρούδα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2008, σ. 1357, υποσ. 1.

⁷ Βλ. Αλεξιάδη Σ., ό.π., σ. 5 και Βιδάλη Σ., Πέρα από τα όρια - Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017, σ. 15, όπου στους συνεργαζόμενους κλάδους της αντεγκληματικής πολιτικής περιλαμβάνονται επίσης το ποινικό δίκαιο, το δημόσιο δίκαιο (συνταγματικό και διοικητικό δίκαιο), η κοινωνιολογία και η φιλοσοφία του δικαίου. Για την εγκληματολογία με τη στενή έννοια του όρου βλ. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου Α., Εγχειρίδιο εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984, σ. 21, Σπινέλλη Κ., Εγκληματολογία, ό.π., σ. 7-8 και Φαρσεδάκη Ι., Στοιχεία εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2005, σ. 129-30. Για τις βοηθητικές επιστήμες της εγκληματολογίας γενικότερα πρβλ. Αλεξιάδη Σ., ό.π., σ. 4-5 και Σπινέλλη Κ., Εγκληματολογία, ό.π., σ. 7-8.

⁸ Βλ. Αλεξιάδη Σ., ό.π., σ. 281. Πρβλ. επίσης Αλεξιάδη Σ., Ανακριτική, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, Κουράκη Ν. (επιμ.), Συμβολές στη μελέτη της ανακριτικής, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006 και Ζαραφώνιτου Χ., Ανακριτική και εγκληματολογία, στον Τιμητικό Τόμο για τον Ι. Φαρσεδάκη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2017, σ. 231 επ.

⁹ Βλ. Βιδάλη Σ., Αντεγκληματική πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σ. 1, όπως επίσης Κουράκη Ν., Θεωρία της ποινής, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2008. Για την αντεγκληματική πολιτική ως «γέφυρα που συνδέει το δογματικό ποινικό δίκαιο (θεωρία του ποινικού δικαίου) με την εγκληματολογία» βλ. Πιτσελά Α., Η εγκληματολογική προσέγγιση του οικονομικού εγκλήματος, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2010, σ. 217.

¹⁰ Βλ. Βιδάλη Σ., Αντεγκληματική πολιτική, ό.π., σ. 1.

¹¹ Στο εγκληματολογικό πεδίο, η φαινομενολογία νοείται ως η «περιγραφή [...] του είδους των εγκλημάτων που εμφανίζονται στο χωροχρόνο [...] και του όγκου τους». Βλ. Σπινέλλη Κ., Η σύγχρονη εγκληματικότητα και η φαινομενολογία της, στο Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου & Α. Χαλκιά (επιμ.), Η εγκληματολογία απέναντι στις σύγχρονες προκλήσεις, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011, σ. 45-6.

¹² Βλ. Βιδάλη Σ., Μέτρηση του εγκλήματος και αντεγκληματική πολιτική, στον Τιμητικό Τόμο Κ. Δ. Σπινέλλη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2010, σ. 559 επ. και Τσίγκανου Ι., Το εγκληματικό φαινόμενο στην Ελλάδα σήμερα, Παπαζήσης, Αθήνα, 2016.

¹³ Βλ. Ζαραφώνιτου Χ., Εμπειρική εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004. Για παράδειγμα, προκειμένου να διερευνήσουν τον όγκο

των ποινικών αδικημάτων που δεν καταγράφεται στις επίσημες εγκληματολογικές στατιστικές διενεργούν διαχρονικά τις έρευνες θυματοποίησης και αυτο-ομολογούμενης εγκληματικής δράσης. Βλ. Newburn T., *Criminology*, Willan, Devon, 2007, σ. 48 επ. Οι θυματολογικές έρευνες δεν διεξάγονται με συστηματικότητα στη χώρα μας. Η τελευταία συμπεριλήφθη στα κράτη που συμμετείχαν στην Ευρωπαϊκή Έρευνα Θυματοποίησης (European Victimization Survey) το 2005. Είχε προηγηθεί η πρώτη και τελευταία σε πανελλήνιο επίπεδο θυματολογική έρευνα, η οποία υλοποιήθηκε το 2001 με επιστημονικά υπεύθυνο τον Καθηγητή Β. Καρύδη. Το ζήτημα της θυματοποίησης των πολιτών έχει επίσης διερευνηθεί στο πλαίσιο εμπειρικών ερευνών σχετικά με την ανασφάλεια των κατοίκων συγκεκριμένων περιοχών της Αθήνας απέναντι στο ενδεχόμενο να καταστούν θύματα εγκληματικών πράξεων. Βλ. Zafaronitou C., *Criminal victimization in Greece and the fear of crime: A 'paradox' for interpretation*, *International Review of Victimology* 3/2009, σ. 277, της ίδιας, Ο φόβος του εγκλήματος, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002 και Καρύδη Β., Η αθέατη εγκληματικότητα – Εθνική θυματολογική έρευνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2004. Για τη μεθοδολογία των εμπειρικών ερευνών στην εγκληματολογία πρβλ. ενδεικτικά Davies P., Francis P., Jupp V., *Doing criminological research*, SAGE, Los Angeles, 2011.

¹⁴ Βλ. Φαρσεδάκη Ι., Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1984, σ. 123.

¹⁵ Βλ. Σπινέλλη Κ., *Εγκληματολογία*, ό.π., σ. 19 («η διάκριση της εγκληματολογίας σε θεωρητική και εμπειρική είναι μάλλον τεχνητή»), Ζαραφονίτου Χ., *Εμπειρική εγκληματολογία*, ό.π., σ. 12 («η εμπειρική και η θεωρητική έρευνα είναι όχι απλά αλληλέγγυες αλλά και αδιαχώριστες») και Κρανιδιώτη Μ., Η ολοκλήρωση – Μέθοδος ανάπτυξης θεωρίας στην εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2007, σ. 6.

¹⁶ Βλ. Παπαχρίστου Θ., *Κοινωνιολογία του δικαίου*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1999, σ. 189.

¹⁷ Βλ. Δασκαλάκη Η., *Εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985, Λαμπροπούλου Έ., *Κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης*, Ι. Σιδέρης, Αθήνα, 2012, Χάϊδου Α., *Ποινολογία – Σωφρονιστική*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σ. 13 επ., Ashworth A., *Criminal justice, not criminology?*, στο M. Bosworth & C. Hoyle (επιμ.), *What is criminology?*, Oxford University Press, Oxford-New York, 2011, σ. 335 επ. και Newburn T., *Crime and criminal justice policy*, Pearson, Harlow, 2003. Για την ποινική δικαιοσύνη ως αντικείμενο έρευνας και μελέτης από τους εγκληματολόγους στο ελληνικό ακαδημαϊκό γίγνεσθαι βλ. Δασκαλάκη Η., Απονομή της ποινικής δικαιοσύνης στην Ελλάδα, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 1983, σ. 11 επ. και Σπινέλλη Κ., *Διερεύνηση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007. Η νομοπαραγωγική φάση και η εφαρμογή του δικαίου ευρύτερα εντάσσονται επίσης στα ενδιαφέροντα των κοινωνιολόγων του δικαίου. Βλ. Παπαχρίστου Θ., ό.π., σ. 175 επ. Για τους κοινούς τύπους της κοινωνιολογίας του δικαίου με την εγκληματολογία βλ. Λαμπροπούλου Έ., Από την εγκληματολογία στην κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου; Το μέλλον της εγκληματολογίας, στο Ν. Κουράκη (επιμ.), *Μνήμη Ι. Δασκαλόπουλου*, Κ. Σταμάτη, Χρ. Μπάκα – Τ. Γ', Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996, σ. 871 επ. και Sibley S., *Mutual engagement: Criminology and the sociology of law*, *Crime, Law & Social Change* 2/2002, σ. 163 επ.

¹⁸ Βλ. Akers R., *Criminological theories – Introduction and evaluation*, Fitzroy Dearborn Publishers, Chicago-London, 1999, σ. 2 επ.

¹⁹ Βλ. Κουράκη Ν., Ο μετέωρος ρόλος του εγκληματολόγου στη χάραξη της αντεγκληματικής πολιτικής, στο *Εγκληματολογικοί ορίζοντες – Τ. Α'*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σ. 147.

²⁰ Βλ. Decker S., *From theory to policy and back again*, στο A. Piquero (επιμ.), *The handbook of criminological theory*, Wiley, Oxford, 2016, σ. 380 επ., Tibbetts S., *Criminological theory: The essentials*, SAGE, Thousand Oaks, 2012, σ. 225 επ., Mears D. & Cochran J., *Fundamentals of criminological and criminal justice inquiry: The science and art of conducting, evaluating, and using research*, Cambridge University Press, Cambridge, 2019, σ. 92 επ., Walklate S., *Understanding criminology*, Open University Press, Berkshire, 2007, σ. 11 επ. και Barlow H. & Decker S. (επιμ.), *Criminology and public policy: Putting theory to work*, Temple University Press, Philadelphia, 2010.

²¹ Βλ. Knepper P., *Criminology and social policy*, SAGE, Los Angeles, 2007, σ. 19 και Χαλκιά Α., *Αντεγκληματική πολιτική και συμμετοχή των πολιτών*, Διόνικος, Αθήνα, 2017, σ. 18, 29-30.

²² Βλ. Braithwaite J., *Towards criminology*, στο K. Hazlehurst (επιμ.), *Crime and justice: An Australian textbook in criminology*, LBD Information Service, Sydney, 1996, σ. 4, του ίδιου, *Therapeutic jurisprudence and restorative justice*, *Criminal Law Bulletin* 2/2002, σ. 257 και Κρανιδιώτη Μ., Ποιος «ντροπιάζει» ποιον; Ορισμένα σχόλια πάνω στη θεωρία του Braithwaite και την επανορθωτική δικαιοσύνη, στο Π. Ζαγούρα (επιμ.), *Διεπιστημονικότητα, διεταιρικότητα και κοινωνική ένταξη του νεαρού παραβάτη*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2011, σ. 129 επ.

²³ Επί παραδείγματι, σε αυτή την κατηγορία εντάσσεται η ολοκληρωμένη και δεοντολογική θεωρία του «επανετακτικού ντροπιάσματος». Βλ. Braithwaite J., *Crime, shame and reintegration*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989, Κρανιδιώτη Μ., Η ολοκλήρωση, ό.π., σ. 145 επ. και της ίδιας, *Θεωρία επανετακτικού ντροπιάσματος*, στο Κ. Σπινέλλη, Ν. Κουράκη, Μ. Κρανιδιώτη (επιμ.), ό.π., σ. 590 επ. Η συγκεκριμένη θεωρία έχει αποτελέσει το υπόβαθρο της σύγχρονης εκδοχής της επανορθωτικής ή αποκαταστατικής δικαιοσύνης (restorative justice). Βλ. Αρτινοπούλου Β., *Επανορθωτική δικαιοσύνη*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010, σ. 18.

²⁴ Βλ. Ανδρουλάκη Ν., Έχει ανάγκη και δύναται να εμπλουτισθή το ποινικόν δόγμα δι' εγκληματολογικών δεδομένων;, στο Ποινικά μελέται, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήναι, 1972, σ. 26, Σπινέλλη Κ., Η απεικόνιση της εγκληματικότητας στην Ελλάδα και την Ευρώπη προαπαιτούμενο για τη χάραξη αντεγκληματικής πολιτικής, στο Α. Τσήτσουρα (επιμ.), Αντεγκληματική πολιτική και δικαιώματα του ανθρώπου, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997, σ. 52 και Πιτσσελά Α., Έκταση, φύση και εξέλιξη της εγκληματικότητας των ναρκωτικών στην Ελλάδα, στο Αφιέρωμα στην Π. Γέσιου-Φαλτσή, ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 2007, σ. 1207.

²⁵ Βλ. Merton R., The role of applied social science in the formation of policy: A research memorandum, *Philosophy of Science* 3/1949, σ. 161 επ., Ancel M., The relationship between criminology and "politique criminelle", στο R. Hood (επιμ.), *Crime, criminology and public policy essays of Sir Leon Radzinowicz*, Heinemann, London, 1974, σ. 269 επ., Bottoms A., The relationship between theory and research in criminology, στο R. King & E. Wincup (επιμ.), *Doing research on crime and justice*, Oxford University Press, Oxford-New York, 2000, σ. 15 επ., Glaser D., The interplay of theory, issues, policy and data, στο M. Klein & K. Teilmann (επιμ.), *Handbook of criminal justice evaluation*, SAGE, Beverly Hills-London, 1980, σ. 123 επ. και Kaiser G., The relationship between scientific research and criminal policy, στο G. Kaiser & T. Wurttenberger (επιμ.), *Criminological research trends in Western Germany*, Springer, Berlin, 1972, σ. 15 επ.

²⁶ Βλ. Αλεξιάδη Σ., *Εγκληματολογία*, ό.π., σ. 277 επ., 320 επ. και Φαρσεδάκη Ι., *Στοιχεία εγκληματολογίας*, ό.π., σ. 132. Η διατύπωση προτάσεων αντεγκληματικής πολιτικής από επιστήμονες, με παράλληλη επεξεργασία κανόνων και αρχών για την ορθή άσκηση της, υπήρξε αντικείμενο ενασχόλησης στη χώρα μας ήδη από τη δεκαετία 1970. Είναι αξιοσημείωτη η μελέτη του Καθηγητή Ν. Κουράκη στην επιστημονική έκδοση «Ποινικά Χρονικά» (1978) με την οποία αναδείχθηκε η αναγκαιότητα αναγόρευσης της αντεγκληματικής πολιτικής σε αυτοτελή κλάδο των ποινικών επιστημών. Βλ. Κουράκη Ν., Βάσεις και τάσεις της συγχρόνου αντεγκληματικής πολιτικής, *ΠοινΧρ* 1978, σ. 1 επ. Ακολούθησε η έκδοση τεσσάρων συλλογικών τόμων στο πλαίσιο της σειράς «Ποινικά» (εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα) υπό την επιμέλεια του ίδιου, οι οποίοι περιλαμβάνουν δεκάδες μελέτες αναφορικά με επιμέρους πτυχές της εν λόγω πολιτικής. Η αντεγκληματική πολιτική εισήχθη επίσης ως αυτοτελές μάθημα στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στις Ποινικές Επιστήμες της Νομικής Σχολής του ΕΚΠΑ. Σήμερα, η ίδια Νομική Σχολή διαθέτει ένα αυτοτελές Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στην Εγκληματολογία και την Αντεγκληματική Πολιτική. Το μάθημα της Αντεγκληματικής Πολιτικής περιλαμβάνεται επίσης στις προπτυχιακές σπουδές που παρέχουν το Τμήμα Κοινωνιολογίας και το Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου. Η αντεγκληματική πολιτική προσφέρεται ακόμη ως μάθημα στα προγράμματα σπουδών του Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής του ΔΠΘ, όπως επίσης του Τμήματος Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Τέλος, ζητήματα αντεγκληματικής πολιτικής περιλαμβάνονται στην ύλη του μαθήματος της εγκληματολογίας στις Νομικές Σχολές του ΑΠΘ και του ΔΠΘ. Για τη διδασκαλία των εγκληματολογικών μαθημάτων στο ελληνικό ακαδημαϊκό γίνεσθαι πρβλ. Ζαραφώνιτου Χ., Τάσεις και εξελίξεις στη διδασκαλία, την έρευνα και την επαγγελματική άσκηση της εγκληματολογίας στην Ελλάδα, *ΠοινΔικ & Εγκληματολογία* 2/2009, σ. 74 επ.

²⁷ Βλ. Τσήτσουρα Α., ό.π., σ. 64.

²⁸ Βλ. Αλεξιάδη Σ., *Εγκληματολογία*, ό.π., σ. 278 επ.

²⁹ Βλ. Αλεξιάδη Σ., *Εγκληματολογία*, ό.π., σ. 278-9. Για τη διαχρονική εξέλιξη των βασικών χαρακτηριστικών της αντεγκληματικής πολιτικής στη χώρα μας βλ. Βιδάλη Σ., *Εισαγωγή στην εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, σ. 21 επ. και της ίδιας, *Η Εγκληματολογία: μία επιστήμη προς επαναπροσδιορισμό ή προς «εξαφάνιση»;*, στο Σ. Γεωργούλα (επιμ.), *Η εγκληματολογία στην Ελλάδα σήμερα*, ΚΨΜ, Αθήνα, 2007, σ. 79 επ.

³⁰ Βλ. Κουράκη Ν., Βάσεις και τάσεις της συγχρόνου αντεγκληματικής πολιτικής, στο Ν. Κουράκη (επιμ.), *Αντεγκληματική πολιτική*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994, σ. 477 και Βιδάλη Σ., *Αντεγκληματική πολιτική*, ό.π., σ. 1.

³¹ Για τις αρμοδιότητες της Γενικής Γραμματείας Αντεγκληματικής Πολιτικής του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη βλ. το π.δ. 96/2017 (άρ. 2) και το π.δ. 81/2019 (άρ. 2).

³² Βλ. Παπαϊωάννου Ζ., *Αστυνομικό δίκαιο*, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 97 επ., Δημόπουλου Χ., *Αστυνομικό δίκαιο*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2007, σ. 72 (όπου ειδική αναφορά στους «ποσοτικούς στόχους της αντεγκληματικής πολιτικής»), του ίδιου, *Ανακριτική*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018, σ. 165 επ. και ειδικότερα Παπαπροδρόμου Γ., Ο ρόλος της Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος στην πρόληψη και την αντιμετώπιση του κυβερνο-εγκλήματος, *Εγκληματολογία* 2017, σ. 115 επ. Για το ρόλο της αστυνομίας στην εφαρμογή της αντεγκληματικής πολιτικής (στην πρόληψη και την καταστολή των αξιόποινων πράξεων) βλ. Βιδάλη Σ., *Αστυνομία - Έλεγχος του εγκλήματος & ανθρώπινα δικαιώματα*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σ. 169 επ. Πρβλ. επίσης Πανούση Γ., Η εκπαίδευση των αστυνομικών στο πλαίσιο του νέου αντεγκληματικού/κοινωνικού τους ρόλου, στο Γ. Πανούση & Σ. Βιδάλη, *Κείμενα για την αστυνομία και την αστυνόμευση*, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2001, σ. 357 επ., Παπακωνσταντή Γ., Η εκπαίδευση των αστυνομικών στην Ελλάδα. Μια κοινωνιοψυχολογική κριτική προσέγγιση, *ΠοινΔικ* 3/2004, σ. 338 επ. και Στεργιούλη Ε., *Αστυνομικές σπουδές: Θεωρία και πράξη*, *Εγκληματολογία* 2016, σ. 29 επ.

- ³³ Βλ. Κουράκη Ν., Βάσεις και τάσεις της συγχρόνου αντεγκληματικής πολιτικής, ό.π., σ. 477-8, όπως επίσης Αναγνωστάκη Μ., Η διαδικασία επιβολής ποινής ως στάδιο της αντεγκληματικής πολιτικής, στο Ν. Κουράκη (επιμ.), ό.π., σ. 73 επ. Για το εξειδικευμένο πεδίο της παραβατικότητας των ανηλίκων, αξιολογημένος είναι ο ρόλος των επιμελητών ανηλίκων στην εφαρμογή της αντεγκληματικής πολιτικής (στην πρόληψη της υποτροπής του δράστη μέσω της διαπαιδαγώγησής του). Βλ. Ζαγούρα Π., Ο εγκληματολόγος, επιμελητής ανηλίκων, στο Χ. Ζαραφώνιου (διευθ.), Το επάγγελμα του εγκληματολόγου σήμερα: Περιεχόμενο, προκλήσεις και προοπτικές, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σ. 194 επ.
- ³⁴ Βλ. Παπανικολάου Γ., Η εγκληματολογική έρευνα και η ελληνική αστυνομία: προβλήματα και προοπτικές, στο Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου & Α. Χαλκιά (επιμ.), ό.π., σ. 259 επ. Για την κουλτούρα των αστυνομικών και των σωφρονιστικών υπαλλήλων βλ. Reiner R., *The politics of the police*, Oxford University Press, Oxford-New York, 2010, σ. 115 επ., Δημόπουλου Χ., Η μεταχείριση των επικίνδυνων κρατουμένων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004, σ. 365 επ. και Στεργιούλη Ε., Η Ελληνική Αστυνομία κατά την περίοδο της μεταπολίτευσης, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2001, σ. 168 επ. Για τα εξω-νομικά κριτήρια που υπεισέρχονται στη διαμόρφωση των δικαστικών αποφάσεων βλ. Ζαραφώνιου Χ., Εμπειρική εγκληματολογία, ό.π., σ. 189 επ. και Karpardis A., *Extra-legal factors that impact on sentencing decisions*, στο Α. Karpardis & D. Farrington (επιμ.), *The psychology of crime, policing and the courts*, Routledge, London, 2016, σ. 201 επ. Για την αντίστοιχη θεματική στην άσκηση της ποινικής δίωξης βλ. Franklin T., *The intersection of defendants' race, gender, and age in prosecutorial decision making*, *Journal of Criminal Justice* 2/2010, σ. 185 επ.
- ³⁵ Βλ. Φαρσεδάκη Ι., Η συμβολή του Συμβουλίου της Ευρώπης στην Εγκληματολογία, στο Η κοινωνική αντίδραση στο έγκλημα και τα όρια της, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1991, σ. 91 επ.
- ³⁶ Βλ. Αρτινοπούλου Β., Επανορθωτική δικαιοσύνη, ό.π., σ. 59.
- ³⁷ Βλ. Πιτσελά Α., Διεθνή κείμενα σωφρονιστικής πολιτικής, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σ. 21 και της ίδιας, Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής - Δίκαιο ανηλίκων, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 15, 21.
- ³⁸ Βλ. Αρχιμανδρίτου Μ., Η φυλάκιση ως τρόπος κράτησης και ως μορφή έκτισης των ποινών, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2012, σ. 273, 278 (υποσ. 1), 292.
- ³⁹ Βλ. Πιτσελά Α., Διεθνή κείμενα σωφρονιστικής πολιτικής, ό.π., σ. 20 επ., Παπαδοπούλου Ρ.-Ε., Το ήπιο δίκαιο στην έννομη τάξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, Χριστιανού Β., Το ήπιο δίκαιο «soft law» στο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ΕΕΕυρΔ 1/2014, σ. 127 επ. και Νικολόπουλου Γ., Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008.
- ⁴⁰ Βλ. Αρτινοπούλου Β., Εγκληματολογικές όψεις των νέων κινήματων, στο Β. Αρτινοπούλου (επιμ.), Νέα κοινωνικά κινήματα - Εγκληματολογική προσέγγιση, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2000, σ. 11 επ., Φαρσεδάκη Ι., Η επίδραση των επιστημονικών μη κυβερνητικών οργανώσεων στις εθνικές και διεθνείς αντεγκληματικές πολιτικές, *ΠοινΔικ & Εγκληματολογία* 2/2009, σ. 60 επ., Χαλκιά Α., ό.π., σ. 19-20 και Hobbs S. & Hamerton C., *The making of criminal justice policy*, Routledge, Oxon, 2014, σ. 75 επ.
- ⁴¹ Βλ. Κουράκη Ν., Βάσεις και τάσεις της συγχρόνου αντεγκληματικής πολιτικής, ό.π., σ. 478, Ζαραφώνιου Χ., Ο ρόλος των κοινωνικών αντιλήψεων στη διαμόρφωση πολιτικών για την αντιμετώπιση σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων, *Εξαρτήσεις* 10/2006, σ. 79 επ. και Roberts J. & Hough M., *Understanding public attitudes to criminal justice*, Open University Press, Berkshire, 2005.
- ⁴² Βλ. Ζαραφώνιου Χ., Ο φόβος του εγκλήματος, ό.π., σ. 71 επ., της ίδιας, Τιμωρητικότητα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, Ζαραφώνιου Χ. & Κουράκη Ν. (επιμ.), (Αν)ασφάλεια, τιμωρητικότητα και αντεγκληματική πολιτική, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2009 και Καρύδη Β., «Νέα» μετανάστευση και κοινωνικοί πανικοί: Η ελληνική εμπειρία, στο Β. Καρύδη & Α. Χουλιάρη (επιμ.), *Ηθικοί πανικοί, εξουσία και δικαιώματα - Σύγχρονες προσεγγίσεις*, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2015, σ. 89 επ.
- ⁴³ Βλ. Pratt J., *Penal populism*, Routledge, London, 2007, Roberts J., Stalans L., Indermaur D., Hough M., *Penal populism and public opinion*, Oxford University Press, Oxford-New York, 2003 και Ζαραφώνιου Χ., Η ορθολογικοποίηση των ποινικών κυρώσεων ως απάντηση στον 'ποινικό λαϊκισμό', Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2013, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://criminology.panteion.gr>.
- ⁴⁴ Βλ. Bottoms A., *The philosophy and politics of punishment and sentencing*, στο C. Clarkson & R. Morgan (επιμ.), *The politics of sentencing reform*, Clarendon Press, Oxford, 1995, σ. 40 και Sparks R., *States of insecurity: Punishment, populism and contemporary political culture*, στο S. McConville (επιμ.), *The use of punishment*, Routledge, London-New York, 2012, σ. 149 επ.
- ⁴⁵ Βλ. Αλεξιάδη Σ., Εγκληματολογία, ό.π., σ. 278 επ. Στη χώρα μας δεν έχει ως σήμερα συσταθεί ένα αυτοτελές Ινστιτούτο για την Αντεγκλημα-

τική Πολιτική, κατ' αντιστοιχία με ό,τι ισχύει για την Αγγλία (Home Office). Πρβλ. Πανούση Γ., Θέλουν πράγματι οι εγκληματολόγοι αυτόνομο Τμήμα Εγκληματολογίας και ανεξάρτητο Ινστιτούτο Αντεγκληματικής Πολιτικής, στο Ν. Κουράκη, Χ. Ζαραφώνιου, Χ. Τσουραμάνη, Ε. Χαϊνά (επιμ.), Εγκληματολογία: Διδασκαλία και έρευνα στην Ελλάδα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2011, σ. 529 επ.

⁴⁶ Βλ. Τσήτσουρα Α., ό.π., σ. 64-5.

⁴⁷ Βλ. Bitzilekis N., Regelungen ausserhalb des Strafrechts aus griechischer Sicht, στο Η. Hirsch (επιμ.), Krise des Strafrechts und der Kriminwissenschaften, Duncker & Humblot, Berlin, 2001, σ. 123.

⁴⁸ Βλ. Αρχιμανδρίτου Μ., Η διαχρονική εξέλιξη της προσέγγισης της ετικέτας, Σάκκουλας, Θεσσαλονίκη, 1996, σ. 131 επ., Λαμπροπούλου Έ., Κοινωνιολογία του ποινικού δικαίου και των θεσμών της ποινικής δικαιοσύνης, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1999, σ. 62 επ., 195 επ. και Σπυράκου Δ., Η κριτική λειτουργία της έννοιας του εννόμου αγαθού, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1996, σ. 91 επ.

⁴⁹ Βλ. Hassemer W., Απεγκληματοποίηση στο ποινικό δίκαιο των ναρκωτικών, στο ΕΕΠΔ, Ποινικό δίκαιο & ναρκωτικά, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2003, σ. 13.

⁵⁰ Βλ. Δημητράτου Ν., Αντεγκληματική πολιτική και συμβολικό ποινικό δίκαιο, ΝοΒ 5/1993, σ. 1050.

⁵¹ Βλ. Hassemer W., ό.π., σ. 13.

⁵² Βλ. Παπαχρίστου Θ., Το κύρος του νόμου, στο Ν. Κουράκη (επιμ.), ό.π., σ. 127.

⁵³ Βλ. Τσήτσουρα Α., Η αντεγκληματική πολιτική του Συμβουλίου της Ευρώπης, στο Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου & Α. Χαλκιά (επιμ.), ό.π., σ. 201 επ.

⁵⁴ Πρβλ. Κουράκη Ν., Η διαφθορά ως πρόβλημα της ελληνικής αντεγκληματικής πολιτικής, Ποιν/Λογ 1/2002, σ. 1 επ. και Βιδάλη Σ., Κουλούρη Ν., Παπαχαράλμπος Χ. (επιμ.), Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, ΕΑΠ, Αθήνα, 2019.

⁵⁵ Το κείμενο της Σύστασης παρατίθεται σε Αλεξιάδη Σ., Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 346 επ., Δημόπουλου Χ., Εγχειρίδιο εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012, σ. 17-8 και Ζαραφώνιου Χ., Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2003, σ. 14-5 (όπου η απόδοση «συνεκτική πολιτική»).

⁵⁶ Βλ. Βιδάλη Σ., Αντεγκληματική πολιτική, ό.π., σ. 3, 15-6, της ίδιας, Έγκλημα και κοινωνία, ΕΑΠ, Αθήνα, 2019, σ. 90 επ. και τις εκεί παραπομπές. Όπως επισημαίνεται στο κείμενο της Σύστασης: «επειδή τα κοινωνικά, οικονομικά και άλλα μέτρα συχνά έχουν μια άμεση επίδραση στην εγκληματικότητα, όσο και επειδή η αποτελεσματική πρόληψη του εγκλήματος απαιτεί ένα σταθερό περιβάλλον, η αντεγκληματική πολιτική επιβάλλεται να συντονίζεται με άλλες πολιτικές». Βλ. Αλεξιάδη Σ., Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής, ό.π., σ. 348. Για την έννοια της κοινωνικής δικαιοσύνης και τις κατευθύνσεις που παρέχει για τον σχεδιασμό της αντεγκληματικής πολιτικής βλ. Κουράκη Ν., Κοινωνική δικαιοσύνη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2017 και του ίδιου, Η κοινωνική δικαιοσύνη ως νέος στόχος της αντεγκληματικής πολιτικής, Ποιν/Χρ 8/2018, σ. 577. Για το θεωρητικό υπόβαθρο της κοινωνικής αντεγκληματικής πολιτικής βλ. Αλεξιάδη Σ., Η αντεγκληματική πολιτική - Προσεγγίσεις και προβληματισμοί, στο Ν. Κουράκη (επιμ.), Αντεγκληματική πολιτική, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1994, σ. 21 επ. Για την εννοιολόγηση και την αντιμετώπιση του κοινωνικού αποκλεισμού βλ. Νικολόπουλου Γ., Εγκληματολογικοί προβληματισμοί γύρω απ' την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού, στο Αφιέρωμα στη μνήμη Ηλία Δασκαλάκη, ΕΚΚΕ, Αθήνα, 2000, σ. 521 επ., Τσίγκανου Ι., Οι εγκληματολογικές όψεις του κοινωνικού αποκλεισμού, στο Ι. Τσίγκανου (επιμ.), Οι εγκληματολογικές όψεις του κοινωνικού αποκλεισμού, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2002, σ. 15 επ. και Φερόνα Α., Φτώχεια και κοινωνικός αποκλεισμός σε Ευρώπη και Ελλάδα, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2004.

⁵⁷ Βλ. Αλεξιάδη Σ., Η αντεγκληματική πολιτική, ό.π., σ. 26. Για τις περιπολίες των αστυνομικών δυνάμεων ως εργαλείο για την πρόληψη του εγκλήματος βλ. Λαμπροπούλου Έ., Κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος, Παπαζήσης, Αθήνα, 1994, σ. 208-9. Για την εκδοχή της κοινοτικής αστυνόμευσης πρβλ. Βιδάλη Σ., Αστυνόμευση κοινοτική, στο Κ. Σπινέλλη, Ν. Κουράκη, Μ. Κρανιδιώτη (επιμ.), ό.π., σ. 111 επ., Ζαραφώνιου Χ., Ανασφάλεια καταστηματαρχών Αθηνών και Πειραιώς και νέες μορφές αστυνόμευσης, Εγκληματολογία 1/2012, σ. 91 επ., Λαμπροπούλου Έ., Αστυνόμευση και ασφάλεια - Εξελίξεις και προοπτικές, στον Τιμητικό Τόμο για τον Ν. Ανδρουλάκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2003, σ. 1153 επ. και Χατζηδημητρίου Μ., Εγκληματολογία - Η κοινοτική αστυνόμευση στην Κύπρο, Εν Τύποις, Λευκωσία, 2016.

⁵⁸ Βλ. Πανούση Γ., In dubio pro libertate (εν αμφιβολία υπέρ της ελευθερίας), Αστυνομική Επισκόπηση 34/2017, σ. 75.

⁵⁹ Βλ. Δημόπουλου Χ., Εγχειρίδιο εγκληματολογίας, ό.π., σ. 18, όπου και ο όρος «αστυνομική αντεγκληματική πολιτική». Για την ποινική αντεγκλη-

ματική πολιτική βλ. Αλεξιάδη Σ., Εγκληματολογία, ό.π., σ. 298 επ.

⁶⁰ Πρβλ. και τις επισημάνσεις της Βιδάλη Σ., Αντεγκληματική πολιτική, ό.π., σ. 16, 29-30, όπου περαιτέρω παραπομπές.

⁶¹ Βλ. αναλυτικά Ζαραφωνίτου Χ., Ανασφάλεια και επέκταση του κοινωνικού ελέγχου: Ποινικοποίηση των «αντικοινωνικοτήτων» και της «αταξίας», Ποιν/λογ 4/2004, σ. 2049 επ., Παπαθεοδώρου Θ., Δημόσια ασφάλεια και αντεγκληματική πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2005, σ. 259 επ., Τζαννετάκη Τ., Ο νεοσυντηρητισμός και η πολιτική της μηδενικής ανοχής, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2006, σ. 95 επ. και Wacquant L., Οι φυλακές της μιζέριας, Μτφρ. Κ. Διαμαντάκου, Πατάκης, Αθήνα, 2007, σ. 30 επ.

⁶² Βλ. Clarke R., Situational crime prevention: Its theoretical basis and practical scope, *Crime and Justice* 1983, σ. 225 επ.

⁶³ Βλ. Clarke R., Introduction, στο R. Clarke (επιμ.), *Situational crime prevention: Successful case studies*, Harrow and Heston, New York, 1997, σ. 9 επ., του ίδιου, *Situational crime prevention: Its theoretical basis and practical scope*, *Crime and Justice* 1983, σ. 225 επ., Cusson M., *L'analyse criminologique de la prévention situationnelle*, *Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique et Scientifique* 2/1992, σ. 137 επ., Linden R., *Situational crime prevention: Its role in comprehensive prevention initiatives*, *Revue de l'IPC Review* 1/2007, σ. 139 επ., Schneider S., *Crime prevention*, CRC Press, London, 2010, σ. 41 επ. και Smith M. & Clarke R., *Situational crime prevention: Classifying techniques using "good enough" theory*, στο B. Welsh & D. Farrington (επιμ.), *The Oxford handbook of crime prevention*, Oxford University Press, Oxford-New York, 2012, σ. 293 επ.

⁶⁴ Βλ. Garland D., *The new criminologies of everyday life: Routine activity theory in historical and social context*, στο A. von Hirsch, D. Garland, A. Wakefield (επιμ.), *Ethical and social perspectives on situational crime prevention*, Hart, Oxford, 2002, σ. 217 επ. και του ίδιου, *The punitive society? Penology, criminology and the history of the present*, *Edinburgh Law Review* 2/1997, σ. 187 επ.

⁶⁵ Βλ. Loader I. & Sparks R., *Public criminology*, Routledge, London, 2011, σ. 102.

⁶⁶ Βλ. Σπινέλλη Κ., Διερεύνηση του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, ό.π., σ. 48 (όπου η απόδοση «θεωρία της έλλογης επιλογής») και Κρανιδιώτη Μ., Μετασχηματισμοί της «θεωρίας» της αποτροπής μέσα από παλαιά και νέα ερευνητικά δεδομένα, στο Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου & Α. Χαλκιά (επιμ.), ό.π., σ. 156 (όπου επίσης οι αποδόσεις «ωφελμιστική θεωρία» και «οικονομική» θεωρία).

⁶⁷ Βλ. Βλάχου Β., Η εξέλιξη των εγκληματολογικών θεωριών για τη βία και την επιθετικότητα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σ. 75.

⁶⁸ Βλ. Lersch K., *Space, time, and crime*, Carolina Academic Press, Durham, 2007, σ. 90.

⁶⁹ Βλ. Bottoms A., *Place, space, crime, and disorder*, στο M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (επιμ.), *The Oxford handbook of criminology*, Oxford University Press, Oxford-New York, 2007, σ. 528 επ., Brantingham P. & Brantingham P., *Environmental criminology: From theory to urban planning practice*, *Studies on Crime and Crime Prevention* 1/1998, σ. 31 επ., Evans D., Fyfe N., Herbert D. (επιμ.), *Crime, policing and place: Essays in environmental criminology*, Routledge, London, 1992, Jeffery C., *Crime prevention through environmental design*, SAGE, Thousand Oaks, 1971 και Wortley R. & Mazerolle L. (επιμ.), *Environmental criminology and crime analysis*, Routledge, London-New York, 2011.

⁷⁰ Βλ. Τσουραμάνη Χ., Εγκληματολογική προσέγγιση της συμπεριφοράς των hooligans, Σπουδαστήριο Κοινωνικών Μελετών Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου, Μεσολόγγι, χ.χρ., διαθέσιμο στην ιστοσελίδα www.dikseo.teimes.gr, Σταυρόπουλου Κ., Η χωρική διάσταση της εγκληματικότητας, Πολυτεχνική Σχολή ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 2012, σ. 20 και Weisburd D., Groff E., Yang S.-M., *The criminology of place: Street segments and our understanding of the crime problem*, Oxford University Press, Oxford-New York, 2012, σ. 71.

⁷¹ Βλ. Σπινέλλη Κ., Εγκληματολογία, ό.π., σ. 48 επ., 245 και Ζαραφωνίτου Χ., Ο ρόλος της γαλλόφωνης εγκληματολογικής έρευνας στη μελέτη της ασταεκής εγκληματικότητας, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα <http://criminology.panteion.gr>.

⁷² Βλ. Farrell G. & Pease K., *Criminology and security*, στο M. Gill (επιμ.), *The handbook of security*, Palgrave, London, 2006, σ. 196.

⁷³ Το 2001 ιδρύθηκε το Jill Dando Institute of Crime Science στο Πανεπιστήμιο του Λονδίνου (University College London). Προκειμένου να καταστεί σαφής η διαφοροποίηση του συγκεκριμένου γνωστικού αντικείμενου από την εγκληματολογία, όπως νοείται στα πεδία των νομικών και κοινωνιολογικών σπουδών, το Ινστιτούτο εντάχθηκε στην Πολυτεχνική Σχολή του UCL. Βλ. Laycock G., *Defining crime science*, στο M. Smith & N. Tilley (επιμ.), *Crime science*, Routledge, London, 2005, σ. 3 επ. και Clarke R., *Crime science*, στο M. McLaughlin & T. Newburn (επιμ.), *The SAGE handbook of criminological theory*, SAGE, London, 2009, σ. 271 επ.

- ⁷⁴ Βλ. Φαρσεδάκη Ι., Η πρόληψη του εγκλήματος ως μέσον αντεγκληματικής πολιτικής, στον Τιμητικό Τόμο για τον Ν. Κουράκη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2016, σ. 169 επ., του ίδιου, Ανακριτική, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014, σ. 52-3, υποσ. 210 και γενικότερα Κουράκη Ν., Το δικαίωμα του πολίτη στην ασφάλειά του, στο Εγκληματολογικοί ορίζοντες - Τ. Α', Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2005, σ. 159 επ.
- ⁷⁵ Βλ. Wortley R., Critiques of situational crime prevention, στο B. Fisher & S. Lab (επιμ.) Encyclopedia of victimology and crime prevention, SAGE, Thousand Oaks, 2010, σ. 884 επ. και αντίθετα Clarke R., Seven misconceptions of situational crime prevention, στο N. Tilley (επιμ.), Handbook of crime prevention and community safety, Willan, Devon, 2005, σ. 39 επ.
- ⁷⁶ Βλ. Κουράκη Ν., Ποινική καταστολή, ό.π., σ. 14 επ.
- ⁷⁷ Βλ. Δημόπουλου Χ., Η κρίση του θεσμού της φυλακής και οι μη φυλακτικές κυρώσεις, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1998, Δημητράτου Ν., Ποινή και εναλλακτικοί τρόποι έκτισής της - Μια κριτική επισκόπηση, ΠοινΧρ 3/2015, σ. 237 επ. και Bottoms A., Gelsthorpe L., Rex S. (επιμ.), Community penalties - Change and challenge, Willan, Devon, 2002.
- ⁷⁸ Βλ. Βιδάλη Σ., Αντεγκληματική πολιτική, ό.π., σ. 3 επ.
- ⁷⁹ Για την αντεγκληματική λειτουργία της ποινής βλ. Μαργαρίτη Α., Παρασκευόπουλου Ν., Νούσκαλη Γ., Ποινολογία, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2016, σ. 67 επ. Για την εννοιολόγηση της ποινικής πολιτικής (penal policy) βλ. Νικολόπουλου Γ., Διακρατικές μετακινήσεις κρατουμένων και κοινωνική επανένταξη, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2014, σ. 27 επ. και Easton S. & Piper C., Sentencing and punishment the quest for justice, Oxford University Press, Oxford-New York, 2016, σ. 4 επ. Για τα διαχρονικά χαρακτηριστικά της ελληνικής ποινικής πολιτικής βλ. Palma M., Snacken S., Thels V., Carbutaru I., Reducing prison overcrowding in Greece - Report, Council of Europe, Strasbourg, 2019, όπως διατίθεται στην ελληνική γλώσσα στο 6ο τεύχος της ηλεκτρονικής έκδοσης "The Art of Crime" (www.theartofcrime.gr). Για τις προτάσεις που έχουν κατατεθεί σχετικά με τον εξορθολογισμό του ελληνικού συστήματος των ποινών βλ. Τζαννετάκη Τ., Παθολογία του ισχύοντος συστήματος ποινών του Ποινικού Κώδικα - Σκέψεις και προτάσεις για μια εκ βάθρων αναθεώρησή του στο πλαίσιο του σχεδίου του νέου Ποινικού Κώδικα, ΠοινΧρ 7/2006, σ. 591 επ., της ίδιας, Προτάσεις για ένα νέο σύστημα ποινών, ΠοινΧρ 8/2008, σ. 683 επ. και Γιαννούλη Γ., Ο εκσυγχρονισμός του ελληνικού συστήματος ποινών, ΠοινΧρ 7/2018, σ. 506 επ. Για τις πρόσφατες ποινολογικές επιλογές του Έλληνα νομοθέτη βλ. Τζαννετάκη Τ., Το σωφρονιστικό σύστημα και το νέο σύστημα ποινών του ΠΚ: η προσπάθεια για την επίτευξη μιας υγιούς σχέσης, ΠοινΧρ 6/2019, σ. 409 επ. και Χαραλαμπίκη Α., Ο νέος Ποινικός Κώδικας - Μια πρώτη ερμηνευτική προσέγγιση του Ν. 4619/2019, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2019, σ. 64 επ.
- ⁸⁰ Βλ. Μηλιώνη Φ., Προγράμματα επανένταξης αποφυλακισμένων, στον Τιμητικό Τόμο για τον Ν. Κουράκη, ό.π., σ. 2351.
- ⁸¹ Βλ. Masters R., Counseling criminal justice offenders, SAGE, Thousand Oaks, 2004, σ. 6.
- ⁸² Βλ. Γιοβάνογλου Σ., Θεσμικά προβλήματα της κοινωνικής επανένταξης των αποφυλακισμένων, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 61.
- ⁸³ Βλ. Πανούση Γ., Η κοινωνική επανένταξη ως αυτοτελές δικαίωμα των κρατουμένων - Αρχή διαλόγου, στο Το δημόσιο δίκαιο σε εξέλιξη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2012, σ. 677 επ., όπως επίσης Νικολόπουλου Γ., Το ζήτημα της επαγγελματικής επανένταξης των πρώην καταδίκων: Θεωρητικές επισημάνσεις, ερευνητικά πορίσματα και κοινωνικές δράσεις, Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών 7/2006, σ. 95 επ. και Θανοπούλου Μ., Φρονίμου Έ., Τσιλιμιγκάκη Β., Αποφυλακιστέες γυναίκες: Το δικαίωμα στην επαγγελματική επανένταξη, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1997.
- ⁸⁴ Βλ. Μαγγανά Α., Λάζου Γ., Σβουρδάκου Δ., Η εγκληματολογία από τα κάτω, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2008, σ. 143.
- ⁸⁵ Βλ. Κουράκη Ν., Ποινική καταστολή, ό.π., σ. 4, 13, 94 και Raynor P., Rehabilitative and reintegrative approaches, στο A. Bottoms, S. Rex, G. Robinson (επιμ.), Alternatives to prison - Options for an insecure security, Willan, Devon, 2004, σ. 196.
- ⁸⁶ Η διάσταση αυτή επισημαίνεται στο Εγχειρίδιο των Ηνωμένων Εθνών για την πρόληψη της υποτροπής και την κοινωνική επανένταξη των παραβατών, Μτφρ. Ν. Βαρβατάκου, Βιέννη, 2012, σ. 7, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα www.epanodos.org.gr (το πρωτότυπο κείμενο διατίθεται στην ιστοσελίδα www.unodc.org).
- ⁸⁷ Βλ. Brown M. & Bloom B., Reentry and renegotiating motherhood maternal identity and success on parole, Crime & Delinquency 2/2009, σ. 314, Gunnison E. & Helfgott J., Offender reentry: Beyond crime and punishment, Lynne Rienner, Boulder, 2013, σ. 150, Davis C., Bahr S., Ward C., The process of offender reintegration: Perceptions of what helps prisoners reenter society, Criminology and Criminal Justice 4/2012, σ. 448 και τις εκεί παραπομπές.

- ⁸⁸ Βλ. Brooks T., Punishment, Routledge, London, 2012, σ. 52, όπως επίσης Κουράκη Ν., Μέριμνα για τους αποφυλακιζόμενους: Η σημαντικότερη προϋπόθεση για μείωση της υποτροπής, αλλά και για μια αντεγκληματική πολιτική με ανθρώπινο πρόσωπο, Ποιν/Λογ 2/2008, σ. 253 επ.
- ⁸⁹ Για τις δεοντολογικές / απόλυτες και τις συνεπειοκρατικές / σχετικές / ωφελμιστικές θεωρίες της ποινής βλ. Μπιτζιλέκη Ν., στο Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, Ν. Μπιτζιλέκη, Ε. Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Δίκαιο των ποινικών κυρώσεων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2016, σ. 33 επ. και Παρασκευόπουλου Ν. & Γ. Νούσκαλη, στο Λ. Μαργαρίτη, Ν. Παρασκευόπουλου, Γ. Νούσκαλη, ό.π., σ. 14 επ.
- ⁹⁰ Βλ. Πανούση Γ., Η κοινωνική επανένταξη ως αυτοτελές δικαίωμα των κρατουμένων, ό.π., σ. 677 επ.
- ⁹¹ Βλ. Γιαννούλη Γ., Η επικινδυνότητα του δράστη και η εκτίμηση κινδύνων από δικαιοκρατικής σκοπιάς, Π.Ν. Σάκκουλας, Αθήνα, 2017.
- ⁹² Βλ. Καπαρδή Α., Σπανούδη Γ., Καπαρδή Κ., Κωνσταντίνου Μ., Η μοντελοποίηση της διαδραστικότητας γενεσιουργών παραγόντων νεανικής αντικοινωνικής συμπεριφοράς στην Κύπρο: Μια εμπειρική μελέτη 871 μαθητών Γυμνασίου, στον Τιμητικό Τόμο για τον Ν. Κουράκη, ό.π., σ. 1883 επ., Farrington D. & Ttoli M., Protective and promotive factors in the development of offending, στο T. Bliesener, A. Beelman, M. Stennler (επιμ.), Antisocial behavior and crime, Hogrefe Publishing, Gottingen, 2012, σ. 71 επ., Ttoli M., Farrington D., Piquero A., Delisi M., Protective factors against offending and violence: Results from prospective longitudinal studies, Journal of Criminal Justice 2016, σ. 1 επ. και Jolliffe D., Farrington D., Loeber R., Pardini D., Protective factors for violence: Results from the Pittsburgh Youth Study, Journal of Criminal Justice 2016, σ. 32 επ.
- ⁹³ Βλ. Αλεξιάδη Σ., Εγκληματολογία, ό.π., σ. 304-5 και Βιδάλη Σ., Αντεγκληματική πολιτική, ό.π., σ. 5. Για τα διαχρονικά χαρακτηριστικά της ελληνικής σωφρονιστικής πολιτικής βλ. Αλεξιάδη Σ., Σωφρονιστική, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2001, σ. 377 επ. και Κουλούρη Ν., Επιτήρηση και ποινική δικαιοσύνη - Οι εναλλακτικές κυρώσεις και η διασπορά της φυλακής, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2009, σ. 264 επ.
- ⁹⁴ Βλ. Μηλιώνη Φ., Παρουσίαση του έργου της ΕΠΑΝΟΔΟΥ στην κοινωνική επανένταξη, στο Χ. Ζαραφώνιου, Φ. Μηλιώνη, Π. Κόλλια (επιμ.), Πρακτικά 1ου ετήσιου συνεδρίου με θέμα «ΕΠΑΝΟΔΟΣ: Η πορεία προς την κοινωνική επανένταξη», Διόνικος, Αθήνα, 2018, σ. 123 επ.
- ⁹⁵ Βλ. Κουλούρη Ν. (επιμ.), Ποινικές κυρώσεις και δικονομικά μέτρα που εφαρμόζονται στην κοινότητα, Τόπος, Αθήνα, 2017, σ. 37-8.
- ⁹⁶ Βλ. Παπασαραντόπουλου Γ., Ψυχοκοινωνική αποκατάσταση και επανένταξη: Δυσκολίες και προκλήσεις, στο Χ. Ζαραφώνιου, Φ. Μηλιώνη, Π. Κόλλια (επιμ.), ό.π., σ. 159 επ. ⁹⁷ Βλ. Αλεξιάδη Σ., Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής, ό.π., σ. 349.
- ⁹⁸ Βλ. Αλεξιάδη Σ., Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής, ό.π., σ. 161 επ., όπως επίσης Τσήτσουρα Α., Η συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική, Ελληνική Επιθεώρηση Εγκληματολογίας 1/1988, σ. 32 επ. και της ίδιας, Το νομοθετικό πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης για τη συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική, στο Ν. Κουράκη (επιμ.) Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Παραβατικότητας, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007, σ. 122 επ.
- ⁹⁹ Βλ. Παπαθεοδώρα Θ., Δημόσια ασφάλεια και αντεγκληματική πολιτική, ό.π., σ. 309-12, όπως επίσης Λαμπροπούλου Έ., Κοινοτισμός και κοινοτική πρόληψη: το «νέο» παράδειγμα στην αντεγκληματική πολιτική, στον Τιμητικό Τόμο για την Α. Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου - Τ. Α', Νομική Βιβλιοθήκη-Bruyellant, Αθήνα-Βρυξέλλες, 2003, σ. 777 επ., της ίδιας, Μη κυβερνητικοί μέτοχοι στην πρόληψη και τον έλεγχο του εγκλήματος: Ρητορεία και εφαρμογή του κοινοτισμού, Επιστήμη και Κοινωνία 5-10/2003, σ. 155 επ. και Μαρκαντωνάτου Μ., Το κράτος και το μονοπώλιο της βίας, Παπαζήσης, Αθήνα, 2009, σ. 332 επ.
- ¹⁰⁰ Βλ. Ζαραφώνιου Χ., Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο, ό.π., σ. 15-6 και της ίδιας, Τοπική κοινωνία και αντεγκληματική πολιτική: Όροι και προϋποθέσεις της συμμετοχής των πολιτών στις κοινοτικές μορφές πρόληψης της εγκληματικότητας, στο Ε. Φασούλα & Φ. Μηλιώνη (επιμ.), Κοινωνία, έγκλημα, εθελοντισμός, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2011, σ. 45 επ., όπως επίσης Σπινέλλη Κ., Από την αναγκαιότητα της διεπιστημονικότητας στην αποτελεσματικότητα της διεταιρικότητας. Εφαρμογές στο πλαίσιο της παραβατικότητας των ανηλίκων, στο Π. Ζαγούρα (επιμ.), ό.π., σ. 41 επ.
- ¹⁰¹ Βλ. Ζαραφώνιου Χ., Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο, ό.π., σ. 154-8, 160-1, της ίδιας, Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας: Μια νέα τάση στην ελληνική αντεγκληματική πολιτική, Αστυνομική Ανασκόπηση 2004, σ. 26 επ., της ίδιας, Local crime prevention councils and the partnership model in Greece, Community Safety Journal 1/2004, σ. 23 επ., όπως επίσης Κουράκη Ν., Η συμμετοχή των πολιτών στην αντιμετώπιση του εγκλήματος και τα τοπικά συμβούλια πρόληψης της παραβατικότητας, Ποιν/Λογ 2/2005, σ. 393 επ., Παπαθεοδώρα Θ., Τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της εγκληματικότητας, ένα όργανο συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής, Ποιν/Δικ 6/1999, σ. 602 επ. και Σπινέλλη Κ. & Τσίνα Κ., Συμβούλια πρόληψης της εγκληματικότητας και τοπικές κοινωνίες: Μια μορφή αποκεντρωμένης πρόληψης, Ποιν/Λογ 1/2002, σ. 363 επ. Για την αλλοδαπή εμπειρία βλ. Παπαθεοδώρα Θ., Δημόσια ασφάλεια και αντεγκληματική πολιτική, ό.π., σ. 322 επ. και Crawford A., The local governance of crime - Appeals to community and partnerships, Oxford University Press, Oxford-New York, 1999.

- ¹⁰² Βλ. επίσης το Πλαίσιο Βασικών Αρχών Λειτουργίας για τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Εγκληματικότητας, που καταρτίστηκε από την Ομάδα Διοίκησης Έργου για τον συντονισμό της δράσης και την παροχή επιστημονικών κατευθύνσεων προς τα Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης Εγκληματικότητας, ΠοινΔικ 2002, σ. 589 επ. Ύστερα από την εισαγωγή του ν. 3387/2005 στην ελληνική έννομη τάξη, τα ως άνω Συμβούλια μετονομάστηκαν σε Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Παραβατικότητας.
- ¹⁰³ Βλ. Παπαθεοδώρου Θ., Τα τοπικά συμβούλια πρόληψης της εγκληματικότητας. Πέντε χρόνια εφαρμογής του θεσμού στην Ελλάδα, ΠοινΛογ 5/2004, σ. 2461 επ., Καραγιαννίδη Χ., Συμβούλια Πρόληψης της Παραβατικότητας / Εγκληματικότητας, στο Κ. Σπινέλλη, Ν. Κουράκη, Μ. Κρανιδιώτη (επιμ.), ό.π., σ. 994-5 και τις εκεί παραπομπές. Πρβλ. όμως και Κουράκη Ν. (επιμ.), Τοπικά συμβούλια πρόληψης της παραβατικότητας, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή, 2007 [συλλογή μελετών].
- ¹⁰⁴ Βλ. Βιδάλη Σ., Αντεγκληματική πολιτική, ό.π., σ. 40-1.
- ¹⁰⁵ Βλ. τα ερευνητικά δεδομένα που παρατίθενται σε Ζαραφώνιου Χ. (επιστ. ευθ.), Ανασφάλεια των κατοίκων Δήμου Μοσχάτου - Ταύρου και οι στάσεις / αντιλήψεις τους για την αστυνόμευση κοινοτικού χαρακτήρα, Εργαστήριο Ασθεακής Εγκληματολογίας - Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα, 2018, ιδίως σ. 104 επ. και Χαλκιά Α., ό.π., σ. 70 επ.
- ¹⁰⁶ Βλ. Πιτσελά Α., Η κοινωνική αρωγή στο πεδίο της ποινικής δικαιοσύνης, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006, σ. 187-8, 194. Στο άρ. 86 του Σχεδίου του Νέου Σωφρονιστικού Κώδικα προβλέπεται η σαφής συνεργασία της ΕΠΑΝΟΔΟΥ και των διοικήσεων των φυλακών με φυσικά πρόσωπα (εθελοντές) και ΝΠΙΔ, ώστε να επιτευχθεί η καλύτερη προετοιμασία της επιστροφής των εγκλείστων στην κοινωνία. Για το ως άνω Σχέδιο πρβλ. γενικότερα Συκιάτου Α., Το σχέδιο του νέου Σωφρονιστικού Κώδικα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013.
- ¹⁰⁷ Βλ. Αλεξιάδη Σ., Κείμενα αντεγκληματικής πολιτικής, ό.π., σ. 347.
- ¹⁰⁸ Βλ. Πανάγου Κ., Δικαιώματα και αρωγή των θυμάτων του εγκλήματος: Η Οδηγία 2012/29/ΕΕ ως εργαλείο για τη διαδικαστική δικαιοσύνη, την ορθολογική αντεγκληματική πολιτική και την κοινωνική δικαιοσύνη, Εγκληματολογία 1-2/2018, σ. 88 επ.
- ¹⁰⁹ Βλ. Αρτινοπούλου Β., Θυματολογία - Σύγχρονες προσεγγίσεις, στο Β. Αρτινοπούλου & Α. Μαγγανά, Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, σ. 13 επ. και Βλάχου Β., Το θυματολογικό κίνημα: Διαμόρφωση, τάσεις και εξέλιξη, στο Β. Αρτινοπούλου (επιμ.), ό.π., σ. 213 επ.
- ¹¹⁰ Βλ. Αλεξιάδη Σ., Εγκληματολογία, ό.π., σ. 318.
- ¹¹¹ Βλ. Τσίγκανου Ι., Αντεγκληματική πολιτική και τυπικός κοινωνικός έλεγχος του εγκλήματος στην Ελλάδα της κρίσης, στον Τιμητικό Τόμο για τον Καθηγητή Ν. Κουράκη, ό.π., σ. 216, όπως επίσης Tyler T., Social justice: Outcome and procedure, International Journal of Psychology 2/2000, σ. 117 επ.
- ¹¹² Βλ. Wemmers J.-A., Victims in the criminal justice system, Kugler, Amsterdam, 1996, σ. 54-5, της ίδιας, Procedural justice and Dutch victim policy, Law & Policy 1/1998, σ. 64-5, 59-60, Wemmers J.-A., van der Leeden R., Steensma H., What is procedural justice: Criteria used by Dutch victims to assess the fairness of criminal justice procedures, Social Justice Research 4/1995, σ. 329 επ., Laxminarayan M. et al., Victim satisfaction with criminal justice: A systematic review, Victims and Offenders 2013, σ. 141 και τις εκεί παραπομπές, όπως επίσης Γιαννάκη Ν., Διαδικαστική δικαιοσύνη, αστυνόμευση δημόσιας τάξης και εμπιστοσύνη στην αστυνομία: ευρήματα μιας ποιοτικής έρευνας, στο Β. Αρτινοπούλου κ.ά. (επιμ.), Συμβολές στο πρώτο συνέδριο της Ελληνικής Εταιρείας Μελέτης του Εγκλήματος και του Κοινωνικού Ελέγχου, ΕΕΜΕΚΕ, Αθήνα, 2018, σ. 572 επ.
- ¹¹³ Βλ. Murphy K. & Barkworth J., Victim willingness to report crime to police: Does procedural justice or outcome matter most?, Victims & Offenders 2/2014, σ. 178 επ., όπως επίσης van Dijk J., Procedural justice for victims in an international perspective, στο G. Mesko & J. Tankebe (επιμ.), Trust and legitimacy in criminal justice, Springer, Heidelberg, 2015, σ. 53 επ.
- ¹¹⁴ Βλ. Βιδάλη Σ., Πέρα από τα όρια - Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα, ό.π., σ. 117 επ. και τις πληροφορίες που διατίθενται στην ιστοσελίδα του ΕΚΚΑ (www.ekka.org.gr). Αντίστοιχες υπηρεσίες παρέχονται επίσης από την Γενική Γραμματεία Ισότητας των Φύλων. Πρόκειται για κυβερνητικό φορέα που είναι αρμόδιος για τον σχεδιασμό, την υλοποίηση και την παρακολούθηση της εφαρμογής των πολιτικών για την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών σε όλους τους τομείς. Η Γενική Γραμματεία διαθέτει τηλεφωνική γραμμή κοινωνικής στήριξης, συμβουλευτικά κέντρα και ξενώνες φιλοξενίας για γυναίκες - θύματα βίας και διακρίσεων. Σε αυτό το πλαίσιο παρέχεται (δίχως οικονομική επιβάρυνση) ψυχοκοινωνική στήριξη και νομική συμβουλευτική, με σκοπό να παράσχουν στις εν λόγω γυναίκες τη δυνατότητα να λάβουν τις καλύτερες αποφάσεις για το μέλλον τους, σύμφωνα με την προσωπικότητά τους και τον τρόπο που επιθυμούν να ζήσουν (www.isotita.gr).

¹¹⁵ Βλ. Artinopoulou V., *Victims of crime in contemporary Greece*, στο Α. Πιτσελά (επιμ.), *Εγκληματολογικές αναζητήσεις - Τιμητικός τόμος για τον Στ. Αλεξιάδη, Σάκουλας*, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2010, σ. 85.

¹¹⁶ Βλ. Αρτινοπούλου Β., *Ο ρόλος του εγκληματολόγου στην πρόληψη της εγκληματικότητας και την αρωγή των θυμάτων*, στο Χρ. Ζαραφονίτου (διευθ. έκδ.), *Το επάγγελμα του εγκληματολόγου σήμερα*, ό.π., σ. 234 και της ίδιας, *Victims of crime in contemporary Greece*, ό.π., σ. 84 επ.

¹¹⁷ Οι ως άνω παρατηρήσεις απαντούν στην ιστοσελίδα του Προγράμματος PROTASIS PROJECT [EPLO] με επιστημονικά υπεύθυνη την Καθηγήτρια Β. Αρτινοπούλου [<https://protasis-project.eu/vss-greece-gr/>].

¹¹⁸ Βλ. Αρτινοπούλου Β., *Ο ρόλος του εγκληματολόγου στην πρόληψη της εγκληματικότητας και την αρωγή των θυμάτων*, ό.π., σ. 254, Κέντρο Ευρωπαϊκού Συνταγματικού Δικαίου, *Developing Directive-compatible practices for the identification, assessment and referral of victims - National Report Greece*, 2017, σ. 11, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα victimspractices.eu, FRA - European Union Agency for Fundamental Rights, *Victims of crime in the EU: The extent and nature of support for victims*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2014, σ. 111 επ. και Papantoleon K., *Victim Support Services in the EU - Greece*, FRANET contractor, 2014, σ. 6.

¹¹⁹ Βλ. Zarafonitou C., *Victims' insecurity and criminal policy: The role of victim's support services*, *Rivista di Criminologia, Vittimologia e Sicurezza* 1/2014, σ. 130, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα www.vittimologia.it και της ίδιας, *Συνέντευξη*, ό.π., σ. 11-2.

ΟΨΕΙΣ ΤΗΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΝΑΡΚΩΤΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ: ΠΟΙΝΙΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ, ΠΡΟΛΗΨΗ, ΑΠΕΞΑΡΤΗΣΗ

Μαρία Αναγνοπούλου,
Υπ. Διδάκτωρ Εγκληματολογίας, Τμήμα Κοινωνιολογίας Παντείου Πανεπιστημίου

Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Το ζήτημα των ναρκωτικών θεωρείται επί μακρόν ως ένα μείζον πρόβλημα της ελληνικής κοινωνίας, για το οποίο αναζητούνται λύσεις¹. Η εν λόγω θεώρηση αντανakλά τη διεθνώς παρατηρούμενη και κλιμακούμενη εκπεφρασμένη ανησυχία περί του ζητήματος και, συνακόλουθα, τη διεθνή κινητοποίηση προς την κατεύθυνση της αναζήτησης των καταλληλότερων τρόπων παρέμβασης². Η θεσμική δε διαχείριση του ζητήματος των ναρκωτικών χαρακτηρίζεται από τη «συνύπαρξη» του ποινικού και του ιατρικού μοντέλου³. Στην Ελλάδα, λόγου χάριν, η χρήση ουσιών συνιστά αξιόποινη πράξη, κατά παράβαση του Νόμου 4139/2013⁴. Παράλληλα, η εξάρτηση από ουσίες συνιστά μια «ψυχοπαθολογική κατάσταση που περιλαμβάνει ένα σύνολο από σωματικά, συμπεριφορικά, γνωσιακά και ψυχικά συμπτώματα, συνδεδεμένα με τη λήψη μιας ψυχοδραστικής ουσίας»⁵.

Στο κείμενο που ακολουθεί θα περιγραφούν οι στρατηγικές που ακολουθούνται από την Ελλάδα και από άλλα ευρωπαϊκά κράτη, στο πλαίσιο της αντεγκληματικής τους πολιτικής για το ζήτημα των ναρκωτικών. Ειδικότερα, θα γίνει κατ' αρχάς αναφορά στην ποινική αντιμετώπιση του ζητήματος εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στη συνέχεια θα αναφερθούν χαρακτηριστικές στρατηγικές πρόληψης που εφαρμόζονται από τα εν λόγω κράτη και, τέλος, μέθοδοι θεραπείας, αντίστοιχα. Καθότι η εξαντλητική παρουσίαση των πολιτικών όλων των ευρωπαϊκών κρατών δεν είναι εφικτή στο πλαίσιο του παρόντος κειμένου, έχει ενδεικτικά επιλεγεί η παρουσίαση στοιχείων για το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γερμανία, τη Γαλλία, την Ισπανία, την Ιταλία και την Πορτογαλία.

¹ Α.Χαΐδου, «Ναρκωτικά: Χρήση- Εξάρτηση-Επίσημος κοινωνικός έλεγχος», Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σ. 55.

² Πληθώρα σχετικών πληροφοριών παρατίθενται στην ιστοσελίδα του Γραφείου των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το έγκλημα (UNODC), στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.unodc.org.

³ Α.Χαΐδου. (2016) «Ναρκωτικά: Χρήση- Εξάρτηση-Επίσημος κοινωνικός έλεγχος», ο.π., σ. 55.

⁴ Νόμος 4139/2013. Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις, όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στην ηλεκτρονική διεύθυνση: www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=YTjYbJcYuEkl%3D&tabid=132.

⁵ Χ.Ζερβής, «Ψυχοπαθολογία του ενήλικα», Αθήνα, Ηλεκτρονικές τέχνες, 2003, σ. 246.

Κρίνεται, επίσης, χρήσιμη και αναγκαία η διασάφηση των εννοιών που συνθέτουν το υπό εξέταση θέμα. Κατά πρώτον, αναφορικά με τον όρο «ναρκωτικά», ενδεικτικός είναι ο, κατά τον Έλληνα νομοθέτη, ορισμός, βάσει του οποίου «με τον όρο ‘ναρκωτικά’, κατά την έννοια του νόμου αυτού, νοούνται ουσίες με διαφορετική χημική δομή και διαφορετική δράση στο κεντρικό νευρικό σύστημα και με κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα τη μεταβολή της θυμικής κατάστασης του χρήστη και την πρόκληση εξάρτησης διαφορετικής φύσης, ψυχικής ή και σωματικής και ποικίλου βαθμού, καθώς και την ανακούφιση των χρονίως πασχόντων από τα συμπτώματα συγκεκριμένης νόσου, για την οποία αυτές κρίνονται ιατρικά επιβεβλημένες»⁶. Μολαταύτα, αξίζει να σημειωθεί ότι, παρά την επικράτησή του στην καθομιλουμένη, ο όρος «ναρκωτικά» δεν θεωρείται ετυμολογικά και επιστημονικά ορθός, διότι υποδηλώνει ουσίες που θέτουν το άτομο σε λήθαργο⁷. Στην πραγματικότητα, ορισμένες μόνο από τις ουσίες που αναφέρονται στα νομοθετικά κείμενα και περιλαμβάνονται στον όρο «ναρκωτικά» συνιστούν κατά κυριολεξία ναρκωτικές ουσίες, ενώ οι υπόλοιπες έχουν διεγερτικές ή παραισθησιογόνες⁸ και όχι κατασταλτικές ιδιότητες⁹.

Αναφορικά με τον όρο «αντεγκληματική πολιτική», σημειώνεται ότι πρόκειται για «το σύνολο των διαδικασιών μέσω των οποίων το κοινωνικό σώμα οργανώνει τις απαντήσεις του στο εγκληματικό φαινόμενο»¹⁰. Υπό άλλη διατύπωση¹¹, η αντεγκληματική πολιτική περιλαμβάνει τη «μελέτη όλων των στρατηγικών, προγραμμάτων και μέτρων που στοχεύουν στον έλεγχο, σε ανεκτά όρια, της εγκληματικότητας, πάντοτε με βασικό κριτήριο την προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου». Ως εκ τούτου, ο ρόλος της είναι σημαντικός τόσο στην ποινικοποίηση/αποποινικοποίηση συμπεριφορών όσο και στην πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας¹².

Η ποινική αντιμετώπιση του ζητήματος των ναρκωτικών Α) Ελλάδα

Εντός του ευρέος πεδίου της αντεγκληματικής πολιτικής αναπτύσσονται, μεταξύ άλλων, η διαδικασία ορισμού των εγκλημάτων και των ποινών, καθώς και οι αντίστροφες κινήσεις της απεγκληματοποίησης και της αποποινικοποίησης¹³. Η δημιουργία του κανόνα/ποινικού νόμου συνιστά την αφετηρία της αντεγκληματικής πολιτικής, διότι έτσι καθορίζονται οι κοινωνικές καταστάσεις και τα γεγονότα που υπάγονται στο ΣΑΠΔ.

⁶ Νόμος 4139/2013, Άρθρο 1. Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις, ο.π. Επίσης, με την Κοινή Υπουργική Απόφαση Δ3γ/81508/2018 -ΦΕΚ 4838/Β/30-10-2018 εισήχθησαν νέες ψυχοδραστικές ουσίες στον ορισμό των ναρκωτικών.

⁷ Α.Χαΐδου. (2016) «Ναρκωτικά: Χρήση- Εξάρτηση-Επίσημος κοινωνικός έλεγχος», ο.π., σ. 9.

⁸ Χαρακτηριστικά παραδείγματα διεγερτικών ουσιών είναι οι αμφεταμίνες και η κοκαΐνη, παραισθησιογόνων η μεσκαλίνη και το LSD και κατασταλτικών τα οπιούχα και οι αλκοόλες, βλ. αναλυτικά στο ίδιο, σ. 9-50.

⁹ Στο ίδιο, σ. 9.

¹⁰ Μ. Delmas-Marty «Πρότυπα και τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής», μτφρ. Χ. Ζαραφώνιτου, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2005, σ. 27.

¹¹ Ι. Φαρσεδάκης, «Στοιχεία Εγκληματολογίας», Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2005 σ. 132.

¹² Χ. Ζαραφώνιτου, Λήμμα «Αντεγκληματική πολιτική», στο Ν. Ανδρουλάκης-Λ. Μαργαρίτης-Ι. Φαρσεδάκης (επιμ) Λεξικό Νομικής Ορολογίας ΙΙΙ. Ποινικό Δίκαιο-Εγκληματολογία, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018, σ. 42.

¹³ Στο ίδιο, σ. 10-11.

Με σημείο εκκίνησης την **Ελλάδα**, θα εξεταστούν βασικά σημεία του ισχύοντος Νόμου 4139/2013¹⁴ και της αντίστοιχης αιτιολογικής έκθεσης¹⁵. Κατ' αρχάς, στη δεύτερη σελίδα της αιτιολογικής έκθεσης, τονίζεται η εκτιμηθείσα αναγκαιότητα νομοθετικής μεταρρύθμισης για το ζήτημα των ναρκωτικών, με έμφαση στα εξής: α) τον προσεκτικό διαχωρισμό των βαρύτερων και οργανωμένων μορφών διακίνησης από τις ελαφρύτερες περιπτώσεις, με στόχο την αυστηρή καταστολή των πρώτων, β) την αποφυγή δυσανάλογα βαριάς ή ευνοϊκής μεταχείρισης, μέσω της διάκρισης και διαβάθμισης των σχετικών εγκλημάτων, γ) τη διευκόλυνση της ουσιαστικής εφαρμογής μέτρων σωματικής και ψυχικής απεξάρτησης, αντί του εγκλεισμού στις φυλακές, δ) τη διατήρηση της ποινικοποίησης τόσο της χρήσης ναρκωτικών ουσιών όσο και των συνδεόμενων με αυτή πράξεων.

Ως εκ τούτου, σύμφωνα με την πρώτη παράγραφο του άρθρου 29, «Όποιος, για δική του αποκλειστικά χρήση, με οποιονδήποτε τρόπο προμηθεύεται ή κατέχει ναρκωτικά, σε ποσότητες που δικαιολογούνται μόνο για την ατομική του χρήση ή κάνει χρήση αυτών ή καλλιεργεί φυτά κάνναβης σε αριθμό ή έκταση που δικαιολογούνται μόνο για την ατομική του χρήση, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι πέντε (5) μηνών»¹⁶. Μολαταύτα οι σχετικές καταδικαστικές αποφάσεις δεν καταχωρίζονται στα αντίγραφα των δελτίων ποινικού μητρώου, όπως αναφέρεται στην τρίτη παράγραφο του άρθρου. Στην έκτη σελίδα της αντίστοιχης αιτιολογικής έκθεσης, αναφέρεται ότι η μη κατάργηση της ποινικοποίησης των εν λόγω πράξεων «εμπεδώνει την αντίληψη ότι αποτελούν πράξεις που η πολιτεία δεν επιδοκίμαζει»¹⁷.

Το δε άρθρο 30 αναφέρεται στην ειδική μεταχείριση των χρηστών που χαρακτηρίζονται ως εξαρτημένοι. Ειδικότερα, τα εξαρτημένα άτομα των οποίων οι πράξεις εμπίπτουν στο άρθρο 29 μένουν ατιμώρητα. Επίσης, στην περίπτωση τέλεσης πράξεων διακίνησης, οι οποίες εμπίπτουν στο άρθρο 20, ο εξαρτημένος δράστης τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους, ενώ ο μη εξαρτημένος δράστης τιμωρείται με κάθειρξη τουλάχιστον οκτώ ετών και χρηματική ποινή. Επεικέστερη είναι επίσης η αντιμετώπιση του εξαρτημένου δράστη σε περιπτώσεις διακεκριμένης διακίνησης (άρθρο 22), οπότε η προβλεπόμενη ποινή είναι κάθειρξη έως δέκα ετών, ενώ ο μη εξαρτημένος τιμωρείται με κάθειρξη τουλάχιστον δέκα ετών.

Επιπρόσθετα, υφίστανται νομοθετικές προβλέψεις για την ειδική μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών κατά το στάδιο της προδικασίας¹⁸, οπότε εάν ο κατηγορούμενος δηλώσει ότι επιθυμεί να παρακολουθήσει θεραπευτικό πρόγραμμα, ο ανακριτής με σύμφωνη γνώμη του εισαγγελέα μπορεί αυτοτελώς ή αντί της προσωρινής κράτησης να επιβάλει ως περιοριστικό όρο την εισαγωγή του κατηγορουμένου σε εγκεκριμένο πρόγραμμα απεξάρτησης. Το δε άρθρο 32 αναφέρεται στη δυνατότητα αναβολής και αποχής από την άσκηση ποινικής δίωξης για συγκεκριμένα εγκλήματα, εάν αυτά έχουν τελεσθεί από άτομα που ακολουθούν προγράμματα απεξάρτησης εγκεκριμένων οργανισμών και αποδεδειγμένα προσπαθούν για την απεξάρτησή τους. Αναφορικά με τα άτομα που κρατούνται σε σωφρονιστικά καταστήματα για οποιαδήποτε αξιόποινη πράξη και επιθυμούν να λάβουν υπηρεσίες απεξάρτησης, σύμφωνα με τη νομοθετική πρόβλεψη (άρθρο 34), ειδική επιτροπή διατάσσει την εισαγωγή τους σε πρόγραμμα παρακολούθησης και σωματικής αποτοξίνωσης εντός σωφρονιστικού καταστήματος.

¹⁴ Νόμος 4139/2013. Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις, ο.π.

¹⁵ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Νόμος περί Ναρκωτικών και άλλες διατάξεις», όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα του Υπουργείου Δικαιοσύνης, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=w_pvTvfUYPC%3d&tabid=132.

¹⁶ Νόμος 4139/2013. Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις, ο.π.

¹⁷ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Νόμος περί Ναρκωτικών και άλλες διατάξεις», ο.π.

¹⁸ Άρθρο 31, Ν.4139/2013, ο.π.

Μετά την παρέλευση τριών εβδομάδων συνέρχεται η ίδια επιτροπή και, εφόσον διαγνώσει ότι ο κρατούμενος είναι ψυχολογικά εξαρτημένος από τη χρήση ναρκωτικών, διατάσσει την εισαγωγή του σε συμβουλευτικό πρόγραμμα ψυχολογικής απεξάρτησης που λειτουργεί εντός του σωφρονιστικού καταστήματος. Οι νομοθετικές ρυθμίσεις που προαναφέρθηκαν, απηχούν το πνεύμα του Νόμου 4139/2013, σύμφωνα και με την αντίστοιχη αιτιολογική έκθεση. Στο παρόν κείμενο δεν επιχειρείται ο εξαντλητικός σχολιασμός¹⁹ του νόμου κατ' άρθρο, αλλά η παράθεση κάποιων ενδεικτικών νομοθετικών προβλέψεων ως ερεθισμάτων, ώστε ο αναγνώστης να προβεί σε συγκρίσεις με τη νομοθεσία άλλων ευρωπαϊκών χωρών, οι οποίες παρατίθενται στην επόμενη ενότητα. Τέλος, σχετικά με το ζήτημα της φαρμακευτικής κάνναβης που συνιστά ενίοτε θέμα αντιπαράθεσης, ψηφίστηκε ο Νόμος 4523/07-03-2018 «Διατάξεις για την Παραγωγή Τελικών Προϊόντων Φαρμακευτικής Κάνναβης και άλλες διατάξεις». Με το νόμο αυτό τροποποιήθηκε ο Νόμος. 4139/2013 προκειμένου να καταστεί δυνατή η παραγωγή, κατοχή, μεταφορά αποθήκευση και προμήθεια των πρώτων υλών και των ουσιών των ποικιλιών κάνναβης του είδους *Cannabis Sativa L* περιεκτικότητας σε τετραϋδροκανναβινόλη (THC) άνω του 0,2%, καθώς και η εγκατάσταση και λειτουργία μεταποιητικών μονάδων επεξεργασίας και παραγωγής τελικών προϊόντων φαρμακευτικής κάνναβης από ενδιαφερόμενους ιδιώτες παραγωγούς, με αποκλειστικό σκοπό είτε την προμήθεια του κρατικού μονοπωλίου και τη διάθεσή τους για ιατρικούς σκοπούς είτε την εξαγωγή τους²⁰.

B) Ευρώπη

Όπως αναφέρεται στην εισαγωγή του «Σχεδίου Δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Ναρκωτικά (2017-2020)» (2017/C2015/02)²¹, η χρήση παράνομων ναρκωτικών και η κατάχρηση φαρμάκων εν γένει αποτελεί μείζον πρόβλημα με το οποίο έρχονται αντιμέτωπα άτομα, οικογένειες και κοινότητες σε ολόκληρη την Ευρώπη. Εκτός από τις υγειονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της κατάχρησης φαρμάκων, η αγορά παράνομων ναρκωτικών καταλαμβάνει σημαντικό μέρος της εγκληματικής δραστηριότητας σε όλο το φάσμα της ευρωπαϊκής κοινωνίας αλλά και παγκοσμίως. Ως εκ τούτου, το Δεκέμβριο του 2012 εγκρίθηκε η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα ναρκωτικά, ώστε να υλοποιηθεί κατά το διάστημα 2013-2020. Σκοπός της στρατηγικής είναι να συμβάλει στη μείωση της ζήτησης και της προσφοράς ναρκωτικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Επίσης στοχεύει στον περιορισμό των κινδύνων και των ζημιολογών επιπτώσεων που προκαλούν τα ναρκωτικά στην υγεία και την κοινωνία, υιοθετώντας μια στρατηγική προσέγγιση που υποστηρίζει και συμπληρώνει τις εθνικές πολιτικές. Παρέχει, επιπρόσθετα, ένα πλαίσιο για συντονισμένες και κοινές δράσεις και αποτελεί τη βάση και το πολιτικό πλαίσιο για την εξωτερική συνεργασία της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε αυτόν τον τομέα.

¹⁹ Ανάλυση και σχολιασμός του Ν.4139/2013 στο Α.Χαΐδου. (2016) «Ναρκωτικά: Χρήση- Εξάρτηση-Επίσημος κοινωνικός έλεγχος», ο.π., σ. 86-120.

²⁰ Αναλυτικά οι νομοθετικές τροποποιήσεις στην «Ετήσια Έκθεση για τα ναρκωτικά στην Ελλάδα. 2018» από το Συντονιστικό Όργανο Δίωξης Ναρκωτικών-Εθνική Μονάδα Πληροφοριών (ΣΟΔΝ-ΕΜΠ), στην ηλεκτρονική διεύθυνση hcg.gr/sites/default/files/article/attach/%202018%20%CE%A3%CE%9F%CE%94%CE%9D-%CE%95%CE%9C%CE%AO.pdf?fbclid=IwAR01pC3KD-yGhyPIbfocr8DIhL6esW6sevio&TCwGaazChn5K6_OPPZ37Jo.

²¹ Αναλυτικά το κείμενο του Σχεδίου Δράσης στην ηλεκτρονική διεύθυνση [www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XG0705\(01\)&from=EN](https://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XG0705(01)&from=EN).

Αναλυτικότερα, οι στόχοι της στρατηγικής συνίστανται στα εξής²²: α) στη μετρήσιμη μείωση της ζήτησης για ναρκωτικά, της εξάρτησης από τα ναρκωτικά, καθώς και των κινδύνων και των ζημιωγόνων επιπτώσεών τους στην υγεία και την κοινωνία, β) στη διακοπή τροφοδότησης της αγοράς παράνομων ναρκωτικών, καθώς και τη μετρήσιμη μείωση της διαθεσιμότητάς τους, γ) στην ενθάρρυνση του συντονισμού μέσω της ενεργού συζήτησης και ανάλυσης των εξελίξεων και των προκλήσεων στον τομέα των ναρκωτικών σε ενωσιακό και διεθνές επίπεδο, δ) στην περαιτέρω ενίσχυση του διαλόγου και της συνεργασίας μεταξύ της ΕΕ και τρίτων χωρών, διεθνών οργανισμών και φορέων για θέματα ναρκωτικών. Τέλος, στην καλύτερη διάδοση των αποτελεσμάτων της παρακολούθησης, της έρευνας και της αξιολόγησης και την καλύτερη κατανόηση όλων των πτυχών του φαινομένου των ναρκωτικών και του αντίκτυπου των σχετικών παρεμβάσεων, ώστε να παρέχονται, αξιόπιστα και πλήρη, τεκμηριωμένα στοιχεία για τη θέσπιση πολιτικών.

Σημειώνεται²³, τέλος, ότι το εν λόγω σχέδιο δράσης της ΕΕ για τα ναρκωτικά, όπως και η στρατηγική της ΕΕ για τα ναρκωτικά, «βασίζεται στις θεμελιώδεις αρχές του δικαίου της ΕΕ και προασπίζει τις θεμελιώδεις αξίες της Ένωσης, ήτοι τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, της αλληλεγγύης, του κράτους δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Βασίζεται επίσης στις συμβάσεις του ΟΗΕ²⁴, οι οποίες παρέχουν το διεθνές νομικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση, μεταξύ άλλων, της χρήσης παράνομων ναρκωτικών, καθώς και στην Οικουμενική Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου²⁵». Το «Σχέδιο Δράσης της Ε.Ε» θέτει, επομένως, το πλαίσιο με το οποίο οφείλουν να εναρμονιστούν τα Εθνικά Σχέδια Δράσης των κρατών-μελών²⁶. Πέραν τούτου, η Νομοθεσία των κρατών παρουσιάζει διαφοροποιήσεις, χαρακτηριστικά παραδείγματα των οποίων θα αναφερθούν στη συνέχεια.

Ιδιαίτερη είναι η περίπτωση της **Πορτογαλίας**, η οποία «την 1-7-2001 απεγκληματοποίησε τη χρήση, την απόκτηση και την κατοχή ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών για προσωπική χρήση»²⁷. Τα όρια της ποσότητας που δικαιολογεί την «προσωπική χρήση» προσδιορίζονται με βάση την ποσότητα που χρειάζεται ο μέσος χρήστης για διάστημα δέκα ημερών. Επισημαίνεται δε ότι η ρύθμιση αυτή δεν συνεπάγεται και τη νομιμοποίηση των ουσιών, διότι οι προαναφερθείσες πράξεις τιμωρούνται με διοικητικό πρόστιμο, από 25 έως 530 ευρώ²⁸. Η εν λόγω νομοθετική ρύθμιση απετέλεσε το έναυσμα για μια «απροσδόκητη επιτυχία» της πορτογαλικής πολιτικής για τα ναρκωτικά. Τα ποσοστά χρήσης σε βάθος δεκαεπταετίας σταθεροποιήθηκαν σε χαμηλά επίπεδα, ιδίως στον ευαίσθητο πληθυσμό των νεαρών ενηλίκων.

²² Στο ίδιο.

²³ Στο ίδιο.

²⁴ Αναλυτικά στο Α.Χαΐδου. (2016) «Ναρκωτικά: Χρήση- Εξάρτηση-Επίσημος κοινωνικός έλεγχος», ο.π., σ. 157-159.

²⁵ Για το πλήρες κείμενο στην ελληνική γλώσσα, Περιφερειακό κέντρο πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών (UNRIC), στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=18&Itemid=33.

²⁶ Α.Χαΐδου. (2016) «Ναρκωτικά: Χρήση- Εξάρτηση-Επίσημος κοινωνικός έλεγχος», ο.π., σ. 161.

²⁷ T.S.Cabral, The 15th anniversary of the Portuguese drug policy: Its history, its success and its future, Independent Scientific Committee for Drugs, Drug Science, Policy and Law 3(0) 1-5, 2017, σ.1.

²⁸ Στο ίδιο, σ. 2.

Μειώθηκαν, εκτός αυτού, τα ποσοστά μολύνσεων χρηστών από τον ιό HIV και, παράλληλα, ενισχύθηκε το ποσοστό χρηστών που αναζητά θεραπευτική συνδρομή²⁹.

Στην **Ισπανία**, η χρήση σε δημόσιο χώρο και η κατοχή ουσιών για προσωπική χρήση δεν διώκονται ποινικά. Υπόκεινται σε διοικητικό πρόστιμο, το οποίο παραγράφεται στην περίπτωση ανηλίκων, όταν αυτοί συμφωνούν να απευθυνθούν σε υπηρεσίες συμβουλευτικού και θεραπευτικού χαρακτήρα³⁰. Στην **Ιταλία**, η κατοχή ουσιών για προσωπική χρήση επίσης υπόκειται σε κυρώσεις διοικητικού τύπου, όπως η αφαίρεση του διπλώματος οδήγησης για διάστημα ενός έως τριών μηνών, όταν πρόκειται για ουσίες οι οποίες δεν χαρακτηρίζονται ως ιδιαίτερα επικίνδυνες. Σε περίπτωση κατοχής ουσιών που έχουν χαρακτηριστεί ως ιδιαίτερα επικίνδυνες, αφαιρείται το δίπλωμα για δύο έως δώδεκα μήνες³¹. Εκτός αυτού, η πρώτη επισήμανση ατόμου που κατέχει ουσίες, δεν επιφέρει κυρώσεις, αλλά μια γραπτή προειδοποίηση, εκ μέρους των τοπικών αρχών, ως έκκληση για την παύση της συγκεκριμένης συμπεριφοράς.

Στη **Γερμανία**, η χρήση ουσιών δεν αναφέρεται ρητά ως παράβαση. Η κατοχή και η πώληση ναρκωτικών είναι, πάντως, εγκληματικές πράξεις τιμωρούμενες με φυλάκιση έως πέντε έτη. Μολαταύτα, όταν πρόκειται για μικροποσότητες ουσιών προοριζόμενες για προσωπική χρήση, ο νόμος παρέχει ποικίλες εναλλακτικές αντί της ποινικής δίωξης, λαμβάνοντας υπόψη το εάν και κατά πόσον το κοινωνικό σύνολο επωφελείται από την ενδεχόμενη άσκηση της δίωξης. Γενικώς ακολουθείται το αξίωμα «θεραπεία αντί τιμωρίας», οπότε ακόμα και σε περίπτωση καταδίκης, η ποινή ενίοτε αναστέλλεται προκειμένου το άτομο να ενταχθεί σε θεραπευτικό πλαίσιο³².

Στη **Γαλλία**³³ η χρήση και η κατοχή παράνομων ουσιών συνιστούν ποινικό αδίκημα. Δεν υφίσταται νομοθετική διάκριση είτε ανάλογα με τον τύπο της ουσίας είτε μεταξύ των περιπτώσεων κατοχής για προσωπική χρήση και διακίνησης. Το δικαστήριο, μολαταύτα, εξετάζει την ποσότητα και το γενικό πλαίσιο κατά περίπτωση και διακρίνει εάν πρόκειται για διακίνηση ή προσωπική χρήση, οπότε η ποινή είναι χρηματικό πρόστιμο και φυλάκιση έως ένα έτος. Η ποινική δίωξη παύει για περιπτώσεις που θεωρούνται ελάσσονος βαρύτητας.

Στο **Ηνωμένο Βασίλειο**³⁴ ο νόμος προβλέπει τη διάκριση των ουσιών σε τρεις κατηγορίες (Α, Β, C) και η ταξινόμηση αυτή λειτουργεί ως βάση για την επιβολή των κυρώσεων. Στην τάξη Α ενδεικτικά υπάγονται η ηρωίνη και η κοκαΐνη, στη Β η κάνναβη και οι αμφεταμίνες και στη C οι βενζοδιαζεπίνες.

²⁹ Στο ίδιο, σ. 2-3.

³⁰ Spain. Country Drug Report 2019. National Drug Laws, όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού κέντρου παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/spain/drug-laws-and-drug-law-offences_en.

³¹ Italy. Country Drug Report 2019. National Drug Laws, όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού κέντρου παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/italy/drug-laws-and-drug-law-offences_en.

³² Germany. Country Drug Report 2019. National Drug Laws, όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού κέντρου παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/germany/drug-laws-and-drug-law-offences_en.

³³ France. Country Drug Report 2019. National Drug Laws, όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού κέντρου παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/france/drug-laws-and-drug-law-offences_en.

³⁴ United Kingdom. Country Drug Report 2019. National Drug Laws, όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού κέντρου παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/united-kingdom/drug-laws-and-drug-law-offences_en.

Σύμφωνα με το νόμο, η χρήση εξαρτησιογόνων ουσιών δεν θεωρείται ποινικά κολάσιμη. Είναι η κατοχή των ουσιών που συνιστά το ποινικό αδίκημα. Υφίσταται επίσης η διάκριση μεταξύ της απλής κατοχής ουσιών και της κατοχής με σκοπό την πώληση. Αυστηρότερη είναι η αντιμετώπιση για τις ουσίες Α τάξης, η παράνομη κατοχή των οποίων επιφέρει φυλάκιση έως 6 μήνες και ενίοτε χρηματικό πρόστιμο σε περίπτωση δικαστικής κρίσης χωρίς δίκη, ενώ η ποινή κατόπιν δίκης μπορεί να φτάσει τα επτά χρόνια φυλάκισης.

Στρατηγικές πρόληψης Α) Ελλάδα

Στο πεδίο της Εγκληματολογίας, οι μηχανισμοί πρόληψης, δηλαδή «οι διαδικασίες μέσω των οποίων επιχειρείται η προφύλαξη από το έγκλημα, στοχεύουν στην αποτροπή των όρων δημιουργίας του εγκλήματος καθώς και στην αποτροπή της επανάληψης και της επέκτασής του»³⁵. Ως προς τη χρήση ναρκωτικών, συγκεκριμένα, η πρόληψη αναφέρεται ρητώς ως μία από τις προτεραιότητες του Υπουργείου Υγείας της Ελλάδας³⁶. Εκτός αυτού, στο άρθρο με τίτλο «Προγράμματα πρόληψης» του ισχύοντος νόμου περί εξαρτησιογόνων ουσιών (άρθρο 60 του νόμου 4139/2013)³⁷, γίνεται μνεία στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης κατά των Ναρκωτικών³⁸, για την υλοποίηση του οποίου καταρτίζονται προγράμματα πρόληψης της διάδοσης και της χρήσης των ναρκωτικών από εγκεκριμένους οργανισμούς ή φορείς. Επιπρόσθετα, η Εθνική Επιτροπή Σχεδιασμού και Συντονισμού για την Αντιμετώπιση των Ναρκωτικών είναι αρμόδια, κατόπιν εισήγησής της προς το Υπουργείο Υγείας, να κατευθύνει το σχεδιασμό των προγραμμάτων πρόληψης, ώστε να τίθενται οι στόχοι και να προσδιορίζονται οι όροι λειτουργίας και οι διαδικασίες αξιολόγησης των προγραμμάτων.

Σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κέντρο Παρακολούθησης Ναρκωτικών και Τοξικομανίας, η φιλοσοφία των προληπτικών παρεμβάσεων στην Ελλάδα χαρακτηρίζονται από πολυμορφία, με στόχο να λειτουργούν συμπληρωματικά³⁹. Συγκεκριμένα, οι «περιβαλλοντικές και καθολικές στρατηγικές πρόληψης» έχουν ως αποδέκτη τον πληθυσμό συνολικά, η επιλεκτική πρόληψη στοχεύει σε ευάλωτες ομάδες οι οποίες διατρέχουν μεγαλύτερο κίνδυνο να αναπτύξουν συμπεριφορές κατάχρησης ουσιών και η στοχευμένη πρόληψη εστιάζει σε άτομα που βρίσκονται σε κίνδυνο.

Πρακτικά, με το έργο της πρόληψης των ουσιοεξαρτήσεων στον ελλαδικό χώρο είναι επιφορτισμένο το πανελλαδικό Δίκτυο Κέντρων Πρόληψης των Εξαρτήσεων και Προαγωγής της Ψυχοκοινωνικής Υγείας⁴⁰.

³⁵ Ε.Λαμπροπούλου, «Κοινωνικός Έλεγχος του εγκλήματος», Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήσης, 1995, σ. 78-79.

³⁶ Greece. Country Drug Report 2019. "Prevention", όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού κέντρου παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/greece/prevention_en.

³⁷ Νόμος 4139/2013. Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις, ο.π.

³⁸ Η εκπόνηση του σχεδίου συνιστά αρμοδιότητα της Εθνικής Επιτροπής Σχεδιασμού και Συντονισμού για την Αντιμετώπιση των Ναρκωτικών, η οποία συστάθηκε με το Ν.4139/2013 (Άρθρο 50, παράγραφος 1).

³⁹ Greece. Country Drug Report 2019. "Prevention", όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού κέντρου παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, ο.π.

⁴⁰ Το δίκτυο αυτό συστάθηκε το 2013, βάσει του Ν.4139/2013 (άρθρο 50, παρ.4)

Πρόκειται για 75 κέντρα σε 50 νομούς ανά την Ελλάδα, τα οποία ιδρύθηκαν στο πλαίσιο της συνεργασίας του Οργανισμού Κατά των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ) με τοπικούς φορείς και την τοπική αυτοδιοίκηση. Οι δραστηριότητές τους καλύπτουν το φάσμα της πρόληψης διαφόρων μορφών εξάρτησης, καθώς και θεμάτων προαγωγής της ψυχοκοινωνικής υγείας⁴¹. Σύμφωνα με τις πληροφορίες που παρέχονται στην ιστοσελίδα του ΟΚΑΝΑ⁴², τα κέντρα πρόληψης «επιδιώκουν την ευαισθητοποίηση των φορέων και των πολιτών των τοπικών κοινωνιών, με σκοπό την ενεργοποίησή τους στον αγώνα της πρόληψης». Τα προγράμματα που αναπτύσσουν τα Κέντρα Πρόληψης απευθύνονται, μεταξύ άλλων, σε γονείς, μαθητές και εφήβους, στρατευμένους και μειονοτικές ομάδες. Ανάλογα με την ομάδα στην οποία απευθύνονται και τη διάρκεια της παρέμβασης, οι στόχοι των προγραμμάτων πρόληψης ποικίλουν. Ένας εκ των βασικών στόχων είναι «η ενδυνάμωση, υποστήριξη και εκπαίδευση των νέων ώστε να υιοθετήσουν μια θετική στάση ζωής και να αναπτύξουν δεξιότητες ώστε να αντιστέκονται στη χρήση των εξαρτησιογόνων ουσιών⁴³». Εκτός αυτού, στόχο των προγραμμάτων πρόληψης συνιστά «η συμβουλευτική και υποστήριξη της οικογένειας με σκοπό την ενίσχυση του γονικού ρόλου και τη βελτίωση της επικοινωνίας», καθώς και η «ευαισθητοποίηση καθηγητών και δασκάλων σε θέματα πρόληψης, η ενίσχυση του παιδαγωγικού τους ρόλου και η ενδυνάμωση των σχέσεων εκπαιδευτικών και μαθητών».

Επιπλέον, στο πλαίσιο του ΚΕΘΕΑ λειτουργεί το Δίκτυο Υπηρεσιών Πρόληψης και Έγκαιρης Παρέμβασης⁴⁴, απευθυνόμενο «στο γενικό πληθυσμό, σε άτομα και ομάδες με συμπεριφορές υψηλού κινδύνου και σε επαγγελματίες διαφόρων ειδικοτήτων, στοχεύοντας στην πρόληψη και την έγκαιρη παρέμβαση στον τομέα των εξαρτήσεων». Αναλυτικότερα, το «Τμήμα Πρωτογενούς Πρόληψης στη Σχολική Κοινότητα» σχεδιάζει και εφαρμόζει προγράμματα πρόληψης για μαθητές, γονείς και εκπαιδευτικούς σε σχολικές κοινότητες πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Εκπαιδεύει, επίσης, θεωρητικά και βιωματικά, στελέχη του Υπουργείου Παιδείας, διευθυντές σχολικών μονάδων και εκπαιδευτικούς. Τέλος, λειτουργεί η «Μονάδα Πρόληψης και Έγκαιρης Παρέμβασης», που «σχεδιάζει και υλοποιεί προγράμματα σε δύο άξονες: Ο πρώτος αφορά την ενημέρωση και πρόληψη στην τοπική κοινωνία και την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Ο δεύτερος τις εξειδικευμένες παρεμβάσεις σε άτομα, οικογένειες και ομάδες εφήβων και νεαρών ενηλίκων που διατρέχουν αυξημένο κίνδυνο να εμπλακούν στη χρήση ουσιών και την παραβατικότητα».

B) Ευρώπη

Ομοίως με τις στρατηγικές πρόληψης στην Ελλάδα, οι οποίες εξετάστηκαν στην προηγούμενη ενότητα, οι αντίστοιχες προσεγγίσεις του ζητήματος της πρόληψης της χρήσης και της διάδοσης των ναρκωτικών στην Ευρώπη⁴⁵ παρουσιάζουν ποικιλομορφία, εκκινώντας από παρεμβάσεις που απευθύνονται στο γενικό πληθυσμό και φτάνοντας σε παρεμβάσεις που απευθύνονται σε άτομα τα οποία βρίσκονται σε κίνδυνο.

⁴¹ Ευρωπαϊκό κέντρο παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, ο.π.

⁴² ΟΚΑΝΑ, Κέντρα πρόληψης, όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα του ΟΚΑΝΑ, στην ηλεκτρονική διεύθυνση okana.gr/2012-02-03-13-02-03/kentraprolipsis.

⁴³ Στο ίδιο.

⁴⁴ ΚΕΘΕΑ, Δίκτυο πρόληψης και έγκαιρης παρέμβασης, στην ιστοσελίδα του ΚΕΘΕΑ, ηλεκτρονική διεύθυνση www.kethea.gr/kethea/therapeftika-programmata/diktyo-prolipsis-egkairis-paremvasis-kethea.

⁴⁵ Prevention Topics-Overview, Ευρωπαϊκό κέντρο παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.emcdda.europa.eu/topics/prevention.

Η πλειονότητα των στρατηγικών πρόληψης εστιάζει στη χρήση ουσιών εν γένει, ορισμένες όμως από αυτές καλύπτουν και προβληματικές καταστάσεις συνδεδεμένες με την κατάχρηση ουσιών, παραδείγματος χάριν η βία και η ριψοκίνδυνη σεξουαλική συμπεριφορά. Επίσης, κάποιες στρατηγικές πρόληψης αφορούν συγκεκριμένες ουσίες, όπως το αλκοόλ, ο καπνός και η κάνναβη. Στο **Ηνωμένο Βασίλειο**⁴⁶, ειδικότερα, ένας από τους κύριους στόχους της στρατηγικής για τα ναρκωτικά είναι η εφαρμογή μιας «διά βίου» προσέγγισης, η οποία περιλαμβάνει την παιδική ηλικία, την υποστήριξη της οικογένειας, την εκπαίδευση σε θέματα ουσιών και τη στοχευμένη εξειδικευμένη υποστήριξη. Όλες οι σχετικές στρατηγικές στο Ηνωμένο Βασίλειο πριμοδοτούν μια ευρεία προληπτική προσέγγιση, η οποία δεν στοχεύει συγκεκριμένα στις ουσίες, αλλά στο να ενισχύσει εν γένει τα στοιχεία που καθιστούν το άτομο πιο ανθεκτικό, με στόχο την άμβλυνση της επιθυμίας του να εμπλακεί σε ριψοκίνδυνες συμπεριφορές όπως η χρήση ναρκωτικών. Η εκπαίδευση στο ζήτημα των ναρκωτικών είναι ενταγμένη στο πρόγραμμα μαθημάτων στο μεγαλύτερο τμήμα του Ηνωμένου Βασιλείου, η πλειονότητα δε των σχολείων ακολουθεί μια συγκεκριμένη πολιτική εκπαίδευσης, καθώς και οδηγίες για την αντιμετώπιση περιστατικών που συνδέονται με τα ναρκωτικά. Εφαρμόστηκαν, επίσης, πιλοτικά, προσεκτικά σχεδιασμένα προγράμματα πρόληψης, όπως το Good Behaviour Game, όμως οι εκθέσεις αξιολόγησης του 2018 δεν κατέγραψαν τα αναμενόμενα θετικά αποτελέσματα. Σημειώνεται, τέλος, ότι η κυβέρνηση έχει θέσει ως προτεραιότητα τον έγκαιρο εντοπισμό παιδιών και οικογενειών που βρίσκονται σε κίνδυνο και την παροχή κατάλληλων παρεμβάσεων μέσω του προγράμματος Troubled Families, το οποίο έχει λάβει και θετικές αξιολογήσεις. Ειδικά για την Ουαλία και τις οικογένειες στις οποίες το πρόβλημα χρήσης ουσιών εντοπίζεται στους γονείς, λειτουργεί Υπηρεσία Οικογενειακής Υποστήριξης.

Για τη **Γερμανία**⁴⁷, η πρόληψη των εξαρτήσεων αποτελεί έναν από τους τέσσερις πυλώνες της Εθνικής Στρατηγικής για τα Ναρκωτικά και τις Εξαρτήσεις. Η εφαρμογή και η χρηματοδότηση των προληπτικών μέτρων υπάγεται στις αρμοδιότητες, μεταξύ άλλων, των δήμων, του Ομοσπονδιακού Κέντρου Υγείας και Εκπαίδευσης και των αυτοδιοικούμενων οργανισμών κοινωνικής ασφάλισης. Ομοίως με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, οι προληπτικές παρεμβάσεις στη Γερμανία συσσωματώνουν διαφορετικές προσεγγίσεις, οι οποίες δρουν συμπληρωματικά. Ενδεικτικά, τα μέτρα περιβαλλοντικής πρόληψης εστιάζουν στην απαγόρευση του καπνίσματος σε δημόσιους χώρους, την απαγόρευση της πώλησης προϊόντων καπνού και αλκοόλ σε ανηλίκους, την επιβολή κυρώσεων σε όσους οδηγούν υπό την επήρεια ψυχοδραστικών ουσιών και την εφαρμογή μέτρων για τη μείωση της διαθεσιμότητας των παράνομων ουσιών εν γένει. Οι δράσεις πρόληψης⁴⁸ στο σχολικό πλαίσιο εστιάζουν κυρίως στο αλκοόλ, τον καπνό και την κάνναβη, αφενός μεν μέσω της σχετικής ενημέρωσης, αφετέρου δε μέσω της προαγωγής των ικανοτήτων και των αξιών των μαθητών ώστε να τηρήσουν μια κριτική στάση απέναντι στη χρήση ουσιών. Τέλος, υπάρχουν προγράμματα στο μεταίχμιο μεταξύ πρόληψης και θεραπείας, τα οποία στοχεύουν σε παιδιά και εφήβους με συμπεριφορικές διαταραχές και παιδιά οικογενειών που πλήττονται από την ουσιοεξάρτηση.

⁴⁶ Prevention in the United Kingdom, Ευρωπαϊκό κέντρο παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/united-kingdom/prevention_en.

⁴⁷ Prevention in Germany, Ευρωπαϊκό κέντρο παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/germany/prevention_en.

⁴⁸ Μεταξύ των προγραμμάτων που έχουν λάβει θετικές αξιολογήσεις είναι το Paripilo, για παιδιά νηπιαγωγείου, και το Klasse 2000 για δημοτικά σχολεία και σχολεία για άτομα με ειδικές ανάγκες. Εκτός αυτού, εφαρμόζονται παρεμβάσεις επιλεκτικής πρόληψης, όπως το πρόγραμμα TAKE στη Βάδη- Βυρτεμβέργη, που εφαρμόζεται σε χώρους συναυλιών ηλεκτρονικής μουσικής, στο ίδιο.

Στη **Γαλλία**⁴⁹, η πολιτική για την πρόληψη της χρήσης ουσιών συντονίζεται σε κεντρικό επίπεδο από τη Διυπουργική Επιτροπή για την αντιμετώπιση των ουσιών και των εξαρτήσεων (MILDECA). Το πρώτο εθνικό σχέδιο πρόληψης, που ονομάστηκε «Προτεραιότητα στην πρόληψη: καλή υγεία για μια ζωή», υλοποιήθηκε το 2018. Στοχεύει στη μείωση της χρήσης νόμιμων και παράνομων εξαρτησιογόνων ουσιών, με έμφαση στην αποτροπή της χρήσης κατά τη διάρκεια της κήσης και στην ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και των Κέντρων για Νέους Εξαρτημένους. Όπως και στα κράτη που προαναφέρθηκαν, έτσι και στη Γαλλία ακολουθούνται διαφορετικές και συμπληρωματικές στρατηγικές πρόληψης, απευθυνόμενες, ανάλογα με τον χαρακτήρα τους, είτε στο γενικό πληθυσμό είτε σε συγκεκριμένες ομάδες. Δεσπόζουν, ωστόσο, οι στρατηγικές καθολικής πρόληψης, που εφαρμόζονται κυρίως στα γυμνάσια και εσχάτως, στους χώρους εργασίας, σύμφωνα με το *Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τις Εξαρτήσεις 2018-2022*. Στρατηγικές επιλεκτικής πρόληψης εφαρμόζονται κυρίως σε γειτονιές που θεωρούνται «υψηλού κινδύνου» και σε χώρους διασκέδασης όπου γίνεται κατανάλωση αλκοόλ.

Στην **Ισπανία**⁵⁰, η πρόληψη συνιστά προτεραιότητα της Εθνικής Στρατηγικής για τις Εξαρτήσεις 2017-2024, η οποία παρέχει ένα οργανωσιακό και οικονομικό πλαίσιο τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και στο επίπεδο των αυτόνομων κοινοτήτων μέσω του σχεδιασμού των κοινοτήτων και των Δήμων. Η Ισπανία είναι ακόμα μία ευρωπαϊκή χώρα όπου ακολουθούνται ποικίλες και συμπληρωματικές στρατηγικές πρόληψης. Οι παρεμβάσεις περιβαλλοντικής πρόληψης υπάγονται στην αρμοδιότητα των αυτόνομων κοινοτήτων και των δήμων. Εστιάζουν στην προαγωγή της ασφάλειας κατά τις βραδινές εξόδους, με στόχο της αποτροπή της οδήγησης υπό την επήρεια αλκοόλ και την πρόληψη της κατανάλωσης αλκοόλ από ανήλικα άτομα. Επίσης, εφαρμόζονται προγράμματα με στόχο τον περιορισμό της διακίνησης ναρκωτικών σε σχολεία και χώρους ψυχαγωγίας. Η δε καθολική πρόληψη εντοπίζεται κυρίως στον εκπαιδευτικό τομέα και εστιάζει στην καλλιέργεια προσωπικών και άλλων ικανοτήτων. Στο χώρο των σχολικών τάξεων χρησιμοποιείται μια ευρεία γκάμα εγχειριδίων σχετικών με την πρόληψη, ενώ στα πανεπιστήμια ξεκίνησαν πρόσφατα προγράμματα ενημέρωσης και πρόληψης. Μία ισπανική πρωτοτυπία έγκειται στην εφαρμογή, σε όλη τη χώρα, εναλλακτικών προγραμμάτων αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου, με στόχο την ενθάρρυνση των ανηλίκων και των νεαρών ενηλίκων να αναζητούν τρόπους ψυχαγωγίας απαλλαγμένους από ουσίες. Τέλος, οι δράσεις επιλεκτικής πρόληψης απευθύνονται σε ευάλωτους νέους και οικογένειες, με στόχο την εξάλειψη των παραγόντων κινδύνου και την προαγωγή προστατευτικών παραγόντων σε ατομική βάση. Κάποιες από τις αυτόνομες κοινότητες έχουν αναπτύξει προληπτικές δράσεις για νεαρούς παραβάτες που αντιμετωπίζουν και προβλήματα συνδεδεμένα με τη χρήση ουσιών.

Στην **Πορτογαλία**⁵¹ είναι σε εφαρμογή το *Εθνικό Σχέδιο για τη μείωση των εξαρτητικών συμπεριφορών και των εξαρτήσεων 2013-2020*, βάσει του οποίου αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα μιας προσαρμοσμένης στην κάθε ηλικιακή φάση πρόληψης, σε όλο το φάσμα της ζωής, δηλαδή στην οικογένεια, το σχολείο, το χώρο εργασίας, τους χώρους ψυχαγωγίας και τις φυλακές. Η έννοια δε της πρόληψης διευρύνθηκε και περιλαμβάνει εξαρτήσεις που δεν συνδέονται με ουσίες.

⁴⁹ Prevention in France, Ευρωπαϊκό κέντρο παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/france/prevention_en.

⁵⁰ Prevention in Spain, Ευρωπαϊκό κέντρο παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/spain/prevention_en.

⁵¹ Prevention in Portugal, Ευρωπαϊκό κέντρο παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/portugal/prevention_en.

Όπως γενικώς παρατηρείται στην Ευρώπη, οι στρατηγικές περιβαλλοντικής και καθολικής πρόληψης συνυπάρχουν με στρατηγικές επιλεκτικής πρόληψης. Ειδικότερα, σημειώνεται ως προς την περιβαλλοντική πρόληψη ότι το 2015 η Πορτογαλία υιοθέτησε μια νέα νομοθετική ρύθμιση για την πώληση αλκοόλ και καπνού και την κατανάλωσή τους από ανηλίκους. Εφαρμόζεται, επίσης, το πρόγραμμα «Ασφαλές Σχολείο», το οποίο έχει πολλαπλή στόχευση: την ενίσχυση της γνώσης, την εφαρμογή καλών πρακτικών, τη συλλογή πληροφοριακών και στατιστικών δεδομένων, τη διεξαγωγή ερευνών σχετικά με τη βία, την ανασφάλεια και τη θυματοποίηση στην εκπαιδευτική κοινότητα. Θέματα καθολικής πρόληψης των ναρκωτικών είναι ενταγμένα στο σχολικό πρόγραμμα και διάφορες τέτοιες δραστηριότητες λαμβάνουν χώρα στο σχολικό πλαίσιο, είτε από τη σκοπιά της προαγωγής υγείας είτε με έμφαση στις εξαρτητικές συμπεριφορές. Χαρακτηριστικό είναι το πρόγραμμα «Εγώ και οι Άλλοι», το οποίο αξιολογείται σε ετήσια βάση και στοχεύει στην υγιή ανάπτυξη των παιδιών. Στο σχεδιασμό και την εφαρμογή των προγραμμάτων πρόληψης στα σχολεία εμπλέκονται, συν τοις άλλοις, το Υπουργείο Παιδείας και το Υπουργείο Υγείας. Τέλος, ορισμένοι Δήμοι παρέχουν προγράμματα πρόληψης στο χώρο εργασίας, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα. Αναφορικά με την επιλεκτική πρόληψη, υφίσταται μια πληθώρα παρεμβάσεων: σε κοινοτική βάση για ευπαθείς ομάδες, σε οικογενειακή βάση για ευάλωτες οικογένειες και σε επίπεδο γειτονιάς για τις αντίστοιχες περιοχές. Εκτός αυτού, λειτουργούν κέντρα επανένταξης, στελεχωμένα από διεπιστημονικές ομάδες, στα οποία παρέχεται, στοχευμένα πλέον, προληπτική συμβουλευτική.

Στην **Ιταλία**⁵², μία από τις προτεραιότητες της τρέχουσας πολιτικής αποτελεί η πρόληψη της χρήσης καινούργιων ψυχοδραστικών ουσιών από νέους. Ο σχεδιασμός και η εφαρμογή των προληπτικών δράσεων είναι κατά βάση στην αρμοδιότητα των αυτόνομων επαρχιών και περιφερειών. Παρατηρείται και εδώ η συνύπαρξη και η συμπληρωματικότητα των διαφόρων τύπων πρόληψης. Κατ' αρχάς, η καθολική πρόληψη στοχεύει σε νόμιμες και παράνομες ουσίες, αλλά και σε ζητήματα όπως η οδική ασφάλεια, ο τζόγος και ο υγιεινός τρόπος ζωής. Τέτοιες προληπτικές δράσεις, με κύριο στόχο την πληροφόρηση, συχνά διοργανώνονται από τους δασκάλους των σχολείων, από τους τοπικούς γιατρούς και την τοπική αστυνομία. Επιπλέον, οι νέοι έχουν πρόσβαση σε προληπτικές δράσεις συμβουλευτικής και σε εξωσχολικές δραστηριότητες ψυχαγωγικού και εκπαιδευτικού χαρακτήρα. Σημειώνεται δε ότι οι εκστρατείες στα μέσα μαζικής ενημέρωσης αποτελούν κομβικό σημείο για τις ιταλικές στρατηγικές πρόληψης. Κάποια από τα προγράμματα που εφαρμόζονται με ενθαρρυντικά αποτελέσματα είναι το Unplugged, σε όλη τη χώρα, και οι «Δεξιότητες ζωής» στη Λομβαρδία. Αξίζει επίσης να αναφερθεί ότι στο επίκεντρο όλων των προγραμμάτων πρόληψης βρίσκεται η συμμετοχή της οικογένειας και του κοινωνικού περίγυρου. Οι δράσεις επιλεκτικής πρόληψης στοχεύουν κυρίως σε νέους που διατρέχουν κίνδυνο εμπλοκής με τη χρήση, λόγω χάριν σε νεαρούς καπνιστές και νέους που έχουν νοσηλευτεί για τοξίκωση από αλκοόλ. Τέτοιες δράσεις συνήθως λαμβάνουν χώρα σε χώρους διασκέδασης και αποσκοπούν στην πληροφόρηση. Απευθύνονται, επίσης, σε μετανάστες, νεαρούς παραβάτες, παιδιά που εγκατέλειψαν το σχολείο, οικογένειες με προβλήματα εξάρτησης ή ψυχικής υγείας και νέους οι οποίοι είναι περιθωριοποιημένοι ακαδημαϊκά και κοινωνικά. Τέλος, υπάρχουν κάποια τοπικά προγράμματα, στο πλαίσιο των οποίων γίνονται παρεμβάσεις σε άτομα που παρουσιάζουν πρώιμες ενδείξεις χρήσης ουσιών και συναφών συμπεριφορικών προβλημάτων, με στόχο να μειωθεί ο κίνδυνος μολυσματικών ασθενειών και ψυχικών διαταραχών στους νέους.

⁵² Prevention in Italy, Ευρωπαϊκό κέντρο παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/italy/prevention_en.

Θεραπευτικά μοντέλα

Α) Ελλάδα

Σύμφωνα με τον ορισμό του ισχύοντος νόμου⁵³, ως εξαρτημένο χαρακτηρίζεται το άτομο που έχει αποκτήσει την έξη της χρήσης ναρκωτικών και δεν μπορεί να την αποβάλει με τις δικές του δυνάμεις. Ως εκ τούτου, το εξαρτημένο άτομο θεωρείται λογικά πως χρήζει κάποιας παρέμβασης προς την κατεύθυνση της απαλλαγής του από την έξη την οποία απέκτησε. Παράλληλα, η θεσμική διαχείριση του ζητήματος των ναρκωτικών χαρακτηρίζεται, όπως άλλωστε παρατηρείται διεθνώς, από τη «συνύπαρξη» του ποινικού και του ιατρικού μοντέλου⁵⁴. Τούτο αποτυπώνεται εύγλωττα στο ότι οι έννοιες του εθισμού και της εξάρτησης ορίζονταν ήδη στο DSM IV⁵⁵, αντικαταστάθηκαν δε από την έννοια των «Διαταραχών Χρήσης Ουσιών» στην επόμενη ταξινόμηση DSM V⁵⁶. Επιπρόσθετα, η Παγκόσμια Οργάνωση Υγείας, διατηρεί στην 10η έκδοση του International Classification of Diseases, της Διεθνούς Στατιστικής Ταξινόμησης των Νόσων και Συναφών Προβλημάτων Υγείας (ICD-10) την έννοια της εξάρτησης, μαζί με την τοξίκωση, την επιβλαβή χρήση, την κατάσταση απόσυρσης και άλλα σύνδρομα σχετιζόμενα με την κατάχρηση εξαρτησιογόνων ουσιών⁵⁷.

Στο πρόσφατο ΦΕΚ 2463/21-6-2019⁵⁸ επιχειρείται ο «Καθορισμός των βασικών αρχών και προδιαγραφών, των όρων, των προϋποθέσεων, των δικαιολογητικών, της διαδικασίας και κάθε άλλου θέματος σχετικού με τη χορήγηση άδειας ίδρυσης και λειτουργίας των μονάδων του άρθρου 58 του ν. 4139/2013». Αναλυτικότερα, στο άρθρο 1 προσδιορίζονται οι Συμβουλευτικές και Θεραπευτικές Μονάδες για την Αντιμετώπιση της Εξάρτησης, ως εξής: α) οι Μονάδες Συμβουλευτικής εξυπηρετούν την πρώτη επαφή του εξυπηρετούμενου και της οικογένειάς του/της με το δίκτυο υπηρεσιών αντιμετώπισης των εξαρτήσεων, β) οι Μονάδες Σωματικής Αποτοξίνωσης αποτελούν μονάδες βραχείας νοσηλείας με στόχο την αντιμετώπιση των συμπτωμάτων του συνδρόμου στέρησης σε χρήστες ψυχοδραστικών ουσιών, την ψυχοκοινωνική υποστήριξη των ατόμων και την κινητοποίηση, προετοιμασία και παραπομπή στην κατάλληλη μονάδα θεραπείας, γ) οι Μονάδες Σωματικής Αποτοξίνωσης αναπτύσσονται αποκλειστικά σε νοσοκομειακού τύπου εγκαταστάσεις, διαθέτουν περίπου 20 κλίνες και η νοσηλεία διαρκεί 3-4 εβδομάδες, δ) οι Μονάδες Θεραπείας Εσωτερικής Διαμονής, που παρέχουν ψυχοκοινωνική ή/και άλλου τύπου υποστήριξη με στόχο την πλήρη αποχή των ατόμων από ψυχοδραστικές ουσίες. Οι εξυπηρετούμενοι διαβιούν σε εικοσιτετράωρη βάση εντός της μονάδας και μπορεί να λαμβάνουν φαρμακευτική αγωγή και ε) οι Μονάδες Θεραπείας Εξωτερικής Παρακολούθησης παρέχουν ψυχοκοινωνική ή/και άλλου τύπου υποστήριξη με στόχο την πλήρη αποχή των ατόμων από ψυχοδραστικές ουσίες.

⁵³ Άρθρο 30 παρ.1 Ν.4139/2013, ο.π.

⁵⁴ Α.Χαΐδου. (2016) «Ναρκωτικά: Χρήση- Εξάρτηση-Επίσημος κοινωνικός έλεγχος», ο.π., σ. 55.

⁵⁵ Πρόκειται για το Diagnostic and Statistic Manual της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Εταιρείας, το οποίο αναθεωρείται κατά διαστήματα και χρησιμοποιείται ως διαγνωστικό εργαλείο σε παγκόσμιο επίπεδο.

⁵⁶ Κ.Κοκκώλης, «Είναι η εξάρτηση ασθένεια ή επιλογή;», όπως παρατίθεται στην ιστοσελίδα του ΟΚΑΝΑ, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.okana.gr/doc_download.

⁵⁷ WHO (World Health Organisation), Mental and behavioural disorders due to psychoactive substance abuse, όπως παρατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση icd.who.int/browse10/2016/en#/F10-F19.

⁵⁸ Το πλήρες κείμενο παρατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.e-nomothesia.gr/kat-narkotika/upourgike-apophase-d2a-oik-46350-2019.html.

Οι εξυπηρετούμενοι λαμβάνουν υπηρεσίες σε τακτική βάση και στη συνέχεια επιστρέφουν στο κοινωνικό τους περιβάλλον. Μετά το πέρας της θεραπείας, οι απεξαρτηθέντες παραπέμπονται στις Μονάδες Κοινωνικής Επανεπίστασης, με στόχο την υποστήριξη της διαδικασίας κοινωνικής ένταξής τους σε μονάδες εσωτερικής διαμονής ή εξωτερικής παρακολούθησης προκειμένου να επιτευχθεί η λειτουργική και η ισότιμη ένταξή τους στο κοινωνικό σύνολο. Στην Ελλάδα υφίστανται συγκεκριμένοι, επίσημα αναγνωρισμένοι, φορείς, οι οποίοι παρέχουν τους προαναφερθέντες τύπους θεραπείας. Ειδικότερα, ο Οργανισμός Κατά των Ναρκωτικών (ΟΚΑΝΑ)⁵⁹, ιδρυθείς το 1993, είναι γνωστός κυρίως για τα προγράμματα υποκατάστασης, στο πλαίσιο των οποίων χορηγούνται μεθαδόνη ή βουπρενορφίνη σε εξαρτημένους χρήστες οπιοειδών⁶⁰. Το πρώτο πειραματικό πρόγραμμα του ΟΚΑΝΑ ξεκίνησε το 1995, οπότε και λειτούργησαν δύο μονάδες υποκατάστασης στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη. Πλέον, υπάρχουν αντίστοιχες μονάδες σε πολλές περιοχές της χώρας. Σημειώνεται ότι κύρια επιδίωξη των προγραμμάτων αυτών είναι η μείωση της χρήσης ουσιών και των συναφών προβλημάτων υγείας, όπως και των ψυχοκοινωνικών προβλημάτων που συνδέονται με τη χρήση. Κύρια επιδίωξη είναι η σταθεροποίηση σε έναν πιο ομαλό τρόπο ζωής, μέσω και της βελτίωσης των πάσης φύσεως σχέσεων του ατόμου και των καθημερινών δραστηριοτήτων του⁶¹. Μολαταύτα, τα προγράμματα υποκατάστασης έχουν δεχθεί επικρίσεις διότι θεωρείται πως η υποκατάσταση της ουσίας και η μείωση της χρήσης δεν συνιστά επί της ουσίας απεξάρτηση⁶².

Αναφορικά με τα «στεγνά» προγράμματα, στα οποία δεν προβλέπεται η χορήγηση υποκαταστάτων, σημειώνεται ότι δεδηλωμένο στόχο τους συνιστά η ριζική απεξάρτηση⁶³. Τέτοιου τύπου προγράμματα απεξάρτησης, τα οποία παρέχονται στο πλαίσιο των λεγόμενων «θεραπευτικών κοινοτήτων», λειτουργούν κυρίως στο Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (ΚΕΘΕΑ)⁶⁴. Η πρώτη κοινότητα λειτούργησε με το όνομα «Ιθάκη» στη Θεσσαλονίκη, ενώ σήμερα έχει αναπτυχθεί ένα δίκτυο δομών σε όλη την Ελλάδα. Στόχος των στεγνών προγραμμάτων είναι η πλήρης αποχή του ατόμου από ουσίες και η αναμόρφωση του εξαρτημένου ατόμου και του οικογενειακού του περιβάλλοντος⁶⁵. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι πρώτες θεραπευτικές κοινότητες λειτούργησαν στις ΗΠΑ στα μέσα του 20ου αιώνα, υπό τη μορφή οργανώσεων αυτοβοήθειας, διότι στελεχώνονταν από πρώην εξαρτημένα άτομα, χωρίς τη συνδρομή εξειδικευμένου προσωπικού⁶⁶. Τα πιο γνωστά κέντρα ήταν το Daytop και το Synanon, τα οποία αποτελούσαν το πρότυπο στο οποίο στηρίχθηκε αργότερα στην Ελλάδα η λειτουργία του ΚΕΘΕΑ.

⁵⁹ Άρθρα 52-55, Ν.4139/2013, ο.π.

⁶⁰ Παρέχεται πληθώρα σχετικών πληροφοριών στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.okana.gr/2012-01-12-13-11-25/ti-einai-o-okana.

⁶¹ Α.Χαΐδου. (2016) «Ναρκωτικά: Χρήση- Εξάρτηση-Επίσημος κοινωνικός έλεγχος», ο.π., σ. 126.

⁶² Στο ίδιο, σ. 124.

⁶³ Στο ίδιο, σ. 122.

⁶⁴ Αναλυτικά στην ιστοσελίδα του ΚΕΘΕΑ, www.kethea.gr, τελευταία προσπέλαση στις 14/11/2019.

⁶⁵ Α.Χαΐδου. (2016) «Ναρκωτικά: Χρήση- Εξάρτηση-Επίσημος κοινωνικός έλεγχος», ο.π., σ. 123. Επίσης, άρθρο 56, Ν.4139/2013.

⁶⁶ Στο ίδιο, σ. 122-123.

Το Synanon έπαψε να λειτουργεί το 1991, μετά από μια σειρά παραβιάσεων και εγκλημάτων που του καταλογίστηκαν. Αντιστοίχως, το ΚΕΘΕΑ έχει δεχτεί οξεία κριτική από Έλληνες επιστήμονες⁶⁷, οι οποίοι του καταλογίζουν αυταρχισμό, απουσία επιστημονικού υποβάθρου στις πρακτικές του και ποικίλες αυθαιρεσίες⁶⁸.

Βασισμένη στην απουσία υποκαταστάτων είναι επίσης η προσέγγιση του 18 ΑΝΩ, το οποίο υπάγεται διοικητικά στο Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής⁶⁹. Στον εν λόγω φορέα «δεν υιοθετούνται θεραπευτικά μοντέλα, αλλά ακολουθείται η αρχή της «θεραπευτικής πολυφωνίας». Η θεραπευτική προσέγγιση είναι ψυχοκοινωνική και διαλεκτική. Σημαντικά εργαλεία της θεραπείας είναι η ψυχοθεραπεία, ατομική και ομαδική, η τέχνη και η συμμετοχή στο κοινωνικό γίνεσθαι. Πλην των προαναφερθέντων, εγκεκριμένοι οργανισμοί θεραπείας στην Ελλάδα⁷⁰ είναι το Ψυχιατρικό Νοσοκομείο Θεσσαλονίκης και το Κέντρο Απεξάρτησης Τοξικομανών Κρατουμένων Ελεώνα Θηβών, το οποίο υπάγεται στο Υπουργείο Δικαιοσύνης και εποπτεύεται από το Υπουργείο Υγείας⁷¹.

B) Ευρώπη

Αναφορικά με την Ευρώπη, δε μπορεί παρά να ληφθεί υπόψη, στο πλαίσιο του σχεδιασμού πολιτικών, η ύπαρξη ενός γηράσκοντος πληθυσμού είτε ενεργών είτε πρώην χρηστών ηρωίνης, οι οποίοι αναπόφευκτα με την πάροδο του χρόνου έρχονται αντιμέτωποι με μια σειρά προβλημάτων υγείας⁷². Πέραν τούτου, μεγάλο μέρος αυτών ανήκουν σε κοινωνικά αποκλεισμένες ή μειονεκτούσες ομάδες. Συνεπώς, οι παρεμβάσεις με στόχο την απεξάρτηση από την ηρωίνη βρίσκονται στο επίκεντρο του σχεδιασμού, μολονότι ο αριθμός των ατόμων που ξεκινούν χρήση ηρωίνης ακολουθεί φθίνουσα πορεία τα τελευταία χρόνια⁷³. Στη συνέχεια, θα γίνει ενδεικτική αναφορά στα μοντέλα απεξάρτησης που εφαρμόζονται σε ευρωπαϊκά κράτη.

Όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, η **Πορτογαλία** υπήρξε το πρώτο κράτος-μέλος της ΕΕ που προέβη στην απεγκληματοποίηση της χρήσης ναρκωτικών και ψυχοτρόπων ουσιών για προσωπική χρήση. Ως προς τις υπηρεσίες απεξάρτησης, σημειώνεται ότι το 2017 27.150 άτομα βρίσκονταν υπό θεραπεία, κυρίως ως εξωτερικοί ασθενείς. Από αυτούς, οι 16.000 περίπου ελάμβαναν υποκατάστατα, ιδίως μεθαδόνη⁷⁴. Σύμφωνα δε με το Εθνικό Σχέδιο της χώρας για τη μείωση των Εξαρτήσεων για τα έτη 2013-2020⁷⁵,

⁶⁷ Κ.Κονιδάρη, συνέντευξη στην Εφημερίδα των Συντακτών, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.efsyn.gr/ellada/koinonia/142449_kethea-eheikrisi-taytotitas-metaxy-epistimis-kai-kinimatos.

⁶⁸ Κ.Γρίβας, Ψευδοθεραπευτικές κοινότητες, στο «Ναρκωτικά και Εξουσία», Εκδοτική, 1990, όπως παρατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.grivas.info/books/249-1990-5?fbclid=IwAR2upNgd44qa1HL1X8y3m7Leo6ey1zBkdk7gmfwO77FNN95VFH52LNsKy-4>.

⁶⁹ Αναλυτικά στην ιστοσελίδα του 18ΑΝΩ, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.18ano.gr/profil-18ano/.

⁷⁰ Άρθρο 51, Ν.4139/2013.

⁷¹ Σχετικές πληροφορίες στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.katk.gr/ti-einai-to-katk.

⁷² Α.Χαΐδου. (2016) «Ναρκωτικά: Χρήση- Εξάρτηση-Επίσημος κοινωνικός έλεγχος», ο.π., σ. 131.

⁷³ Στο ίδιο, σ. 130.

⁷⁴ Treatment provision in Portugal, στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού κέντρου παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/portugal/treatment_en.

⁷⁵ The treatment system, στο ίδιο.

δίνεται έμφαση στην εξατομικευμένη προσέγγιση του εξαρτημένου ατόμου, μέσω της ανίχνευσης των συνολικών ιατρικών και κοινωνικών του αναγκών. Στην Πορτογαλία υφίσταται ένα δίκτυο δημόσιων δομών απεξάρτησης, μη κυβερνητικών οργανώσεων και παρεμφερών δημόσιων ή ιδιωτικών υπηρεσιών. Το εν λόγω δίκτυο ενσωματώνει τρία επίπεδα φροντίδας: υπηρεσίες πρωτογενούς περίθαλψης, υπηρεσίες εξειδικευμένης φροντίδας για εξωτερικούς ασθενείς και υπηρεσίες εσωτερικής παραμονής, λόγω χάριν θεραπευτικές κοινότητες και μονάδες απεξάρτησης. Οι τελευταίες είναι συνήθως ιδιωτικές, αλλά χρηματοδοτούνται από το κράτος και συνήθως παρέχουν προγράμματα τρίμηνης έως δωδεκάμηνης διάρκειας. Επίσης, λειτουργούν πλέον θεραπευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε χρήστες κάνναβης και κοκαΐνης. Τέλος, η θεραπεία υποκατάστασης είναι διαδεδομένη και εύκολα προσβάσιμη. Η υποκατάσταση με μεθαδόνη είναι δωρεάν και παρέχεται από θεραπευτικά κέντρα, ενώ η βουπρενορφίνη καλύπτεται οικονομικά σε ποσοστό 40% από το κράτος και χορηγείται είτε από γιατρούς είτε από θεραπευτικά κέντρα. Όσον αφορά τη **Γερμανία**⁷⁶, η Εθνική της Στρατηγική για τα ναρκωτικά και τις εξαρτήσεις εστιάζει τόσο στη θεραπεία και τη συμβουλευτική όσο και στην πρόληψη και την πρώιμη παρέμβαση. Την ευθύνη της εφαρμογής τέτοιων προγραμμάτων φέρουν οι δήμοι και οι τοπικοί κυβερνήτες. Οι διαθέσιμες θεραπευτικές παρεμβάσεις ποικίλουν, εκκινώντας από την παροχή υπηρεσιών συμβουλευτικής και φτάνοντας έως εντατικές θεραπευτικές παρεμβάσεις σε εξειδικευμένες μονάδες εσωτερικής παραμονής. Οι μακροπρόθεσμες θεραπευτικές μέθοδοι περιλαμβάνουν προγράμματα υποκατάστασης και παρεμβάσεις αποκατάστασης και κοινωνικής επανένταξης. Ιδιαίτερος είναι επίσης ο ρόλος των οικογενειακών γιατρών, διότι συχνά αποτελούν το σημείο πρώτης επαφής των ατόμων που κάνουν χρήση ουσιών και αναζητούν επαγγελματική βοήθεια. Εξίσου σημαντικές στον τομέα της απεξάρτησης είναι και οι ψυχιατρικές κλινικές, διότι παρέχουν μια πληθώρα υπηρεσιών, λόγω χάριν προγράμματα σωματικής αποτοξίνωσης, διαχείρισης κρίσεων, αντιμετώπισης καταστάσεων συνοσηρότητας και, τέλος, σχεδιασμού της κοινωνικής ενσωμάτωσης των ασθενών.

Στο **Ηνωμένο Βασίλειο**⁷⁷ υφίστανται ορισμένες διαφοροποιήσεις των υπηρεσιών απεξάρτησης ανά περιοχή. Στην Αγγλία, λόγω χάριν, οι εν λόγω υπηρεσίες διοικούνται σε επίπεδο τοπικής αυτοδιοίκησης, ενώ στη Σκωτία από τοπικά Συμβούλια Υγείας. Μολαταύτα, όλα τα αρμόδια όργανα καθοδηγούνται από μια σειρά άλλων οργανισμών, μεταξύ των οποίων το Υπουργείο Υγείας, εθελοντικές οργανώσεις και η αστυνομία. Η αντιμετώπιση των εξαρτήσεων στο Ηνωμένο Βασίλειο εμπεριέχει ένα εύρος διαθέσιμων υπηρεσιών και μεθόδων, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται η συνταγογράφηση, οι ατομικές και ομαδικές ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις, τα προγράμματα ημέρας και οι δομές εσωτερικής διαμονής. Επιπρόσθετα, οι χρήστες ουσιών έχουν πρόσβαση σε προγράμματα πρόληψης της υποτροπής, εμβολιασμού και εξετάσεων για μεταδιδόμενα νοσήματα και θεραπείας για ηπατίτιδες και HIV. Στη **Γαλλία**⁷⁸, η παροχή υπηρεσιών για την αντιμετώπιση της εξάρτησης αποτελεί έργο των φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης, χρηματοδοτούμενο από το σύστημα κοινωνικής ασφάλισης από το 2003 και έπειτα.

⁷⁶ The treatment system in Germany, στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού κέντρου παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/germany/treatment_en.

⁷⁷ The treatment system in the U.K, στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού κέντρου παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/united-kingdom/treatment_en.

⁷⁸ The treatment system in France, στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού κέντρου παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/france/treatment_en.

Οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται σε δύο επίπεδα: το πρώτο συνίσταται σε ένα εξειδικευμένο θεραπευτικό σύστημα και το δεύτερο στο γενικό σύστημα υγείας, μέσω γενικών ιατρών και νοσοκομείων. Τα νοσοκομεία είναι επίσης αρμόδια για τη θεραπευτική αντιμετώπιση των φυλακισμένων. Εκτός αυτού, λειτουργούν δομές η λειτουργία των οποίων είναι προσανατολισμένη στη μείωση της βλάβης. Αξίζει να αναφερθεί ότι η Γαλλία διαιρείται σε 100 επαρχίες, εκ των οποίων όλες σχεδόν διαθέτουν τουλάχιστον ένα εξειδικευμένο κέντρο θεραπείας και πρόληψης για τα ναρκωτικά. Στα κέντρα αυτά, που διοικούνται κυρίως από μη κυβερνητικούς οργανισμούς, η παροχή υπηρεσιών είναι ανώνυμη και δωρεάν, περιλαμβάνει δε το συνδυασμό φαρμακευτικής αγωγής και ψυχοκοινωνικών παρεμβάσεων. Τέλος, από το 1995 και ύστερα, η θεραπεία υποκατάστασης, κυρίως με μεθαδόνη, είναι η βασική θεραπευτική προσέγγιση για χρήστες οπιοειδών και έχει ενταχθεί σε μια ολιστική θεραπευτική στρατηγική κατά της εξάρτησης, η οποία απευθύνεται και σε χρήστες στη φυλακή.

Στην **Ιταλία**⁷⁹, είναι χαρακτηριστικό ότι οι περισσότερες υπηρεσίες απεξάρτησης εντοπίζονται στο βόρειο τμήμα της χώρας, που παρουσιάζει μεγάλη πληθυσμιακή πυκνότητα και υψηλότερα ποσοστά εξαρτημένων ατόμων. Το ιταλικό σύστημα απεξάρτησης περιλαμβάνει δύο υποσυστήματα, τα οποία δρουν συμπληρωματικά: Το πρώτο υποσύστημα αποτελεί τμήμα του εθνικού συστήματος υγείας, παρέχει κυρίως υπηρεσίες σε εξωτερικούς ασθενείς και έγκειται σε δημόσιες μονάδες υπηρεσιών απεξάρτησης. Το δεύτερο υποσύστημα συνίσταται σε δομές ιδιωτικών φορέων, οι οποίες παρέχουν κυρίως υπηρεσίες κοινωνικο-αποκαταστασιακού τύπου, είτε εσωτερικής διαμονής είτε ημι-διαμονής είτε εξωτερικής διαβίωσης. Χαρακτηριστικό του ιταλικού συστήματος απεξάρτησης είναι ότι συνήθως δεν υπάρχει διάκριση ανάλογα με τον τύπο της χρησιμοποιούμενης ουσίας. Υπάρχουν, πάντως, ορισμένα προγράμματα που εστιάζουν σε συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες, όπως τα παιδιά και οι έφηβοι χρήστες, άτομα με διπλή διάγνωση, καθώς και οι εθνικές μειονότητες. Τέλος, παρότι οι γενικοί γιατροί και τα θεραπευτικά κέντρα δύνανται να συνταγογραφούν υποκατάστατα των οπιοειδών, κάτι τέτοιο σπάνια συμβαίνει εκτός του προαναφερθέντος υποσυστήματος δημόσιων μονάδων απεξάρτησης.

Στην **Ισπανία**⁸⁰, η θεραπεία υποκατάστασης για χρήστες οπιοειδών λαμβάνει χώρα σε περίπου 2.000 εξειδικευμένα κέντρα εξωτερικής παρακολούθησης, σε άλλες δομές ψυχικής υγείας, σε κέντρα εσωτερικής διαμονής και σε σωφρονιστικά καταστήματα. Η μεθαδόνη εγκρίθηκε ως θεραπευτικό υποκατάστατο το 1990 και η σχετική θεραπεία είναι δωρεάν για τους ωφελούμενους. Η βουπρενορφίνη παρέχεται επίσης από το εθνικό σύστημα υγείας, με συμμετοχή όμως των ατόμων στο οικονομικό κόστος. Πέραν τούτου, η πολιτική αντιμετώπισης των ναρκωτικών υποδεικνύεται από την Εθνική Στρατηγική για τις Εξαρτήσεις. Ταυτόχρονα, η εφαρμογή, διαχείριση και αξιολόγηση των σχετικών υπηρεσιών και προγραμμάτων υπάγεται στη δικαιοδοσία των 17 αυτόνομων κοινοτήτων και δύο αυτόνομων πόλεων. Καθεμία από τις αυτόνομες κοινότητες είναι εξουσιοδοτημένη να οργανώνει και να παρέχει προγράμματα ανάλογα με τις επιδιώξεις της και το διαθέσιμο προϋπολογισμό και προσωπικό.

⁷⁹ The treatment system in Italy, στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού κέντρου παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/italy/treatment_en.

⁸⁰ The treatment system in Spain, στην ιστοσελίδα του Ευρωπαϊκού κέντρου παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/spain/treatment_en.

Ως εκ τούτου, κάποιες κοινότητες ενσωματώνουν τη θεραπεία της ουσιοεξάρτησης στο σύστημα πρωτοβάθμιας φροντίδας ή ψυχικής υγείας. Άλλες κοινότητες διαθέτουν ένα διακριτό δίκτυο θεραπείας, το οποίο διατηρεί μια σύνδεση με το σύστημα υγείας. Σε γενικές γραμμές, ο δημόσιος τομέας αποτελεί τον βασικό πάροχο υπηρεσιών θεραπείας, ακολουθούμενος από μη κυβερνητικές οργανώσεις και ιδιωτικούς φορείς. Η απεξάρτηση χρηματοδοτείται κυρίως από χρήματα προερχόμενα από τον προϋπολογισμό της κεντρικής κυβέρνησης, των αυτόνομων κοινοτήτων και πόλεων και από κάποιους δήμους, ιδίως στην περίπτωση μεγάλων πόλεων. Τέλος, στις δομές απεξάρτησης απασχολείται διεπιστημονικό προσωπικό, που εργάζεται με στόχο την παροχή ψυχοκοινωνικής υποστήριξης, τη διαχείριση των περιστατικών και την παραπομπή σε άλλες υπηρεσίες.

Επίλογος

Τα στοιχεία που παρατέθηκαν στις ενότητες που προηγήθηκαν είναι μάλλον ενδεικτικά της ευρύτητας του πεδίου της αντεγκληματικής πολιτικής, που συνίσταται στο «σύνολο των διαδικασιών μέσω των οποίων το κοινωνικό σώμα οργανώνει τις απαντήσεις του στο εγκληματικό φαινόμενο»⁸¹. Αναφορικά δε με το ζήτημα των ναρκωτικών, ειδικώς, αντιλαμβάνεται κανείς την έμφαση που δίδεται, στην Ευρώπη και διεθνώς, στην αντιμετώπισή του.

Η συγκριτική εξέταση των δεδομένων, των σχετικών με την αντεγκληματική πολιτική για το ζήτημα των ναρκωτικών, για τα κράτη που περιλήφθηκαν στο παρόν κείμενο, αποκαλύπτει ορισμένες διαφοροποιήσεις σε νομοθετικό και πρακτικό επίπεδο. Πέραν τούτου, καθιστά εμφανές το ότι η θεσμική διαχείριση του ζητήματος των ναρκωτικών χαρακτηρίζεται από τη «συνύπαρξη» του νομικού και του ιατρικού μοντέλου⁸². Επίσης, καθιστά εμφανή την προσπάθεια εναρμόνισης των Εθνικών Σχεδίων Δράσης με το «Σχέδιο Δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα ναρκωτικά»⁸³. Ως προς την πρόληψη, είναι χαρακτηριστική η συνύπαρξη πολυεπίπεδων στρατηγικών, με στόχο την αλληλοσυμπληρωματική δράση τους. Ως προς την απεξάρτηση, τέλος, παρατηρείται η διαχρονική επικράτηση δύο τύπων προγραμμάτων, των προγραμμάτων υποκατάστασης και των «στεγνών προγραμμάτων».

⁸¹ M.Delmas-Marty (2005) «Πρότυπα και τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής», ο.π., σ. 27.

⁸² Α.Χαΐδου. (2016) «Ναρκωτικά: Χρήση- Εξάρτηση-Επίσημος κοινωνικός έλεγχος», ο.π., σ. 55.

⁸³ Στο ίδιο, σ. 160-162..

Βιβλιογραφία Ελληνική Βιβλιογραφία

18ΑΝΩ, Προφίλ, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.18ano.gr/profil-18ano/

Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου Ν.4139/2013 «Νόμος περί Ναρκωτικών και άλλες διατάξεις», Υπουργείο Δικαιοσύνης στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=w_pvTvfUYPc%3d&tabid=132

Γρίβας, Κ. (1990) *Ψευδοθεραπευτικές κοινότητες, Ναρκωτικά και Εξουσία*, Εκδοτική, Αθήνα, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.grivas.info/books/249-1990-5?fbclid=IwAR2upNgd44qa1HL1X8y3m7Leo6ey1zBkdk7gmfwO77FNN95VFH52LNsKy-4

Delmas-Marty, M (2005), *Πρότυπα και τάσεις Αντεγκληματικής Πολιτικής*, μτφρ. Ζαραφώνιτου, Χ., Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Ζαραφώνιτου, Χ. (2018) Λήμμα «Αντεγκληματική πολιτική», στο Ανδρουλάκης, Ν.-Μαργαρίτης, Λ.- Φαρσεδάκης, Ι. (επιμ) *Λεξικό Νομικής Ορολογίας ΙΙΙ. Ποινικό Δίκαιο-Εγκληματολογία*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 42.

Ζερβής, Χ. (2003), *Ψυχοπαθολογία του ενήλικα, Ηλεκτρονικές τέχνες*, Αθήνα.

ΚΑΤΚ (Κέντρο Απεξάρτησης Τοξικομανών Κρατουμένων), στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.katk.gr/ti-einai-to-katk

ΚΕΘΕΑ, Δίκτυο πρόληψης και έγκαιρης παρέμβασης, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.kethea.gr/kethea/therapeftika-programmata/diktyo-prolipsis-egkairis-paremvasis-kethea

Κοκκώλης, Κ. *Είναι η εξάρτηση ασθένεια ή επιλογή;* στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.okana.gr-doc_download

Κονιδάρη, Κ. Συνέντευξη στην Εφημερίδα των Συντακτών, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.efsyn.gr/ellada/koinonia/142449_kethea-ehi-krisi-taytotitas-metaxy-epistimis-kai-kinimatos

Λαμπροπούλου, Ε. (1995) *Κοινωνικός Έλεγχος του εγκλήματος*, Παπαζήσης, Αθήνα.

Νικολόπουλος, Γ.Π (2008), *Η Ευρωπαϊκή Ένωση ως φορέας αντεγκληματικής πολιτικής: Το πρόγραμμα της Χάγης και η εφαρμογή του*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Νόμος 4139/2013. Νόμος περί εξαρτησιογόνων ουσιών και άλλες διατάξεις, Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Αν-

θρωπίνων Δικαιωμάτων, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.ministryofjustice.gr/site/LinkClick.aspx?fileticket=YTbYbJcYuEk1%3D&tabid=132.

ΟΚΑΝΑ, Κέντρα πρόληψης, στην ηλεκτρονική διεύθυνση okana.gr/2012-02-03-13-02-03/kentraprolipsis.

Συντονιστικό Όργανο Δίωξης Ναρκωτικών-Εθνική Μονάδα Πληροφοριών (ΣΟΔΝ-ΕΜΠ), Ετήσια Έκθεση για τα ναρκωτικά στην Ελλάδα. 2018, στην ηλεκτρονική διεύθυνση hcg.gr/sites/default/files/article/attach/%202018%20%CE%A3%CE%9F%CE%94%CE%9D-%CE%95%CE%9C%CE%A0.pdf?fbclid=IwAR01pC3KD-yGhyPIbfocr8DIhL6esW6seVlotTCwGaazChn5K6_OPPZ37Jo

Φαρσεδάκης, Ι (2005) *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα. ΦΕΚ 2463/β/21-6-2019, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.e-nomothesia.gr/kat-narkotika/upourgike-aporhase-d2a-oik-46350-2019.html.

Χαΐδου, Α. (2016), *Ναρκωτικά: Χρήση- Εξάρτηση-Επίσημος κοινωνικός έλεγχος*, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Ξενόγλωση βιβλιογραφία

Cabral,T.S. (2017) The 15th anniversary of the Portuguese drug policy: Its history, its success and its future, *Independent Scientific Committee for Drugs, Drug Science, Policy and Law* 3(ο) σ 1-5.

EMCDDA, Ευρωπαϊκό κέντρο παρακολούθησης ναρκωτικών και τοξικομανίας, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.emcdda.europa.eu/countries/drug-reports/2019/spain/drug-laws-and-drug-law-offences_en

Σχέδιο Δράσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τα Ναρκωτικά 2017-2020, στην ηλεκτρονική διεύθυνση [www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XG0705\(01\)&from=EN](http://www.eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017XG0705(01)&from=EN)

UNODC (Γραφείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Ναρκωτικά και το έγκλημα) στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.unodc.org

UNRIC (Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών), Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, στην ηλεκτρονική διεύθυνση www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=18&Itemid=33

WHO (World Health Organisation), Mental and behavioural disorders due to psychoactive substance abuse, στην ηλεκτρονική διεύθυνση icd.who.int/browse10/2016/en#/F10-F19.

Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΩΣ ΣΚΟΠΟΣ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Πελαγία Ι. Παπανικολάου
Δρ. Εγκληματολογίας Νομικής Σχολής ΕΚΠΑ

1. Εισαγωγή

Στην παρούσα μελέτη θα επιχειρηθεί μία σε αδρές γραμμές παρουσίαση των βασικών αξόνων προβληματισμού, γύρω από το ακανθώδες, αν και πάντα επίκαιρο, ζήτημα της προστασίας του περιβάλλοντος¹ στο πλαίσιο της αντεγκληματικής πολιτικής. Αναγνωρίζοντας, έτσι, την έκταση των περιβαλλοντικών προβλημάτων και των συνεπειών που αυτά επιφέρουν αλλά και λαμβάνοντας υπόψη τη μέχρι τούδε, μάλλον περιθωριακή, ενασχόληση με αυτές των εγκληματολόγων² στη χώρα μας αλλά και διεθνώς³, εκκινούμε το συλλογισμό μας από την αυτονόητη θέση, ότι η συμμετοχή των εγκληματολόγων στη διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων αντεγκληματικής πολιτικής, χρήσιμων για την αντιμετώπιση τόσο του περιβαλλοντικού εγκλήματος⁴ όσο και του αντίκτυπου, εμφανούς και μη, που αυτό συνεπάγεται για τις σύγχρονες κοινωνίες, είναι τουλάχιστον επιθυμητή αν όχι επιβεβλημένη. Υπ' αυτό το πρίσμα όσα εκτίθενται εν συντομία αμέσως κατωτέρω, καίτοι δεν δύναται να καλύψουν το εύρος, τις εκφάνσεις και τις αποχρώσεις του ζητήματος, στοχεύουν,

¹ Για τις ανάγκες της παρούσας μελέτης ο όρος περιβάλλον χρησιμοποιείται προκειμένου να περιγράψει, μόνον, μία εκ των επιμέρους εκφάνσεών του, αυτήν του φυσικού περιβάλλοντος. Ένας αποδεχτός ορισμός για το περιβάλλον απαντάται στην ελληνική νομοθεσία στο άρθρο 2 παρ. 1 Ν. 1650/1986 ΦΕΚ α' 160/15-16.10.1986, όπως ισχύει, και είναι ο εξής: «ως περιβάλλον νοείται το σύνολο των φυσικών και ανθρωπογενών παραγόντων και στοιχείων που βρίσκονται σε αλληλεπίδραση και επηρεάζουν την οικολογική ισορροπία, την ποιότητα της ζωής, την υγεία των κατοίκων, την ιστορική και πολιτιστική παράδοση και τις αισθητικές αξίες».

² Η ενασχόληση των εγκληματολόγων με την εξάλειψη του περιβαλλοντικού εγκληματικού φαινομένου και εν γένει με την προστασία του περιβάλλοντος χαρακτηρίζεται εκ μέρους μας ως «περιθωριακή», λαμβανομένης υπόψη ότι η θεώρηση του περιβάλλοντος χώρου αποτέλεσε, αρχικώς, το κυρίως αντικείμενο ενδιαφέροντος των εκπροσώπων της Οικολογικής Σχολής του Σικάγου. Το κέντρο του ενδιαφέροντός τους εντοπίζεται στην προσέγγιση του ανθρώπου ως δράστη και ως θύματος, μέσα από το πρίσμα ενός αστεακού προσανατολισμού των θέσεων τους. Επομένως, ο όρος «οικολογική» ταυτίζεται με τη σύνδεση της κοινωνικής δομής με την ανθρώπινη συμπεριφορά και ουδόλως προκύπτει συσχετισμός του με το φυσικό περιβάλλον. Βλ. Ι. Φαρσεδάκης, Στοιχεία Εγκληματολογίας, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2005, σελ. 98-99, C.I. Shaw, K. Henry, D. McKay, «Μια Οικολογική Προσέγγιση της Εγκληματικότητας Αηθλίων», Μτφρ. Β. Αρτινοπούλου, στο: Η Εγκληματολογική Σκέψη από την Αρχαιότητα ως και τις Μέρες μας, Επιμ. Ι. Φαρσεδάκης, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 1990, σελ. 419-427, Ε. Φουστερής, «Περιβάλλον και Εγκληματογένεση: Η Οικολογική Προσέγγιση της Σχολής του Σικάγου», στο: Τετράδια Εγκληματολογίας: Η Προστασία του Περιβάλλοντος από Εγκληματολογική Σκοπιά, Επιμ. Χρ. Ζαραφωνίτου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 1996, σελ. 77-83, στο ίδιο Σ. Δερμάτη, «Σύγχρονες Αγγλοσαξονικές Οικολογικές Προσεγγίσεις της Εγκληματικότητας», σελ. 85-119, Κ.Δ. Σπινέλλη, Εγκληματολογία, Σύγχρονες και Παλαιότερες Κατευθύνσεις, Εκδόσεις, Νομική Βιβλιοθήκη, 2014, σελ. 242-245, Στ. Αλεξιάδης, Εγκληματολογία, Εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., 2011, σελ. 62-64, Σ. Βιδάλη, Εισαγωγή στην Εγκληματολογία, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2014, σελ. 107-123.

³ Βλ. ενδεικτικά στην επίσημη ιστοσελίδα του επιστημονικού φορέα της πράσινης εγκληματολογίας: <http://greencriminology.org/>.

⁴ Αναφορικά με την έννοια «περιβαλλοντικό / οικολογικό έγκλημα», βλ. αντί άλλων σε Π.Ι. Παπανικολάου, «Περιβαλλοντικά / Οικολογικά Εγκλήματα / ή κατά του Περιβάλλοντος» λύμα στο Λεξικό Εγκληματολογίας, Εκδόσεις, Τόπος, 2018, σελ. 313-318.

περαιτέρω, στο να θέσουν τις βάσεις για την ανάπτυξη ενός διαλόγου και γιατί όχι ενός στοχασμού, γύρω από την περιβαλλοντική προστασία, όπως αυτή οφείλει να είναι προσανατολισμένη στις ανάγκες των κοινωνιών με σύγχρονους όρους.

2. Βασικοί άξονες μιας αντεγκληματικής πολιτικής για την προστασία του περιβάλλοντος

2.1 Το έννομο αγαθό περιβάλλον

Παρά το γεγονός, ότι η προστασία του περιβάλλοντος, περιλαμβανομένου του φυσικού κατοχυρώνεται, συνταγματικά, στο άρθρο 24, τόσο ως υποχρέωση του κράτους όσο όμως και ως δικαίωμα κάθε πολίτη σε αυτήν, τη θεωρία έχει ταλανίσει, αν και κατά πόσο το περιβαλλοντικό έννομο αγαθό προστατεύεται αυτοτελώς ως αξία ή μη αυτοτελώς, προς χάριν άλλων θεμελιωδών αξιών, όπως η ανθρώπινη υγεία, η ζωή, η σωματική ακεραιότητα κλπ. Αφήνοντας κατά μέρους την ενδελεχή ανάλυση των θεωρητικών θέσεων, γύρω από την εγγενή ή μη εγγενή αξία του περιβαλλοντικού εννόμου αγαθού, οφείλουμε να ενσκήψουμε στην πρακτική σημασία του ενστερνισμού της μίας ή της άλλης θέσης για την εγκληματολογία, τις ποινικές επιστήμες και εν γένει το δίκαιο.

Καταρχάς, η προοπτική της αναγνώρισης αυτοτελούς αξίας στο περιβαλλοντικό έννομο αγαθό ανοίγει το δρόμο προς την κατεύθυνση της αποσύνδεσής του με αξίες αμιγώς ανθρωποκεντρικές, τέτοιες είναι επί παραδείγματι τα οικονομικά έννομα αγαθά. Είναι προφανές, ότι το φυσικό περιβάλλον προϋπήρχε του ανθρώπου, όπως επίσης προϋπήρχε της με ανθρωποκεντρικούς όρους νοηματοδότησής του. Αυτών δοθέντων, κατά τη γνώμη μας, ο άνθρωπος θα πρέπει να λογίζεται ως μέρος της φύσης και του κόσμου που τον περιβάλλει. Ως μέρος του ευρύτερου οικοσυστήματος, πλανητικού ή τοπικού, ο άνθρωπος δύναται να βλάψει το περιβάλλον αλλά και να υποστεί ο ίδιος περιβαλλοντικές βλάβες, άλλως δύναται να θυματοποιησει το περιβάλλον αλλά και να θυματοποιηθεί εντός αυτού⁵.

Συγχρόνως, η αναγνώριση εγγενούς αξίας στο περιβάλλον, δίνει την ευκαιρία στους εγκληματολόγους να επεξεργαστούν θεωρητικές προσεγγίσεις, οι οποίες με αφετηρία έναν οικοκεντρικό προσανατολισμό, συνδέονται με την προστασία των ζώων, του φυσικού περιβάλλοντος καθώς και των κοινοτήτων με χαρακτηριστικά που δύναται να τις καταστήσουν περισσότερο ευάλωτες στο περιβαλλοντικό έγκλημα, όπως είναι τα μειονοτικά χαρακτηριστικά ορισμένων πληθυσμών ή ο χαρακτηρισμός μιας περιοχής ως υποβαθμισμένης.

Τέλος, στο πλαίσιο της όλης συζήτησης αναφορικά με την αυτοτέλεια ή μη του περιβαλλοντικού εννόμου αγαθού, εξίσου ενδιαφέρουσα είναι και η θέση, ως πολιτική επιλογή, του ποιος εκπροσωπεί το φυσικό περιβάλλον⁶ δικαστικά και εξωδικαστικά και ποιος υπερασπίζεται τα έννομα συμφέροντά του.

⁵ Το ερώτημα αν και κατά πόσο υπάρχει θύμα στα περιβαλλοντικά εγκλήματα αποτέλεσε κεντρικό διερευνώμενο ζήτημα για τη γράφουσα στο πλαίσιο της διδακτορικής της διατριβής. Αφετηρία του συλλογισμού της υπήρξε η παραδοχή, ότι το έννομο αγαθό περιβάλλον συνιστά ένα υπερατομικά / συλλογικό έννομο αγαθό. Βλ. Π.Ι. Παπανικολάου, Το Περιβαλλοντικό Θύμα, Συμβολή στην Πρόσληψη και Αντιμετώπιση ενός Κοινωνικού Φαινομένου, Εκδόσεις, Νομική Βιβλιοθήκη, 2018

⁶ Η συζήτηση γύρω από το αν η φύση και τα ζώα έχουν δικαιώματα καθώς και ποια είναι ειδικότερα τα καθήκοντα των ανθρώπων απέναντι στους φυσικούς προσδιορισμούς έχει αναπτυχθεί σε βάθος στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής φιλοσοφίας και της περιβαλλοντικής ηθικής. Το κυρίως επιχείρημα αναφορικά με το αν οι φυσικοί προσδιορισμοί έχουν δικαιώματα εκκινεί από την παραδοχή ότι αυτοί δύναται να αισθάνονται, να νιώθουν πόνο κλπ και ως εκ τούτου δύναται να τους αναγνωριστούν ορισμένα δικαιώματα. Το επιχείρημα αυτό, ωστόσο, έχει τύχει σε βάθος επεξεργασίας, κυρίως, για τα ζώα και σε πολύ μικρότερο βαθμό για τη φύση και τους προσδιορισμούς τους, όπως τα οικοσυστήματα, τα δάση, οι ποταμοί, οι λίμνες κλπ. Για μία επισκόπηση των σχετικών θεωριών, βλ. αντί άλλων σε Α. Γεωργόπουλος, Περιβαλλοντική Ηθική, Εκδόσεις, Guttenberg, 2002, ενώ για μία κριτική των θεωριών βλ. σε Π.Ι. Παπανικολάου, Το Περιβαλλοντικό Θύμα, ό.π., σελ. σελ. 194-198.

Ιδιαίτερα κρίσιμες είναι εν προκειμένω οι επιλογές του ποινικού νομοθέτη γύρω από τα πρόσωπα⁷, φυσικά ή νομικά, ενώσεις προσώπων, ΜΚΟ, άτυπες συλλογικότητες της Κοινωνίας των Πολιτών⁸ ή άλλες κινήσεις πολιτών⁹ για την προστασία του περιβάλλοντος, τα οποία αναγνωρίζονται ως δικαιούχοι παράστασης πολιτικής αγωγής στις ποινικές περιβαλλοντικές δίκες¹⁰.

2.2. Πρόληψη και αποκατάσταση των περιβαλλοντικών εγκλημάτων

Όσον αφορά την πρόληψη των περιβαλλοντικών εγκλημάτων σημαντικές είναι τρεις επιμέρους επισημάνσεις: Πρώτον, υπάρχουν μορφές πρόληψης της περιβαλλοντικής ρύπανσης και υποβάθμισης, οι οποίες μπορούν να λειτουργήσουν ως σημαντικά εφόδια ιδιωτικής πρόληψης στα χέρια του κάθε πολίτη, αρκεί βέβαια να γίνουν κατανητά ως τέτοια. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της ανακύκλωσης. Ο περιορισμός της παραγωγής των αποβλήτων με τη διαλογή τους στην πηγή αποτελεί μορφή πρόληψης της περιβαλλοντικής ρύπανσης και υποβάθμισης στο μέτρο που συνεπάγεται τον περιορισμό τους με ιδιωτική πρωτοβουλία. Κανένας πολίτης, βέβαια, δε θα ανακυκλώσει από μόνος του, αν δεν του δοθεί η πραγματική δυνατότητα να το πράξει κατά τη διαχείριση του καθημερινού του νοικοκυριού¹¹.

---

⁷ Στη χώρα μας ο κύκλος των δικαιούμενων σε παράσταση πολιτικής αγωγής για περιβαλλοντικά εγκλήματα είναι εξαιρετικά ευρύς. Ειδικότερα: Σύμφωνα με όσα ορίζονται στην παρ. 6 του άρθρου 7 του Ν. 4042/2012: «Στις περιπτώσεις εγκλημάτων του κεφαλαίου αυτού ως πολιτικός ενάγων μπορεί να παρίσταται το Δημόσιο, καθώς και οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην περιφέρεια των οποίων τελέσθηκε το έγκλημα, το Τεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, το Γεωτεχνικό Επιμελητήριο της Ελλάδος, πανεπιστήμια, άλλοι επιστημονικοί φορείς, δικηγορικοί σύλλογοι, φορείς διαχείρισης προστατευόμενων περιοχών, μη κυβερνητικές οργανώσεις και φυσικά πρόσωπα, ανεξάρτητα αν έχουν υποστεί περιουσιακή ζημία, προς υποστήριξη της κατηγορίας και μόνο και με αίτημα ιδίως την αποκατάσταση των πραγμάτων, στο μέτρο που είναι δυνατή. Έγγραφο προδικασία δεν απαιτείται».

⁸ Π.χ. Κάτοικοι μίας περιοχής, η οποία έχει υποστεί σοβαρή περιβαλλοντική βλάβη.

⁹ Οι κινήσεις αυτές είναι πιθανό άλλοτε να είναι περισσότερο και άλλοτε λιγότερο οργανωμένες.

¹⁰ Για μία συζήτηση των σχετικών με τη ρύθμιση στο πλαίσιο της ελληνικής νομοθεσίας των αναφερόμενων αναφορικά με το θεσμό της πολιτικής αγωγής στο πλαίσιο των περιβαλλοντικών ποινικών δικών βλ. σε Α. Δημάκης, «Προβληματισμοί σχετικά με τις ειδικές ρυθμίσεις για την πολιτική αγωγή. Ταυτόχρονα μερικές σκέψεις για το μέλλον του θεσμού προς την κατεύθυνση μιας παράστασης αμιγώς ποινικού χαρακτήρα». ΠοινΧρ. Τόμος 2010, σελ. 529-540, πρβλ., επίσης Ε. Συμεωνίδου - Καστανίδου, «Η ευθύνη των νομικών προσώπων και των υπαλλήλων τους για εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος», διευρυμένη απόδοση εισήγησης στο πλαίσιο Συνεδρίου που οργάνωσαν το Πανεπιστήμιο Κρήτης - Μουσείο Φυσικής Ιστορίας και ο Δικηγορικός Σύλλογος Ηρακλείου Κρήτης στις 8-10 Σεπτεμβρίου 2017 στο Ηράκλειο Κρήτης, με θέμα: «Περιβαλλοντική Ευθύνη, Πρόληψη και Αποκατάσταση: Προκλήσεις και Ευκαιρίες για την Προστασία της Βιοποικιλότητας στην Ελλάδα», ΠοινΔικ 1/2018, σελ. 2-8.

¹¹ Το WWF σε μία παλαιότερη ενδιαφέρουσα καμπάνια του με στόχο την αφύπνιση του κοινού ως προς την αναγκαιότητα της ανακύκλωσης ανέφερε χαρακτηριστικά: «Η ανακύκλωση στην Ελλάδα βρίσκεται σε χαμηλά επίπεδα. Από τα 457 κιλά απορρίμματα που κατά μέσο όρο κάθε Έλληνας πετά ετησίως, μόλις τα 79 κιλά ανακυκλώνονται. Το ποσοστό είναι μικρό, παρότι πλέον σχεδόν σε κάθε γειτονιά της χώρας βρίσκονται μπλε κάδοι ανακύκλωσης, ενώ σε κάθε νομό της Ελλάδας υπάρχουν πια ειδικά σημεία ανακύκλωσης ηλεκτρικών συσκευών, μπαταριών, λάστιχων κτλ». Βλ. Σχετικά με την καμπάνια στο: <http://www.wwf.gr/newsletter/recycle/>.

Και πραγματική δυνατότητα στην πράξη σημαίνει θεσμική αναγνώριση της αναγκαιότητας του στόχου της ανακύκλωσης και κρατική πρωτοβουλία ως προς την υλοποίησή του¹².

Δεύτερον, οι όροι πρόληψη και αποκατάσταση των περιβαλλοντικών ζημιών¹³ είναι δύσκολο να διακριθούν, ιδίως στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η ρύπανση ή η υποβάθμιση λαμβάνει μεγάλη έκταση χωρικά και χρονικά, εξαιτίας της μετακίνησής της και περαιτέρω της ρύπανσης ευρύτερων περιοχών.

Τρίτον, καίτοι η αρχή της προφύλαξης¹⁴ έχει τύχει σφοδρής κριτικής στο πλαίσιο της εφαρμογής της για την περιστολή άλλων εγκλημάτων, όπως π.χ. της τρομοκρατίας, το αυτό δε μπορεί να υποστηριχθεί και για τα περιβαλλοντικά εγκλήματα, όπου η πρακτική της εφαρμογής, χωρίς δηλαδή την ύπαρξη επιστημονικής βεβαιότητας, μπορεί να φανεί, ιδιαιτέρως, χρήσιμη, ιδίως στις περιπτώσεις, όπου είναι αδύνατο να προβλεφθεί ο αντίκτυπος ενός περιβαλλοντικού εγκλήματος, εξαιτίας π.χ. καιρικών ή γεωγραφικών συνθηκών.

2.3. Απάντηση στο περιβαλλοντικό έγκλημα

Στην ελληνική έννομη τάξη προβλέπεται ένα πλέγμα ποινών στερητικών της ελευθερίας και χρηματικών προστίμων, οι οποίες δύνανται να επιβληθούν σωρευτικά στον ίδιο δράστη. Όσον αφορά, ειδικότερα, τις στερητικές της ελευθερίας ποινές, είναι αναγκαίο, να διερευνηθεί σε βάθος η νομολογιακή εφαρμογή τους στη χώρα μας. Τι ύψος ποινών επιβάλλονται, σε ποιους και για τι είδους και βαρύτητας περιβαλλοντικά αδικήματα; Ικανοποιεί η επιβολή τους τα πρόσωπα που βλάπτονται από την προξενούμενη από περιβαλλοντικά αδικήματα ρύπανση ή υποβάθμιση, π.χ. της περιοχής στην οποία κατοικούν και των οικοσυστημάτων της; Ερωτήματα αναπάντητα που πρέπει να απαντηθούν. Περαιτέρω, επειδή, όπως ήδη υπογραμμίστηκε, οι συνέπειες των περιβαλλοντικών εγκλημάτων επηρεάζουν σε σημαντικότατο βαθμό τις ζωές των ανθρώπων που τις υφίστανται, χρήσιμη θα ήταν η ανάπτυξη δικαστικά και εξωδικαστικά των θεσμών της διαμεσολάβησης¹⁵.

¹² Δυστυχώς, η χώρα μας βρίσκεται πολύ μακριά από τους τιθέμενους στο πλαίσιο της ΕΕ στόχους ανακύκλωσης. Ειδικότερα, όπως αναφέρεται σε πρόσφατο Δελτίο Τύπου του Υπουργείου Περιβάλλοντος: «Η σημερινή εικόνα της Ανακύκλωσης δεν είναι καθόλου ικανοποιητική, ιδιαίτερα των αστικών απορριμμάτων: Το μεγαλύτερο μέρος των δημοτικών αποβλήτων της Ελλάδας καταλήγει σε χώρους υγειονομικής ταφής (81 %, έναντι 31 % κατά μέσο όρο για την ΕΕ-28), ενώ μόλις το 16 % ανακυκλώνεται (ΕΕ 27 %) και 3 % λιπασματοποιείται (ΕΕ 15 %). Ειδικά η «καθαρή» ανακύκλωση δημοτικών απορριμμάτων πανελλαδικά (χωρίς ΒΕΑΣ), δηλαδή οι μπλε κάδοι, οι μικρές μπαταρίες και οι οικιακές ηλεκτρικές συσκευές, μετά από 16 χρόνια εφαρμογής της ανακύκλωσης, λειτουργίας των ΣΕΔ, του ΕΟΑΝ και άλλων υπηρεσιών, δεκάδες συνέδρια, χιλιάδες εργατοώρες, πολλές μελέτες και εμπειρογνώμοσύνες, εκστρατείες ενημέρωσης και δαπάνη δεκάδων εκατομμυρίων, είναι μόνο 4,69% ενώ ακόμα λιγότερη είναι η ανακύκλωση συσκευασιών που εμπεριέχονται στα δημοτικά απόβλητα. Το 2016 στην Ελλάδα ανακυκλώθηκαν 15,81 kg/ κάτοικο όταν ο Ευρωπαϊκός μέσος όρος είναι 110 kg/κάτοικο. Βλ. Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Δελτίο Τύπου: «Νέο Νομοσχέδιο του ΥΠΕΝ για την Ανακύκλωση», 5/10/2017: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=389&snid=5199&language=el-GR>.

¹³ Η διαδικασία αποκατάστασης των περιβαλλοντικών ζημιών θεσμοθετήθηκε στη χώρα μας, μέσω της ενσωμάτωσης της σχετικής με την περιβαλλοντική ευθύνη για την πρόληψη και την αποκατάσταση των ζημιών στο περιβάλλον Οδηγίας 2004/35/ΕΚ της 21ης Απριλίου 2004, με το π.δ. 148/2009 ΦΕΚ Α' 190/29-9-2009, όπως αυτό τροποποιήθηκε με το άρθρο 22 του Ν. 4014/2011. Βασική αρχή εφαρμογής της εν λόγω διαδικασίας αποτελεί η αρχή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Βλ. επίσης σε Ειδική Γραμματεία Επιθεωρήσεων Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Συντονιστικό Γραφείο Αντιμετώπισης Περιβαλλοντικών Ζημιών, Έκθεση για την Εφαρμογή της Οδηγίας 2004/35/ΕΚ στην Ελλάδα, Οκτώβριος 2013, σελ. 5-16, 5-6, 13-14 και τα παρατιθέμενα σε αυτή στατιστικά στοιχεία: <http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=iVQwKVAxBBw%3D&tabid=333&language=el-GR>.

¹⁴ Βλ. United Nations, Rio Declaration on Environment and Development, Principle 15: <http://www.un.org/documents/ga/conf15/aconf15126-1annex1.htm>.

¹⁵ Βλ., αναλυτικότερα για το θεσμό σε Β. Αρτινοπούλου, Επανορθωτική Δικαιοσύνη, Η Πρόκληση των Σύγχρονων Δικαιϊκών Συστημάτων, Πρόλογος, Τ. Gavrieldes, Εκδόσεις, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010, σελ.1. 115-137.

Η θεσμική αναγνώριση αυτών των διαδικασιών θα συνηγορούσε πέραν της ελάφρυνσης του Συστήματος της Ποινικής Δικαιοσύνης από την ενασχόλησή της με ελαφρύτερα αδικήματα «γκρίζας ζώνης» και στην πραγματική συμμετοχή των πολιτών στη λήψη περιβαλλοντικών αποφάσεων που τους αφορούν¹⁶.

2.4. Ενεργοποίηση των πολιτών

Εκτός από την ανάγκη της ενίσχυσης της συμμετοχής των πολιτών στη λήψη αποφάσεων για περιβαλλοντικά θέματα που τους αφορούν¹⁷ μέσω της αξιοποίησης της Σύμβασης του Άρχου¹⁸ και της κατανόησής της ως ενός σημαντικότερου νομικού εργαλείου για την πραγμάτωση της προστασίας του περιβάλλοντος «από τα κάτω», δηλαδή από την κοινωνία και τους ενεργούς πολίτες, σημαντικές είναι επίσης: Πρώτον, η ενίσχυση του δικαιώματος των πολιτών στην πρόσβαση στην περιβαλλοντική πληροφορία. Δεύτερον, η ενημέρωση των πολιτών γύρω από τα περιβαλλοντικά τους δικαιώματα και τρίτον, η προώθηση των ζητημάτων προστασίας του περιβάλλοντος στο πλαίσιο των τοπικών κοινωνιών μέσα από το έργο, τη δραστηριότητα και τις δράσεις των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας¹⁹.

3. Επίλογος

Όπως εξ αρχής αναφέραμε τα ζητήματα που συνδέονται με την προστασία του περιβάλλοντος στο πλαίσιο της αντεγκληματικής πολιτικής δε δύναται να παρουσιαστούν, εκτενώς, στην παρούσα προσπάθεια. Κλείνοντας και προς αποφυγή επαναλήψεων, ωστόσο, θα επιθυμούσαμε να διευκρινίσουμε, ότι η σταχυολόγηση εκ μέρους μας, με τρόπο συνοπτικό, ορισμένων εκ των βασικότερων αξόνων μίας αντεγκληματικής περιβαλλοντικής πολιτικής, δε προσβλέπει, παρά στο να υπογραμμίσει την ανάγκη να αντιληφθούμε πως η προστασία του περιβάλλοντος συγκροτεί ένα στόχο, ο οποίος οφείλει να διαπερνά το σύνολο των πολιτικών, περιλαμβανομένων όσων σχετίζονται με την εξάλειψη του εγκληματικού φαινομένου. Ως κάθετος στόχος, λοιπόν, η ατζέντα που περιστρέφεται γύρω από την προστασία του περιβάλλοντος δύναται να προσδώσει μία σύγχρονη οικολογική οπτική στην εγκληματολογία. Αυτή η οικολογική οπτική περιλαμβάνει περιβαλλοντικές θεωρίες προς αξιοποίηση από τους εγκληματολόγους αλλά και νέα πεδία έρευνας. Ας μην ξεχνούμε, άλλωστε, ότι η κατανόηση του παρόντος της σοβαρότητας των περιβαλλοντικών προσβολών προϋποθέτει τη στροφή του βλέμματός μας στο μέλλον που διανοίγεται εξαιτίας των συνεπειών τους.

¹⁶ Η συμμετοχή των πολιτών στη λήψη αποφάσεων περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος, άλλωστε, κατοχυρώνεται ως δικαίωμα στη Σύμβαση του Άρχου, βλ. αντί άλλων, Μ. Γαβουνέλη, «Περιβαλλοντικά Δικαιώματα των Πολιτών: Το παράδειγμα της Σύμβασης του Άρχου» στο: Η Προστασία του Περιβάλλοντος στο Δίκαιο και στην Πράξη, Ίδρυμα Μαραγκοπούλου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Επιμ. Α. Γιωτοπούλου Μαραγκοπούλου, Εκδόσεις, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008,σελ. 125-154, 125-143.

¹⁷ Βλ. Στην αμέσως προηγούμενη ενότητα

¹⁸ Η Σύμβαση του Άρχου κυρώθηκε από τη χώρα μας με το Ν. 3422/2005 ΦΕΚ Α' 303/13-12-2005.

¹⁹ Αναφορικά με το θεσμό των Τοπικών Συμβουλίων Πρόληψης της Παραβατικότητας, βλ. αντί άλλων, Βλ. Κεντρικό Συμβούλιο Πρόληψης της Παραβατικότητας και Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών Πανεπιστημίου Αθηνών, *Για να Νιώθουμε Ασφαλείς μέσα σε μία Κοινωνία Ενεργών Πολιτών, Πρακτικό Εγχειρίδιο για τη Νόμιμη Προστασία του Πολίτη από την Καθημερινή Παραβατικότητα*, Προλεγόμενα, Ν.Ε. Κουράκης, Αθήνα 2006, Χρ. Ζαραφωνίτου, «Περί όρων και ορολογίας στην Εγκληματολογία», Εγκληματολογία, τεύχος 1-2, 2014, Χ. Καραγιαννίδης, Προς μια Συμμετοχική Αντεγκληματική Πολιτική, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2011.

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΑΝΤΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Τα δύο κείμενα που ακολουθούν αποτελούν τη συμβολή αφενός του Πανεπιστημίου Λευκωσίας και του Κυπριακού Συνδέσμου Εγκληματολογίας (με επιστημονικούς υπεύθυνους εν προκειμένω τους Καθηγητές Νέστορα Κουράκη και Ανδρέα Καπαρδή, αντιστοίχως) και αφετέρου του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου (με επιστημονική υπεύθυνη την Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφωνίτου), στην εκπόνηση ενός Εθνικού Σχεδίου για την Πρόληψη και την Αντιμετώπιση της Εγκληματικότητας στην Κύπρο για τα έτη 2018-2023. Τα κείμενα υποβλήθηκαν στο Υπουργείο Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης της Κυπριακής Δημοκρατίας τον Ιούλιο 2028 και είναι ιδιαίτερα χρήσιμα ως προς τον τρόπο με τον οποίο ορισμένες βασικές αρχές και ιδέες της αντεγκληματικής πολιτικής, όπως επισκοπήθηκαν ανωτέρω, μπορούν να μετασχηματισθούν σε πρακτικές προτάσεις για τη διαχείριση της εγκληματικότητας σε δεδομένες κοινωνίες και χρονικές συγκυρίες. Ευχής έργο θα ήταν να υπάρξουν σύντομα τέτοιες πρωτοβουλίες και στην Ελλάδα από αρμόδιους κρατικούς φορείς προς εκπόνηση αντίστοιχου Εθνικού Σχεδίου Αντεγκληματικής Πολιτικής για τα έτη 2020-2025, πράγμα το οποίο, εξ όσων μπορεί κανείς να γνωρίζει, δεν έχει γίνει έως τώρα.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ: ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ 2018-2020.

Διαμορφώνοντας ένα αποτελεσματικό Πενταετές Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Εγκληματικότητας 2018-2023

Πρόταση που υποβλήθηκε προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης της Κυπριακής Δημοκρατίας σε ανταπόκριση σχετικής Πρόσκλησης προς Εκδήλωση Ενδιαφέροντος από 7.6.2018

υπό των **Νέστορα Κουράκη**, Καθηγητή Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Λευκωσίας, Προέδρου της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας, και **Ανδρέα Καπαρδή**, Προέδρου του Κυπριακού Συνδέσμου Εγκληματολογίας και Καθηγητή Πανεπιστημίων Κύπρου και Cambridge (Visiting Professor).

(Α) ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Πενταετές Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Εγκληματικότητας 2018-2023 (εφεξής: «Πενταετές Σχέδιο Δράσης»), το οποίο, εφόσον μας ζητηθεί, θα υποβληθεί εκ μέρους μας προς το Υπουργείο Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης της Κυπριακής Δημοκρατίας, πρόκειται να διαμορφωθεί με βάση (α) την εμπειρία που αποκτήθηκε από την εφαρμογή του αντίστοιχου πρώτου Πενταετούς Σχεδίου Δράσης της περιόδου 2012-2017 και (β) τις γνώσεις και τις «καλές πρακτικές» που προσφέρει η διεθνής εμπειρία στην τεκμηριωμένη κατάρτιση και εφαρμογή τέτοιων Σχεδίων κατά του εγκλήματος, αλλά με προσαρμογή αυτών των «καλών πρακτικών» στην Κυπριακή πραγματικότητα.

Για την αποτελεσματικότερη κατάρτιση και εφαρμογή αυτού του νέου Πενταετούς Σχεδίου Δράσης θα εργαλειοποιηθούν δύο βασικές εγκληματολογικές έννοιες: (α) η έννοια των παραγόντων που ενισχύουν ή, αντίθετα, αποδυναμώνουν τη ροπή προς το έγκλημα (risk and protective factors) στα διάφορα επίπεδα της κοινωνικής πρόληψης του εγκλήματος (άτομο, οικογένεια, σχολείο, κοινότητα) αλλά και της ποινικής του καταστολής (απειλή, κατάγνωση και έκτιση της ποινής), και (β) η έννοια των τεκμηριωμένων παρεμβάσεων στην αντιμετώπιση

πιση του εγκλήματος σε τοπικό και σε διεθνές επίπεδο (evidence-based intervention approaches). Ειδικότερα:

(B) ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΟΙ

Ο βασικός σκοπός του προτεινόμενου Πενταετούς Σχεδίου Δράσης είναι η μείωση στην Κύπρο της συχνότητας εμφάνισης της κάθε είδους («καθημερινής») εγκληματικότητας, ιδίως όμως των περιπτώσεων εκείνων εγκλήματος που συνδέονται (α) με τη νεανική παραβατικότητα, (β) με την κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών και (γ) με τις διάφορες μορφές του οργανωμένου εγκλήματος και της διαφθοράς. Σημειώνεται όμως ιδιαίτερα στο σημείο αυτό ότι αν και η Κυπριακή Δημοκρατία εξακολουθεί, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat για τις ανθρωποκτονίες περιόδου 2004-2010, να κινείται σε χαμηλά επίπεδα εγκληματικότητας (περί τους 15 δράστες μεσοσταθμικά ανά 100.000 κατοίκους)¹, όμως τα άγρια εγκλήματα που συνέβησαν πρόσφατα, ιδίως στον Στρόβολο και την Αγλαντζιά, δείχνουν ότι βρισκόμαστε σε μια ποιοτική μετεξέλιξη του εγκλήματος προς βιαιότερες, σκληρότερες και πιο οργανωμένες μορφές εγκληματικότητας, συνήθως σχετιζόμενες και με το πρόβλημα των ουσιών, πράγμα το οποίο δεν επιτρέπει εφησυχασμό και επιβάλλει την έγκαιρη χάραξη μιας αποτελεσματικής στρατηγικής.

Προς επίτευξη του ανωτέρω σκοπού ενδείκνυται να πραγματοποιηθούν οι ακόλουθοι επιμέρους εννέα στόχοι:

(α) Να περιορισθεί η νεανική παραβατικότητα (ανηλίκων και μετεφήβων), μέσω μεθοδευμένης λήψης κατάλληλων μέτρων για την επίδραση στους παράγοντες οι οποίοι ενισχύουν ή και αποτρέπουν, ως ανωτέρω, την τέλεση παραβατικών πράξεων (κυρίως κρουσμάτων χουλιγκανισμού και ασύμμετρης σχολικής βίας – bullying)². Για τον σκοπό αυτόν θα ληφθούν υπ' όψη τα ερευνητικά πορίσματα (κυρίως από τη σκοπιά της κοινωνικής πρό-

ληψης), τα οποία είναι διαθέσιμα σε τοπικό³ και διεθνές επίπεδο⁴.

Σημαντική βοήθεια στην εξεύρεση και εφαρμογή αυτών των μέτρων θεωρούμε ότι μπορεί να προσφέρει και η Θεωρία της Θεσμικής Δυσλειτουργίας, όπως αυτή έχει αναπτυχθεί από τον εξ ημών Καθηγητή Νέστορα Κουράκη⁵.

(β) Να αντιμετωπισθεί με πρόγραμμα και ενδεδειγμένη σχεδίασμό το πρόβλημα των ναρκωτικών ουσιών, δεδομένου ότι οι ουσίες αυτές αποτελούν, ως γνωστόν, τον καταλύτη για την απαρχή ή και την επιδείνωση της εγκληματικής συμπεριφοράς, ιδίως όσον αφορά τα βίαια εγκλήματα και τα εγκλήματα κατά της περιουσίας, ενώ και σε γενικότερο επίπεδο οι ουσίες επιφέρουν τον μαρασμό ή και την καταστροφή εκατοντάδων, νέων κυρίως, ανθρώπων, οι οποίοι παρασύρονται στην παγίδα των ναρκωτικών⁶. Με βάση τις τοπικές αλλά και τις διεθνείς εμπειρίες κρίνεται, συνεπώς, απαραίτητο να εντατικοποιηθεί η εξάρθρωση των κυκλωμάτων εμπορίας ναρκωτικών, αλλά και να επεκταθούν περαιτέρω τα υφιστάμενα στην Κύπρο κέντρα απεξάρτησης και προ-

³ Kapardis, A. (2013). *Delinquency and victimization in Cyprus*. European Journal on Criminal Policy and Research, 19 (2),171-182;

Kapardis, A. Poyiadjis, G. (2013). The EARN Project in Cyprus. In, Baldry, A.C. and Kapardis, A. (eds) (Dec. 2012). *Risk-Assessment for Juvenile Violent Offenders* (pp.117-136). London: Routledge; Kapardis, A., Spanoudes, G., Kapardis, C. and Konstantinou, M. (2016). Modelling the interaction of juvenile delinquency causes in Cyprus: an empirical study with 871 junior secondary school pupils/ "Η μοντελοποίηση της διαδραστικότητας γενεσιουργών παραγόντων νεανικής αντικοινωνικής συμπεριφοράς στην Κύπρο: μια εμπειρική μελέτη 871 μαθητών Γυμνασίου" [In Greek]. In (ed.) , *Crime in Crisis*, Τιμητικός Τόμος Νέστορα Κουράκη. Athens. A.N. Sakkoulas; Kapardis, A. et al. (2008). *Violence in Schools Committee Report* (167 pages). Nicosia, Cyprus: Ministry of Education and Culture, Republic of Cyprus. Kapardis, A. (2004). *Prisoner Recidivism in Cyprus*. Report to Ministry of Justice and Public Order, Republic of Cyprus, Nicosia, Cyprus.

⁴ Kapardis, A. & Farrington, D.P. (eds.) (2016). *The Psychology of Crime, Policing and the Courts* (12 chapters). London: Routledge;

⁵ Κουράκης, Ν. (2012), *Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων*. Αθήνα: εκδ. Αντ. Σάκκουλας, ιδίως σελ. 215-295 επ.

⁶ Κουράκης, Ν. (2005), *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες*, τ. Β', Αθήνα: εκδ. Αντ. Σάκκουλας, ιδίως σελ. 73 επ.

¹http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Archive:Crime_trends_in_detail#Homicide

² Κουράκης, Ν. (2012), *Δίκαιο Παραβατικών Ανηλίκων*. Αθήνα: εκδ. Αντ. Σάκκουλας, ιδίως σελ. 387 επ.

γράμματα μεταχείρισης χρηστών και εξαρτημένων^{7,8}, ακόμη και για μαθητές που φοιτούν σε σχολεία υψηλού κινδύνου της μέσης εκπαίδευσης.

(γ) Να ληφθούν αποτελεσματικά μέτρα για το πρόβλημα του οργανωμένου εγκλήματος, το οποίο στην Κύπρο έχει αρχίσει να εμφανίζει έξαρση με μορφές όπως η εκβιαστική παροχή προστασίας σε επιχειρήσεις (π.χ. εστιατόρια), η διενέργεια παράνομου τζόγου, η διακίνηση ναρκωτικών, όπλων και οικονομικών μεταναστών, η εμπορία ανθρώπων (trafficking), κ.λπ.⁹ Ιδίως απαραίτητες κρίνονται, στο πλαίσιο αυτό, αφενός η πλήρης εξάλειψη των πυρήνων διαφθοράς που υποθάλλουν το οργανωμένο έγκλημα¹⁰, όπου αυτοί υπάρχουν στους κόλπους των κρατικών υπηρεσιών, και αφετέρου η συγκρότηση ειδικών μονάδων κρούσης, με στελέχη που διακρίνονται για την εξειδίκευση, το ήθος και την αποφασιστικότητα τους, ώστε σε συνεργασία τους, όπου χρειάζεται, με την Europol και την Interpol, να κτυπηθούν οι επικεφαλής του οργανωμένου εγκλήματος. Στο ίδιο πλαίσιο αντεγκληματικής πολιτικής, αλλά με διαφορετική μεθόδευση, επιβάλλεται και η αντιμετώπιση των οικονομικών εγκλημάτων¹¹.

⁷ See Padwa, H. & Kaplan, C.D. (2018). *Translating science to practice: lessons learned implementing evidence-based treatments in US substance use disorder treatment programs*. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 24 (2), 171-182.

⁸ Kapardis, A. (2012). *Addiction Prevention Programmes in Cyprus*. National Report submitted to University of Genoa's AAA-PREVENT Effective Environmental Strategies for the Prevention of Alcohol Abuse among Adolescents in Europe (HEALTH-F2-2009).

⁹ Κουράκης, Ν. (20052), *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες*, τ. Β', Αθήνα: εκδ. Αντ. Σάκκουλας, ιδίως σελ. 213 επ.

¹⁰ Πρβλ. Κουράκης, Ν. & Κρίσπη-Σαμαρά, Αν. (επιμ.) (2015), *Δημόσια Διοίκηση και Διαφθορά. Το Πρόβλημα και οι Τρόποι Επίλυσής του*. Αθήνα/ Κομοτηνή: εκδ. Αντ.Ν. Σάκκουλα. Επίσης: Κουράκης, Ν. (2013), *Η δωροδοκία από την άποψη της αντεγκληματικής πολιτικής, με ιδιαίτερη έμφαση στις συστάσεις προς την Ελλάδα της GRECO*, Εισήγηση κατά το 6ο Συνέδριο της Ενωσης Ελλήνων Ποινικολόγων (Αθήνα, 31.5.2013), εις: Πρακτικά του εν λόγω Συνεδρίου, με τίτλο: *Η Ποινική Διαχείριση της Δωροδοκίας*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2013, σελ. 109-127 = ΠοινΧρ ΞΓ' 2013, 561-567.

¹¹ Κουράκης, Ν. (20052), *Εγκληματολογικοί Ορίζοντες*, τ. Β', Αθήνα: εκδ. Αντ. Σάκκουλας, ιδίως σελ. 163 επ.

(δ) Να γίνει αποτελεσματική θωράκιση των επιμέρους περιοχών σε πόλεις και χωριά της Κύπρου, μέσω επιστημονικά τεκμηριωμένων προγραμμάτων «αστυνομικού της γειτονιάς» και «γειτονικής επιτήρησης» (neighborhood watch) και με πλήρη αξιοποίηση προγραμμάτων όπως το «Communities That Care» - CTC), του οποίου τα επιτυχή αποτελέσματα έχουν ήδη φανεί σε περιοχές της Λευκωσίας όπως τα Λατσιά, η Αγλαντζιά και η Κλήρου¹². Επίσης, στη θωράκιση αυτή θα αξιοποιηθούν τα πορίσματα των προσεγγίσεων της λεγόμενης περιστασιακής πρόληψης (Situational Crime Prevention), έτσι ώστε οι ίδιοι οι κάτοικοι, σε συνεργασία με την Αστυνομία και τις Τοπικές Αρχές, να συμβάλλουν ενεργά στην καταπολέμηση του εγκλήματος, είτε αυτοτελώς, είτε και μέσω των Τοπικών Συμβουλίων Παραβατικότητας¹³ στα οποία θα μπορούν να συμμετέχουν, σύμφωνα και με τις οδηγίες του αρμόδιου Ευρωπαϊκού Φορέα: European Crime Prevention Network (EUCPN), στον οποίο μετέχει από ετών και η Κυπριακή Δημοκρατία.

(ε) Να επεκταθεί η χρήση και να βελτιωθεί η αποτελεσματικότητα των εναλλακτικών ποινών που εκτίονται στην κοινότητα, δηλ. εκτός των χώρων κράτησης (Community Service Orders - CSOs)¹⁴. Με τις εξωιδρυματικές αυτές ποινές (π.χ. κοινωφελής εργασία, κατ' οίκον περιορισμός¹⁵), που εισήχθησαν στην Κύπρο από το 2005, αποφεύγονται οι σοβαρές αρνητικές επιδράσεις τις οποίες ασκεί η φυλάκιση στον τρόπο διαβίωσης και στη νοοτροπία των κρατούμενων (κυρίως: ιδρυματοποίηση και συγχρωτισμός με εγκληματίες) και επιπλέον παρέχεται η δυνατότητα στον καταδικαζόμενο να συνεχίσει την επαγγελματική του δραστηριότητα και την οικογε-

¹² See Kapardis, A. and Kapardis, C. (2018), CTC in Cyprus: Problem Behaviours and Risk and Protective Factors. In: Farrington, D.P.F., Jonkman, H. and Groeger-Roth, F. (eds.), *Delinquency and Substance Use in Europe: Understanding Risk and Protective Factors*. Springer.

¹³ Κουράκης, Ν. (επιμ.), (2007), *Τοπικά Συμβούλια Πρόληψης της Παραβατικότητας*. Αθήνα/ Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλας.

¹⁴ See Kapardis, A. (2006). *Report on Voluntary Unpaid Community Service in Cyprus. A Research Report to Ministry of Justice and Public Order*, Republic of Cyprus, Nicosia, Cyprus (In Greek, 48 pages).

¹⁵ Πρβλ. Κουράκης, Ν. (2015), *Ο θεσμός του κατ' οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση. Εισαγωγική και κριτική προσέγγιση στον θεσμό ιδίως μετά τη θέσπιση του Ν. 4205/2013, ΠοινΧρ ΞΕ' 2015, 321-325 = Τιμητικός Τόμος Χριστόφορου Δ. Αργυρόπουλου, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, 945-957.*

νειακή του ζώη, χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς και στιγματισμό¹⁶. Για τη βελτίωση των εν λόγω ποινών θα εφαρμοσθεί ένα πρόγραμμα αξιολόγησής τους, ώστε να εντοπισθούν οι δυσλειτουργίες στην εφαρμογή τους και να προταθούν τρόποι βελτίωσής τους, σύμφωνα με αντίστοιχες διεθνείς εμπειρίες.

(ζ) Να δοθεί έμφαση στην εφαρμογή των αρχών της Αποκαταστατικής Δικαιοσύνης¹⁷, της οποίας μία πρώτη έκφανση ανευρίσκεται, άλλωστε, στη θεωρία του Αριστοτέλους περί Δικαιοσύνης (Ηθικά Νικομάχεια, Ε' 6, 1131 b 15 επ.)¹⁸. Κυρίως ενδιαφέρει εδώ να ακολουθούνται (σε ελαφρότερες περιπτώσεις εγκληματικότητας) κάποιες μορφές κατά παρέκκλιση διαδικασιών (diversion) (πρβλ. άρθρο 45Α ελλην. Κώδικα Ποινικής Δικονομίας) και, ακόμη, τακτικές διαμεσολάβησης για την επίτευξη συμφιλίωσης δράστη και θύματος, με συμμετοχή σε αυτές τις διαδικασίες και της τοπικής κοινότητας.

(η) Να επιδιωχθεί με συστηματικότερο τρόπο η κοινωνική επανένταξη των καταδικαζομένων δραστήων μετά την έκτιση της ποινής τους, έτσι ώστε να αποφεύγεται ο κίνδυνος υποτροπής τους στο έγκλημα. Ειδικά σε τοπικό επίπεδο, με βάση τα πορίσματα της επιστημονικής έρευνας¹⁹, χρήσιμο είναι να διευρυνθεί το πρόγραμμα εργασίας κρατουμένων εκτός φυλακής, που εφαρμόζεται ήδη στην Κεντρική Φυλακή της Κύπρου. Προς την ίδια κατεύθυνση θα λειτουργούσε θετικά η ίδρυση και στην Κύπρο ενός κρατικού φορέα για τη στήριξη των αποφυλακισμένων, όπως είναι ο αντίστοιχος θεσμός του φορέα «Επάνοδος» στην Ελλάδα, που εφαρμόζεται με επιτυχία από το 2007²⁰.

¹⁶ Κουράκης, Ν. (2009), *Ποινική Καταστολή*. Αθήνα: εκδ. Σάκκουλα, παρ. 307 επ., σελ. 375 επ. και παρ. 324, σελ. 412-413.

¹⁷ See Kapardis, A. (2014). Restorative Justice. In: *Psychology and Law* (4th ed.), pp. 206-2010, Cambridge University Press.

¹⁸ Πρβλ. Κουράκης, Ν. (2017), *Κοινωνική Δικαιοσύνη*. Αθήνα: εκδ. Αντ. Σάκκουλας, ιδίως σελ. 99 επ.

¹⁹ See Kapardis, A. (2009). Reintegrating Prisoners back into the Community: An Assessment of their Needs. A Research Report to Ministry of Justice and Public Order, Republic of Cyprus, Nicosia, Cyprus (In Greek, 43 pages).

²⁰ Κουράκης, Ν. (2009), *Ποινική Καταστολή*, όπ. π., παρ. 267 V, σελ. 325-326.

(θ) Να οργανωθεί μία ολιγομελής ειδική Ομάδα για Δράση (Task Force), η οποία να παρακολουθεί συστηματικά σε όλα τα επίπεδα το πρόβλημα της εγκληματικότητας στην Κύπρο. Η Ομάδα αυτή, που θα τελεί υπό τον έλεγχο και την εποπτεία του Υπουργείου Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης της Κυπριακής Δημοκρατίας, θα μελετά τις δομές των διαφόρων υπηρεσιών που είναι επιφορτισμένες στην Κύπρο, άμεσα ή και έμμεσα, με την αντιμετώπιση του εγκλήματος, και θα έχει ως αρμοδιότητα:

- να συντονίζει τη λειτουργία της κάθε εμπλεκόμενης υπηρεσίας, στο μέτρο κατά το οποίο η λειτουργία αυτή αφορά την εφαρμογή του Πενταετούς Σχεδίου Δράσης,
- να επιβλέπει την εφαρμογή επιμέρους πτυχών του Πενταετούς Σχεδίου Δράσης, όπως αυτές πραγματώνονται από τις αντίστοιχες αρμόδιες υπηρεσίες.
- να αξιολογεί την αποτελεσματικότητα των ανωτέρω πτυχών του Πενταετούς Σχεδίου Δράσης και να καταθέτει προτάσεις βελτίωσής του, ενόψει των δυσλειτουργιών που εμφανίζονται.

(Γ) ΕΦΑΡΜΟΣΤΕΑ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Για την πραγματοποίηση του προτεινόμενου Πενταετούς Σχεδίου Δράσης θα γίνει χρήση των εξής μεθοδολογικών δυνατοτήτων:

(α) Αξιολόγηση του προγενέστερου Πενταετούς Σχεδίου Δράσης 2012-2017, ώστε να διαπιστωθούν τα σημεία του εκείνα που δεν έχουν ακόμη ολοκληρωθεί ή χρήζουν περαιτέρω βελτίωσης.

(β) Διαβούλευση με όσους αρμόδιους λειτουργούς (κυρίως, επικεφαλής υπηρεσιών) εμπλέκονται στο ανωτέρω Πενταετές Σχέδιο Δράσης, ώστε αφενός να εντοπισθούν τυχόν προβλήματα εφαρμογής στην πράξη του Σχεδίου, και αφετέρου να ενισχυθεί η διάθεση συνεργασίας των εν λόγω λειτουργών στην εφαρμογή του νέου Πενταετούς. Η διαβούλευση αυτή θα κορυφωθεί σε μία τελική συνεδρίαση - brain-storming, όπου θα συζητηθούν, πριν από την έναρξη εφαρμογής του Σχεδίου, τα σημαντικότερα σημεία του που επιβάλλουν τη λήψη σύνθετων ή περίπλοκων αποφάσεων (εδώ συμπεριλαμβάνονται και τρόποι ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης μέσω κοινωνικών μηνυμάτων από τα ΜΜΕ).

(γ) Επισκόπηση της συναφούς εγκληματολογικής και ποινολογικής βιβλιογραφίας για αξιοποίηση αντίστοιχων τεκμηριωμένων προγραμμάτων που έχουν ήδη εφαρμοσθεί με παρεμβάσεις κατά των διαφόρων μορφών του εγκλήματος.

(δ) Αποδελτίωση ειδησεογραφίας από εφημερίδες για σημαντικά εγκλήματα και παράλληλη συνεργασία με τις αστυνομικές αρχές της Κυπριακής Δημοκρατίας, ώστε να αναλυθεί το «προφίλ» των εγκληματιών, οι μορφές τις οποίες λαμβάνει η εγκληματική τους δράση (case - study) και οι τυχόν δυσχέρειες στην εξιχνίαση των εγκλημάτων.

(ε) Ερευνα ως προς το είδος και το ύψος των ποινών που επιβάλλονται από τα Δικαστήρια για συγκεκριμένα εγκλήματα, ώστε να διαμορφωθεί μια συνολική, κατά το δυνατόν, εικόνα για το μέγεθος της αυστηρότητας με την οποία αντιμετωπίζονται δικαστικά οι παράνομες πράξεις.

(στ) Ανταλλαγή απόψεων, μέσω *Skype*, με επιστήμονες της αλλοδαπής (π.χ. εξειδικευμένους σε προγράμματα αποκαταστατικής δικαιοσύνης), ιδίως σε περιπτώσεις όπου η τοπική γνώση ή εμπειρία μπορεί να ενισχυθεί και εμπλουτισθεί.

(Δ) ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ

Η εφαρμογή του Πενταετούς Σχεδίου Δράσης θα πραγματοποιηθεί σε τρεις φάσεις, οι οποίες ωστόσο μπορούν, όπου αυτό είναι εφικτό, να προχωρούν παράλληλα:

Κατά την *πρώτη* φάση θα επιδιωχθεί να επισημανθούν οι τυχόν ελλείψεις του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου, ώστε το Υπουργείο Δικαιοσύνης της Κυπριακής Δημοκρατίας σε συνεργασία με τη Νομική Υπηρεσία να προχωρήσει στις αναγκαίες ενέργειες για την αντιμετώπιση αυτών των νομικών ελλείψεων, με τη θέσπιση αντίστοιχων νομικών μέτρων (νόμοι, προεδρικά διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις, ή και εγκύκλιοι εφαρμογής νόμων, κατά περίπτωση).

Κατά τη *δεύτερη* φάση θα διατυπωθούν προτάσεις ως προς το πώς θα γίνει εφαρμογή αυτού του θεσμικού πλαισίου, με ταυτόχρονες προτάσεις για δημιουργία διοικητικών υποδομών, ενημέρωση των υπηρεσιών και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης ως προς τους στόχους του προγράμματος.

Τέλος, κατά την *τρίτη* φάση θα δοθούν οδηγίες για την αξιολόγηση εφαρμογής του θεσμικού πλαισίου και για τη διάγνωση των τυχόν δυσλειτουργιών κατά την εφαρμογή του, ώστε να αναδειχθούν οι δυνατότητες βελτίωσής του, όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο.

Ευνόητο είναι ότι η διαμόρφωση του θεσμικού πλαισίου, η ψήφισή του, η εφαρμογή του και, εν τέλει, η αξιολόγησή του θα αποτελέσουν μεν βασικό μέρος των προτάσεων που θα υποβληθούν μέσω του Πενταετούς

Εθνικού Σχεδίου, αλλ' η υλοποίησή τους θα γίνει από την ειδική Ομάδα Δράσης (Task Force) η οποία, κατά τα ανωτέρω, θα συγκροτηθεί από το Υπουργείο για τον συντονισμό, την επίβλεψη και την αξιολόγηση του Σχεδίου.

(Ε) ΣΤΕΛΕΧΩΣΗ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ

Το Πενταετές Σχέδιο Δράσης θα εκπονηθεί από τους δύο Καθηγητές Εγκληματολογίας των οποίων τα ονόματα αναγράφονται στην αρχή αυτής της Πρότασης, ενώ στην τελική διαμόρφωσή του θα συνδράμουν και δύο επιστημονικοί συνεργάτες (ΑΜΕΑ) ειδικευμένες σε θέματα Αντεγκληματικής Πολιτικής- η κ. Μαρία Κωνσταντίνου, υποψ. Διδάκτωρ στο Πανεπιστήμιο Κύπρου ειδικευμένη σε θέματα Αντεγκληματικής Πολιτικής και η Δρ. Μαρία Ττοφή Λέκτορας (μόνιμος διορισμός) στην εγκληματολογία στο Ινστιτούτο Εγκληματολογίας του Πανεπιστημίου Κείμεριτζ, ειδικευμένη, μεταξύ άλλων, σε θέματα εγκληματικότητας ανηλίκων και βίας στο σχολείο- με το ειδικότερο έργο -πλην άλλων- να αναδείξει τα σημεία εκείνα του προηγούμενου Πενταετούς, των οποίων η εφαρμογή δεν έχει ακόμη συντελεσθεί επαρκώς.

Ως προς την προτεινόμενη αμοιβή των τεσσάρων επιστημόνων που θα εκπονήσουν το Πενταετές Σχέδιο Δράσης, αυτή ανέρχεται στο συνολικό ποσό των 8.600 ευρώ πλέον φόρων.

Λευκωσία, 30.6.2018.

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΗ ΚΑΤΑΘΕΣΗΣ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ 2018 – 2023

Το παρόν πόνημα αποτελεί έργο ομάδας εργασίας, η οποία είχε συσταθεί στο **Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου (Νομική Σχολή)** με στόχο την προετοιμασία εκδήλωσης ενδιαφέροντος για την συμμετοχή σε διαδικασία που είχε προκηρύξει το **Υπουργείο Δικαιοσύνης της Κυπριακής Δημοκρατίας για την εκπόνηση Εθνικού Σχεδίου Δράσης (2018 - 2023) για την πρόληψη και αντιμετώπιση της εγκληματικότητας.**

Στην ομάδα εργασίας συμμετείχαν η **Καθηγήτρια του Παντείου Πανεπιστημίου Χριστίνα Ζαραφωνίτου, συντάκτρια της έρευνας και υπεύθυνη για τον επιστημονικό συντονισμό της προετοιμασίας της εκδήλωσης ενδιαφέροντος.** Ο Κοσμήτορας της Νομικής Σχολής του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου **Αν. Καθηγητής Κωνσταντίνος Τσιμάρας,** ο οποίος είχε αναλάβει το γενικότερο συντονισμό ανάμεσα στο **Υπουργείο, το Πανεπιστήμιο και την ομάδα εργασίας.** Συντάκτες της έρευνας οι **Επιστημονικοί Συνεργάτες** του Πανεπιστημίου **Μαργαρίτα Παπαντωνίου, Γεώργιος Χλούπης και Κων/νος Πανάγος.** Η εκδήλωση ενδιαφέροντος υποβλήθηκε το καλοκαίρι του 2018.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αποτελεσματική αντιμετώπιση σημαντικών κοινωνικών προβλημάτων όπως η εγκληματικότητα απαιτεί το σχεδιασμό και την υλοποίηση επιστημονικής αντεγκληματικής πολιτικής, η οποία συνίσταται στην επιλογή των καταλληλότερων από τις υποδεικνυόμενες και τις προσφερόμενες λύσεις μέσα από τη μελέτη και αξιολόγηση των επιστημονικών πορισμάτων στα οποία καταλήγει η εγκληματολογική έρευνα, οδηγώντας στην υπόδειξη συγκεκριμένων μέτρων, στη χάραξη κατευθύνσεων και στη διατύπωση γενικότερων αρχών, που στοχεύουν στον κύριο βασικό σκοπό, ήτοι στην περιστολή του εγκλήματος¹. **Βασικός στόχος μιας σύγχρονης επιστημονικής κοινωνικής αντεγκληματικής πολιτικής είναι η αρχή που διέτύπωσε ο C. Beccaria, ότι είναι πιο χρήσιμο να προλαμβάνουμε τα εγκλήματα παρά να τα τιμωρούμε.**

Η αντεγκληματική πολιτική αποτελεί «το σύνολο των διαδικασιών, μέσω των οποίων το κοινωνικό σώμα οργανώνει τις απαντήσεις του στο εγκληματικό φαινόμενο»² (Delmas-Marty 1991: 28). Πιο αναλυτικά, η αντεγκληματική πολιτική αποτελεί «το σύστημα των βασικών αρχών, που διέπουν την επιλογή από την Πολιτεία των κατιδίων κατευθύνσεων και τη λήψη των μέτρων [...] για την περιστολή του εγκλήματος στη μεγαλύτερη δυνατή έκταση»³.

Οι εγκληματολόγοι καταπιάνονται με τη φαινομενολογία του εγκλήματος (των ποσοτικών και ποιοτικών του χαρακτηριστικών) σε συγκεκριμένα χωροχρονικά πλαίσια. Για το σκοπό αυτό διενεργούν εμπειρικές έρευνες, μελετούν τις επίσημες εγκληματολογικές στατιστικές, όπως και κάθε άλλη διαθέσιμη σχετική πηγή. Εν συνε-

¹ Σ. Αλεξιάδης «Η αντεγκληματική πολιτική», σειρά ΠΟΙΝΙΚΑ (42), Ν. Κουράκης (εκδ. επιμ.), σελ. 16.

² Delmas-Marty M., Πρότυπα και τάσεις αντεγκληματικής πολιτικής, Μτφρ. Χ. Ζαραφωνίτου, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, χ.χρ. 28.

³ Αλεξιάδης Σ., Εγκληματολογία, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, 279.

χεία, επιχειρούν να κατανοήσουν σε βάθος τους γενεσιουργούς παράγοντες του εγκλήματος (τους παράγοντες που συνδέονται με την τέλεση αξιόποινων πράξεων από συγκεκριμένα άτομα ή ομάδες προσώπων). Τα πορίσματα αυτής της αναζήτησης αποκρυσταλλώνονται στις εγκληματολογικές θεωρίες, οι οποίες υπόκεινται επίσης σε εμπειρικό έλεγχο⁴. Την ίδια στιγμή, το ενδιαφέρον των εγκληματολόγων εστιάζει στην επίσημη κοινωνική αντίδραση απέναντι στο έγκλημα, μελετώντας σε βάθος τη διαδικασία της ποινικής νομοθέτησης και τον τρόπο λειτουργίας του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης εν γένει⁵. Οι εγκληματολόγοι προβαίνουν στη διατύπωση συγκεκριμένων προτάσεων με στόχο την αντιμετώπιση του εγκλήματος σε προληπτικό επίπεδο⁶. Ταυτόχρονα, εστιάζουν στη διατύπωση προτάσεων με στόχο την υπερπήδηση προβλημάτων που ταλανίζουν το ποινικό σύστημα με βασικό γνώμονα τη θωράκιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των (φερόμενων ως) δραστών και την προστασία του κοινωνικού συνόλου (μέσω της αποτροπής της υποτροπής και κατ'επέκταση την πρόληψη της περαιτέρω θυματοποίησης). Η επίτευξη των ανωτέρω στοχεύσεων δεν επιτυγχάνεται αποκλειστικά μέσω της προσφυγής στο (ουσιαστικό και δικονομικό) ποινικό δίκαιο («ποινική αντεγκληματική πολιτική»). Αντίθετα, οι εγκληματολόγοι αναζητούν κάθε ποινικό και εξωποινικό μέτρο, που ενδείκνυται για την αντιμετώπιση του εγκλήματος τόσο στο προ-εγκληματικό όσο και στο μετα-εγκληματικό στάδιο⁷. Η διατύπωση προτάσεων σχετικά με την αντιμετώπιση του εγκλήματος αποτελεί πρωτίστως επιστημονικό έργο. Εντούτοις, η οριστική διαμόρφωση και η εφαρμο-

γή αυτής υπάγεται στις υποχρεώσεις της πολιτείας. Η τελευταία είναι αυτή που καλείται να επιλέξει τις καταλληλότερες λύσεις που προτείνονται στην εγκληματολογία για την περιστολή του εγκλήματος και τη θωράκιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Σε αυτό το πλαίσιο, οι αντεγκληματικές προτάσεις που δεν λαμβάνουν υπόψη την ισχύουσα κοινωνική πραγματικότητα και τις ανάγκες της εκάστοτε πολιτείας καταλήγουν σε ουτοπία. Από την άλλη πλευρά, όταν η αντεγκληματική πολιτική που εφαρμόζεται από μια συγκεκριμένη πολιτεία δεν τυγχάνει επιστημονικής θεμελίωσης, τότε συνιστά «ερασιτεχνικό ακροβατισμό»⁸. Καθίσταται, λοιπόν, επιτακτική η ανάγκη για το σχεδιασμό πολιτικών ενάντια στο έγκλημα που θα ερείδονται στα πορίσματα της επιστήμης.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

«Με τον όρο **‘πρόληψη του εγκλήματος’** εννοούμε το σύνολο των στρατηγικών, των προγραμμάτων και των μέτρων που μπορούμε να σχεδιάσουμε και να εφαρμόσουμε προκειμένου να παρεμποδίσουμε την διάπραξη εγκλημάτων»⁹, στο πλαίσιο πάντα, μιας ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής με σεβασμό στα δικαιώματα του ανθρώπου. Παρότι η έννοια της πρόληψης της εγκληματικότητας ανάγεται στην ελληνική αρχαιότητα, δεν παύει να αποτελεί ένα από τα κυρίαρχα ζητήματα και στόχους της σύγχρονης αντεγκληματικής πολιτικής¹⁰.

⁴ Ζαραφωνίτου Χ., Εμπειρική εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2004.

⁵ Δασκαλάκης Η., Η εγκληματολογία της κοινωνικής αντίδρασης, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1985.

⁶ Φαρσεδάκης Ι., Στοιχεία εγκληματολογίας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 1996, 132.

⁷ Αλεξιάδης Σ., Εγκληματολογία, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, 278 επ.

⁸ Αλεξιάδης Σ., Εγκληματολογία, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2004, σ. 278.

⁹ Ιάκ. Φαρσεδάκης, «Η πρόληψη του εγκλήματος ως μέσον αντεγκληματικής πολιτικής», Τιμητικός Τόμος Κουράκη

¹⁰ Χρ.Ζαραφωνίτου, Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο. Οι σύγχρονες τάσεις της εγκληματολογικής έρευνας, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2003.

Σε επίπεδο του Οργανισμού Ηνωμένων Θεσπίστηκαν, μεταξύ των άλλων, η Επιτροπή Πρόληψης και Ελέγχου του Εγκλήματος (Committee on Crime Prevention and Control) και ο Τομέας Πρόληψης του Εγκλήματος και Ποινικής Δικαιοσύνης (Crime Prevention and Criminal Justice Branch)¹¹, οι οποίοι και λειτουργούν έως σήμερα, με συνεχώς αυξανόμενες αρμοδιότητες¹². Το Συμβούλιο της Ευρώπης έχει επίσης επικεντρώσει το ενδιαφέρον του σε θέματα πρόληψης και αντεγκληματικής πολιτικής γενικότερα. Ενδεικτικές, τόσο η Σύσταση Νο.Ρ (87) 19 του Συμβουλίου της Ευρώπης, η οποία αναφέρεται στην «Οργάνωση της πρόληψης του εγκλήματος», όσο και η υπ' αρ. 7/1983 Σύσταση για τη «Συμμετοχή του κοινού στην αντεγκληματική πολιτική». Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επίσης, ενισχύεται και προωθείται η σχετική με τα παραπάνω συζήτηση και αναζήτηση αποτελεσματικότερων πολιτικών στο πεδίο αυτό.

Η πρόληψη διακρίνεται ανάλογα με το περιεχόμενο και τη στόχευσή της. Οι διακρίσεις της πρόληψης δεν αναιρούν τη συμπληρωματικότητά τους κατά την εφαρμογή τους. Αντίθετα, τα διάφορα είδη πρόληψης αντιστοιχούν σε διάφορες μορφές εγκληματικότητας ή σε εφαρμόζονται συμπληρωματικά στο σύνολο μιας εγκληματοπροληπτικής πολιτικής.

Αναφερόμενοι στις διακρίσεις, εστιάζουμε κυρίως σε εκείνη μεταξύ **κοινωνικής** και **ποινικής πρόληψης**¹³ ή διαφορετικά μεταξύ **ποινικής** και **εξωποινικής ή κοινωνικής**¹⁴. **Κοινωνική πρόληψη** είναι εκείνη που αποσκοπεί στην «εξαφάνιση των κοινωνικών παραγόντων και συνθηκών που προκαλούν το έγκλημα ή οδηγούν στην εμφάνισή του»¹⁵.

Ποινική πρόληψη είναι εκείνη που επιδιώκεται με πα-

ρέμβαση του ποινικού νόμου και επιβολή ποινικών κυρώσεων και αποσκοπεί είτε στην αποτροπή του συγκεκριμένου ατόμου από την τέλεση μελλοντικών εγκλημάτων (**ειδική πρόληψη**) είτε στην αποτροπή όλων των πολιτών από εγκληματικές συμπεριφορές (**γενική πρόληψη**).¹⁶

Η ποινική πρόληψη αποσκοπεί στην αποτροπή από την εγκληματική δράση μέσα από την επιβολή της ποινικής. Έτσι, οι στόχοι της μεν γενικής ποινικής πρόληψης επιτυγχάνονται όταν οι πολίτες απέχουν από την διάπραξη εγκλημάτων επειδή φοβούνται την ποινή που προβλέπεται στον νόμο¹⁷, αφενός αλλά και λόγω της παιδαγωγικής λειτουργίας που του νόμου που ασκεί τους πολίτες στην κοινωνικά και θεσμικά αποδεκτή συμπεριφορά μέσα από τη συμμόρφωση στο εγκεκριμένο κοινωνικό κανόνα¹⁸.

Αντίστοιχα, η ειδική ποινική πρόληψη αποσκοπεί στη μη υποτροπή των δραστών των αξιόποινων συμπεριφορών, μέσα από την επιβολή και εκτέλεση μιας ποινικής κύρωσης¹⁹.

Περαιτέρω, οι δύο βασικές διακρίσεις της κοινωνικής πρόληψης είναι η **γενική κοινωνική πρόληψη**, η οποία αποσκοπεί στην κοινωνικοποίηση του ατόμου με ανάπτυξη αντικινήτρων απέναντι στην επιλογής της εγκληματικής συμπεριφοράς ή αντίστοιχα κινήτρων για τη συμμόρφωση προς τους κοινωνικά αποδεκτούς κανόνες²⁰ και η **περιστασιακή κοινωνική πρόληψη**, η οποία αποσκοπεί στη μείωση των ευκαιριών διάπραξης εγκλημάτων ή δυσχέρασης του ίδιου του στόχου του εγκλήματος²¹. Η γενική κοινωνική πρόληψη εστιάζει, κατ'αυτό τον τρόπο, σε μέτρα ενίσχυσης των θεσμών κοινωνικοποίησης, καταπολέμησης των κοινωνικών προ-

¹¹ United Nations, *The United Nations and the Crime Prevention*, N.York, 1991, σ.28επ.

¹² Το ίδιο.

¹³ Το ίδιο.

¹⁴ Κ.Δ.Σπινέλλη, *Η γενική πρόληψη των εγκλημάτων*, Α.Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1982.

¹⁵ Σ.Αλεξιάδης, «Δικαιώματα του ανθρώπου και αντεγκληματική πολιτική», στο Αφιέρωμα στη Μνήμη Κρατερού Ιωάννου, *Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου*, Τ.21, Ειδικό τεύχος, Σεπτέμβριος 2001, σ.σ.31-42.

¹⁶ Κ.Δ.Σπινέλλη, 1982, όπ.παραπ.

¹⁷ Ιάκ. Φαρσεδάκης, «Η πρόληψη του εγκλήματος ως μέσον αντεγκληματικής πολιτικής», **Τιμητικός Τόμος Κουράκη**

¹⁸ Το ίδιο.

¹⁹ Το ίδιο.

²⁰ Σ.Αλεξιάδης, «Δικαιώματα του ανθρώπου και αντεγκληματική πολιτική», 2001, όπ.παραπ.

²¹ Το ίδιο.

βλημάτων, βελτίωσης του μορφωτικού επιπέδου κ.ο.κ., ενώ η περιστασιακή πρόληψη σε τεχνικά μέτρα δυσχέρανσης/εξαφάνισης των στόχων, περιβαλλοντικής/χρωματικής διευθέτησης, επιτήρησης κλπ²².

Οι μορφές της κοινωνικής πρόληψης εξειδικεύονται και προσαρμόζονται ανάλογα με το αντικείμενο και λειτουργούν συμπληρωματικά σε διάφορα επίπεδα και σφαίρες της ατομικής και κοινωνικής δράσης.

A. Επίπεδα προληπτικών δράσεων

Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο σχεδιασμός μια αντεγκληματικής πολιτικής προληπτικού χαρακτήρα, οφείλει να διαμορφωθεί και στα τρία επίπεδα.

1) Μακρο-επίπεδο: Μακροπρόθεσμα μέτρα

Τα μακροπρόθεσμα μέτρα αφορούν τη γενική κοινωνική πρόληψη καθώς και τη γενική ποινική πρόληψη και επιχειρούνται συμπληρωματικά μέσα από την ενίσχυση των θεσμών κοινωνικοποίησης (οικογένεια, σχολείο κλπ), την καταπολέμηση των κοινωνικών προβλημάτων (ανεργία και λοιπά κοινωνικά προβλήματα), τη βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου, την εξομάλυνση των πολιτισμικών συγκρούσεων, το σχεδιασμό και την υλοποίηση ενός Εθνικού σχεδίου ανάπτυξης θετικών προτύπων συμπεριφοράς (π.χ. για την καταπολέμηση της διαφθοράς) τη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών συνολικά.

Αντίστοιχα, μέσα από την παιδαγωγική λειτουργία των ποινικών κανόνων και την ορθή εφαρμογή τους δημιουργούν το πλαίσιο της συμμόρφωσης στην ποινική νομοθεσία και της κοινωνικής συναίνεσης απέναντι στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης.

2) Μεσο-επίπεδο: Μεσοπρόθεσμα μέτρα

- Είδη πρόληψης ανάλογα με τις κατηγορίες ομάδων που αποσκοπούν (Ρομά, Ανήλικοι, Αλλοδαποί, υπερήλικες κλπ) {ενίσχυση του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης, τοπικής αστυνομίας, κοινωνικών φορέων και της νεολαίας (προώθηση ιδέας για τη σύσταση ενός

δικτύου νέων εθελοντών)

- Είδη πρόληψης ανάλογα με το επίπεδο αστικότητας & γεωγραφικής κατανομής (πόλεις, γεωγραφικές περιοχές)

3) Μικρο-επίπεδο:

- Ειδική ποινική πρόληψη (πρόληψη της υποτροπής).
- Περιβαλλοντική πρόληψη (ενδοαστιακή κατανομή/συνοικίες της πόλης, ενίσχυση του θετικού και οργανωμένου περιβάλλοντος, έμφαση και ενίσχυση των θετικών προτύπων συμπεριφοράς, , οργάνωση ελεύθερου χρόνου, μεταβολές σε κοινωνικές δομές και θεσμούς, , αποδυνάμωση αρνητικού περιβάλλοντος και εγκληματικών προτύπων, πληροφόρηση κοινού κλπ)

B. Μέτρα πρόληψης-Μέτρα ασφάλειας

1) Περιστασιακή πρόληψη (εξάλειψη των ευκαιριών που ευνοούν τη δράση του εγκληματία).

- Μέτρα αυτοπροστασίας (ενδεικτικά: θωρακισμένες πόρτες, συναγερμοί κλπ).
- Μέτρα προστασίας γειτονιάς (ενδεικτικά: στοχευμένη παρακολούθηση σε εγκληματικά “hot spots” κ.α.) Υιοθέτηση μέτρων με την εκμετάλλευση της σύγχρονης τεχνολογίας (τεχνικά μέσα) με σκοπό είτε τη δυσχέρανση του στόχου των δραστών, είτε την υλοποίηση μέτρων και μεθόδων που διευκολύνουν τη σύλληψη ή αυξάνουν το ενδεχόμενο να γίνουν γνωστοί οι δράστες.

2) Συμμετοχή του κοινού

Κύριο ρόλο στην πρόληψη του εγκλήματος μπορεί να διαδραματίσει, πέρα από την επίσημη Πολιτεία και την Τοπική Αυτοδιοίκηση και ο ίδιος ο πολίτης. Η συμμετοχή αυτή των πολιτών στην πρόληψη του εγκλήματος δεν μπορεί, ασφαλώς να έχει τη μορφή της αυτοδικίας αφού τέτοιες συμπεριφορές δεν επιτρέπονται σε μια δικαιοκρατούμενη κοινωνία. Κυρίως η συμμετοχή αυτή πραγματώνεται είτε με τη λήψη από τον πολίτη ουσιαστικών πρωτοβουλιών και μέτρων, ώστε να προλαμβάνει -σε ατομικό επίπεδο- τη θυματοποίησή του ως αναφέρεται ανωτέρω (π.χ. να μην αφήνει την τσάντα του στο κάθισμα του συνοδηγού ή στο πίσω κάθισμα όταν οδηγεί το αυτοκίνητό του), είτε και με την ενεργό εθελοντική δράση του **-σε συλλογικό επίπεδο-** για

²² Χρ.Ζαραφωνιτου, Πρόληψη της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο. Όπ.παραπ.

την προώθηση για παράδειγμα του έργου ενός Τοπικού Συμβουλίου Πρόληψης της Παραβατικότητας. Ενώ δηλ. η Πολιτεία χαράσσει τις γενικές κατευθύνσεις της αντεγκληματικής πολιτικής, οι πολίτες, σε συνεργασία με την Τοπική Αυτοδιοίκηση, την τοπική αστυνομία και τους κοινωνικούς φορείς, αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για την εφαρμογή πολιτικών σε επιμέρους περιοχές. Έτσι δίνεται η δυνατότητα στον πολίτη να συμμετάσχει, να διατυπώσει και να υλοποιήσει τρόπους πρόληψης και καταπολέμησης της παραβατικότητας. Ο ίδιος ο πολίτης με τη βοήθεια και το συντονισμό ειδικών επιστημόνων γίνεται ο εμπνευστής και εφαρμοστής μιας αντεγκληματικής δράσης. Ανοίγεται έτσι μια νέα διάσταση στην εφαρμοσμένη αντεγκληματική πολιτική, ενώ αναβαθμίζεται ο ρόλος του πολίτη (ενεργού - και όχι ιδιώτη) από διαμαρτυρόμενο αποδέκτη των προβλημάτων της εγκληματικότητας, σε ουσιώδη παράγοντα εξεύρεσης και εφαρμογής λύσεων για την αντιμετώπισή τους.

- Μορφές συμμετοχής: ενεργός ανάμειξη του κοινού σε εθνικό, δημοτικό/κοινοτικό, επίπεδο γειτονιάς, στην καθημερινή ιδιωτική δραστηριότητα.
- Προϋποθέσεις: Σωστή προετοιμασία, ενημέρωση, συντονισμός, έλεγχος και λογοδοσία.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΡΟΛΗΨΗΣ

Σύμφωνα με τα παραπάνω, το Εθνικό Σχέδιο Δράσης για την Πρόληψη και Αντιμετώπιση του Εγκλήματος στην Κύπρο, θα καταθέσει προτάσεις για την αποτελεσματική πρόληψη των παρακάτω μορφών εγκληματικότητας:

- > του Οργανωμένου Εγκλήματος
- > της Ενδο-οικογενειακής Βίας
- > της Καθημερινής εγκληματικότητας (κυρίως κατά της ιδιοκτησίας, κλοπές διαρρήξεις)
- > της Βίαιης εγκληματικότητας με κίνητρο το κέρδος (ληστεία)
- > της Οικονομικής Εγκληματικότητας
- > της Διαφθοράς
- > κ.ο.κ.

Οι προτάσεις πρόληψης θα εξειδικευθούν ανάλογα με τα χαρακτηριστικά των εμπλεκόμενων ως δραστών και θυμάτων και τις ιδιαιτερότητες του τόπου συγκέντρωσης της εγκληματικότητας:

- > το Φύλο και την ηλικία (γυναίκες, ανήλικοι, ηλικιωμένοι)
- > την Εθνική προέλευση (αλλοδαποί, πρόσφυγες, μετανάστες)
- > τον Τόπο κατοικίας
- > τον Τόπο τέλεσης του εγκλήματος

● Στο πλαίσιο αυτό, θα προηγηθεί η **διάγνωση των σημαντικότερων προβλημάτων εγκληματικότητας**, των διαστάσεων και των χαρακτηριστικών τους καθώς και των χαρακτηριστικών των δραστών και θυμάτων τους, μέσα από τα διαθέσιμα στατιστικά δεδομένα και κάθε άλλη έγκυρη πηγή.

● Σε δεύτερη φάση, θα εντοπισθούν οι **περιοχές με τα πλέον οξυμένα προβλήματα εγκληματικότητας** και θα καταγραφούν οι **υπάρχουσες υπηρεσίες που αναλαμβάνουν ή δύνανται να αναλάβουν προληπτικές δράσεις**. Οι υπηρεσίες αυτές μπορεί να είναι κρατικές ή δημοτικές και περιφερειακές ή ακόμα και μη κυβερνητικές και θα διερευνηθεί η δυνατότητα δικτύωσής τους για την εφαρμογή ενός συντονισμένου σχεδίου πρόληψης της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο.

● Η συγκεκριμένη μορφή πρόληψης θα αξιοποιήσει την υπάρχουσα δομή (τις υπάρχουσες δομές) κοινοτικού χαρακτήρα όπως που είναι ο «Παρατηρητής της Γειτονιάς» αλλά θα ενισχυθεί περαιτέρω και θα ενταχθεί στο πλαίσιο μιας **Συμμετοχικής Αντεγκληματικής Πολιτικής**.

● Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στην πρόληψη βίαιων εγκλημάτων, όπως αυτά τα οποία πήραν μεγάλη έκταση στα ΜΜΕ της Κύπρου. Στο πλαίσιο αυτό, θα διερευνηθεί και θα προταθεί η σύναψη ενός πρωτοκόλλου συνεργασίας μεταξύ των αρμόδιων δικτυικών αρχών και των εκπροσώπων του Τύπου ώστε να ικανοποιείται και το δικαίωμα στην ορθή πληροφόρηση των πολιτών σε συνδυασμό και με τη συμβολή τους στην εξιχνίαση των εγκλημάτων, με άξονα την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Α. ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΠΟΝΟΜΗΣ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

1) Ο ρόλος της Αστυνομίας

• Είδη Αστυνόμευσης ανάλογα με τις ανάγκες και τους στόχους

Η αστυνόμευση στην Κύπρο βασίζεται κυρίως στην Αστυνομία της Κύπρου, η οποία έχει ως στρατηγικούς στόχους για τα επόμενα έτη, να δημιουργήσει σχέση εμπιστοσύνης με το κοινό προσφέροντας ποιοτική εξυπηρέτηση προς τους πολίτες, να δημιουργήσει μια σύγχρονη και αποτελεσματική αστυνομία και να δράσει αποτελεσματικά κατά του εγκλήματος.

Έχουν τεθεί 5 στόχοι: η βελτίωση του επιπέδου οδικής ασφάλειας και εφαρμογή της σύγχρονης μεθόδου οδικής αστυνόμευσης, η καταπολέμηση της τρομοκρατίας, η αντιμετώπιση του κοινού εγκλήματος, η αντιμετώπιση του σοβαρού εγκλήματος και η αποτελεσματική αστυνόμευση συνόρων και ρύθμιση θεμάτων μετανάστευσης.²³

• Στατιστικά δεδομένα και αξιολόγηση της αποδοτικότητας

Στα στατιστικά στοιχεία που βρίσκονται αναρτημένα στην επίσημη ιστοσελίδα της Κυπριακής Αστυνομίας, φαίνονται τα εξής σχετικά με την εξιχνίαση του σοβαρού εγκλήματος από την αστυνομία:

Κατάσταση Σοβαρού Εγκλήματος κατά Κατηγορία και Έτος

Αδικήματα	2015			2016			2017		
	Κ	Ε	%	Κ	Ε	%	Κ	Ε	%
Αδικήματα Κατά Της Κοινής Γαλήνης	16	12	75.00%	9	6	66.67%	12	11	91.67%
Αδικήματα Κατά Της Άσκησης Νομικής Εξουσίας	75	69	92.00%	83	80	96.39%	75	65	86.67%
Αδικήματα Που Παραβιάζουν Γενικά το Κοινό	32	29	90.6%	37	34	91.9%	42	36	85.7%
Αδικήματα Κατά Προσώπου	202	175	86.63%	208	184	88.46%	207	181	87.44%
Αδικήματα Κατά της Περιουσίας	3172	1264	39.85%	2717	1163	42.80%	2717	1290	47.48%
Κακόβουλη Βλάβη Σε Περιουσία	336	77	22.92%	319	69	21.63%	373	81	21.72%
Πλαστογραφία, νομισματοκοπία, παραχάραξη, παρόμοια ποινικά αδικήματα και πλαστοπροσωπία	438	412	94.06%	315	277	87.94%	318	285	89.62%
Απόπειρες και Συνωμοσίες Για Τη Διάπραξη Αδικημάτων	45	38	84.44%	54	50	92.59%	37	30	81.08%
Αδικήματα Κατά Παράβαση Άλλων Νόμων	652	608	93.25%	459	404	88.02%	523	460	87.95%
Αδικήματα σχετικά με τα ναρκωτικά και άλλες ψυχοτρόπες ουσίες	944	917	97.14%	893	862	96.53%	949	927	97.68%
ΟΛΙΚΟ	5912	3601	60.91%	5094	3129	61.43%	5253	3366	64.08%

Πηγή: Γραφείο Στατιστικής και Χαρτογράφησης (ΓΣ&Χ)
 Κ = Καταχωρημένες Υποθέσεις στο μητρώο εγκλήματος (RCI)
 Ε = Εξιχνιασμένες
 % = Ποσοστό εξιχνίασης

²³ www.police.gov.cy

• Προτάσεις

Ως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα, η ενδυνάμωση της κοινοτικής αστυνόμευσης και/ή του θεσμού του 'αστυνομικού της γειτονιάς' μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην πρόληψη της εγκληματικότητας με την αποτροπή πολλών αδικημάτων, ειδικά μικροπαραβάσεων, αδικημάτων κατά περιουσίας και αδικημάτων κατά προσώπων.

Μια επιπρόσθετη πρόταση, θα ήταν να δημιουργηθεί γραφείο διαμεσολαβητή εντός των αστυνομικών σταθμών, το οποίο θα στελεχώνεται από αστυνομικούς που έχουν λάβει εκπαίδευση διαμεσολάβησης και θα αναλαμβάνει τις καταγγελίες/πράσιμα τα οποία μπορεί να τύχουν χειρισμού εξωδίκως. Με αυτό τον τρόπο, και με άλλες προτάσεις που θα αναλυθούν περαιτέρω στο Εθνικό Σχέδιο Δράσης, ο ρόλος της αστυνομίας θα διευρυνθεί και θα θέσει με εναλλακτικό τρόπο φραγμό στην εγκληματικότητα στις κοινότητες.²⁴

Τέλος, να αναφέρουμε ότι η αστυνομία βρίσκεται ενώπιον νέων προκλήσεων, ειδικά με την αύξηση του ηλεκτρονικού εγκλήματος και από τους πιο βασικούς τρόπους για να προληφθούν πολύ σοβαρά ηλεκτρονικά εγκλήματα όπως η ηλεκτρονική απάτη, αγορά και πώληση υλικού παιδικής κακοποίησης, επιθέσεις (hacking) σε ιστοσελίδες και/ή υπολογιστές, είναι η παρακολούθηση ειδικών σεμιναρίων και/ή επιμορφωτικών μαθημάτων, η απόκτηση νέων δεξιοτήτων, η συνεργασία με άλλες αρχές και η ανάπτυξη εμπειρογνομosύνης αλλά και υποστήριξης προς τους αστυνομικούς που ασχολούνται με αυτό το είδος εγκλημάτων.²⁵

2) Ο ρόλος της Ποινικής Δικαιοσύνης

• Δομή της Διοίκησης της Δικαιοσύνης

Αναφορικά με τα ποινικά δικαστήρια, σε πρώτη φάση κρίνεται επιτακτική η διενέργεια μιας συστηματικής εμπειρικής έρευνας σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας των Επαρχιακών Δικαστηρίων και των Κακουργιοδικείων, όπως επίσης των επιβαλλόμενων ποινών από τα συγκεκριμένα δικαστήρια. Σε αυτό το πλαίσιο θα πρέπει να αξιολογηθούν οι ρυθμοί απονομής της ποινικής δικαιοσύνης και να ληφθούν νομοθετικά μέτρα, που θα συμβάλουν στην επιτάχυνσή της, ώστε να τηρούνται στην πράξη οι βασικές αρχές που απορρέουν από το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου περί δίκαιης δίκης²⁶. Σε αυτή την κατηγορία εντάσσονται ενδεικτικά οι πρακτικές της αποκαταστατικής δικαιοσύνης, όπως λ.χ. η συνδιαλλαγή δράστη και θύματος για συγκεκριμένες κατηγορίες αξιόποινων πράξεων.

Ένα αυτοτελές πεδίο του στρατηγικού σχεδιασμού για την αντιμετώπιση του εγκλήματος οφείλει να αποτελέσει το πεδίο της παραβατικότητας των ανηλίκων. Είναι αναγκαίο να εξασφαλισθεί ότι οι ανήλικοι που εμπλέκονται ως κατηγορούμενοι στο ποινικό σύστημα αξιολογούνται με βάση την αρχή της διαπαιδαγώγησης και ότι υπόκεινται σε μέτρα που προωθούν την επιτυχή κοινωνική τους ένταξη, δίχως να παραγκωνίζονται τα δικονομικά τους δικαιώματα. Σε αυτή το πλαίσιο, θα πρέπει να επιταχυνθεί η συγκρότηση αυτοτελών Δικαστηρίων Ανηλίκων, που θα στελεχωθούν από εξειδικευμένους / ειδικά εκπαιδευτικούς δικαστικούς λειτουργούς στις ιδιαιτερότητες της παιδικής ηλικίας. Κρίνεται επίσης η σύσταση αυτοτελών δομών για την ενίσχυση των ανηλικών παραβατών του νόμου. Στο πλαίσιο αυτό, είναι αναγκαίο να μελετηθούν θεσμοί αλλοδαπών δικαιοταξιών (όπως λ.χ. οι Υπηρεσίες Επιμελητών Ανηλίκων στην Ελλάδα) και να εξεταστεί η προοπτική να ενσωματωθούν δημιουργικά στην κυπριακή έννομη τάξη. Επίσης,

²⁴ Michael E. Buerger, Anthony J. Petrosino, and Carolyn Petrosino, "Extending the Police Role: Implications of Police Mediation as a Problem-Solving Tool", 1999, Police Quarterly, Vol 2, Issue 2, pp. 125 - 149

²⁵ IOCTA, "Internet Organised Crime Threat Assessment", 2017, available online at <https://www.europol.europa.eu/iocta/2017/index.html>

²⁶ Σατλάνης Χ., Εισαγωγή στην κυπριακή ποινική διαδικασία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2012 7 Σατλάνης Χ., Εισαγωγή στην ποινική δικονομία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2018 .

θα πρέπει να εξεταστεί ο εμπλουτισμός των προβλεπόμενων ποινικών μέτρων για τους ανήλικους παραβάτες με πρακτικές / εφαρμογές της αποκαταστατικής δικαιοσύνης, όπως η παροχή κοινωφελούς εργασίας και η συνδιαλλαγή δράστη και θύματος, που ενδείκνυνται για τη μεταφορά διαπαιδαγωγικών μηνυμάτων προς τους ανήλικους²⁷.

Εκτός από τα δικαιώματα των (φερόμενων ως) δραστήν αξιόποινων πράξεων, βασικό άξονα της πολιτικής της ποινικής δικαιοσύνης οφείλει να αποτελέσει η εξασφάλιση των δικαιωμάτων και της προστασίας των θυμάτων εγκληματικών πράξεων και των συγγενικών τους προσώπων, όπως τα ζητήματα αυτά ρυθμίζονται στην Οδηγία 2012/29/ΕΕ, η οποία ενσωματώθηκε στην κυπριακή έννομη τάξη με τον περί της θέσπισης ελάχιστων προτύπων σχετικά με τα δικαιώματα, την υποστήριξη και την προστασία θυμάτων της εγκληματικότητας νόμο του 2016 [51(I)/2016]. Θα πρέπει να ληφθεί μέριμνα για την ικανοποιητική εφαρμογή της νομοθεσίας στην πράξη μέσω της διαμόρφωσης και οργάνωσης ενός γενικού συστήματος παροχής υπηρεσιών στα θύματα, ώστε να αντιμετωπίσουν τις συνέπειες της θυματοποίησης. Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην ουσιαστική ψυχοκοινωνική υποστήριξη ευάλωτων κατηγοριών θυμάτων (όπως λ.χ. οι γυναίκες – θύματα ενδοοικογενειακής κακοποίησης και τα τέκνα τους). Σε αυτό το πλαίσιο, είναι αναγκαία η ενίσχυση και ο συντονισμός των κρατικών και μη κυβερνητικών οργανισμών που δύνανται να συμβάλουν σε αυτό το πεδίο. Μια τέτοια εξέλιξη θα συμβάλει στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης των θυμάτων και κατ' επέκταση των πολιτών στο θεσμό της ποινικής δικαιοσύνης και γενικότερα στο σχεδιασμό μιας ορθολογικής αντεγκληματικής πολιτικής²⁸.

Ιδιαίτερη έμφαση θα πρέπει να δοθεί θα πρέπει να δοθεί σε κατηγορίες ευάλωτων μαρτύρων, όπως είναι οι ανήλικοι που έχουν υποστεί βία ή/και σεξουαλική κακοποίηση, προκειμένου να προληφθεί ο κίνδυνος της δευτερογενούς τους θυματοποίησης κατά την εμπλοκή τους στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι αναγκαίο να μελετηθεί και αξιολογηθεί η λειτουργία του φορέα «Σπίτι του Παιδιού», το οποίο τέθηκε τον Ιανουάριο του 2018 σε λειτουργία με διαχειριστή τον Μη Κυβερνητικό Οργανισμό Hope for Children. Απώτερο στόχο αυτής της αξιολόγησης οφείλει να αποτελέσει η συστηματοποίηση των δυνατών σημείων του εν λόγω τρόπου προσέγγισης των ανήλικων θυμάτων και η διαπίστωση τομέων που χρήζουν ενίσχυσης και περαιτέρω βελτίωσης. Σε ένα γενικότερο, βασικό άξονα της πολιτικής της ποινικής δικαιοσύνης θα πρέπει να αποτελέσει το πρότυπο της φιλικής δικαιοσύνης προς τα παιδιά, όπως επισημαίνεται στις Κατευθυντήριες Γραμμές του Συμβουλίου της Ευρώπης. Τα μέτρα προστασίας οφείλουν να επεκταθούν και σε άλλες κατηγορίες ευάλωτων μαρτύρων, όπως λ.χ. αυτών που εμπλέκονται σε υποθέσεις εμπορίας ανθρώπων και διαφθοράς.

● Στατιστικά δεδομένα και αξιολόγηση της αποδοτικότητας

Η ταχεία απονομή της δικαιοσύνης καθώς και ο εκσυγχρονισμός των νομοθετημάτων που αφορούν τη βάση του ποινικού δικαίου (Ποινικός Κώδικας και ο περί Ποινικής Δικονομίας Νόμος) θα αποτελέσουν τη βάση για να γίνουν πιο αποδοτικά και να ενισχύσουν την πρόληψη της εγκληματικότητας.

Μία από τις σημαντικότερες αδυναμίες του συστήματος είναι ο χειρισμός υποθέσεων στις οποίες ενέχονται ανήλικοι. Σχετικά είναι τα ακόλουθα στατιστικά που είναι αναρτημένα στην ιστοσελίδα της Κυπριακής Αστυνομίας και που καταδεικνύουν ότι υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό ανηλίκων που συμμετέχουν σε ποινικές υποθέσεις είτε σοβαρές είτε μικροπαραβάσεις και από το 2015 μέχρι το 2017, δεν φαίνεται ιδιαίτερη μείωση στα περιστατικά:

²⁷ Πιτσελά Α., Η ποινική αντιμετώπιση της εγκληματικότητας των ανηλίκων, Σάκκουλας, Αθήνα, 2013

²⁸ Zarafonitou C., Victims' insecurity and criminal policy: The role of victim's support services, Rivista di Criminologia, Vittimologia e Sicurezza 1/2014, pp. 121-134.

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ ΠΟΥ ΕΝΕΧΟΝΤΑΙ ΑΝΗΛΙΚΟΙ ΑΠΟ ΤΟ 2015 ΜΕΧΡΙ ΤΟ 2017

Έτος	Σοβαρές Υποθέσεις			Μικροπαραβάσεις			Συνολικοί Αριθμοί				Ηλικίες	
	Αριθμός Σοβαρών Υποθέσεων	Αγόρια	Κορίτσια	Αριθμός Μικρο-παραβάσεων	Αγόρια	Κορίτσια	Σύνολο Υποθέσεων	Σύνολο Αγοριών	Σύνολο Κοριτσιών	Σύνολο Ανηλίκων	Ηλικιά 7 - 13	Ηλικιά 14 - 16
2015	40	53	3	55	75	5	95	12 8	8	13 6	13	12 3
2016	71	94	4	79	84	18	15 0	17 8	22	20 0	31	16 9
2017	69	88	4	75	92	6	14 4	18 0	10	19 0	34	15 6

Πηγή: Γραφείο Στατιστικής και Χαρτογράφησης (ΓΣ&Χ)

Σημείωση: -- Στα στοιχεία πιο πάνω, ανήλικοι είναι τα πρόσωπα που δεν είχαν κλείσει το 16 έτος της ηλικίας τους κατά την ημερομηνία διάπραξης του αδικήματος .

Ο περί Αδικοπραγούντων Ανηλίκων Νόμος, Κεφ. 157, ο οποίος θεσπίστηκε το 1946 επί Αγγλοκρατίας²⁹, παραμένει ο βασικός νόμος για τη διαχείριση ανήλικων παραβατών μέχρι σήμερα, παρά τις παροτρύνσεις για πλήρη αναδιάρθρωση του συστήματος. Δικαστήριο Ανηλίκων δεν υπάρχει μέχρι σήμερα στη Κύπρο, αν και ο Νόμος καθορίζει ότι το Δικαστήριο Ανηλίκων θα βρίσκεται σε διαφορετικά κτίρια ή αίθουσα από τις κανονικές διαδικασίες των Επαρχιακών Δικαστηρίων ή σε διαφορετικές μέρες ή ώρες από τις κανονικές ώρες των Επαρχιακών Δικαστηρίων³⁰

²⁹ <http://www.cylaw.org/nomoi/arith/CAP157.pdf>

³⁰ Άρθρο 5(ι)

Προτάσεις

Όσον αφορά την ουσία του ποινικού δικαίου, ορθό θα ήταν να γίνει μια αναθεώρηση του νομικού πλαισίου, ώστε να αξιολογηθεί ποιες από τις αξιόποινες πράξεις σήμερα πρέπει να αποποινικοποιηθούν και/ή κατά πόσο μπορούν να εφαρμοστούν εναλλακτικά μέτρα/κυρώσεις αντί της φυλάκισης και/ή του προστίμου.

Επίσης, αφ' ης στιγμής ένα από τα σημαντικότερα θέματα είναι η παντελής έλλειψη υποδομών για ανήλικους παραβάτες και η θέσπιση ειδικών δικαστηρίων ανηλίκων, το ορθότερο θα ήταν η μελέτη και προώθηση πρακτικών που εφαρμόστηκαν σε άλλες χώρες και που έχουν αξιολογηθεί μετά την εφαρμογή τους.

3) Ο ρόλος των ποινικών κυρώσεων

●Είδη και στατιστικά απαγγελλόμενων κυρώσεων

Όσον αφορά τις εναλλακτικές ποινικές κυρώσεις, υπάρχει στην Κύπρο μια έλλειψη 'φαντασίας' όσον αφορά τις ποινικές κυρώσεις, με αποτέλεσμα να παραμένει εγκλωβισμένη σε ποινές 'απαρχαιωμένες'. Συγκεκριμένα, ο ποινικός κώδικας προβλέπει ΜΟΝΟ ποινή φυλάκισης ή πρόστιμο, ενώ γενικότερα, τα δικαστήρια έχουν τη δυνατότητα να επιβάλουν περιορισμένες ποινές.

●Διαστάσεις υποτροπής

Φαίνεται καθαρά από διεθνείς μελέτες, ότι οι φυλακτικές κυρώσεις είναι αναποτελεσματικές για την μείωση της υποτροπής.³¹ Η Κύπρος δεν αποτελεί εξαίρεση στον κανόνα, και είναι πρόκληση για οποιοδήποτε σύστημα να βρει τρόπους ώστε να μειωθεί η υποτροπή των αποφυλακισθέντων. Οι ποινικές κυρώσεις που έχει το Δικαστήριο στην Κύπρο την ευχέρεια να επιβάλει είναι περιορισμένες, ως πιο πάνω αναφέρθηκε και ως εκ τούτου δημιουργείται φαύλος κύκλος καθώς μετά την έκτιση της ποινής φυλάκισης, υπάρχει μεγάλο ποσοστό που επαναλαμβάνει την παραβατική του συμπεριφορά με αποτέλεσμα την αύξηση αντί την μείωση της εγκληματικότητας.

●Προτάσεις

Είναι αναγκαίο να γίνει επαναξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων κυρώσεων και να τεθεί το νομικό πλαίσιο για εισαγωγή και χρήση άλλων κυρώσεων και/ή διαδικασιών και/ή μέτρων στο πλαίσιο της ποινικής νομοθεσίας.

B. ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΩΦΡΟΝΙΣΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

1)Οι ποινές εγκλεισμού

Η μελέτη και η αξιολόγηση του θεσμού των φυλακών οφείλει να αποτελέσει ένα αυτοτελές σημαντικό τμήμα της Εθνικής Στρατηγικής για την αντιμετώπιση του εγκλήματος στην Κύπρο. Σε ένα πρώτο επίπεδο, είναι αναγκαίο να ληφθούν πρωτοβουλίες που θα εξασφαλίσουν την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των εγκλειστών κατά το χρόνο της κράτησης. Βασική μέριμνα οφείλει να αποτελέσει η οριστική επίλυση του προβλήματος του υπερπληθυσμού των φυλακών. Επιπρόσθετα, θα πρέπει να εξασφαλισθεί ότι ο εγκλεισμός σε κατάσταση κράτησης δεν εξαντλείται στην ανταπόδοση και σε μια αμιγώς τιμωρητική λογική, αλλά παρέχει ευκαιρίες για τη βελτίωση και την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων. Σε αυτό το πλαίσιο, θα πρέπει να εξασφαλισθεί η συστηματική λειτουργία προγραμμάτων εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης και γενικότερα η εφαρμογή μέτρων που αμβλύνουν τα δεινά του εγκλεισμού και προάγουν την καλλιέργεια της αυτο-εκτίμησης των κρατουμένων. Σημαντικό ρόλο οφείλει να διαδραματίσει η εκπαίδευση των σωφρονιστικών υπαλλήλων στη διαχείριση κρίσεων και επεισοδίων βίας ανάμεσα στους εγκλείστους.

Σε ένα δεύτερο επίπεδο, αξιοποιώντας την αλλοδαπή εμπειρία, κρίνεται αναγκαία η σύσταση ενός φορέα παροχής μετασωφρονιστικής μέριμνας (η εμπειρία του Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου «ΕΠΑΝΟΔΟΣ»³² στην Αθήνα αξίζει να μελετηθεί και να αξιοποιηθεί στο

³¹ Ros Burnett and Shadd Maruna (2004), So 'Prison Works', Does It? The Criminal Careers of 130 Men Released from Prison under Home Secretary, Michael Howard, HJ CJ 43 (4): 390-404 (399)

³² <http://www.epanodos.org.gr/>

έπακρο). Ο φορέας αυτός θα συμβάλει στην υποβοήθηση των αποφυλακισμένων στην κοινωνική επανένταξη μέσω της κάλυψης των βραχυπρόθεσμων αναγκών τους και τη συμβολή στην εύρεση εργασίας. Εν ολίγοις, το σύστημα των φυλακών είναι αναγκαίο να αξιολογηθεί με βάση δύο βασικούς άξονες: α) τη θωράκιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας των δραστών κατά το χρόνο έκτισης της ποινής, όπως επιτάσσεται από το διεθνές δίκαιο και τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, β) την αποτελεσματικότητα της φυλάκισης ως προς την πρόληψη της υποτροπής των αποφυλακισμένων.

2) Οι εναλλακτικές ποινικές κυρώσεις

Η Κύπρος θα μπορούσε να υιοθετήσει τις εναλλακτικές ποινικές κυρώσεις που ισχύουν και τέθηκαν σε εφαρμογή στο Ηνωμένο Βασίλειο, καθότι λόγω της βάσης του κυπριακού δικαίου που είναι το αγγλοσαξονικό, θα ήταν ενδεχομένως ευκολότερη η εφαρμογή τους. Ενδεικτικά, στο Ηνωμένο Βασίλειο τίθενται στην ευχέρεια των δικαστών οι εναλλακτικές ποινικές κυρώσεις όπως το **curfew requirement** (περιορισμός σε συγκεκριμένο τόπο, για ορισμένες ώρες και ημέρες και το **Exclusion requirement** (απαγόρευση εισόδου σε ορισμένους χώρους/τόπους/περιοχές).³³

Έμφαση θα πρέπει να δοθεί στην ποινική μεταχείριση των εξαρτημένων χρηστών που εμπλέκονται στην ποινική δικαιοσύνη. Οι συγκεκριμένοι δράστες θα πρέπει να εξασφαλισθεί ότι διαθέτουν τη δυνατότητα - εφόσον το επιθυμούν και με σεβασμό της προσωπική τους αυτονομία - να υποβληθούν σε θεραπεία. Σε αυτό το πλαίσιο, είναι αναγκαίο να αξιολογηθούν οι υφιστάμενες δομές απεξάρτησης και κοινωνικής αποκατάστασης των χρηστών και να εξασφαλισθεί ότι παρέχεται μια ποικιλία προγραμμάτων και θεραπευτικών προσεγγίσεων, που καλύπτουν τις ιδιαίτερες ανάγκες όλου του φάσματος

των χρηστών³⁴. Ταυτόχρονα, είναι αναγκαίο να δρομολογηθεί η καθιέρωση μιας ευεργετικής ποινικής μεταχείρισης των εξαρτημένων δραστών που υποβάλλονται με επιτυχία σε σχετικά θεραπευτικά προγράμματα ακολουθώντας ως πρότυπο τον αντίστοιχο ελληνικό ν. 4119/2013³⁵. Επιπρόσθετα, κρίνεται αναγκαίο να εξετασθεί ενδελεχώς η σύσταση αυτοτελών δικαστηρίων για την κρίση των εξαρτημένων δραστών (Drug Treatment Courts), όπως λειτουργούν ήδη στον Καναδά³⁶.

Θεμελιώδους σημασίας είναι και η επιβολή αποτελεσματικών ποινών στους καταδικασθέντες για σεξουαλικά αδικήματα κατά ανηλίκων και/ή αδικήματα που αφορούν παιδική πορνογραφία. Η κριτική ανάλυση του υφιστάμενου νομικού πλαισίου στην Κύπρο, σε συνδυασμό με την εξέταση της νομολογίας θα εξασφαλίσουν την ορθή αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των υφιστάμενων ποινών και θα προωθηθούν προτάσεις για επιπρόσθετα μέτρα που μπορεί να ληφθούν για την πρόληψη και πάταξη της συγκεκριμένης κατηγορίας αδικημάτων.

³³ Casey, L., "Engaging Communities in Fighting Crime", available at www.gov.uk, Wasik, M. "A Practical Approach to Sentencing", Oxford Press, fifth ed

³⁴ Ζαραφώνιτου Χ., Ναρκωτικά: Η ποινικο-θεραπευτική αντιμετώπιση ενός κοινωνικού προβλήματος, ΠοινΔικ 10/2004, σ. 1184-1189.

³⁵ Παρασκευόπουλος Ν., Η καταστολή της διάδοσης των ναρκωτικών στην Ελλάδα, Σάκκουλας, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2014, Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε., Μεταξύ θεραπείας και καταστολής: Η ποινική μεταχείριση των εξαρτημένων δραστών αξιόποινων πράξεων, ΠοινΔικ 11/2017, σ. 1017 επ. .

³⁶ Mangesh D., Long may you run: Drug courts in the twenty-first century, Berkeley Journal of Criminal Law 1/2016, pp. 126-186.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ

International Workshop on Effectiveness and Proportionality - Modern Challenges in Security Law and Criminal Justice

**(Διεθνής διημερίδα για την
αποτελεσματικότητα και την
αναλογικότητα:
σύγχρονες προκλήσεις για το δίκαιο
ασφάλειας και την ποινική δικαιοσύνη)**

Ευτυχία Μπαμπασίκα,
LL.M., Υπ. Διδάκτωρ Νομικής Πανεπιστημίου
Würzburg

Στις 17 και 18 Οκτωβρίου 2019 έλαβε χώρα στο Ινστιτούτο Max Planck για το Αλλοδαπό και το Διεθνές Ποινικό Δίκαιο (Max-Planck-Institut für ausländisches und internationales Strafrecht, MPICC) στο Φράιμπουργκ της Γερμανίας διεθνής διημερίδα (workshop) για την αποτελεσματικότητα και την αναλογικότητα. Το workshop, το οποίο διοργανώθηκε από το MPICC, στο πλαίσιο του ερευνητικού προγράμματος Otto Hahn, και τη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου του Bergen, πραγματοποιήθηκε με την υποστήριξη του Ινστιτούτου Ευρωπαϊκού και Διεθνούς Ποινικού Δικαίου της Αθήνας, του Finance Market Fund (Research Council of Norway) και της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Tromsø. Ως ομιλητές παρευρέθηκαν εξέχουσες προσωπικότητες της διεθνούς επιστημονικής κοινότητας, όπως οι Antony Duff (Sterling), ως κεντρικός ομιλητής, Lorena Bachmaier Winter (Madrid), Michael Bothe (Frankfurt), Johan Boucht (Oslo), Thomas Elholm (Copenhagen), John Jackson (Nottingham), Konstanze Jarvers (MPICC), Russell Miller (Washington and Lee

University), Ralf Poscher (MPICC), Julian Roberts (Oxford), Ulrich Sieber (MPICC), Asbjørn Strandbakken (Bergen), Richard Vogler (Sussex), Thomas Weigend (Cologne), Lucia Zedner (Oxford) καθώς και ο Αντιπρόεδρος του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ), καθηγητής Robert Spano. Την ελληνική επιστημονική κοινότητα εκπροσώπησαν οι καθηγητές Ηλίας Αναγνωστόπουλος, Νέστορας Κουράκης και Χρίστος Μυλωνόπουλος.

Οι εργασίες του workshop ξεκίνησαν με χαιρετισμό από τη νέα διευθύντρια του ποινικού τομέα του Ινστιτούτου Max Planck, καθηγήτρια Tatjana Hörnle. Η T. Hörnle αναφέρθηκε, καταρχάς, εκτενώς στο πρόγραμμα Otto Hahn της Max Planck Society και στην ερευνητική ομάδα Otto Hahn για τα εναλλακτικά και άτυπα συστήματα ελέγχου του εγκλήματος (Otto Hahn Research Group on Alternative and Informal Systems of Crime Control and Criminal Justice), η οποία, υπό τη διεύθυνση του Δρ. Εμμανουήλ Μπίλλη (MPICC), ήταν η βασική διοργανώτρια του εν λόγω workshop. Κατόπιν, η καθηγήτρια T. Hörnle τόνισε τόσο τον επίκαιρο χαρακτήρα όσο και την ιδιαίτερη σημασία του συγκεκριμένου workshop για τη νέα ερευνητική τροχιά στην οποία μπαίνει το Ινστιτούτο. Εξέφρασε δε τη βεβαιότητά της για την επιτυχία του, λόγω της συμμετοχής σε αυτό μερικών από τους σημαντικότερους ερευνητές στον χώρο των ποινικών επιστημών.

Στη συνέχεια, η επιστημονική επιτροπή του workshop, αποτελούμενη από τον Δρ. Εμμανουήλ Μπίλλη (MPICC), τον Dr. Nandor Knust (MPICC) και τον καθηγητή Jon Petter Rui (Bergen & Troms), προχώρησε σε μια εισαγωγική τυπολογική ανάλυση και κατηγοριοποίηση των ζητημάτων που σχετίζονται με τις κεντρικές έννοιες της αποτελεσματικότητας και αναλογικότητας. Μεταξύ άλλων η επιστημονική επιτροπή υπογράμμισε τη σπουδαιότητα της αρχής της αναλογικότητας, ως οδηγού (υπό όρους αποτελεσματικότητας) και ταυτόχρονα ως ορίου (υπό το πρίσμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του ανθρωπιστικού δικαίου) κατά την άσκηση της κρατικής (νομοθετικής, εκτελεστικής και δικαστικής) εξουσίας, σε σχέση με τους μηχανισμούς ελέγχου του εγκλήματος και την ποινική δικαιοσύνη.

Η πρώτη θεματική ενότητα του workshop επικεντρώθηκε στις φιλοσοφικές, συνταγματικές, εγκληματολογικές

και νομικο-κοινωνιολογικές προεκτάσεις του εννοιολογικού ζεύγους αποτελεσματικότητα - αναλογικότητα, διερευνώντας τη φύση της μεταξύ τους σχέσης ως αντιθετικής ή παραπληρωματικής. Σε ένα *tour de force* από τον κεντρικό ομιλητή, Ομ. καθηγητή Α. Duff, υποστηρίχθηκε μεταξύ άλλων ότι η αναλογικότητα θα πρέπει να ιδωθεί υπό ένα αρνητικό πρίσμα, δηλαδή ως ένα τεστ μη-αναλογικότητας. Κατόπιν, ο καθηγητής και διευθυντής του νεοπαγούς τομέα για το δίκαιο δημόσιας ασφάλειας του Ινστιτούτου Max Planck, R. Poscher, αναφέρθηκε στις συνταγματικές πτυχές και τον έλεγχο της αναλογικότητας υπό το πρίσμα της αποτελεσματικής προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ η καθηγήτρια L. Zedner επεξέτεινε τη σχετική συζήτηση σε θέματα αποτελεσματικής αντιμετώπισης της τρομοκρατίας. Ο καθηγητής Χ. Μυλωνόπουλος τάχθηκε, ακολούθως, υπέρ της χρήσης της ασαφούς λογικής (*fuzzy logic*) στη βάση του διαχωρισμού του αναλογικού από το μη αναλογικό. Σύμφωνα με τη θέση αυτή, η μετάβαση από το ένα πεδίο στο άλλο δεν είναι απότομη και άμεση, αλλά σταδιακή. Στις έντονες συζητήσεις που ακολούθησαν, εξετάστηκε το πρόβλημα του μη μετρήσιμου (*incommensurability*) της έννοιας της αναλογικότητας, αλλά και η σημασία της νομιμότητας της ίδιας της διαδικασίας ως αυτοτελούς ενδείκτη αναλογικότητας. Στη συνέχεια, μετά την κατατοπιστική εισήγηση του ομ. καθηγητή Μ. Bothe αναφορικά με την «εξίσωση της αναλογικότητας» ως μέθοδο νομικής συλλογιστικής, ακολούθησε από τον ομ. καθηγητή Ν. Κουράκη, σε συνεργασία με τη Δρ. Β. Πολυζωίδου, μια ιστορική θεώρηση της αρχής της αναλογικότητας, που συνέβαλε στην απόκτηση μιας ολοκληρωμένης ματιάς γύρω από αυτόν τον θεσμό και άλλες συναφείς έννοιες. Η πρώτη αυτή ενότητα του *workshop* έκλεισε με την ομιλία του καθηγητή Τ. Elholm σχετικά με το συμβολικό ποινικό δίκαιο. Σχεδόν σε όλη την Ευρώπη, αλλού περισσότερο, αλλού λιγότερο, παρατηρείται το τελευταίο διάστημα, υπό την πίεση της κοινής γνώμης, μια «φρενίτιδα» παραγωγής ποινικών διατάξεων με χαλαρό πυρήνα και χωρίς ουσιαστικό έννομο αγαθό. Η συναισθηματική αυτή προσέγγιση του ποινικού δικαίου και η αναδυόμενη ανάγκη των πολιτών για αίσθηση ασφάλειας προβλημάτισε τους συμμετέχοντες, οι οποίοι εντέλει διαπίστωσαν τη μη αναλογικότητα του συμβολικού ποινικού δικαίου.

Στη δεύτερη θεματική ενότητα αναπτύχθηκαν εκτενώς οι διαφορετικές προσεγγίσεις των νομικών συστημάτων όσον αφορά τις τεχνικές ελέγχου του εγκλήματος, με ιδιαίτερη έμφαση στην πρόληψή του. Οι κοινωνικές αλλαγές, η ανάδυση της λεγόμενης σύγχρονης κοινωνίας κινδύνου (*modern risk society*), τα όπλα μαζικής καταστροφής και το διαδικτυακό έγκλημα επιφέρουν αλλαγές και στο ποινικό δίκαιο. Τα εγκλήματα διακινδύνευσης και η αθρόα ποινικοποίηση προπαρασκευαστικών πράξεων φωτίζουν αυτήν την αλλαγή, στον πυρήνα της οποίας, κατά τον καθηγητή U. Sieber, βρίσκεται ως κεντρικό μέγεθος η αποφυγή του κινδύνου (*risk avoidance*). Στο ίδιο πλαίσιο συζήτησης εντάσσεται και το αγγλικό-ιρλανδικό μοντέλο των εξωποινικών μέτρων αντιμετώπισης της τρομοκρατίας, το οποίο αναλύθηκε από τον καθηγητή J. Jackson, αλλά και το νορβηγικό μοντέλο της κατάσχεσης χωρίς καταδίκη (*non-conviction-based confiscation*), το οποίο, όπως επεσήμανε ο καθηγητής J. Boucht, δεν απαιτεί καμία απόδειξη και καμία σύνδεση με προηγούμενη παράνομη συμπεριφορά και του οποίου η αναλογικότητα αμφισβητήθηκε έντονα. Πιάνοντας το νήμα από την πρώτη ενότητα, σχετικά με την αναλογικότητα ως μη μετρήσιμο μέγεθος, αναλύθηκε, ακολούθως, από τον καθηγητή J. Roberts το αγγλικό και αμερικανικό παράδειγμα των κατευθυντήριων γραμμών για την επιμέτρηση της ποινής (*sentencing guidelines*), οι οποίες αποσκοπούν στον περιορισμό της δικαστικής αυθαιρεσίας στο πεδίο αυτό, μέσω μιας συγκεκριμένης μεθοδολογίας που καλούνται να ακολουθήσουν τα δικαστήρια. Ο μηχανισμός αυτός εξυπηρετεί την αναλογικότητα και τη συνέπεια των επιβαλλόμενων ποινών. Η ενότητα ολοκληρώθηκε με τη συγκριτική μελέτη του καθηγητή R. Miller σχετικά με την εφαρμογή της αναλογικότητας σε υποθέσεις ασφάλειας που απασχόλησαν το αμερικανικό Supreme Court και το γερμανικό Bundesverfassungsgericht, που πυροδότησε μια γενικότερη, γόνιμη συζήτηση γύρω από τη μεθοδολογία του συγκριτικού δικαίου, και συγκεκριμένα τη θεωρητική έριδα μεταξύ της λειτουργικής προσέγγισης (*functionalism*) και του συγκεκριμενισμού (*contextualism*). Η τρίτη και τελευταία θεματική ενότητα αφορούσε ζητήματα αναλογικότητας στο πλαίσιο του διεθνούς, υπερεθνικού, ενωσιακού και ανθρωπιστικού δικαίου. Η συνεδρίαση ξεκίνησε με την ομιλία του ομ. καθηγητή

M. Bothe και της E. Gillard για την εφαρμογή της αρχής της αναλογικότητας στο διεθνές δίκαιο και το δίκαιο του πολέμου, την οποία διαδέχθηκε η αγόρευση του ομ. καθηγητή T. Weigend σχετικά με την επιβολή και την επιμέτρηση της ποινής ενώπιον του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου. Ιδιαίτερη πρακτική σημασία αλλά και θεωρητικό ενδιαφέρον παρουσίασε η ομιλία του Αντιπροέδρου του ΕΔΔΑ R. Sraño, σχετικά με τη μεθοδολογική μεταστροφή που παρατηρείται στη νομολογία του Δικαστηρίου. Το ΕΔΔΑ σταδιακά απομακρύνεται από τον ουσιαστικό έλεγχο αναλογικότητας και υιοθετεί μια πιο διαδικαστική προσέγγιση, που αρκείται στην εξέταση της αφομοίωσης των αρχών της ΕΣΔΑ από τις εθνικές έννομες τάξεις. Στη συνέχεια, με αφορμή τους χειρισμούς του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Big Brother Watch and others v. the United Kingdom*, παρουσιάστηκε από την καθηγήτρια L. Bachmaier Winter το ειδικότερο πρόβλημα της αναλογικότητας στο πεδίο της εθνικής ασφάλειας, η σημασία της τελευταίας και η εύρεση ισορροπίας μεταξύ της προστασίας της ιδιωτικότητας και των εθνικών συμφερόντων. Η συγκεκριμένη προβληματική εξετάστηκε και από τον καθηγητή R. Vogler υπό το πρίσμα, ωστόσο, των νέων τεχνολογιών, των big data και των αλλαγών που αναμένεται αυτά να επιφέρουν στην ποινική δικαιοσύνη. Τέλος, ο καθηγητής Η. Αναγνωστόπουλος, εξετάζοντας δύο ενδιαφέρουσες υποθέσεις (case studies), επικεντρώθηκε στα ζητήματα αναλογικότητας και παραβίασης υπερασπιστικών δικαιωμάτων που δύνανται να ανακύψουν στο δίκαιο του ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης.

Το workshop, το οποίο στέφθηκε με επιτυχία, έκλεισε με τις τελικές παρατηρήσεις της επιστημονικής επιτροπής και την προαναγγελία της έκδοσης του αντίστοιχου συλλογικού τόμου εντός του 2020.

Αναμνηστική φωτογραφία των συνέδρων. Τέταρτος από αριστερά στην πρώτη σειρά διακρίνεται ο Πρόεδρος της Ελλ. Εταιρείας Εγκληματολογίας, Καθηγητής Νέστωρ Κουράκης.

Ανεπαρκής η Δικαιοσύνη Ανηλίκων στην Κύπρο

24h.com.cy

<https://24h.com.cy/2019/11/aneParkis-i-dikaiosyni-anilikon-stin-kypro/>

17/11/2019 - 11:41

Η αναμόρφωση για παραβατικά παιδιά, στο επίκεντρο Διεθνούς Συνεδρίου των Πανεπιστημίων Κύπρου και Frederick

«Είναι απαραίτητη στην Κύπρο μια εθνική στρατηγική για την αποτελεσματική λειτουργία ενός συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης για Ανήλικους Παραβάτες που να έχει στο επίκεντρο του το παιδί και στόχο την αναμόρφωση και την επιτυχή επανένταξη του στην κοινωνία» τόνισε ο Καθηγητής στο Τμήμα Νομικής του Πανεπιστημίου Κύπρου Εγκληματολόγος **Ανδρέας Καπαρδής** μιλώντας την **1η Νοεμβρίου 2019** σε Διεθνές Συνέδριο στο Πανεπιστήμιο Κύπρου. Επεσήμανε ότι «μία μεγάλη αδυναμία του υφισταμένου συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης για τους ανήλικους στη Κύπρο είναι αναμφίβολα η έλλειψη ενός κανονικού Δικαστηρίου Ανηλίκων στελεχωμένου με εξειδικευμένο προσωπικό και ενός **ασφαλούς καταστήματος** για ανήλικους, αλλά επίσης και η έλλειψη εξειδικευμένων **Επιτηρητών Ανηλίκων**». Παρόμοια άποψη εξέφρασε σε σύντομο χαιρετισμό

του στο Συνέδριο και ο Γενικός Εισαγγελέας **Κώστας Κληρίδης** αναφέροντας μεταξύ άλλων ότι «δυστυχώς η κατάσταση στην Κύπρο σε ό,τι αφορά τη Δικαιοσύνη Ανηλίκων κάθε άλλο παρά ικανοποιητική είναι, αφού η βασική νομοθεσία που αφορά ανήλικους και άλλες σκόρπιες πρόνοιες που παρέχουν εναλλακτικές μεθόδους γι' αυτούς, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι είναι ολοκληρωμένη Δικαιοσύνη για Ανηλικούς...». Είπε ότι **«η τιμωρία δεν πρέπει να είναι η απάντηση αλλά η εσχάτη λύση»** σε ό,τι αφορά την εγκληματικότητα ανηλίκων και τόνισε ότι «η προσέγγιση του ζητήματος με βάση την αναμόρφωση και την επανορθωτική δικαιοσύνη θα έχει μακρόχρονα οφέλη για τους ίδιους τους νεαρούς αδικοπραγούντες και για την κοινωνία γενικότερα με την αποφυγή επανάληψης παρόμοιων αδικημάτων». Όπως τόνισαν οι Κύπριοι ομιλητές στο συνέδριο, το σύστημα της Ποινικής Δικαιοσύνης για Ανηλικούς στην Κύπρο χρειάζεται εκσυγχρονισμό και είναι θετικό ότι υπάρχει σχετικό νομοσχέδιο στη Βουλή. Κάποιοι όμως εξέφρασαν επιφυλάξεις κατά πόσο το προτεινόμενο νομοσχέδιο, αν ψηφιστεί ως έχει, θα λειτουργήσει αποτελεσματικά στην πράξη «γιατί είναι πολύ αμφίβολο κατά πόσον θα υπάρχει η πολιτική βούληση ώστε να έχει και την αναγκαία υποδομή».

Ακαδημαϊκοί από Κύπρο, Ελλάδα, Βρετανία

Το Συνέδριο με θέμα **«Ανήλικοι Παραβάτες και Δικαιοσύνη, φλέγοντα θέματα, ανησυχίες και μελλοντικές προοπτικές: Μία συγκριτική προσέγγιση»**, αφορούσε την Κύπρο, τη Βρετανία και την Ελλάδα και συνδιοργάνωσαν τα Τμήματα Νομικής του **Πανεπιστημίου Κύπρου** και του **Πανεπιστημίου Frederick** με τη συμμετοχή διακεκριμένων Ακαδημαϊκών και Νομικών από τις τρεις χώρες. Τις εργασίες του Συνεδρίου χαιρέτισαν εκτός από τον Γενικό Εισαγγελέα, ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου Κύπρου Καθηγητής **Τάσος Χριστοφίδης**, η Κοσμήτορας της Σχολής Νομικής και Διοίκησης Επιχειρήσεων του Πανεπιστημίου Frederick Καθηγήτρια **Ελένη Χατζηκωνσταντίνου** και ο Πρόεδρος του Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Κύπρου Αναπληρωτής Καθηγητής **Αριστοτέλης Κωνσταντινίδης**. Στο Συνέδριο, που έγινε εξ ολοκλήρου στην Αγγλική γλώσσα και παρουσίασε η Λειτουργός Δημοσίων Σχέσεων του

Πανεπιστημίου Κύπρου **Φωτεινή Παναγή**, συμμετείχαν με πολύ ενδιαφέρουσες παρεμβάσεις τους που αφορούσαν τη Δικαιοσύνη Ανηλίκων στην πατρίδα τους, η **Loraine Gelsthorpe** Καθηγήτρια Εγκληματολογίας και Ποινικής Δικαιοσύνης και Διευθύντρια του Ινστιτούτου Εγκληματολογίας του Πανεπιστημίου Κέιμπριτζ (Cambridge), η **Nicola Padfield** Καθηγήτρια Ποινικού Δικαίου και Ποινικής Δικαιοσύνης στη Νομική Σχολή του ίδιου Πανεπιστημίου (Κέιμπριτζ), ο Καθηγητής **Barry Goldman** του Πανεπιστημίου του Λίβερπουλ και ο **Νέστωρ Κουράκης**, Ομότιμος Καθηγητής Εγκληματολογίας του Πανεπιστημίου Αθηνών και Καθηγητής Ποινικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Λευκωσίας.

Στην εισήγησή του, με τίτλο “Juvenile Justice in Greece. An Overview after the new legislation of 2019”, ο Καθηγητής Κουράκης παρουσίασε προς τους συνέδρους το συνολικό νομοθετικό πλαίσιο που ισχύει σήμερα στην Ελλάδα για τους παραβατικούς ανήλικους, συμπεριλαμβάνοντας στην εισήγησή του αυτή και τις τροποποιήσεις που επέφεραν οι εισαχθέντες εφέτος τον Ιούνιο νέοι Κώδικες Ποινικού Δικαίου και Ποινικής Δικονομίας. Η εισήγηση προκάλεσε ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για τον πρόσθετο λόγο ότι κατά την τρέχουσα περίοδο η Κυπριακή Δημοκρατία ετοιμάζει προς ψήφιση τον δικό της νόμο περί Δικαίου Ανηλίκων.

Νομοθετήματα πριν από το 1960!

Ως προς τις λοιπές εισηγήσεις, ξεχωρίζει αυτή στην οποία προέβη ο **Καθηγητής Ανδρέας Καπαρδής** σε συνεργασία με τον Δικηγόρο **Πέτρο Σταύρου**. Σύμφωνα με την εισήγηση αυτή, «το νομικό πλαίσιο που διέπει την μεταχείριση των ανηλίκων από το σύστημα της Ποινικής Δικαιοσύνης είναι διάσπαρτο σε διάφορα νομοθετήματα (Κεφ. 154, 157, 352, Νόμος 46 (I)/96) τα οποία, με ελάχιστες εξαιρέσεις, χρονολογούνται πριν το 1960. Είναι απαράδεκτο - πρόσθεσε - σε ένα Ευρωπαϊκό κράτος να παραμένει κλειστή η Αναμορφωτική Σχολή Λαμπούσης από το 1986! Ένα σύγχρονο σύστημα Ποινικής Δικαιοσύνης για Ανηλίκους είναι πιο πιθανό να πετύχει τους σκοπούς του αν συνυπάρχει με μία εθνική στρατηγική για την αντιμετώπιση του φαινομένου της Ανηλικής Παραβατικότητας - δύο μείζονος σημασίας ανάγκες που για να ικανοποιηθούν απαιτείται πολιτική βούληση.

Στην Κύπρο του 2019», είπε ο Καθηγητής Καπαρδής, «τα πλείστα σοβαρά ποινικά αδικήματα έχουν μία ανοδική τάση διαχρονικά ενώ, κάπως παράδοξα, τα επίσημα στατιστικά στοιχεία δείχνουν το εφηβικό έγκλημα να μειώνεται συνεχώς τα τελευταία δέκα περίπου χρόνια. Το 2007 αναφέρθηκαν στην Αστυνομία 508 υποθέσεις, 347 το 2011 και 200 το 2016, οι περισσότερες κατά της περιουσίας (κλοπές και διαρρήξεις). Η μειωτική αυτή τάση δεν συνάδει με τα πορίσματα μεγάλου αριθμού δημοσιευμένων μελετών από ντόπιους ερευνητές από το 1990 με τη μέθοδο της αυτοαναφοράς σύμφωνα με τις οποίες η αντικοινωνική συμπεριφορά ανηλίκων γενικά και η εγκληματική τους συμπεριφορά συνεχώς αυξάνεται και παίρνει πιο σοβαρές μορφές, περιλαμβανομένων και των ναρκωτικών, ενώ ένα μεγάλο ποσοστό αποτελείται από ανήλικους κάτω της ηλικίας ποινικής ευθύνης (14 ετών) οι οποίοι για διάφορους λόγους αποτελούν μία ομάδα μεγάλου κινδύνου. Εξετάζοντας σοβαρές υποθέσεις που διερεύνησε η Αστυνομία την περίοδο 2014-2018, διαπιστώνουμε ότι η εγκληματικότητα ανηλίκων αφορά κυρίως διαρρήξεις (61.5%), ναρκωτικά (16%), κλοπές αξίας άνω των 1000 ευρώ (10%), οχλαγωγία (3%), ληστείες (3%), εμπρησμούς (3%) επιθέσεις κατά του ατόμου, πρόκληση σοβαρής σωματικής βλάβης (2.5%) και πλαστογραφία (1%).

Ο Καθηγητής Ανδρέας Καπαρδής ανέφερε επίσης ότι

«όσον αφορά τη μεταχείριση Ανηλικών Παραβατών σε κάθε Επαρχία η Επιτροπή Ανηλικών (που αποτελείται από τον Αστυνομικό Διευθυντή και τον Διευθυντή των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας ή τους εκπροσώπους τους), εξετάζει κάθε υπόθεση και εισηγείται στον Γενικό Εισαγγελέα την προσαγωγή τους ή όχι, στη Δικαιοσύνη. Δημοσιευμένη μελέτη το 2014 του Αστυνόμου Κώστα Βέη (σ. σ. Επικεφαλής του Γραφείου για Θέματα Οικογενειακής Βίας και Κακοποίησης Ανηλικών στο Αρχηγείο Αστυνομίας) αποφάνθηκε ότι ο Γενικός Εισαγγελέας συνηγόρησε με την εισήγηση της Επιτροπής Ανηλικών σε 56% των περιπτώσεων, ενώ δεν διώχθηκαν ποινικά 43% των ανηλικών. Η ίδια εξέτασε τον υποτροπιασμό των ανηλικών τρία χρόνια μετά και βρήκε ότι ήταν 45% για όσους διώχθηκαν. Από εκείνους κάτω των 14 ετών που δεν ήταν ποινικά υπεύθυνοι 33% υποτροπίασαν ενώ μόνο 14% υποτροπίασαν από τους ανήλικους που ήταν ποινικά υπεύθυνοι αλλά δεν διώχθηκαν ποινικά, τεκμηριώνοντας, έτσι, τις αρνητικές συνέπειες του στίγματος που συνεπάγεται η ποινική δίωξη ενός ανήλικου». Στην ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα ομιλία του που περιλάμβανε ανάλυση της πάγιας νομολογίας της Δικαιοσύνης Ανηλικών στην Κύπρο, ο Καθηγητής **Χρίστος Κληρίδης**, Επικεφαλής του Τμήματος Νομικής του Πανεπιστημίου Frederick επεσήμανε μεταξύ άλλων ότι «τα Δικαστήρια στην Κύπρο ερμήνευσαν τον νόμο έτσι ώστε να παρέχει ορισμένα διαδικαστικά πλεονεκτήματα σε ανήλικους, αλλά όχι πάντα για λόγους που σχετίζονται με τη δίκη, οι ανήλικοι και οι νέοι αντιμετωπίζονται ως ενήλικοι κατηγορούμενοι από πολλές απόψεις. Πρόσθεσε ότι «όπως μπορεί να προκύπτει και από την προαναφερθείσα νομολογία, η μεταχείριση των ανηλικών στην Κύπρο από τα Δικαστήρια δεν ήταν πάντοτε συνεπής. Μολονότι τα Δικαστήρια - πρόσθεσε - γνωρίζουν ότι οι ανήλικοι και τα νεαρά άτομα, δηλαδή κάτω των 18 ετών, πρέπει να αντιμετωπίζονται διαφορετικά, από πολλές απόψεις αντιμετωπίζονται ως μοναδικό είδος (*a sui generis species*) - ένα είδος μεταξύ ανηλικών και ενήλικων δραστών - και ενίοτε ως ενήλικες. Σε πολλές δε περιπτώσεις, ανήλικοι έχουν καταδικαστεί σε φυλάκιση. Η απουσία ενός κατάλληλου συστήματος Δικαιοσύνης για Ανηλίκους και μιας ειδικής εκπαίδευσης, είχε ως αποτέλεσμα την υποκειμενική αντιμετώπιση ανηλικών παραβατών. Ενώ τα Δικαστήρια εκφράζουν την ανάγκη

και την επιθυμία για διαφορετική αντιμετώπιση εφήβων και νεαρών παραβατών, στην πράξη επιβάλλεται σε πολλές περιπτώσεις δικαιοσύνη ενηλίκων στους ανήλικους. Τώρα ελπίζουμε ότι με τη ψήφιση του νέου νόμου για τη θέσπιση ενός συστήματος Ποινικής Δικαιοσύνης Φιλικής προς τους Ανήλικους Παραβάτες το 2019 θα αλλάξουν τα πράγματα και ότι η πρακτική του Δικαστηρίου Ανηλίκων θα είναι διαφορετική».

(το αρχικό κείμενο αυτής της παρουσίασης επιμελήθηκε ο κ. Μάριος Δημητρίου)

Ετήσια Συνάντηση των μονίμων αντιπροσώπων του Ευρωπαϊκού Δικτύου Εγκληματολογικών Ινστιτούτων

Τον Μάιο του 2019 στην Ρώμη της Ιταλίας, έλαβε χώρα η Ετήσια Συνάντηση των μονίμων αντιπροσώπων του Ευρωπαϊκού Δικτύου Εγκληματολογικών Ινστιτούτων (European Network of Forensic Science Institutes-ENFSI). Στην εν λόγω Συνάντηση διεξήχθη εκλογική διαδικασία για την ανάδειξη νέου Αντιπροέδρου (Chairperson Designate) του ENFSI, το οποίο απαρτίζεται από διεθνώς διακεκριμένους επιστήμονες.

Στο πλαίσιο αυτό και κατόπιν πρότασης του νυν Προέδρου του ENFSI, η Υποστράτηγος ε.κ. Δρ. Πηνελόπη Μηνιάτη, Διευθύντρια της Διεύθυνσης Εγκληματολογικών Ερευνών (Δ.Ε.Ε.), έθεσε υποψηφιότητα για την συγκεκριμένη θέση και εξελέγη ως Αντιπρόεδρος με ποσοστό πάνω από 90%, γεγονός που αντικατοπτρίζει την αυξημένη αποδοχή και εκτίμηση των Ευρωπαίων συναδέλφων της.

Επισημαίνεται δε, ότι βάσει καταστατικού του ENFSI, ο Αντιπρόεδρος με την πάροδο δύο ετών από την εκλογή του, αναλαμβάνει αυτομάτως χρέη Προέδρου για τα επόμενα δύο έτη.

Το ENFSI με τις 17 υποομάδες Εργασίας και τις 2 Διαρκείς Επιτροπές του για θέματα Ποιότητας και Έρευνας, αποτελεί το κύριο συμβουλευτικό όργανο (αποκλειστικό συνομιλητή) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σε θέματα εφαρμοσμένης εγκληματολογίας (monopoly status), ενώ αντιπροσωπεύει 71 Εγκληματολογικές Υπηρεσίες/Ινστιτούτα από 38 χώρες μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Σημειώνεται δε, ότι η Δ.Ε.Ε. είναι μέλος του ENFSI

από το έτος 1998 και συμμετέχει στα εν λόγω Ετήσια Συνέδρια. Η Δρ. Πηνελόπη Μηνιάτη ως Επικεφαλής/Διευθύντρια της Διεύθυνσης Εγκληματολογικών Ερευνών (Δ.Ε.Ε.), παρίσταται στις συγκεκριμένες Συναντήσεις από το έτος 2017.

ΕΠΕΤΕΙΑΚΗ ΕΚΔΗΛΩΣΗ 100 ΧΡΟΝΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ Δ.Ε.Ε

Παρουσίαση: Δημήτριος Γ. Παπαδημητρόπουλος, Δικηγόρος, ΔΜΣ Νομικής Αθηνών

Επετειακή εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στο αμφιθέατρο «Κωνσταντίνος Γ. Γαρδίκας» της Δ.Ε.Ε. την Τετάρτη 6 Νοεμβρίου 2019 με αφορμή τη συμπλήρωση 100 ετών λειτουργίας της Διεύθυνσης Εγκληματολογικών Ερευνών.

Παρέστησαν ο Υφυπουργός Προστασίας του Πολίτη Ελευθέριος Οικονόμου, ο Γενικός Γραμματέας Δημόσιας Τάξης Κωνσταντίνος Τσουβάλας, εκπρόσωπος του Αναπληρωτή Υπουργού Προστασίας του Πολίτη, αρμόδιου για θέματα Μεταναστευτικής Πολιτικής και ο Αρχηγός της Ελληνικής Αστυνομίας, Αντιστράτηγος Μιχαήλ Καραμαλάκης.

Στην έναρξη της εκδήλωσης τους προσκεκλημένους καλωσόρισε με σύντομο χαιρετισμό η Διευθνήτης της Διεύθυνσης Εγκληματολογικών Ερευνών, Υποστράτηγος (Ε.Κ.) Δρ. Πηνελόπη Μηνιάτη, ενώ ακολούθησαν σύντομοι χαιρετισμοί από τον Υφυπουργό Προστασίας του Πολίτη και τον Αρχηγό της Ελληνικής Αστυνομίας. Στο πλαίσιο της εκδήλωσης πραγματοποιήθηκαν ομιλίες, τις οποίες συντόνισε ο Εισαγγελέας Εφετών Αθηνών Κωνσταντίνος Τζαβέλλας, ως εξής:

- η Καθηγήτρια Εγκληματολογίας στο Τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, Διευθνήτρια του Π.Μ.Σ. «Εγκληματολογία» και Εργαστηρίου Αστυνομικής Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, Δρ. Χριστίνα Ζαραφώνιτου, με θέμα «Δικανικές Επιστήμες και Εγκληματολογία». Ειδικότερα η Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφώνιτου ανέφερε, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα: Η μεγάλη ανάπτυξη των ειδικών πραγματογνωμώνων στο στάδιο της αστυνομικής εγκληματολογικής έρευνας ενέταξε το ευρύτερο αντικείμενο τους σε ό,τι περιλαμβάνει ο αγγλοσαξονικός όρος *forensic sciences* (*sciences judiciaires*, δικανικές επιστήμες). Είναι ένα αντικείμενο που αξιοποιεί την «αντικειμενική τεκμηρίωση» (*evidence*) για τη διερεύνηση πραγματικών περιστατικών και αποσκοπεί σε άμεσα και χειροπιαστά αποτελέσματα στο πεδίο της δίωξης και περιστολής του εγκλήματος, συμβάλλοντας στη διαλεύκανσή του και στην τεκμηρίωση της δικαστικής κρίσης. Εύλογα τίθεται, άρα, το ερώτημα της σχέσης των εν λόγω επιστημών με την Εγκληματολογία. Ο Hans Gross το έχει απαντήσει ήδη από το 1893, παρέχοντας στο δικαστή ένα ολοκληρωμένο εγχειρίδιο με στοιχεία όχι μόνο Ανακριτικής αλλά και Εγκληματολογίας εν γένει, θεωρώντας

ότι μόνο έτσι θα μπορούσε να διαμορφώσει μια σφαιρική και ολοκληρωμένη κρίση. Το αντικείμενο της Εγκληματολογίας είναι το συνολικό εγκληματικό φαινόμενο και περιλαμβάνει στο πεδίο μελέτης της και την Ανακριτική. Ο ρόλος των επιστημονικοτεχνικών μεθόδων στην αναζήτηση της αλήθειας (ως τέτοιας νοούμενης τόσο της εγκληματολογικής μελέτης της εγκληματικής συμπεριφοράς όσο και της απόδειξης στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας) εμπίπτει σε περισσότερα επιστημονικά πεδία (νομική, εγκληματολογία, φυσικές επιστήμες) αναλόγως της σκοπιάς θεώρησής τους. Ωστόσο, ο όρος «Εγκληματολογικές Επιστήμες» είναι καταχρηστικός όταν χρησιμοποιείται μόνο για τους πραγματογνώμονες των συγκεκριμένων επιστημονικο-τεχνικών κλάδων και μεθόδων εξιχνίασης, διότι είναι πολύ ευρύτερος και οι συγκεκριμένοι κλάδοι αποτελούν μόνο ένα μέρος τους και όχι το όλον.

- ο Καθηγητής Νομικής Σχολής Αθηνών και Πρόεδρος Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων Ηλίας Αναγνωστόπουλος, με θέμα «Η πραγματογνωμοσύνη στην ποινική διαδικασία: Τάσεις και νέες προκλήσεις». Ειδικότερα ο Καθηγητής Ηλίας Αναγνωστόπουλος ανέφερε, μεταξύ άλλων, τα εξής: Η εντυπωσιακή πρόοδος της τεχνολογίας διευρύνει την χρήση επιστημονικών-εργαστηριακών μεθόδων για την αποδεικτική διερεύνηση κρίσιμων θεμάτων στην ποινική διαδικασία. Οι προηγμένες αυτές μέθοδοι, όπως η εξέταση DNA ή η εξέταση ψηφιακών πειστηρίων, αποβαίνουν διττώς ωφέλιμες, καθ' όσον αφ' ενός μεν επιτρέπουν τον ασφαλέστερο εντοπισμό των παραβατών αφ' ετέρου συμβάλλουν στην αποφυγή της ενοχοποίησης αμέτοχων σε αξιόποινες πράξεις προσώπων. Στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ο οποίος ετέθη σε ισχύ την 1.7.2019, περιέχεται η νέα σημαντική διάταξη του άρθρου 265 για την κατάσχεση ψηφιακών δεδομένων που συμβαδίζει με τις σύγχρονες ανάγκες διερεύνησης των ποινικών υποθέσεων αλλά συνάμα παρέχει επαρκείς εγγυήσεις στους ενδιαφερομένους. Σημαντικό είναι στις διενεργούμενες έρευνες να ορίζεται από τα όργανα που έχουν την ευθύνη τους (εισαγγελείς, ανακριτές κ.λπ.) ένα σαφές, κατά το δυνατόν, θεματικό πλαίσιο ώστε να μη συλλέγονται αδιακρίτως μη διαχειρίσιμοι όγκοι ψηφιακών δεδομένων αλλά εκείνα που πιθανολογείται ότι σχετίζονται με το αντικείμενο της εκάστοτε έρευνας.

• η Διευθνήτης της Διεύθυνσης Εγκληματολογικών Ερευνών, Υποστράτηγος (Ε.Κ.) Δρ. Πηνελόπη Μηνιάτη Ph.D., με θέμα «Το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον της Εγκληματολογικής Υπηρεσίας». Ειδικότερα η Διευθνήτης Δρ. Πηνελόπη Μηνιάτη ανέφερε, μεταξύ άλλων, τα παρακάτω: Στο πλαίσιο της εκδήλωσης για την συμπλήρωση 100 χρόνων λειτουργίας και προσφοράς της Διεύθυνσης Εγκληματολογικών Ερευνών (Δ.Ε.Ε.), πραγματοποιήθηκε τόσο η ιστορική αναδρομή της Εγκληματολογικής Υπηρεσίας, όσο και η παρουσίαση της σημερινής διάρθρωσής της, μίας σύγχρονης Υπηρεσίας, κεντρικής και αυτοτελούς που καλύπτει όλους τους Τομείς της Εφαρμοσμένης Εγκληματολογίας. Η Διεύθυνση παρέχει σημαντική επιστημονικοτεχνική γνώση και αποτελεί πολύτιμο συνεργάτη όλων των Διοικητικών και Δικαστικών Αρχών, αλλά και άλλων Φορέων του Δημοσίου, όπως την Επιτροπή Διερεύνησης Ατυχημάτων & Ασφάλειας Πτήσεων, Ανεξάρτητες Αρχές, Δικαστικές & Εισαγγελικές Αρχές. Επιπροσθέτως, έχει αναπτύξει διεθνείς συνεργασίες και ανταλλάσσει πληροφορίες με διεθνείς Οργανισμούς (INTERPOL, EUROPOL, EURODAC, FADO, CMS). Η δράση της Δ.Ε.Ε. επεκτείνεται στην παροχή πρωτογενών πληροφοριών, που οδηγούν στην εξιχνίαση τόσο της “καθημερινής” εγκληματικότητας, όσο και εγκλημάτων που συγκλόνισαν το πανελλήνιο, καθώς επίσης και στην τεκμηρίωση τους. Παράλληλα, η Δ.Ε.Ε. έχει αναδείξει το ανθρωπιστικό της έργο, τόσο σε θέματα μαζικών καταστροφών, όσο και στο μεταναστευτικό/προσφυγικό ζήτημα. Το έργο της βασίζεται σε τρεις βασικούς πυλώνες, οι οποίοι είναι το προσωπικό της, ο εξοπλισμός τελευταίας τεχνολογίας που διαθέτει, η πιστοποίηση για όλα τα Τμήματά της και η διαπίστευση για την πλειονότητα των πεδίων που εξετάζει. Τέλος, αναπτύχθηκε το όραμα της Διεύθυνσης, στο οποίο εντάσσονται προτεραιότητες και μελλοντικές δράσεις, όπως μεταξύ άλλων η συνεχής ενσωμάτωση καινοτόμων τεχνολογιών (Rapid DNA Analysis), καθώς και Εφαρμογές Τεχνητής Νοημοσύνης (Artificial Intelligence) σε: α. Διαχείριση μεγάλου όγκου δεδομένων (Big Data) π.χ. γρήγορος εντοπισμός αντικειμένων (όπως όπλα, ναρκωτικά, ταυτότητες, διαβατήρια), που με ανθρώπινο μάτι θα ήταν εξαιρετικά χρονοβόρο, β. Αναγνώριση/Σύγκριση βιομετρικών χαρακτηριστικών μέσω ανάλυσης φωτογραφιών και βίντεο.

Την εκδήλωση τίμησαν με την παρουσία τους ο Πρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας Καθηγητής Νέστωρ Κουράκης και ο Αντιπρόεδρος της Ελληνικής Εταιρείας Εγκληματολογίας Ομ. Καθηγητής Ιάκωβος Φαρσεδάκης.

Παρευρέθηκαν, επίσης, ο βουλευτής Αναστάσιος Δημοσχάκης, ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου, Ιωσήφ Τσαλαγανίδης, ο Αντεισαγγελέας Αρείου Πάγου, Δημήτριος Δασούλης, ως εκπρόσωπος του Εισαγγελέα Αρείου Πάγου, ο Γενικός Διευθυντής Εκκλησιαστικής Κεντρικής Υπηρεσίας Οικονομικών, Αρχιμανδρίτης Δρ. Νικόδημος Φαρμάκης, Αντεισαγγελείς του Αρείου Πάγου, Εισαγγελικοί και Δικαστικοί Λειτουργοί, ο Πρόεδρος του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών Δημήτριος Βερβεσός, στελέχη και καθηγητές Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, καθώς και εκπρόσωποι των Αρχηγών του Γενικού Επιτελείου Εθνικής Άμυνας, του Γενικού Επιτελείου Στρατού, του Λιμενικού Σώματος - Ελληνικής Ακτοφυλακής και του Πυροσβεστικού Σώματος.

Από πλευράς της Ελληνικής Αστυνομίας παρέστησαν ο Υπαρχηγός του Σώματος, Αντιστράτηγος Ανδρέας Δασκαλάκης, ο Προϊστάμενος Επιτελείου του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας, Αντιστράτηγος Κωνσταντίνος Λαγουδάκης, ο Γενικός Επιθεωρητής Αστυνομίας Νοτίου Ελλάδος, Αντιστράτηγος Ανδρέας Βασιλόπουλος, ο Γενικός Αστυνομικός Διευθυντής Αττικής, Υποστράτηγος Γεώργιος Ψωμάς, Προϊστάμενοι των Κλάδων του Αρχηγείου, Διευθυντές των Διευθύνσεων των Κλάδων, Διευθυντές των Αυτοτελών Κεντρικών Υπηρεσιών του Αρχηγείου, εν ενεργεία και εν αποστρατεία Αξιωματικοί, επίτιμοι Αρχηγοί του Σώματος και εκπρόσωποι Συνδικαλιστικών Ομοσπονδιών και Ενώσεων Αποστράτων.

Παρέστησαν, ακόμα, ο Διοικητής της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων, Γεώργιος Πιτσιλής, ο Πρόεδρος και η Αντιπρόεδρος της Επιτροπής Ανταγωνισμού, Ιωάννης Λιανός και Καλλιόπη Μπενετάτου, εκπρόσωποι της Εθνικής Αρχής Διαφάνειας και της Ανεξάρτητης Αρχής Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες, ο Πρόεδρος Συλλόγου Φίλων Ιδρύματος Ιατροβιολογικών Ερευνών της Ακαδημίας Αθηνών Συμεών Παλής, εκπρόσωποι της Πρεσβείας των Η.Π.Α. και της Διεθνούς Επιτροπής Ερυθρού Σταυρού (ICRC), ο Προϊστάμενος της Ιατροδικαστικής Υπηρεσίας Πειραιά Ηλίας Μπογιόκας, η Διευθνή της Ιατροδικαστικής Σχολής Αθηνών, Χαρά Σπηλιοπούλου, η Υποδιευθνήτρια της Τράπεζας της Ελλάδος - Ευρωσύστημα, Σουλτάνα Σακελλαρίου, ο Πρέσβης ε.τ. Λεωνίδας Ευαγγελίδης, ο Επίτιμος Αντισταγματέας Αρείου Πάγου Παναγιώτης Αγγελόπουλος και ο πρώην Πρόεδρος Αναθεωρητικού Δικαστηρίου, Νικόλαος Μακρής.

Στη διάρκεια της εκδήλωσης προβλήθηκε ολιγόλεπτο βιντεοληπτικό υλικό, που αφορά στη λειτουργία της Διεύθυνσης Εγκληματολογικών Ερευνών και εν συνεχεία επιδόθηκαν αναμνηστικά δώρα. Διανεμήθηκε ακόμα έντυπη επετειακή έκδοση.

Η εκδήλωση ολοκληρώθηκε με παρουσίαση ιστορικών και σύγχρονων εκθεμάτων σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο, στις εγκαταστάσεις του κτιρίου.

Επίσης η εκδήλωση παρουσιάζεται στην ιστοσελίδα της Ελληνικής Αστυνομίας: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&lang&perform=view&id=90676&Itemid=2364&fbclid=IwARoamLpzJrtgLYILTPQtMfo41HhhZuhiIZ4fv15t83ib4ILF9mTNU5ZcAc

“ ΑΙΣΘΗΜΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΜΟΣΧΑΤΟΥ-ΤΑΥΡΟΥ”

Τη Δευτέρα 20-1-2020, στις 18.00, πραγματοποιήθηκε στο Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Μοσχάτου-Ταύρου εκδήλωση με θέμα “**Αίσθημα ασφάλειας των κατοίκων του Δήμου Μοσχάτου-Ταύρου**”, στην οποία παρουσιάστηκε η έρευνα του **Εργαστηρίου Ασθεακής Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου** «Ανασφάλεια των κατοίκων του Δήμου Μοσχάτου-Ταύρου και οι στάσεις/αντιλήψεις τους για την αστυνόμευση κοινοτικού χαρακτήρα», από την επιστημονικά υπεύθυνη Καθηγήτρια κ.**Χριστίνα Ζαραφωνίτου**, Διευθνήτρια του Εργαστηρίου Ασθεακής Εγκληματολογίας, τον Αναπλ. Καθηγητή Χωρικής Ανάλυσης στο Τμήμα Οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Παντείου Πανεπιστημίου κ. **Άγγελο Μιμή** και τον Δρα **Δημήτριο Καλαμάρα**, Μεταδιδακτορικό Ερευνητή Τμήματος Ψυχολογίας Παντείου Πανεπιστημίου. Την εκδήλωση χαιρέτησαν ο Δήμαρχος Μοσχάτου-Ταύρου κ. **Ανδρέας Ευθυμίου**, και η Πρύτανης Παντείου Πανεπιστημίου κ.**Ισμήνη Κριάρη**. Τα πορίσματα της έρευνας σχολίασε ο Λέκτωρ του Ευρωπαϊκού Πανεπιστημίου Κύπρου κ.**Γεώργιος Χλούπης**. Συντονιστής της εκδήλωσης συντόνισε ο Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου κ.**Ιάκωβος Φαρσεδάκης**, Πρόεδρος Τοπικού Συμβουλίου Πρόληψης της Παραβατικότητας Δήμου Μοσχάτου-Ταύρου. Παρευρέθηκαν δημοτικοί σύμβουλοι και δημότες, οι μεταπτυχιακοί φοιτητές του ΠΜΣ Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και πολλοί ενδιαφερόμενοι. Αναδείχθηκε η θετική διάσταση της συνεργασίας μεταξύ πανεπιστημίου και τοπικής κοινωνίας, η χρησιμότητα της εμπειρικής έρευνας για τη χάραξη μιας επιστημονικής αντεγκληματικής πολιτικής καθώς και η σημασία της αξιοποίησης του κοινωνικού κεφαλαίου στην εφαρμογή πολιτικών ποιότητας ζωής.

ΕΜΠΕΙΡΙΚΕΣ ΕΡΕΥΝΕΣ**ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ:
«ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΠΑΡΕΝΟΧΛΗΣΗ ΚΑΙ
ΦΟΒΟΣ ΤΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ
ΦΟΙΤΗΤΩΝ ΧΡΗΣΤΩΝ ΣΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ
ΣΕ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑ»**

Η σεξουαλική παρενόχληση στο διαδίκτυο αποτελεί ένα από τα καίρια κοινωνικά προβλήματα του 21ου αιώνα, ωστόσο υφίσταται ένα ερευνητικό κενό στην ακαδημαϊκή έρευνα. Η παρούσα μελέτη¹ έρχεται να καλύψει το κενό αυτό και να παρουσιάσει τις διαστάσεις του φαινομένου, καθώς και να αποτυπώσει τις ειδικότερες μορφές του με σκοπό την μακροπρόθεσμη ανάπτυξη μεθόδων και πρακτικών πρόληψης της σεξουαλικής παρενόχλησης στον κυβερνοχώρο. Ακολούθως, διεξάχθηκε ποσοτική έρευνα των στάσεων και αντιλήψεων των φοιτητών ελληνικών πανεπιστημίων απέναντι στο φαινόμενο της σεξουαλικής παρενόχλησης στο διαδίκτυο, έτσι ώστε να αναδειχθεί ο ρόλος των σχετικών παραγόντων.

Συγκεκριμένα, το ερευνητικό δείγμα αποτελούν 486 φοιτητές τμημάτων θετικής και θεωρητικής κατεύθυνσης αντίστοιχα, από επιλεγμένα πανεπιστήμια (ΑΕΙ) της Αθήνας². Η έρευνα πραγματοποιήθηκε το ακαδημαϊκό έτος 2018-2019, στο πλαίσιο του μαθήματος «Εμπειρική Εγκληματολογία I & II» του Τομέα Εγκληματολογίας του Τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, με διδάσκουσα και επιστημονικά υπεύθυνη την Καθηγήτρια Χριστίνα Ζαραφώνιτου και με συντονίστρια την Υπ.Δρα Κατερίνα Καλαφάτη-Μιχαηλάκη.

Αρχικά, η έρευνα εστίασε στις διαστάσεις του φαινο-

μένου σε συνάρτηση με τους παράγοντες που το επηρεάζουν, όπως η σχέση των χρηστών με το διαδίκτυο, τα ποσοστά θυματοποίησης και οι ειδικότερες μορφές της, ενώ στη συνέχεια εστίασε στη σχέση μεταξύ της μεταβλητής του φόβου του εγκλήματος (ασφάλεια/ ανασφάλεια κατά τη χρήση στο διαδίκτυο) και της σεξουαλικής παρενόχλησης. Ακολούθως, τέθηκαν ερωτήματα για την καταγγελία των συμβάντων, την ικανοποίηση από αυτή ή όχι και γιατί, ενώ ακόμη ζητήθηκε από τους φοιτητές να διατυπώσουν προτάσεις για την πρόληψη του φαινομένου με βάση την εμπειρία τους.

Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαίωσαν τη στενή σχέση των νέων με το διαδίκτυο, καθώς και την ταύτιση των ποσοστών θυματοποίησης σε πραγματικό και διαδικτυακό χώρο. Το αίσθημα ανασφάλειας κατά τη χρήση στο διαδίκτυο κυριαρχεί, με τις γυναίκες να εμφανίζουν τα υψηλότερα ποσοστά, ενώ φαίνεται ότι η ανασφάλεια των χρηστών διαδικτύου δεν απορρέει αποκλειστικά από την ύπαρξη θυματοποίησης σε περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης, καθώς η ανασφάλεια είναι διάχυτη και αφορά και στα μη θύματα, τα οποία καταγράφουν αντίστοιχες αντιδράσεις.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει, ωστόσο, το ιδιαίτερα μικρό ποσοστό καταγγελιών των θυμάτων σε επίσημους αρμόδιους φορείς. Αντίθετα, η αναφορά των περιστατικών θυματοποίησης σε άτομα που ανήκουν στον κοινωνικό τους περίγυρο καταγράφηκε ως η κυρίαρχη επιλογή των θυμάτων.

Αναφορικά με τις προτάσεις των φοιτητών που συμμετείχαν στην έρευνα, προτεραιότητα αποδίδεται στα εκπαιδευτικά και ενημερωτικά προγράμματα στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας, της οικογένειας και με τη συνεργασία της Δίωξης Ηλεκτρονικού Εγκλήματος, της οποίας ο ρόλος παραμένει αδιαμφισβήτητος (όπως και στην προηγούμενη σχετική έρευνα του φορέα μας)³ στην πρόληψη της σεξουαλικής παρενόχλησης στον κυβερνοχώρο.

¹ Αναλυτική έκθεση ερευνητικών πορισμάτων στο: https://criminology.panteion.gr/attachments/article/574/report_final.pdf

² Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

³ Ζαραφώνιτου Χ. & Συνεργ., «Θυματοποίηση και φόβος του εγκλήματος των φοιτητών χρηστών του διαδικτύου», Εγκληματολογία, τ. 1-2, 2014: 21-19 και στο: https://criminology.panteion.gr/attachments/article/444/Internet_ZARAF_ONITOY.pdf

Ως γενικό συμπέρασμα, επιβεβαιώνεται ότι -παρά την επίγνωση των κινδύνων και απειλών- η χρήση του διαδικτύου παραμένει πολύ διαδεδομένη μεταξύ του φοιτητικού πληθυσμού, με κυρίαρχη τη χρήση των κοινωνικών δικτύων με τα οποία συναρτώνται και τα ερευνηθέντα περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης, τα οποία όμως συχνά δεν καταγγέλλονται παρότι αποτελούν μια γνωστή διάσταση της χρήσης του χώρου του διαδικτύου. Ως εκ τούτου, η πλέον ενδεδειγμένη πρόταση αφορά την ενίσχυση των προληπτικών μέτρων που θα λειτουργούν τόσο ως αυτοπροστασία όσο και ως αποτροπή και προς την κατεύθυνση αυτή απαιτείται η ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ κοινωνικών φορέων και διωκτικών αρχών.

Συμμετοχή του Εργαστηρίου Αστυνομικής Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου στο ευρωπαϊκό ερευνητικό πρόγραμμα «BeSecure-FeelSecure. A Holistic Risk Management Approach for monitoring, assessing and forecasting the efficiency, sustainability and resilience of Piraeus»

https://easte.panteion.gr/images/2019/12/perigrافي_BSF5.pdf

Το έργο **BeSecure-FeelSecure** είναι ένα από τα τρία έργα που θα χρηματοδοτηθούν από το **European Regional Development Fund** στο πλαίσιο της **4ης προκήρυξης του Urban Innovative Actions με θέμα Urban Security**.

Φορέας υποδοχής είναι ο **Δήμος Πειραιά** και **συνεργαζόμενα ιδρύματα:** η Singular Logic, το **Εργαστήριο Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου**, το κέντρο ερευνών του Πανεπιστημίου Πειραιά, το *European Forum for Urban Security* (Efus), η SPACE Hellas και το Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη. **Επιστημονικά Υπεύθυνη για το Πάντειο Πανεπιστήμιο:** Καθηγήτρια *Χριστίνα Ζαραφωνίτου*, Διευθύντρια του Εργαστηρίου Αστυνομικής Εγκληματολογίας.

Περίληψη Έργου:

Η Πρωτοβουλία **Urban Innovative Actions (UIA)** έχει ως σκοπό τη διαμόρφωση και εφαρμογή καινοτόμων προτάσεων για την αντιμετώπιση ζητημάτων που συνδέονται με τη βιώσιμη αστυακή ανάπτυξη και είναι σημαντικά σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης. Βασικό

άξονα του έργου αποτελεί η προαγωγή της αστυακής ασφάλειας σε περιοχές του Δήμου Πειραιά. Πρόκειται για μια ολιστική προσέγγιση που εντάσσεται στην προοπτική αυτή και θέτει ως περαιτέρω στόχους την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και την ενδυνάμωση της κοινότητας για την πρόληψη του εγκλήματος και του απορρέοντος από αυτό ανασφάλειας των πολιτών. Το σύνθετο ζήτημα της ασφάλειας απαιτεί την εφαρμογή μέτρων συμμετοχικής αντεγκληματικής πολιτικής και ενίσχυση της διεταιρικότητας, μέσα από την εμπλοκή μεγάλου αριθμού κοινωνικών εταίρων, συμπεριλαμβανομένων των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου του εγκλήματος, υγειονομικών και κοινωνικών φορέων, εκπαιδευτικών μονάδων, μη κυβερνητικών οργανισμών, μελών της κοινωνίας των πολιτών, καθώς και αστυικών σχεδιαστών. Αντικείμενο του προγράμματος αποτελεί η δημιουργία ενός κομβικού φορέα πρόληψης της εγκληματικότητας σε τοπικό επίπεδο, ο οποίος θα επιδιώξει τη διασύνδεση των εμπλεκόμενων φορέων που δραστηριοποιούνται στο Δ.Πειραιά προκειμένου να συμβάλουν στην πρόληψη της εγκληματικότητας και να ενισχύσουν το αίσθημα ασφάλειας των κατοίκων, εργαζομένων και περαστικών των περιοχών εφαρμογής του προγράμματος. Πρακτικά, οι δράσεις του προγράμματος θα υλοποιηθούν τόσο σε φυσικό όσο και σε ψηφιακό περιβάλλον, μέσω της δημιουργίας μιας πρωτότυπης ηλεκτρονικής πλατφόρμας που θα δημιουργηθεί για το σκοπό αυτό. Δεδομένου ότι η αστυακή ασφάλεια συναρτάται τόσο με αντικειμενικές συνθήκες, όπως η μορφή και οι διαστάσεις της εγκληματικότητας, όσο και υποκειμενικούς παράγοντες που συντελούν στην πρόληψη κινδύνου και εγκληματικών απειλών, απαιτείται μια εμπειρικά τεκμηριωμένη αξιολόγηση των στοιχείων που προσδιορίζουν και των παραγόντων που δημιουργούν την κατάσταση του «ευάλωτου». Στο πλαίσιο και για το σκοπό αυτό, θα διεξαχθεί εμπειρική μελέτη βασισμένη στη συλλογή και ανάλυση ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων, σε συνεργασία με τα εμπλεκόμενα μέρη και τις κοινότητες του Δήμου Πειραιά. Τα ερευνητικά δεδομένα που θα προκύψουν από τη διαγνωστική αυτή εμπειρική μελέτη, σε συνδυασμό με σύνθετες μεθοδολογικές προσεγγίσεις που περιλαμβάνει ο ερευνητικός σχεδιασμός, θα καταλήξουν στη διαμόρφωση και εφαρμογή του ολιστικού προγράμματος πρόληψης της

ανασφάλειας, το οποίο θα εφαρμοσθεί και θα αξιολογηθεί, ώστε να καταλήξει σε μια εμπειρικά τεκμηριωμένη ολιστική μορφή πρόληψης, με προοπτική βιωσιμότητας και επέκτασης και σε άλλες αστεακές ενότητες πέραν της περιοχής έρευνας.

ΝΕΕΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΕΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΟΥ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΟΣ (κατ' αλφαβητική σειρά)

Βιδάλη Σ., Έγκλημα και κοινωνία, εκδ. ΕΑΠ, Αθήνα, 2019

Βιδάλη Σ., Κουλούρη Ν., Παπαχαραλάμπος Χ. (επιμ.), Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα, εκδ. ΕΑΠ, Αθήνα 2019

Καϊάφα-Γκμπάντι Μ. & Συμεωνίδου-Καστανίδου Ε. (επιμ.), Νομολογικές εφαρμογές ειδικών ποινικών νόμων, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2019

Κωστάρα Α., Ποινικό δίκαιο - Έννοιες και θεσμοί γενικού μέρους, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2019

Μπακιρλή Ε., Σύγχρονη τεχνολογία & αντεγκληματική πολιτική, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2019

Παπαδαμάκη Α., Ποινική δικονομία, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2019

Πέτσα Ι., Χαρακτηριστικά και αξίες των κρατουμένων στα Ειδικά Καταστήματα Κράτησης Νέων και η άσκηση του δικαιώματος τους στην εκπαίδευση, εκδ. Τόπος, Αθήνα, 2019

Σατλάνη Χρ., Εισαγωγή στο ποινικό δίκαιο - Γενικό μέρος (με τον Νέο Ποινικό Κώδικα - Ν. 4619/2019), Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2019

ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Νέστωρ Κουράκης,
Ο Αίσωπος για Ενήλικες. Διδάγματα
Στρατηγικής και Ηγεσίας από τους Μύθους
του Αισώπου,
Πρόλογος: Ευγένιος Τριβιζάς,
Αθήνα: Εκδόσεις Φερενίκη, 2020,
σσ. 224, 15 ευρώ.

Όπως αναφέρει ο συγγραφέας στον πρόλόγό του, τον Αίσωπο και τους μύθους του τους γνωρίζουμε βέβαια όλοι από τα παιδικά μας χρόνια. Επομένως, τι το καινούργιο μπορεί να προσφέρει αυτό το βιβλίο;

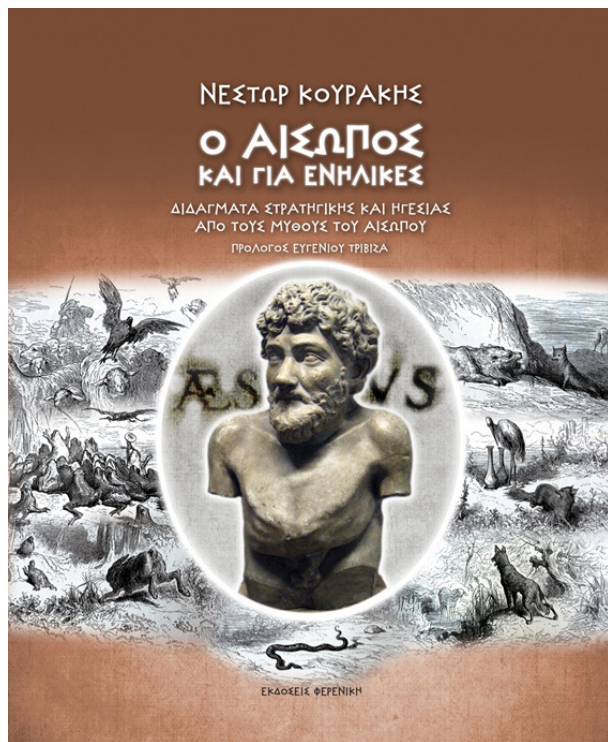
Το καινούργιο αυτό είναι η νέα οπτική γωνία, κάτω από την οποία εξετάζονται οι αισώπειοι μύθοι, το πώς δηλ. μπορούν τα διδάγματά τους να αξιοποιηθούν ακόμη και σήμερα στην προσπάθεια όλων μας να αξιολογούμε επιτυχώς τις καταστάσεις, να παίρνουμε ορθές αποφάσεις και να ξεπερνούμε τις δυσκολίες στις σχέσεις εξουσίας. Συνακόλουθα, η μελέτη αυτών των μύθων είναι σημαντική για να επιτύχουμε μια καλύτερη κατανόηση του ανταγωνιστικού κόσμου στον οποίο ζούμε και όπου όλοι σχεδόν επιδιώκουν να εξασφαλίσουν, κατά τους αισώπειους μύθους, τη «μερίδα του λέοντος».

Το βιβλίο του Νέστορα Κουράκη είναι γραμμένο με τρόπο απλό, κατανοητό, αλλά και πλήρως τεκμηριωμένο, έτσι ώστε να μπορεί να διαβαστεί σε πολλαπλά επίπεδα, δηλ. τόσο από άτομα νεαρής ηλικίας, που τέρπονται με τους μύθους του Αισώπου μέσα και από μια πλούσια εικονογράφηση, όσο και από μεγαλύτερης ηλικίας αναγνώστες, που επιθυμούν να εμβαθύνουν σε θέματα ηγεσίας και στρατηγικής. Στην ίδια κατεύθυνση κινούνται άλλωστε και τα άλλα δύο βιβλία που έχουν εκδοθεί από τον Νέστορα Κουράκη τα τελευταία χρόνια σχετικά με τον αρχαίο Ελληνικό πολιτισμό και με τα οποία συμπληρώνεται αυτή η τριλογία, δηλ. τα βιβλία: «Το Αίνιγμα της Αρχαίας Ελλάδας. Εξηγώντας στα παιδιά τον Αρχαιοελληνικό Πολιτισμό» (Εκδ. Φερενίκη, 2017) και «Το

Πνεύμα της Αρχαίας Σπάρτης. Μικρές Ιστορίες από τα “Αποφθέγματα Λακεδαιμονίων” του Πλούταρχου» (εκδ. Φερενίκη, 2018).

Από το νέο βιβλίο του Νέστορα Κουράκη για τους Αισώπειους Μύθους, αξίζει να παρατεθεί κατωτέρω ο πρόλογος που ετοίμασε γι’ αυτό ως εισαγωγή ο διάσημος συγγραφέας παιδικών βιβλίων αλλά και διακεκριμένος κοινωνικός επιστήμων/ εγκληματολόγος,

Ευγένιος Τριβιζάς:

“Η ΠΙΟ ΑΨΗΛΗ ΜΟΡΦΗ”

Ο Νίκος Καζαντζάκης στο κλασικό μυθιστόρημα του “Βίος και Πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά” με τον απαράμιλλό του τρόπο έχει κάτι σημαντικό μας πει για τους μύθους των λαών. Στο εικοστό τέταρτο κεφάλαιο, ο αφηγητής προσπαθεί να μοιραστεί με τον Αλέξη

Ζορμπά κάποιους εμβριθείς φιλοσοφικούς και υπαρξιακούς προβληματισμούς. Ο Ζορμπάς δεν καταλαβαίνει. Και διαμαρτύρεται ως εξής:

“... Είμαι ξεροκέφαλος. Δεν μπαίνω εύκολα στο νόημα... Ε, μωρέ αφεντικό, και να μπορούσες αυτά που λες, να μου τα χόρευες να καταλάβω! Ή να μπορούσες, αφεντικό, όλα αυτά να μου τα πεις σαν ένα παραμύθι”

Και το “αφεντικό”, ο καλλιεργημένος, ο σπουδαγμένος αφηγητής συλλογιέται:

“... Άκουγα τον Ζορμπά αμίλητος. Να μπορούσα κι εγώ να μην άνοιγα το στόμα, παρά όταν θα’ φτανε πια η αφηρημένη ιδέα στην πιο αψηλή μορφή της -όταν θα γίνονταν παραμύθι. Μα αυτό μονάχα ένας μεγάλος ποιητής μπορεί να το κατορθώσει ή ένας λαός, ύστερα από πολλούς αιώνες αμίλητο δούλεμα”

Τι μας λέει ο κορυφαίος διανοητής; Ότι η υψηλότερη μορφή που μπορεί να πάρει μια αφηρημένη ιδέα, είναι ο μύθος. Μία τέτοια πολύτιμη παρακαταθήκη μύθων, εκείνων του Αίσωπου, παρουσιάζει, σχολιάζει και αναλύει εμπειριστατωμένα και τεκμηριωμένα η μελέτη του διαπρεπούς ποινικολόγου Νέστορα Κουράκη. Είναι παρήγορο ότι ένας καθηγητής της Νομικής που χρόνια τώρα τόσα πολλά έχει προσφέρει και εξακολουθεί να προσφέρει στην επιστήμη του, μετά απο εξαντλητική έρευνα προσεγγίζει με σεβασμό στις πηγές και ευρύτητα πνεύματος ένα τόσο ενδιαφέρον θέμα.

Σε μια άλλη χώρα, κάποια άλλη εποχή, ένας βασιλιάς αισθάνεται ότι πλησιάζει η ώρα του θανάτου του. Ανησυχεί επειδή οι γιοί του δεν έχουν ούτε τον χαρακτήρα ούτε τις γνώσεις, ούτε την πείρα να τον διαδεχθούν Συνειδητοποιεί ότι θα είναι ανίκανοι να κυβερνήσουν και ζητά την βοήθεια του σοφού Vishnu Sharma, γνώστη των επιστημών και όλων των γραφών. Εκείνος τον καθησυχάζει και τον διαβεβαιώνει ότι μέσα σε ένα εξαήμερο θα καταστήσει τους πρίγκιπες άξιους κυβερνήτες. Όντως τα καταφέρνει. Πώς; Χρησιμοποιώντας ως μέσο μόρφωσης και διάπλασης του χαρακτήρα των επίδοξων ηγετών την αφήγηση και ανάλυση εβδομήντα μύθων, των γνωστών ως Panchatantra. Η ινδική αυτή συλλογή

με ήρωες δύο τσακάλια, τον Καρατάκα και τον Νταμανάκα, γράφτηκε στα Σανσκριτικά. Τον 6ο αιώνα μ.Χ, μεταφράστηκε στα περσικά και από εκεί στα συριακά. Την ελληνική μετάφραση υπογραφεί ο ινδολόγος Δημήτρης Γαλανός. Ο κρίσιμος ρόλος της στο Ινδικό Πολιτισμό και όχι μόνο, είναι αναμφισβήτητος.

Όπως οι μύθοι της Panchatantra έτσι και οι ακόμα παλαιότεροι μύθοι του Αίσωπου κομίζουν απο τα βάθη των αιώνων συμπυκνωμένη σε σύντομες περιεκτικές αφηγήσεις μια τεράστια δύναμη, ικανή να μορφώνει και να διαμορφώνει χαρακτήρες και κοινωνίες. Στις αστείρευτες πηγές της δύναμης αυτής μας οδηγεί και μας βοηθάει να πλεύσουμε το πόνημα του Νέστορα Κουράκη.

Αναρωτιέμαι αν κάποιοι από τους κραταιούς ηγέτες της εποχής μας, από τις ενέργειες και αποφάσεις των οποίων κρέμεται η μοίρα του πλανήτη και οι οποίοι μου φέρνουν στο νου τους διάδοχους εκείνου του βασιλιά, έχουν εντρυφήσει σε αυτούς τους μύθους, ή αν το έκαναν κάποτε, τώρα πια τους έχουν λησμονήσει. Θα βοηθούσε, πιστεύω, αν στην επόμενη συνάντηση των G8 ή σε παρόμοιο forum αποφασιζόταν να τους διανεμηθεί από ένα αντίτυπο του πονήματος του Νέστορα Κουράκη. Θα έκανε μεγάλο καλό και σε αυτούς και σε εμάς. Αμφιβάλλω, όμως, αν θα το διάβαζαν. Μάλλον θα το ξεχνούσαν ή θα το άφηναν στο χώρο φιλοξενίας τους επειδή δε θα χωρούσε στις αποσκευές τους.

“Ο της φιλοδοξίας έρωσ τον ανθρώπων νουν επιθολεί.”

“Ζητών Ερμήν γλύψαι, Κέκροπα έγλυψα”.

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΤΡΙΒΙΖΑΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΝΔΡΟΥΛΑΚΗΣ (1933-2019)

του Νέστορα Ε. Κουράκη ¹

Άνθρωπος χαμηλών τόνων, αλλά με μεγάλα πνευματικά προσόντα, βαθύτατη καλλιέργεια και έμφυτη προσήγεια, ο Καθηγητής και Ακαδημαϊκός Νικόλαος Ανδρουλάκης, μια κορυφαία προσωπικότητα στον χώρο των ποινικών επιστημών, άφησε την τελευταία του πνοή έπειτα από σύντομη ασθένεια στις 2.11.2019.

Όλοι εμείς που ευτυχίσαμε να υπάρξουμε μαθητές του, θα θυμόμαστε τον Νικόλαο Ανδρουλάκη για τρεις κυρίως ειδικότερους λόγους, που έχουν όμως και γενικότερη ισχύ, καθώς συνδέονται με τα συστατικά στοιχεία προσωπικότητας ενός άξιου Πανεπιστημιακού Διδασκάλου.

Εν πρώτοις, ο Ανδρουλάκης είχε το χάρισμα να μη δογματίζει, αλλά να συζητεί και να ερευνά με διαλεκτικό

¹ Μια συνεπτυγμένη μορφή αυτού του κειμένου δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «Καθημερινή» της 16.11.2019, σελ. 12.

τρόπο τα βαθύτερα νοήματα ενός ζητήματος. Έδινε δηλαδή στους φοιτητές του τα εναύσματα να ερευνούν μόνοι τους την ουσία ενός νομικού ζητήματος και τις πιθανές λύσεις που προκύπτουν μέσα από τις αντιπαρατιθέμενες απόψεις, άρα να μαθαίνουν τον τρόπο του νομικώς σκέπτεσθαι, να αναπτύσσουν την κριτική τους σκέψη και να θεμελιώνουν την όποια γνώμη τους σε μια στέρεη επιχειρηματολογία, πράγμα το οποίο θεωρεί ο Μονταίν στα Δοκίμιά του (Βιβλ. Ι, 25ο Δοκίμιο) ως το ύψιστο έργο ενός παιδαγωγού. Χαρακτηριστικές αυτής της παιδαγωγικής μεθόδου του είναι οι αναπτύξεις του στο θεμελιώδες έργο του «Ποινικό Δίκαιο. Γενικό Μέρος», όπου με συζητητικό τρόπο αναλύει τις βασικές έννοιες του εγκλήματος και της ποινής και μάλιστα επιχειρεί να συναγάγει με εξαιρετη συλλογιστική μέθοδο την έννοια του εγκλήματος από αυτήν της ποινής. Επίσης, και στο άλλο σημαντικό έργο του γενικού χαρακτήρα, τις «Θεμελιώδεις Έννοιες της Ποινικής Δίκης», ο Ανδρουλάκης επιχειρεί πρωτίστως να αναδείξει τις βασικές (και συχνά αντίρροπες) αρχές της ποινικής δικονομίας, όπως π.χ. τις αρχές της νομιμότητας και της σκοπιμότητας, εφαρμόζοντας και εδώ τη συζητητική μέθοδο. Μέσα όμως από την ανάλυση αυτών των αρχών επιδιώκει και κάτι ακόμη: Να καταδείξει ότι η ποινική δικονομία δεν είναι ένα συνονθύλευμα διατάξεων φορμαλιστικού τύπου για αρμοδιότητες και προθεσμίες, αλλά ένα σύνολο κανόνων που διασφαλίζουν τα δικαιώματα του κατηγορουμένου και που αποτελούν έτσι, όπως το αποκαλεί ο ίδιος, ένα είδος «εφαρμοσμένου συνταγματικού δικαίου». Στο πλαίσιο αυτό, συνεχής υπήρξε και η ενασχόλησή του εκλιπόντος με την αιτιολόγηση των ποινικών δικαστικών αποφάσεων. Όπως ετόνισε και η Ακαδημαϊκός κ. Άννα Μπενάκη κατά την υποδοχή του Νικόλαου Ανδρουλάκη στην Ακαδημία Αθηνών την 5.11.2013, ο τελευταίος «επικρίνει έντονα την επιχωριάζουσα πρακτική οι μεν αποφάσεις της ουσίας κατά κανόνα να μην εξηγούν στο αιτιολογικό τα περιστατικά, τα αποδεικτικά μέσα και τους συλλογισμούς βάσει των οποίων το δικαστήριο σχημάτισε δικανική πεποίθηση για την ενοχή (ή και την αθωότητα) του κατηγορουμένου, και περαιτέρω να μην αιτιολογούν το πώς επιμετρείται η ποινή. Η βολική αυτή πρακτική [...] αντιστρατεύεται τη συνταγματική επιταγή της πλήρους και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας...» (Πρακτικά Ακαδημίας Αθηνών, τ. 88: 2013, σελ.

70).

Κατά δεύτερον, ο Ανδρουλάκης με τα συγγράμματα, τις μελέτες, τα σχόλιά του επί δικαστικών αποφάσεων και τη διδασκαλία του συνέβαλε αποφασιστικά στην ανανέωση του ποινικού δικαίου και της ποινικής δικονομίας στη Χώρα μας, συνδυάζοντας αρμονικά τη θεωρητική προσέγγιση με τη δικηγορική πρακτική. Εστίασε έτσι ιδιαίτερα στην επεξεργασία και εμπάθυνση κομβικών νομικών εννοιών, όπως το έννομο αγαθό, τα εγκλήματα παραλείψεως, η συρροή εγκλημάτων κ.λπ., χωρίς όμως να παραβλέπει και ζητήματα νομικής επικαιρότητας, όπως η αντιδιαστολή επανάστασης και πραξικοπήματος από τη σκοπιά του ποινικού δικαίου (1975) και το πρόβλημα της λεγόμενης «κρυπτοαμνηστίας» (1982). Επίσης, αξιοσημείωτες είναι και οι αναπτύξεις του σε θέματα φιλοσοφίας και ιστορίας των ποινικών θεσμών, όπως και της σχέσης του ποινικού δόγματος με την εγκληματολογική επιστήμη, ιδίως στο πλαίσιο της εκτενούς μελέτης του με τον χαρακτηριστικό τίτλο: «Έχει ανάγκη και δύναται να εμπλουτισθεί το ποινικόν δόγμα δι' εγκληματολογικών δεδομένων», (1972), όπου η απάντηση είναι τελικά καταφατική. Σε όλες αυτές τις εργασίες διαπιστώνει κανείς την πρωτοτυπία και διεισδυτικότητα των ιδεών του, αλλά συχνά και τον ρηξικέλευθο χαρακτήρα τους. Δεν είναι, λοιπόν, τυχαίο ότι οι ιδέες του αυτές, που άνοιξαν νέους δρόμους στα ζητήματα με τα οποία ασχολήθηκε ο Ανδρουλάκης, όχι μόνον έτυχαν αναγνώρισης στην Ελληνική επιστήμη και νομολογία, αλλά και μνημονεύθηκαν κατ' επανάληψη σε αποφάσεις ανώτατων δικαστηρίων της Γερμανίας. Άλλωστε, ο Ανδρουλάκης είχε συγγράψει τη διδακτορική του διατριβή και σειρά μονογραφιών και μελετών στα γερμανικά, ενώ είχε διδάξει επί διετία στο Πανεπιστήμιο του Saarbrücken και έχαιρε γενικότερης αποδοχής στις γερμανόφωνες χώρες.

Τέλος ο Ανδρουλάκης, άνθρωπος πράος, αλλά με «τσαγανό», ηγετικά προσόντα και καθολική αποδοχή από τους συναδέλφους του, διετέλεσε επί δεκαετίες Διευθυντής του Τομέα Ποινικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αθηνών και Πρόεδρος της εμβληματικής Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου (με καίριες εισηγήσεις σε όλα τα συνέδριά της), ενώ υπήρξε επίσης Κοσμήτορας της Νομικής Σχολής Αθηνών και πρώτος Πρόεδρος της Επιτροπής για την αναθεώρηση του Ποινικού Κώδι-

κα, το 2005. Παράλληλα, από τα τέλη της δεκαετίας '60 και έως την αφυπηρέτησή του το 2000, δηλ. για πάνω από 30 χρόνια, emύησε στο Ποινικό Δίκαιο και την Ποινική Δικονομία εκατοντάδες φοιτητών. Εμφύσησε έτσι σ' αυτούς την αγάπη προς την έρευνα και ενθάρρυνε με αξιοκρατικά κριτήρια τους ικανότερους από αυτούς, ως Μέντορας, να προχωρήσουν σε μεταπτυχιακές σπουδές και να κατακτήσουν σημαντικές θέσεις στα Πανεπιστήμια, στη Δικαιοσύνη και στη Διοίκηση της Χώρας. Η έκδοση ενός υψηλής επιστημονικής στάθμης Τόμου προς τιμήν του το 2003, με αφορμή τα 70ά γενέθλιά του, και η εκλογή του ως τακτικού μέλους της Ακαδημίας Αθηνών το 2012, απετέλεσαν, ίσως, τις κορυφαίες στιγμές της επιστημονικής του καταξίωσης.

ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΤΙΜΩΡΙΑ

ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

CRIME AND PUNISHMENT

THE NEWSLETTER OF THE HELLENIC SOCIETY OF CRIMINOLOGY

Ελληνική Εταιρεία Εγκληματολογίας
Λυκαβητού 1γ
e-mail: info@hscriminology.gr